

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den Danske Brigade i Sverige

N. M. Schaiffel-Nielsen

Den Danske Brigade i Sverige

Den Danske Brigade i Sverige

Udgivet af: Hjemmeværnsmuseet i Frøslev.

Copyright: N.M. Schaiffel-Nielsen.

Tryk: Egtved Posten.

Oplag: 2000 stk.

ISBN: 978-87-986492-1-2

Vi vil gerne rette en dybfølt tak for modtagne tilskud i forbindelse med udgivelse af bogen

Den Danske Brigade i Sverige til:

Prins Joachim og prinsesse Alexandras Fond

Hjemmeværnskommandoen, København Ø

Irma Johansen, Aabenraa

Rislum Fonden, Frederiksberg

Hjemmeværnsfonden, Kastellet, København Ø

Billeder i bogen:

Hvor intet andet er angivet, er billederne fra Den Danske Brigades arkiv.

Forsidebillede:

Den Danske Brigade marcherer i København den 5. maj 1945.

Bagsidebillede:

Paradepladsen på Sofielund-forlægningen med det danske og svenske flag vajende i baggrunden.

Forfatterportræt

Forfatteren, redaktør N. M. Schaiffel-Nielsen, Randbøldal, var fra 1973 – med en kort afbrydelse i 1980 – frem til udgangen af 1984 ansvarshavende redaktør, journalist og fotograf ved Flyvestation Vandels tjenestestedsblad, Guldøksen. I perioden fra 1980 til 1984 var han områdejournalist i Region III for Hjemmeværnsbladet.

I 1985 blev han tildelt Forsvarskommandoens pris for det bedste tjenestestedsblad i Forsvaret. Fra 1987 var han journalist og fotograf og redaktør ved Flyvertaktisk Kommandos interne blad for flyvevåbnet, FLYNYT.

Fra 2002 til 2006 var han været redaktør af bladet ”Flyverhjemmeværnet til Flyverhjemmeværnets Personel”.

Forfatterens tilknytning til Randbøl Sogn går tilbage til 1960, hvor han blev tilkommanderet Flyvestation Vandel. Fra 1972 har han været bosiddende i Randbøldal. Han har siddet i Randbøldal Borgerforenings bestyrelse i flere perioder og været formand i en enkelt. Han har været formand for Randbøldal Vandværk i mere end 20 år. Hertil kommer en meget lang periode som formand for Randbøl Sogns Museumsforening og Lokalarkiv- og Museumsforeningssamvirket i Egtved Kommune. Endelig sad han i Egtved Byråd fra 1986 til 1990.

N.M. Schaiffel-Nielsen.

I 1992 modtog han et legat fra Flyvevåbnets Jubilæumsfond.

I 1984 var han medstifter af Årsskriftet Spidsbarren, som dengang blev udgivet af Randbøl Sogns Museumsforening i samarbejde med Egnsmuseum i Vandel. I dag udgives årsskriftet af Lokalarkiv- og Museumsforeningssamvirket i Egtved kommune i samarbejde med Egnsmuseum. N. M. Schaiffel-Nielsen var ansvarshavende redaktør, journalist og fotograf for årsskriftet indtil 1990 og igen fra 1998 til 2007, hvor han måtte opgive arbejdet på grund af sygdom.

I 2001 blev han tildelt Egtved Kommunes og Vejle Amts Kulturpriser.

Tidligere bogudgivelser:

- 1987: De tog vore hjem - Flyvestation Vandel 1943-1960. Udkommet i 3. oplag.
- 1993: Flyvestation Avnø - Dansk militær flyveskole i 62 år.
- 1996: Egnsbilleder.
- 2000: Randbøl - Glimt af et hedesogns historie - Bind I.
- 2001: Randbøl - Glimt af et hedesogns historie - Bind II.
- 2002: Postkort fra 8 sogne i Egtved Kommune.
- 2004: Medforfatter på bogen: Frederikshåb Plantage 200 år.
- 2005: Ødekirker langs den jyske hærvej.
- 2006: Randbøldal
 - Randbøldal Borgerforening i 75 år.
- 2007: Mennesker der skabte udvikling
 - i Billund, Egtved og Give kommuner.

Egnsspil:

- 1992: Medforfatter til ”Kolonier og kartofler”.
- 1996: Medforfatter til ”Egtvedpiggen – en skæbne fra bronzealderen”.

Redigeret følgende jubilæumsskrifter:

- 1995: Flyvertaktisk Kommandos 40 års Jubilæumsskrift.
- 1996: Tinghøj - Gennem 25 år.
- 2001: Flyvestation Vandels 50 års Jubilæumsskrift.

Indholdsfortegnelse

Forfatterportræt	3
Indledning	5
Den danske SAAB B-17 Eskadrille	24
Iklædning og bevæbning af Den Danske Brigade	35
Marinen i Sverige 1943-1945 – Den Danske Flotille	42
Du skal med det næste tog til Sverige!	46
En eventyrer i Den Danske Brigade	61
Til Sverige med robåd	72
Stukket af en stikker	84
De ville gerne tale med Børge	91
Husmandssønnen der blev brigader	106
Han kendte til forfølgelse	116
Fra spejderfører til Folketingets formand	127
Kurt Johansen – en indsjæl	135
Oversigtskort, organisationsplan og mindetavle for Den Danske Brigade i Sverige	151
Litteraturliste	160

Indledning

Denne bog består af en indledning, der kort fortæller om brigadens oprettelse, fulgt af et kapitel om den danske Saab B-17 Eskadrille, Marinen i Sverige 1943-45, Den Danske Brigades våben, Flottillen og afsluttes med en række interviews med nulevende medlemmer af Den Danske Brigade i Sverige, som blev etableret den 3. december 1943.

Initiativet til bogen blev taget af formanden for Den Danske Brigadeforening (Danforce), Lokalforening Sydjylland, afdøde major Kurt Johansen. Det første formelle møde, hvor beslutningen om udgivelse af bogen blev drøftet, fandt sted på Hjemmeværnsmuseet i Frøslevlejren den 5. marts 2007. I mødet deltog foruden Kurt Johansen, Hans Christensen, Jens Lauritzen, Preben "Pete" Lauridsen og forfatteren. Kurt Johansen havde et ønske om at få interviewet et antal af de endnu levende medlemmer af Den Danske Brigade i Sverige. Planen med interviewene var, at de skulle optages på video, som skulle arkiveres i Brigadesamlingen og danne grundlag for en bog om de sidste brigaderer.

Kun 14 dage efter mødet døde Kurt Johansen i en alder af 79 år. Han var den yngste af de tilbageværende medlemmer i Lokalforening Sydjylland. Hans død var et slag for projektet, som et kort øjeblik syntes at gå i stå.

De tre deltagere fra det første møde besluttede, at i respekt for Kurt Johansens minde og hans indsats for Brigadeforeningen og Brigadesamlingen i Frøslev skulle hans plan føres ud i livet. Nu med pensioneret major i flyverhjemmeværnet, Preben "Pete" Lauridsen, som koordinator.

Det har været en stor oplevelse for forfatteren at sætte sig ind i Den Danske Brigades historie. Den største af dem alle har dog været interviewene med de gamle brigaderer. Det blev mødet med stovte, meget beskedne mænd og én kvinde. De har velvilligt fortalt om deres liv fra fødsel til den dag, interviewet fandt sted. For dem alle gjaldt det, at de konstant undspillede deres indsats i modstandsbevægelsen eller i andre sammenhænge.

Omkring 18.000 danskere flygtede til Sverige, årsagerne var mange. Enten var de jøder, som tyskerne ville internere (udrydde). Eller også var

de jaget af Geheime Staatspolizei, GESTAPO, det hemmelige tyske politi. Næsten 5.000 af dem meldte sig til Den Danske Brigade, efter den blev oprettet den 3. december 1943.

Hvis man regner en generation til et tidsrum på 30 år, så er der gået mere end to generationer siden, Den Danske Brigade blev opløst den 10. juli 1945. De sidste to generationer har stort set ingen viden om, hvilke ofre de mænd og kvinder, der gik ind i brigaden, bragte.

I samtalerne med medlemmerne af Den Danske Brigade fik interviewererne det klare indtryk, at de ikke føler, at deres indsats for Danmark eller den indsats, de fleste af dem troede, de skulle yde, måske med livet som indsats, ikke i større omfang blev anerkendt af hverken regering eller landsmænd.

Selv om brigaden aldrig kom i direkte kamp mod tyskerne, så kostede deres indsats otte brigaderer livet. Enten omkom de under uddannelsen, eller også blev de dræbt af HIPO'er (Hilfspolizei - Hjelpepoliti), det vil sige danskere i tysk tjeneste, som beskød brigadererne under marchen fra Helsingør ind til København den 5. maj 1945.

Datoer i Den Danske Brigades historie

Meningen med denne indledning er som nævnt ikke at fortælle historien om Den Danske Brigade, men give læseren nogle indblik i de begivenheder, der førte til brigadens oprettelse, og måske skabe lyst til at læse nogle af de bøger og hefter, der findes i litteraturoversigten bagerst i bogen. Her bringes først en kronologisk oversigt over Den Danske Brigade fra dens oprettelse i Sverige den 3. december 1943 til den 1. oktober 1945, hvor brigadens sidste enhed blev opløst. Oversigten er blandt andet lånt fra Knud V. Jespersens læseværdige bog: Flygtning og Soldat.

April-maj 1943:

Den første norske politiforlægning i Sverige oprettes. Planer om et tilsvarende dansk arrangement drøftes mellem udenrigskorrespondent Ebbe Munck og docent Harry Söderman.

29. august 1943:

Forhandlingspolitikken bryder sammen i Dan-

mark. Resterne af det danske forsvar opløses efter tyske angreb på de danske kaserner. Officerskorpset interneres.

Samme dag:

En enhed af 5. Artilleriafdelings 2. Batteri flygter til Sverige i en cementbåd.

7. september 1943:

Efterretningsofficererne kaptajn Volmer Gyth og orlogskaptajn P.A. Mørch flygter til Sverige, hvor de indleder forhandlinger med myndighederne om en dansk eksilstyrke.

17.-18. september 1943:

Oberst Helge Bennike ror sammen med premierløjtnant Winge og en ung sabotør i kajak til Landskrona. Målet er at opbygge et dansk korps i Sverige.

1.-2. oktober 1943:

Tyskerne iværksætter deres plan om deportering af de danske jøder. Ny flugtbølge.

14. oktober 1943:

De danske politikere afviser general Ebbe Gørtz' plan om masseevakuering af officerskorpset. Første henvendelse fra det danske socialdemokratiske ledelse til den svenske regering.

22. oktober 1943:

Interneringen af officerskorpset ophæves. En del af de frigivne officerer rejser illegalt til Sverige.

29. oktober 1943:

Fornyeede henvendelser om oprettelse af dansk politiforlægning fra den socialdemokratiske ledelse til den svenske regering og fra den danske militærledelse til den svenske forsvarschef. Det meddeles, at generalmajor Kristian Knutzon vil blive sendt til Sverige som de danske værns befuldmægtigede.

30. oktober 1943:

Den svenske regering træffer principbeslutning om at give danskerne samme ordning som nordmændene.

10. november 1943:

Generalmajor Kristian Knutzon med stab ankommer til Stockholm.

14. november 1943:

Generalmajor Kristian Knutzon konkretiserer i skrivelser til den svenske militærledelse de danske ønsker.

1. december 1943:

De første ca. 30 danske officerer ankommer til Sofielund i Småland. Opbygningen af Den Danske Brigades første forlægning påbegyndes.

3. december 1943:

Officiel svensk regerings godkendelse af, at der oprettes en dansk politiforlægning: Den Danske Brigades dåbsattest.

Begyndelsen af december 1943:

Den første hvervekampagne blandt værnepligtige flygtninge iværksættes.

7. januar 1944:

De svenske myndigheder beslutter, at der må udleveres lette håndvåben til brigadens medlemmer.

1. marts 1944:

Brigadens anden forlægning i Sätra Brunn, Västmanland, tages i brug.

10. marts 1944:

Arbejdet med indretning af brigadens tredje forlægning i Håtunaholm, Uppland ved Stockholm, påbegyndes.

27. april 1944:

Brigaden stilles formelt under Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force, forkortet SHAEFs (De Allierede Styrkers Hovedkvarter, under general Dwight D. Eisenhower) kommando.

5. maj 1944:

Håtunaholmlejren tages i brug af 1. og 2. brigadebataljon.

August – og flere måneder frem:

Moralkrise i brigadens enheder.

Omkring 1. september 1944:

Hans Hedtoft-Hansen aftaler med den svenske regering, at brigaden kun sendes til Danmark på kodeordet "Hans er blevet syg" fra Vilhelm Buhl til den svenske regering.

22. september 1944:

Den Danske Flotille med base i Karlskrona oprettes.

Oktober 1944:

General Ebbe Gørtz designeres som øverstkommanderende for samtlige danske modstandsstyrker.

1. november 1944:

Der oprettes en Militærkomite i Stockholm som bindeled mellem den civile modstandsbevægelse i Danmark og brigaden. En af årsagerne til oprettelsen var moralkrisen i brigaden.

11. november 1944:

Der oprettes en særskilt ordenspolitiforlægning i Rüd's Brunn i Småland.

28. november 1944:

Brigadens fjerde store forlægning oprettes i Rönneby Brunn, Blekinge, som hjemsted for 3. og 4. brigadebataljon.

December 1944:

Den britiske generalmajor R. H. Dewing inspicerer brigaden.

Januar 1945:

Den sidste store hvervekampagne iværksættes. Den var især rettet mod de unge jøder, som havde været tilbageholdende med at melde sig.

18. februar 1945:

Brigadens sidste forlægning i Tingsrød, Småland, oprettes.

9. april 1945:

Den svenske regering giver tilladelse til sammendragning af brigadens enheder i et samlet kantonnementsområde omkring herregården Hackeberga i Genarp Kommune i Skåne.

14. april 1945:

Sammendragningen påbegyndes. Som de første bryder 2. bataljon op fra Sätra Brunn.

Slutningen af april 1945:

Sammendragningen er tilendebragt. Generalmajor H.R. Dewing inspicerer brigaden en sidste gang.

4. maj 1945:

Frihedsbudskabet lyder fra London omkring kl. 20. Vilhelm Buhl giver kl. 22.45 ordre til fredsmæssig overførsel af brigaden straks næste morgen. I løbet af natten forlægges Den Danske Flotilles fartøjer fra Karlskrona til Hälsingborg. Brigadens enheder kører fra kantonnementsområdet til Hälsingborg.

5.-6. maj 1945:

Den Danske Brigades mandskab og materiel - 4.759 mand samt 3.500 tons køretøjer og materiel - overføres fra Hälsingborg til Helsingør.

6. maj 1945:

Brigadens enheder overføres til København. Generalmajor Kristian Knutzon overdrager kommandoen over brigaden til general Ebbe Gørtz. Spredte træfninger i København mellem brigadenheder og sympatisører med besættelsesmagten.

8. maj 1945:

Brigadens enheder splittes op til forskellige bevogtningsopgaver ud over landet. 1., 4. og dele af 5. bataljon indgår i en særlig grænsekommando til bevogtning af den dansk-tyske grænse.

10. maj 1945:

Grænsekommandoen er på plads ved grænsen.

17. maj 1945:

Brigadens pionerkommando omdannes til "Dansk Minekontrol" og afgår til Jylland for sammen med britiske officerer at føre tilsyn med minerydningen på den jyske vestkyst.

28. juni 1945:

Krigsministeriet udsender skrivelse, hvorefter Den Danske Brigade skal opløses den 10. juli 1945.

8. juli 1945:

Brigadens bevogtningsenheder afløses af genindkaldte enheder fra den genopstillede hær. Der gøres klar til aflevering og hjemsendelse.

10. juli 1945:

Den Danske Brigade opløses. Mandskabet hjemsendes, og officerer og faste befalingsmænd overføres til tjeneste i den genopstillede hær.

1. oktober 1945:

Minerydningen fuldført. Brigadens pionerkommando opløses.

Det første forsøg

Der var flere om budet med at opbygge en dansk styrke i Sverige, som kunne bekæmpe de tyske besættelsestropper i Danmark. Allerede i april-maj 1943 foregik der i Stockholm drøftelser mellem redaktør og udenrigskorrespondent Ebbe Munck og den svenske repræsentant docent Harry Söderman om oprettelsen af en dansk politistyrke.

Ebbe Munck var allerede fra 1940 det illegale Danmarks kontaktperson til Special Operations Executive (SOE), som var den tophemmelige organisation, der støttede modstandsbevægelserne rundt om i Europa med uddannelse af agenter, nedkastning af våben, radioudstyr og meget andet nødvendigt materiel til modstandskampen mod tyskerne. Fra efteråret 1943 blev han også repræsentant for Danmarks Frihedsråd og dermed et vigtigt bindeled til den frie del af verden. Oberst Helge Bennike drømte også om at etablere og uddanne en dansk militær styrke, som kunne

Redaktør, journalist og forbindelsesmand Ebbe Munck var allerede fra 1940 det illegale Danmarks kontaktperson til Special Operations Executive (SOE), i Stockholm. Det var ham, der havde de indledende forhandlinger om det, der førte til dannelsen af Den danske Brigade.

drage hjem til Danmark og smide tyskerne ud af landet, og det vel at mærke inden krigen var slut. Natten mellem den 17. og 18. september 1943 roede han, sammen med premierløjtnant Winge og en ung sabotør, i kajak fra Høje Skodsborg til Landskrona.

Oberst Bennike fik ingen forståelse for sin plan i Sverige. Han havde til gengæld ingen forståelse for den svenske neutralitet og slet ikke for de uoverskuelige konsekvenser, det ville få for forholdet mellem Tyskland og Sverige, hvis sådanne planer blev kendt, for slet ikke at tale om, hvad der ville ske, hvis de blev ført ud i livet.

I den litteratur, der findes omkring Den Danske Brigade i Sverige, kan man læse, at oberst Bennike bestemt ikke var kendt for sine diplomatiske evner, tværtimod. Obersten var dybt berørt af, at Danmark havde kapitulert til tyskerne den 9. april 1940. Det blev kun værre for ham, at man den 29. august 1943 havde ladet hæren internere, igen uden kamp og uden at ødelægge de våben, man nu efter hans opfattelse nærmest frivilligt overlod til tyskerne. For ham drejede det sig om at genvinde den tabte soldaterære og ikke mindst at undgå at komme for sent til at være med til at smide tyskerne ud af landet.

Bennikes ankomst til Sverige skabte mere eller mindre panik mellem de danske officerer, der allerede var i gang med lignende planer, men med mere diplomatisk finesse og nær kontakt til de svenske myndigheder.

Da Bennike ankom med toget til Stockholm den 18. september, var han den tjenesteældste officer i Sverige. Der blev holdt en velkomstmiddag for obersten på restauranten "Tyste Marie". Under middagen blev det lysende klart for kaptajn Gyth, at obersten ville hjem og slås, og det med ham selv i spidsen for et dansk ekspeditionskorps. Han gav også udtryk for, at svenskerne måtte forstå, at Danmark var i krig, og at krigen også måtte føres fra svensk territorium.

Kaptajn Volmer Gyth har senere formuleret sin bestyrtelse således: - Jeg blev noget forskrækket, for det var givet, at med hans temperament ville han omgående med marchstøvlerne trampe der, hvor man skulle gå yderst forsigtigt! Der var ingen tvivl i Gyths sind om, at Bennike så let som ingenting ville kunne vælte hele det "korthus", som han og orlogskaptajn P.A. Mørch havde bygget op i form af et tillidsforhold til den svenske efterretningstjeneste og politikere.

Volmer Gyth, kaptajn i Efterretningstjenesten.

Dagen efter var der krisemøde mellem Gyth, Mørch og den svenske major i den svenske efterretningstjeneste, Peterséns. Hvad, de talte om, vides ikke med sikkerhed, men ét er sikkert, oberst Bennike blev på én eller anden måde overbevist om, at hans plan ikke umiddelbart kunne nyde fremme. Den 12. november blev oberstens drømme endelig knust. Han meldte sig på gesandtskabet i Stockholm, hvor han fik at vide, at generalmajor K. Knutzon var ankommet til Stockholm for på general Ebbe Gørtz' vegne at overtage kommandoen over samtlige militære flygtninge i Sverige.

Den Danske Brigades Kommando blev officielt benævnt "Kommandoen for militære Flygtninge". Fra svensk side blev kommandoen benævnt: "Danske Polisorganisation". Grunden til disse lidt snørklede betegnelser var hensynet til den svenske neutralitetspolitik i forhold til det krigsførende Tyskland.

Oberst Bennike betragtede både Knutzon og Gørtz for håbløst kompromitterede på grund af begivenhederne den 29. august. Meget mod sin natur og inderste følelser tilbragte han det sidste halvandet år af krigen med at udføre forefaldende arbejde for brigadestaben i Stockholm under ledelse af en mand, han dybt i sit hjerte foragtede, generalmajor Knutzon.

Generalmajor Knutzons første kontakter

Den 7. september 1943 var efterretningsofficererne kaptajn Volmer Gyth og orlogskaptajn

P.A. Mørch flygtet til Sverige, hvor de indledte forhandlinger med myndighederne om en dansk eksilstyrke. Med deres medvirken fortsatte forhandlingerne, som det fremgår længere fremme i teksten, med den svenske regerings repræsentanter.

I Ulf Torell's bog "Hjälp till Danmark" får man en meget detaljeret indsigt i de forhandlinger, der foregik omkring oprettelsen af Den Danske Brigade. Han har talt med utallige personer, læst mange dagbøger og offentlige papirer, hvilket er blevet til en spændende beretning om hændelsesforløbet inden den svenske regerings godkendelse af, at danskerne kunne gå i gang med uddannelse af en politi- og senere militær styrke.

Den 13. november 1943 blev generalmajor Knutzon modtaget af det svenske forsvars øverstbefalende i Stockholm. General Thörnell gjorde det klart, at spørgsmålet om en eventuel forlægning, hvor man kunne uddanne danske flygtninge, hørte hjemme under Socialministeriet, som blev repræsenteret af docent Harry Söderman, og i spørgsmål om forlægninger var det ham, der skulle kontaktes. Thörnell meddelte Knutzon, at når det drejede sig om våben, var det ham, der var sagsbehandler. Hvis Knutzon havde spørgsmål i den sammenhæng, kunne han henvende sig til major Petersén, som var udpeget som forbindelsesofficer til danskerne. Endelig fik Knutzon at vide, at det var udelukket at skaffe udrustning til 50.000 mand, som han ellers havde udtrykt ønske om.

General Ebbe Gørtz, chef for Generalstaben.

K. Knutzon, general og chef for Den danske Brigade.

Knutzon præciserede over for Thörnell, at det primære behov var våben og udrustning til 12.500 mand, resten måtte man så skaffe senere. Denne udtalelse blev af Thörnell anset for at være mere realistisk. Han bad Knutzon om at sende en skriftlig opgørelse over behovet for våben. På trods af, at det var utænkeligt, at danskerne kunne få våben til 50.000 mand, bad Thörnell til slut om en organisationsplan for en sådan styrke.

Allerede dagen efter, den 14. november, sendte Knutzon en foreløbig opgørelse over behovet for våben med mere. Han erindrede om, at general Ebbe Gørtz havde et ønske om at få våben fra Sverige til 50.000 mand. Begrundelsen var, at situationen i Danmark muligvis kunne udvikle sig sådan, at en hurtig indgriben for at opretholde ro og orden i landet kunne blive nødvendig. Og at det af den grund var ønskværdigt, at der hurtigt blev oprettet et mindre våbenlager, vel at mærke betalt af danskerne. Det drejede sig om våben til den planlagte danske politistyrke i Sverige på 500 mand samt til 2.000 infanterister, som skulle formeres efter at politistyrken som i givet fald ville blive overført til Sjælland.

Denne ansøgning var dog allerede sendt til Sö-

derman som et særskilt bilag. Udover de nævnte våben bad Knutzon Thörnell om at hjælpe til med hurtigt at få oprettet et depot med våben til 5.000 mand. Disse skulle organiseres som to små infanteriregimenter på Sjælland. Knutzon lovede i løbet af kort tid at komme med en mere udførlig beskrivelse af udrustningen af de sidste 43.000 mand. Han nævner også fly og kampvogne i sin skrivelse, men siger, at det vil han vende tilbage til.

Den 13. november havde Knutzon sit første møde med docent Söderman. Han gav udtryk for at være velvilligt indstillet over for danskerne. De blev enige om, at Knutzon skulle udarbejde en skrivelse vedrørende de danske planer om størrelsen af den styrke, danskerne ønskede at bygge lejre til, samt om hvilke våben man ønskede, ligledes skulle han udarbejde en plan for den 2.000 mand store styrke, man ville oprette på Sjælland. Skrivelsen var klar allerede den 14. november. Af den fremgik det, at danskerne planlagde at samle en 400 til 500 mand stor styrke af flygtet militært personel i én lejr. Antallet af danske militære flygtninge i Sverige var på dette tidspunkt ganske vist kun 250, men man ønskede, at en del værnepligtige militære flygtninge skulle indgå i styrken.

I lejren skulle politiuddannelsen gennemføres således, at flygtningene, hvis behovet opstod, kunne formeres i en politienhed, der kunne overføres til Danmark til "Hjælp til opretholdelse af den indre ro og orden". Den alternative plan var, at styrken skulle udgøre kernen i en større politistyrke, der skulle kunne løse politimæssige opgaver på hele Sjælland. Som udviklingen i krigen så ud på det tidspunkt, kunne overførslen af den påtænkte styrke hurtigt blive aktuel. Det gjaldt derfor om at komme i gang med uddannelsen så hurtigt som muligt.

Den 15. november oprettede generalmajor Knutzon "Kommandoen for militære Flygtninge" i Stockholm. Som nordmændene havde danskerne travlt med at komme i gang. Stabschef Norup og chefen for forlæggningerne oberst F.L. Hvalkof blev, sammen med docent Söderman, sendt til Småland for at finde et passende sted at anlægge den første forlægning. Danskerne ville helst have forlæggningen placeret i Skåne, men det ville den svenske forsvarsstabs indenrigsafdeling ikke tillade. Efter at have været i telefonkontakt med Söderman bestemte recognosceringsgruppen sig for

kuranstalten Sofielund i Älmeboda Sogn, Kronobergs Län, i det sydøstlige Småland.

Den 15. november blev der underskrevet en foreløbig lejekontrakt med indehaveren af kurstedet. Da gruppen kom tilbage til Stockholm, sørgede docent Söderman for, at der blev taget kontakt til en ingeniør i Fortifikationsförvaltningen (Bygningstjenesten), som skulle lave tegninger til de 45 barakker, som forlægningen skulle bestå af, samt udarbejde forslag til en kontrakt med det byggefirma i Småland, som skulle levere barakkerne. De danske officerer og Söderman var tydeligvis sikre på, at de snart ville få tilladelse til at begynde uddannelsen af soldater i Sofielund.

Söderman sendte en plan for uddannelsen og bevæbningen af en dansk politistyrke til Socialministeriet den 15. november. Med få ændringer og et par tillæg var det i det store og hele generalmajor Knutzons forslag fra dagen før. Forslaget lød på, at omkring 300 danske militære og civile personer sammen med andre flygtninge, i alt 500 mand, skulle samles i en fjerntliggende forlægning i det sydøstlige Sverige. Der ville ikke forekomme militære grader i lejren. Chefen for forlægningen ville være en politiskolechef, og officererne ville være politikommissærer. Som ved den norske politiuddannelse skulle svenske instruktører og kontrollanter ansættes ved forlægningen.

Når styrken var uddannet, skulle den selv kunne opstille en politistøttegruppe. Hvis forholdene, efter at man var gået i land i Danmark, gjorde det nødvendigt, skulle gruppen kunne forøge sin styrke ved at optage værnepligtige danske medborgere, men med dem, der var uddannet i Sverige, som gruppe- eller delingsførere.

Til uddannelsen af styrken skulle der bruges 500 geværer, 500 pistoler, 100 maskinpistoler og 25 lette fodfolksmorterer og endelig 1.000 håndgranater. Herudover anmodede Söderman om yderligere 2.000 geværer, 500 maskinpistoler og 10.000 håndgranater, som skulle lægges i depot for danskernes regning.

Söderman var åbenbart klar over, at anmodningen om fodfolksmortererne ville falde én og anden for brystet, i alle tilfælde motiverede han anmodningen med, at morterer var meget anvendelige til affyring af tåregas- og røggasgranater. Ud over dette kunne de også anvendes til at nedkæmpe modstandere, som selv var udrustet med morterer eller let feltartilleri. Endelig kunne han ikke ude-

lukke den mulighed, at enkelte ekstremistgrupper i Danmark kunne være i besiddelse af sådanne våben stjålet fra tyske depoter.

Söderman understregede, at planen sigtede mod uddannelse af en politistyrke og ikke en militær enhed. Trods det findes der tegn på, at Knutzon håbede, at enheden også kunne få sværere våben end de 47 mm morterer, der blev bedt om, men Söderman frarådede, at man i situationen forsøgte at få tungere våben. En hr. Sköld var begyndt at røre på sig. Den 12. november havde han bedt om en forklaring fra Generaltygmästaren, Materielkommandoen, om, hvorfor man havde udlånt 47 mm morterer til Söderman for norsk regning. Endnu værre, den 13. november beordrede han, at udlevering af materiel til Söderman skulle stoppes, indtil der forelå en tilladelse fra regeringen. Jorden brændte med andre ord under Södermans anskaffelse af våben til uddannelse af politistyrken. Derfor gjaldt det i midten af november 1944 om at bevæge sig på listesko.

Behandling på regeringsplan

Den 19. november 1944 blev spørgsmålet om uddannelse af en dansk politistyrke taget op til behandling i den svenske regering. Denne gang var det statsminister Per Albin Hansson, der førte spørgsmålet frem, både for den danske og den norske del. Ifølge Bagges dagbog, som var den mest udførlige, handlede mødet mest om nordmændene. Skrivelserne vedrørende emnet var i forvejen delt ud til regeringsmedlemmerne, og Bagge havde det indtryk, at P.A. Hansson i forvejen havde forhandlet emnet med andre regeringsmedlemmer, og man var enedes om, at nordmændene kunne oprette fire forlægninger med 500 mand i hver. Våben derimod kunne kun udlånes til skydetræning, medens resten af udrustningen skulle lægges i depot. Den samme beslutning skulle, i tillempet form, gælde for danskerne.

Der var ikke enighed blandt regeringsmedlemmerne, og debatten bølgede frem og tilbage. Det, der stod som en trussel for den svenske socialdemokratiske regering, var, at nok var tyskerne på tilbagetog overalt, men kommunisterne i modstandsbevægelsen, ikke mindst i Danmark, havde vind i sejlene. Debatten mellem den svenske regering og den svenske forsvarskommando bølgede frem og tilbage gennem resten af november måned. På et tidspunkt fik danskerne lov til at samle folk i Sofielund for at opstille de indkøbte barak-

ker. Endelig den 3. december var sagen moden til vedtagelse. Den dag gav Kongl. Maj: t (den svenske regering) tilladelse til, at man kunne gå i gang med politiuddannelsen, men under svensk kontrol.

For svenskerne var det vigtigt ikke at foretage sig noget, der af tyskerne kunne opfattes som et brud på den svenske neutralitet. I kildematerialet fremgår det gang på gang, at man kaldte tingene noget ganske andet end det, de var, for at undgå at vække tyskernes opmærksomhed.

Mændene bag brigaden

Ebbe Munck. Når talen falder på Den Danske Brigade i Sverige, er det første navn, man støder på, redaktør Ebbe Munck. Han havde været krigskorrespondent under Vinterkrigen mellem Finland og Rusland i 1939-40. Der havde han haft samtaler med den britiske ambassadør, Sir Victor Mallet. Disse samtaler havde åbnet Muncks øjne

for, at Stockholm kunne bruges som "døren til den frie verden". Munck var korrespondent for Berlingske Tidende i Spanien under borgerkrigen fra 1936-39. Her havde han knyttet forbindelser til den britiske efterretningstjeneste, Secret Intelligence Service (SIS).

Den engelske forretningsmand, Sir Charles Hambro, deltog i London i opbygningen af Special Operations Executive (SOE). I oktober 1940 tog han til Stockholm for at mødes med Ebbe Munck, som han kendte fra dennes ophold i London. Hermed udvidedes Ebbe Munchs forbindelser til den engelske efterretningstjeneste. Mødet gik ud på at få at vide, om danskerne var modne til at gå til kamp mod tyskerne, hvad Munch kunne fortælle ham, at de ikke var.

Også i Danmark havde Ebbe Munck tætte forbindelser til hærens efterretningstjeneste. Så da han sad i Stockholm i august 1943, var det ikke underligt, at det blev ham, der kom med ideen om

Den socialdemokratiske svenske statsminister Per Albin Hansson og den danske udsending, socialdemokraten Hans Hedtoft.

først at oprette en uddannelsesenhed for en dansk politistyrke, der meget hurtigt blev til en egentlig militær styrke, nemlig Den Danske Brigade. Ebbe Muncks møde med docent Harry Söderman, som var i færd med at oprette og uddanne en norsk politistyrke i Sverige, gav ham ideen til at oprette en tilsvarende dansk styrke. I første omgang blev det ikke til noget, fordi antallet af danske flygtninge i Sverige før den 29. august 1943 ikke var særligt stort.

Docent Harry Söderman

blev en central skikkelse i oprettelsen af Den Danske Brigade i Sverige. Söderman var politiembedsmand og leder af Statens Kriminaltekniska Anstalt, og havde snævre forbindelser til det svenske forsvars efterretningstjeneste. Han var oprindelig journalist og havde rejst meget i Mellemøsten, hvor han i Cairo ved et tilfælde fik lejlighed til at overvære den årlige "Konference for horehusholdere i Det mellemste Østen". Hans reportage fra begivenheden gjorde ham berømt og gav ham frihed til at beskæftige sig med kriminalreportagen, som var hans egentlige interesseområde.

Hans afhandlinger om politiarbejde og efterforskningsmetoder gjorde, at han i 1934 var i New York, hvor han stod for at indrette et polititeknisk laboratorium. Derfra gik turen til Hendon, hvor han fungerede som lærer ved politihøgskolen. Derfra rejste han til Stockholm, hvor han blev docent ved kriminalpolitiskolen. Södermans stilling sorterede direkte under socialminister Gustav Möller og havde dermed direkte kontakt til den socialdemokratiske regering.

Grunden til brigaden blev for alvor lagt den 9. september 1943, hvor der fandt et møde sted mellem kaptajn Volmer Gyth, Ebbe Munck og legationssekretær ved den britiske legation i Stockholm, Ronald Turnbull, han var samtidig repræsentant for SOE.

Kontrol med flygtningene

Det kan virke overraskende, hvor godt man havde styr på hvilke danske flygtninge, der kom til Sverige. Forklaringen skal finde i det Flygtningekontor, der blev oprettet under den danske legation. Det var Gyth, Mørch og den svenske minister J.C.W. Kruse og dennes legationssekretær, der blev sat til at oprette Flygtningekontoret, som kom til at stå for den centrale registrering af

samtlig danske flygtninge. Det kartotek, man fik bygget op, blev senere brugt til at indkalde eller tilbyde de unge mænd, og senere også kvinder, at de kunne komme til at gøre tjeneste i brigaden. Kontoret skulle også stå for afhøring af flygtningene samt foretage en sikkerhedskontrol for eventuelt at afsløre, om der var tale om nazistiske spioner.

Det har undret forfatteren meget, at mange af de interviewede kun har en meget sporadisk hukommelse omkring afhøring i forbindelse med, at de ankom til Sverige. Flere svarede, at den danske betjent spurgte, om de også havde været med til at sprænge Forum i luften. En gik så vidt som til at påstå, at betjenten skulle have sagt, at man lige så godt kunne lave en fortrykt formular med påstanden på, da han alligevel havde hørt om de første 1.000, der havde været med til aktionen mod Forum.

Firmaet Nielsen og Møller

Firmaet "Nielsen og Møller" havde adresse på Friggagatan 4 i Stockholm. "Firmaet" solgte eller købte ingenting ud over efterretninger. Det var fra 1943 et skalkeskjul for den danske militære efterretningstjeneste. Chefen for firmaet var "Nielsen" alias oberstløjtnant Einar Mygdal Nordentoft, der i Danmark havde været chef for Generalstabens Efterretningssektion, hvor der var en lille kreds af efterretningsofficerer, der gik under navnet Ligaen. De havde, medens regeringen samarbejdede med tyskerne, sendt efterretninger til både Sverige og de allierede.

Nordentofts medarbejder med dæknavnet "Møller" var chefen for Marinestabens Efterretningssektion, orlogskaptajn P.A. Mørch. Ebbe Munck havde et tæt samarbejde med de to, som også var med i forhandlingerne i forbindelse med oprettelsen af brigaden.

Politikerne

Efter bruddet med den tyske besættelsesmagt den 29. august 1943 kan man have den opfattelse, at politikerne var "gået i sort". Det var så langt fra tilfældet. Regeringen arbejdede videre bag det "Departementschefstyre", som blev resultatet af bruddet.

Politikerne var mere end vågne overfor, hvad der skete i modstandsbevægelsen, og de var fra begyndelsen med i forberedelserne til etableringen af brigaden.

Hans Hedtoft (1903-55), statsminister Vilh. Buhls forhandler i Stockholm.

Formanden for Socialdemokratiet, Vilhelm Buhl (1881-1954), som blev statsminister ved Thorvald Staunings død i 1942, var den, der førte forhandlingerne med Frihedsrådet om, hvad der skulle ske i Danmark efter besættelsens ophør. Det var også ham, der sammen med Hans Hedtoft-Hansen (senere blot Hedtoft) (1903-55) førte de endelige politiske forhandlinger med den svenske regering, ledet af formanden for det svenske socialdemokrati, statsminister Per Albin Hansson (1885-1946), om oprettelse af brigaden. Hans Hedtoft var således to gange på illegalt besøg i Sverige for at forhandle med den svenske regering.

”Hr. Madsen”

Den 10. november 1943 ankom der en ”Hr. Madsen” til Stockholm. Hr. Madsen viste sig, som allerede omtalt, at være generalmajor Kristian Knutzon, der indtil den 29. august havde været chef for Jyske Division. Nu var han af general Ebbe Gørtz og politikerne blevet udpeget til at være chef for den kommende danske brigade i Sverige. Han medbragte en lille gruppe stabsoffi-

cerer og en instruks om, hvorledes brigaden skulle organiseres. Instruksen var godkendt af general Gørtz og de involverede politikere.

Generalmajor Knutzons opgave gik ud på:

- At samle de befalingsmænd og officerer fra hæren og flåden, som var i Sverige, i en forlægning og sikre, at de blev uddannet, så de kunne kæmpe selvstændigt på eliteniveau. Eller opbygge en styrke af uddannede værnepligtige, som skulle udrustes i Sverige. Styrken skulle inddeles i grupper, så en gruppe, alt efter forholdene, kunne være en kompagnikadre eller en lille kampenhed.
- At tage kommandoen over den danske flådestyrke i Sverige.
- At forhandle med de svenske myndigheder om at få oplagt våben, ammunition og udrustning til omkring 50.000 mand.

Hvem var de?

Under gennemførelsen af interviewene, som udgør størstedelen af indholdet i denne bog, blev det hurtigt klart, at hovedparten af dem, der meldte sig til Den Danske Brigade, var mennesker fra den østligste del af Danmark og i stor udstrækning Københavnsområdet. Årsagen til dette skal findes i, at modstandsbevægelsen havde sin største udbredelse i de store byer, og at den stort set ikke fandtes i landområderne.

Indtil den 29. august 1943 var antallet af danske flygtninge i Sverige, som tidligere nævnt, ikke særlig stort, vel omkring 1.800 personer. De fleste af dem var flygtet på grund af deres deltagelse i modstandsarbejdet mod tyskerne. Omvendt blev de ikke registreret, fordi det danske flygtningekontor i Sverige endnu ikke var etableret. Da registreringen af flygtede danskere kom i gang, blev alle registreret, og man fik kontrol med stort set alle, der kom, hvilket skulle få betydning for rekrutteringen til brigaden, da den for alvor blev etableret efter 3. december 1943.

De, der flygtede, var en meget sammensat flok, og grundene til at flygte kunne være alt fra eventyrlyst til en tysk dødsdom eller det, at tyskerne var begyndt at trevle den modstandsgruppe op, som man var medlem af. Det betød også, at det fortrinsvis var byerhvervene, der var repræsenteret. Landbefolkningen manglede næsten fuldstændig. Det begrundede sig blandt andet i, at man i landområderne ikke på samme måde følte besættelsens tryk. Samtidig havde regeringen og

ikke mindst Kong Christian den X opfordret til at bevare ro og orden, og politikernes advarsler om ikke at genere besættelsesmagten havde større vægt blandt befolkningen på landet end i byerne, hvor trykket fra besættelsesmagten følte hver eneste dag.

Den sammensatte flok af håndværkere, småhandlende, svajere (bybude), revisorer og andre administrativt ansatte manglede næsten fuldstændigt det stabiliserende element, som bønderkarlene var under normale værnepligtsforhold hjemme i Danmark.

En speciel gruppe flygtninge var de officerer og befalingsmænd, der af chefen for den danske hærs centralkommando, general Ebbe Gørtz, blev beordret til at flygte til Sverige med det ene formål at indgå i brigaden. I foråret 1945 var ikke mindre end 721, eller godt 21% af den samlede styrke i brigaden, officerer og faste befalingsmænd af hæren og søværnet.

Mistillid

De yngre officerer og befalingsmænd havde problemer på to fronter. De havde stort set ingen tillid til brigadens chef, generalmajor K. Knutzon, og alle de øvrige ældre officerer i brigadens ledelse. Disse ældre officerer havde i de yngres øjne svigtet både den 9. april 1940 og den 29. august 1943, hvor de begge gange havde overgivet sig til tyskerne uden kamp. Disse to datoer stod for de yngre som de datoer, hvor de ældre danske officerer begik æreløse handlinger. Af mange dagbøger fremgår det, at man ikke mente, de var værdige til at lede brigaden. Hvorfor de alligevel adlød ordren om at melde sig, hvad de ikke havde behøvet, lå dels i den militære opdragelse, de havde fået, dels i en loyalitet mod Danmark, som ikke kan forklares. Sidst, men ikke mindst, var der mange, der mente, at de ved at gå ind i brigaden måske kunne være med til at genoprette hærens tabte ære.

Medlemmer af brigadestaben i Stockholm, fra v. er det ritmester N.E. Leschley, kaptajnløjtnant E.C. Condil, kaptajn W.S. Andersen, en søofficer og siddende generalmajor K. Knutzon.

Den anden mistillid, den samme gruppe havde, var forholdet til de mennesker, der meldte sig til brigaden. Mange af dem var modstandsfolk, som efter aktioner mod tyskerne havde været nødt til at flygte. Det var folk, der selv havde været med til at tage beslutninger om de aktioner, de gennemførte. Nu skulle de så indordne sig under en disciplin, der blev udøvet af de officerer, der regnede for, om ikke kujoner, så i hvert fald æreløse. Andre grupper, der havde meldt sig til brigaden, var rene lykkejægere eller folk, som brugte brigaden som en slags "Fremmedlegion" for at slippe væk fra personlige problemer. Med andre ord, det var ikke nogen let opgave for hverken menige, befalingsmænd eller officerer at skabe en vel-disciplineret militær enhed af en så sammensat flok. Samtidig skal man huske, at der ikke fandtes en militær straffelov, hvorefter man kunne straffe de, der måtte være ulydige, eller som på anden vis obstruerede uddannelsen. Sanktionerne kunne være ekstra vagter eller den værste, bortvisning fra brigaden.

Hærens rolle

Når man har læst så langt som hertil, kan det ikke undgå, at man stiller spørgsmålet, - Hvor kommer ordrene til hærens og søværnets personel fra? Forsvaret var blevet afvæbnet og hjemsendt af tyskerne. Alligevel er der flere gange i teksten henvist til, at officerer og befalingsmænd er blevet beordret til at flygte til Sverige for at gøre tjeneste ved Den Danske Brigade.

Selv om tyskerne havde afvæbnet hær og flåde, så blev ledelsen alligevel ved at fungere "under jorden", så at sige. Der var fortsat en tæt forbindelse mellem de gamle politikere og forsvarets ledelse med general Ebbe Gørtz i spidsen for en generalstab, der i virkeligheden ikke eksisterede. I december 1943 bliver Gørtz af Vilh. Buhl placeret i "Den lille generalstab" sammen med Frode Jacobsen fra Danmarks Frihedsråd.

Alt dette betyder, at med de gamle politikeres velsignelse kan den detroniserede ledelse af det ikke længere eksisterende forsvar fortsat beordre personellet til at udføre ordrer.

Optagelsesbetingelser

Adgangskravene for at blive optaget i brigaden var, at man skulle være dansk flygtning i Sverige, mellem 18 og 35 år, og have dansk indfødsret. Samtidig skulle man have en pletfri straffeattest.

Kravene skulle med tiden vise sig at blive en hindring for at opbygge den styrke på ca. 5.000 mand, som det var planen. I 1944 blev adgangsalderen for medlemmer af Chaufførkorpset således hævet til 50 år. Ligesom man heller ikke længere tog det så nøje med, om de unge mænd var fyldt 18, eller var blevet lidt over de 35 år. Også kravet til en pletfri straffeattest blev lempet således, at havde man en mindre forseelse for flere år tilbage, ja så slap man alligevel gennem Tremandsudvalgets nåleøje. Tremandsudvalget, der bestod af oberstløjtnant Hvalkof som brigadens repræsentant, kaptajn Henrik Madsen repræsenterede Flygtningekontoret, og professor O.A. Borum repræsenterede de civile flygtningeorganisationer.

Jøderne i brigaden

I begyndelsen af 1945 havde orlogskaptajn Henrik Madsen lavet en opgørelse over de jødiske flygtnings deltagelse i brigaden. Han fandt ud af, at kun 14% af de jødiske mænd i alderen 18-35 år havde meldt sig. De øvrige flygtningegrupper var repræsenteret med 38% af den nævnte aldersgruppe. Denne skævhed blev stærkt kritiseret af de øvrige flygtningegrupper både i og uden for forlægningerne.

Der var flere årsager til den manglende repræsentation. Én af dem var kravet om dansk statsborgerskab, noget en del af flygtningene ikke havde opnået.

Her bør man se på Danmarks forhold til jøderne op gennem 1930'erne, hvor jødeforfølgelserne i Tyskland gjorde, at mange jødiske familier i Danmark måtte se familiemedlemmer forsvinde i de nazistiske dødslejre. I Danmark herskede der en skjult antisemitisme, som regeringen brugte som undskyldning for at afvise jøder på flugt fra nazismen. Ikke ved lov, men ved at fortolke en lov fra 1875, som gav embedsmændene stort set frie hænder til at afvise jøder ved grænsen. Kun godt 700 fik i løbet af 1930'erne indrejse i Danmark. Jamen danskerne hjalp da omkring 7.000 jøder til Sverige i begyndelsen af oktober 1943. Medens modstandsfolk og andre forfulgte blev sejlet gratis over Øresund, så måtte jøderne betale, ind imellem ganske betydelige summer for den samme tur. Et forhold, der givet ikke har fremmet den enkeltes lyst til at melde sig til brigaden. Et andet forhold var, at mange af de unge jøder var studerende og var blevet optaget ved de svenske universiteter.

Kritikken kom ind imellem klart til udtryk. I flygtningebladet "Friheden" skriver en anonym politisoldat: "De, der ved Hjemmefrontens Hjælp kom over til dette Fristed, men kun har Tanke for deres eget velbefindende og kun tænker på at pleje deres egne interesser. Dette gælder i lige høj Grad de, der måtte flygte for deres races skyld". Flere ytringer af samme slags fik under den sidste hvervekampagne i februar 1945 brigadens kommando til at henvende sig til højesteretssagfører C.B. Henriques, der hjemme i Danmark havde været formand for Mosaisk Trossamfund. Resultatet af hans indgriben blev, at den rekrutteringsmæssige skævhed blev udlignet. Men man kan ikke få indtrykket af, at antisemitismen dermed var forsvundet. I Knud V. Jespersens bog "Brigaden" er der på siderne 110 og 111 flere eksempler på antisemitiske holdninger. Arbejdsrapporter fra DCHF 5, Antisemitisme i Danmark, redigeret af Michael Mogensen, er tung, men informativ læsning om danskernes forhold til deres jødiske landsmænd.

Løn og tjenestetid

Fra begyndelsen var tjenestetiden i Den Danske Brigade fastsat til 12 måneder, herefter kunne man, hvis man ønskede det, blive hjemsendt, hvilket betød, at man kunne tage arbejde igen i det svenske samfund. Som tiden gik, og flere og flere sluttede sig til brigaden, blev tjenestetiden nedsat til otte måneder. Uanset om man havde otte eller 12 måneders tjeneste bag sig, var betingelsen for hjemsendelsen, at man var klar til at lade sig genindkalde med øjeblikkeligt varsel. Som det vil fremgå af et af interviewene i bogen, kom genindkaldelserne i april 1945.

Brigadéerne fik løn. I begyndelsen "et par kroner" om dagen, som en af kilderne siger. Hertil kom selvfølgelig uniform samt kost og logi. De faste befalingsmænd fra hæren og søværnet fik den løn, de ville have fået hjemme i Danmark i fredstid, men beløbet blev indefrosset til efter befrielsen. Her er det på sin plads at gøre opmærksom på, at de faste befalingsmænd og officerer af det danske forsvar blev indkaldt til at gøre tjeneste i brigaden.

Efterhånden som befrielsen trak ud, og opholdet i Sverige blev længere, blev utilfredsheden med "et par kroner" om dagen mere og mere udpræget. I løbet af 1944 blev lønnen for en menig fastsat til 2,50 kr. om dagen. En premierløjtnant kunne

hæve fire kroner, en kaptajnsløn var på seks kroner og en oberstløjtnant kunne hæve 7,50 kr., alt sammen om dagen.

Utilfredsheden stilnede ikke af, og til slut blev diskussionen for meget for generalmajor Knutzon. Han skrev til forlæggerne den 28. oktober 1944, at en svensk menig fik 1,50 kr. om dagen og gad vide, hvad modstandsfolkene hjemme i Danmark modtog i betaling? Samtidig undlod han ikke at fortælle, at alle fik 20 kr. om måneden i rejsetilskud samt tre kroner om dagen, når de var på orlov.

Det undgik selvfølgelig ikke opmærksomheden, at officerer ved staben i Stockholm hævdede 400 kr. om måneden og havde fri bolig. At de havde mange repræsentative pligter for de samme penge, var der ingen, der interesserede sig for.

Hvem havde brug for brigaden?

Nu, så mange år efter, er det blevet klart, hvem der havde brug for Den Danske Brigade. Den blev ikke etableret, hvad mange af dens medlemmer ellers troede, for at skulle hjem til Danmark for at slås mod tyskerne.

Brigaden blev skabt af de politikere, der opgav samarbejdspolitikken med den tyske besættelsesmagt den 29. august 1943, sammen med den afsatte hærledelse med chefen for generalstabens, general Ebbe Gørtz, i spidsen.

Det blev et indviklet politisk spil mellem den fhv. socialdemokratiske statsminister Vilhelm Buhl, hans nære partikammerat Hans Hedtoft og den svenske statsminister Per Albin Hansson, og som nævnt den gamle hærledelse. På den anden side var der Modstandsbevægelsens Frihedsråd med Frode Jacobsen og SOE. De to sidste parter ville i oplægget til oprettelsen af brigaden bruge den til at bekæmpe tyskerne på dansk jord. En opfattelse, der langsomt ændrede sig, som krigen skred frem.

For politikere og hærledelsen var formålet at sikre, at man kom til at råde over en uddannet bevogtningsstyrke, der kunne holde ro og orden i landet, når den tyske krigsmaskine endelig var kørt træt. Det vigtigste for den regering, der nu sad ude i skyggen, var at have en trænet styrke, som var loyal mod den, og som i givet fald kunne blive en afgørende modvægt mod Modstandsbevægelsens Frihedsråd, for slet ikke at tale om de kommunistiske modstandsgrupper, som havde været særdeles aktive under hele besættelsen.

De mange forhandlinger frem og tilbage mellem de involverede parter endte i, at Den Danske Brigade blev sat under kommando af general Dwight D. Eisenhowers Stab ved Surprime Headquartes Allied Forces Europe SHAFE (De Allieredes Overkommando i Europa), under navnet DAN-FORCE.

Da frihedsbudskabet endelig kom den 4. maj 1945 kl. ca. 20, hvor det blev meddelt, at de tyske styrker i Holland, Nordvesttyskland og Danmark have overgivet sig, var man hos brigaden i begyndelsen ikke helt sikre på, at det var sandt. Hele brigaden var på dette tidspunkt samlet i kantonement ved Genarp i Skåne. I løbet af natten blev hele brigaden overført til Hälsingborg og var klar til at blive overført til Danmark. Opruddet fra Genarp skete ikke på brigadens eget initiativ, men beskeden om at vende hjem kom fra politikerne i Danmark, hvor Vilh. Buhl havde sendt beskeden "Hans er blevet syg" til den svenske statsminister Per Albin Hansson.

Ingen brug for brigaden!

Danskerne ville gerne have SOE's støtte til at oprette brigaden og sendte kaptajn Volmer Gyth til London for at forelægge planerne for SOE's ledelse. Han blev mere end skuffet. Lederen af SOE's danske sektion Lieutenant-Commander R.C. Hollingworth afviste blankt at støtte planen. Hollingworths afslag blev af danskerne opfattet som om, han mente, at brigaden kun var et skalkeskjul, der skulle gøre det muligt for danske officerer at sidde i det fredelige og rolige Sverige for, når andre havde gjort det beskidte arbejde, at kunne marchere ind i København.

Planlæggerne i Stockholm var selv skyld i, at Hollingworth havde fået den opfattelse. Man havde omkring den 15. september udarbejdet "Rapport Bannock", hvor man skitserede planerne om en dansk militær styrke i Sverige. I rapporten havde Volmer Gyth i en passage om styrkens formål skrevet følgende:

"I et eventuelt sammenbruds øjeblik (skulle) lægge hånd på København og hindre kaos og kommunistisk erobring af denne by. København er for Danmark så overvejende, at den, der behersker København, også behersker landet".

Den passus om kommunisterne skurede fælt i SOE-ledelsens ører. De gjorde, hvad de kunne,

for at få alle kræfter i Europa til at samarbejde om at slå tyskerne. Og her kom så danskerne med en holdning om, at man skulle opbygge en styrke, der kunne bekæmpe de kommunister, der var nogle af de mest ihærdige i modstanden mod tyskerne i Danmark.

Da det gik op for Gyth, hvad hans rapport havde forårsaget, søgte han at nedtone udtalelsen om kommunisterne. Det lykkedes ham ikke, og resten af krigen var der kold luft til ham fra SOE's side, faktisk blev han koblet helt ud af samarbejdet.

At opbygge en hær koster penge, mange penge, og dem havde planlæggerne ingen af. Den Danske Nationalbank var under tyskernes kontrol, så pengene skulle findes uden for Danmarks grænser.

En af Gyths opgaver under besøget i London var derfor at få briterne til at frigive de beløb, de danske skibe havde sejlet ind i allieret tjeneste, men det lykkedes ikke. Senere forsøgte hans efterfølger at få planerne om oprettelsen af brigaden finansieret gennem den danske gesandt i Washington, Henrik Kauffmann. Det lykkedes heller ikke, briterne lagde ganske enkelt hindringer i vejen.

Enden på finansieringsproblemet blev løst ved, at de danske politikere, gennem deres forbindelse til den socialdemokratiske regering i Stockholm, garanterede for et lån i den svenske nationalbank på 5 mio. svenske kroner. Det beløb endte med at blive 10 gange så stort. Det kostede ca. 25 mio. kr. at oprette og drive Den Danske Brigade. Yderligere brugte svenskerne omkring 25 mio. kr. på anden indsats for de ca. 18.000 danske flygtninge, som kom til Sverige i løbet af besættelsestiden. Efter besættelsens ophør slog den svenske regering en streg over den danske gæld, hvilket må siges at være en gestus af format. Det er svært med kilder, men en anden kilde mener, at der i stedet var tale om, at omkostningerne ved brigaden og de danske flygtninge i Sverige løb op i 70 mio. kr.

Lieutenant-Commander R.C. Hollingworth beklagede senere, at hans afslag til danskerne var blevet opfattet, som om han mente, at de danske officerer ikke ønskede at gå aktivt ind i kampen mod tyskerne. Denne udtalelse kom først efter, at Gyth havde redegjort for, at Bannock Rapportens indhold skulle være med til at sløre projektet med oprettelsen af brigaden i forhold til tyskerne.

Brigadens moral i krise

Når man læser de bøger, der er skrevet om brigaden, får man et tydeligt indtryk af den moralkrise, der opstod i eftersommeren og efteråret 1944. Gang på gang kan man læse om tvivlen på brigadens berettigelse. Både blandt det menige mandskab, men også blandt officerer og befalingsmænd. De to mest markante tvivlere var kaptajn i artilleriet, Otto C. Brøndum, og den senere overlæge ved Fredericia Sygehus, Jørgen Røjel.

Otto C. Brøndum var kaptajn ved 5. Artilleriafdeling og chef for 2. Batteri den 29. august 1943. For O.C.B. var den 9. april en formædelsens dag. Han var officer af den gamle skole, og man må formode, at hans motto har været noget i retning af: "Hellere dø i kamp end overgive sig i vanære". Det var det sidste, han følte, var sket den 9. april.

Den 29. august var han gået i stilling med sit batteri ved en tankstation i Holbæk by og var klar til at slås mod tyskerne, hvis de kom for at afvæbne ham og hans folk. Inden tyskerne nåede frem til Holbæk, havde hans ledelse imidlertid besluttet sig til at opgive uden kamp.

Det blev for meget for kaptajnen. Han spurgte sine befalingsmænd og menige, om de var villige til at tage med ham til Sverige med det formål at fortsætte kampen. 10 af hans befalingsmænd og 26 menige, (andre kilder siger 16 menige) to elever fra Frederiksberg Slot sammen med 11 pionerer sagde ja. O.C.B. førte natten til den 30. august sin styrke gennem Nordsjælland til Gilleleje havn, hvor han tvang kaptajnen på cementbåden "Rørdal" til at sejle ham og hans folk til Sverige.

O.C.B. var artilleriofficer om en hals. Han mødte, efter ordre fra den danske militære ledelse, i Sofielundlejren, hvor han blev sat til at være kompagnichef for 1. Kompagni. Det var i sig selv en desavouering al den stund, at hans kaptajnskolleger af infanteriet alle blev bataljonschefer. Men det skulle blive meget værre.

Ikke nok med at O.C.B. var artilleriofficer, han var også, som nævnt, officer af "den gamle skole". Han gik med stok, og hans påklædning var ikke altid helt reglementeret. Han ville under ingen omstændigheder sidde og skrælle kartofler sammen med de menige, ligesom han ikke havde den store lyst til at kravle rundt i trætoppene under øvelser.

Det skulle blive endnu værre. O.C.B.'s kompagni

skulle udrustes med 37 mm Bofors panserværnskanoner. Dem havde kompagniet ikke fået, da han tiltrådte som chef. Han skulle uddanne sit personel til infanterister, hvilket han følte som en tvang og havde liden respekt for. Han ville meget hellere uddanne sine folk til artillerister. Han indførte derfor, i forståelse med bataljonschefen kaptajn T. Wagn, et antal artillerikurser for personellet. Det skulle han ikke have gjort. Infanteriofficererne så skævt til denne ener, og man begyndte systematisk at bagtale ham, hvor det var muligt og helst der, hvor det kunne skade hans karriere mest. Kaptajn T. Wagn havde sagt, at han gerne ville overvære artillerikurset, men det blev aldrig til noget. I stedet nedlagde kaptajn Wagn kurset, medens O.C.B. var på ferie. Det førte til et alvorligt sammenstød mellem de to, og det endte med, at Wagn forlangte O.C.B. fjernet fra tjenesten med den begrundelse, at han var artillerifikkeret, savnede føringsevner og opråbte illoyalt. Alt dette blev forelagt generalmajor K. Knutzon, som sagde ja til anmodningen.

En blandet flok

Om moralkrisen i efteråret 1944 skrev kaptajn Jensen, som var chef for 1. Bataljon: - Mandskabet begyndte at tabe humøret. Det viste sig her, at mange af vore soldater, der for størstedelen kom fra byerne, havde byboens utålmodighed i sindet. De var gode nok, så længe det hele gik efter deres

A.C.B. Vegger.

Siddende på bordkanten den engelske general Dewing i samtale med to andre officerer.

hoved, og når man kunne se ende på foretagendet. Men den lange ventetid, der nu så ud til at kunne vare vinteren med, var for meget for dem.

Premierløjtnant og chef for 1. Bataljons 2. Kompagnis 1. Deling, A.C.B. Vegger, havde to befalingsmænd, en korporal og en underkorporal, til at holde styr på 30 mand. Af dem var syv faglærte arbejdere, seks var studerende, fire ansat ved handel og kontor, tre fiskere, tre ufaglærte, tre offentlig ansatte, en letmatros, en tegner, en chauffør og en gartner. Af dem var 16 bosiddende i hovedstadsområdet, otte kom fra forskellige købstæder rundt om i Danmark, medens de sidste seks kom fra mindre stationsbyer, ikke én eneste havde haft bopæl på landet.

Den 1. januar 1945 kom 76% af flygtningene fra København, ni procent fra det øvrige Sjælland, fem procent fra Fyn og de øvrige øer og 10% fra Jylland.

Erhvervsmæssigt var flygtningesamfundet sammensat af 37% arbejdere og funktionærer i håndværk og industri, 25% kom fra erhvervsgruppen handel og pengeomsætning, 21% tilhørte gruppen lærere, læger og advokater, syv procent var beskæftiget med kommissions- og transportvirksomhed. Kun seks procent havde haft tilknytning til landbrug, skovbrug og fiskeri, medens de sidste fire procent var grupperet i andre erhverv. A.C.B. Veggers deling afslorede således meget godt den geografiske og erhvervsmæssig baggrund for flygtningene som helhed.

Brøndum og Røjel

Jørgen Røjel var lejrlege i Sofielund forlægnin-

gen. Han og Brøndum var lige stridbare og meget lidt autoritetstro, men til gengæld gode venner. Begge var de plaget af, at de sad i Sverige med hænderne i skødet og ikke kunne gøre noget effektivt for at bekæmpe tyskerne i Danmark.

Sammen havde de en indgroet mistillid til, at brigaden nogensinde skulle blive en styrke, der på nogen måde kunne true tyskerne. Deres tillid til de danske politikere og de gamle officerer fra hæren med generalmajor K. Knutzon i spidsen var næppe målbar, og ingen af dem lagde skjul på, hvad de mente. Røjel var især rasende over, at generalmajoren havde afvist et forslag fra ham om at få udbygget sanitetstjenesten, han blev bedt om at blande sig udenom og passe sin tjeneste som læge. Røjel udlagde den udviste holdning som et tegn på, at brigaden aldrig var tænkt anvendt i krig. Hvad han havde ret i.

Den 6. august 1944 stak de to af til Danmark fra Trelleborg og gik i land ved Dragør. Røjel havde stjålet to pistoler fra et lager i Sverige, og Brøndum medbragte sin maskinpistol. Røjel ville til Danmark på trods af, at han havde en tysk dødsdom hængende over hovedet, så tages levende ville han ikke. De to's flugt og våbentyverierne udløste en mindre diplomatisk krise. I Stockholm måtte orlogskaptajn Mørch og oberstløjtnant Nordentoft stille til en overhaling hos den stærkt fortørnede socialminister, som foreholdt dem, at våbentyveriet kunne bringe den svenske neutralitet i fare.

I brigaden var man nervøse for, at de to's desertering så at sige "Tilbage til fronten" skulle få organisationen til at gå i opløsning. De udsagn, der efter besættelsen skriftligt blev fremsat af befalingsmænd og officerer, mere end antyder, at ledelsen havde grund til at være nervøs, men man red dog stormen af.

Svenskerne og brigadeførelsen forlangte, at hverken Røjel eller Brøndum måtte få ledende poster inden for modstandsbevægelsen. Frode Jacobsen fra Frihedsrådet lovede general Gørtz og kaptajn Hjalp, at sådan ville det blive. Han vidste udmærket godt, at de begge var blevet medlem af modstandsgruppen Holger Danskes femmands ledelse.

Brøndum blev truet med afskedigelse i vanære, så snart krigen var slut, han blev både lokket og truet til at vende tilbage til Sverige, lige lidt hjalp det. Efter krigen måtte han se sig forbigået ved flere advancementer, hvor han ville have været

et naturligt valg. Trods trusler og meget andet ubehageligt endte han sin karriere som regionsleder i hjemmeværnet med rang af oberst. Han blev pensioneret i 1967 og døde i 1983. Og læge Jørgen Røjel, født den 22. juni 1916, han endte sin karriere som en meget markant overlæge på Fredericia Sygehus, hvor han indkøbte et dialyseapparat uden om ledelsen, en sag, der bragte ham på forsiden af alle landets aviser. Som så ofte før, ledelsen var rasende, og Røjel fik sin vilje. Jørgen Røjel døde den 24. april 2007.

Brigadens militære værdi

Som det vil fremgå af de interviews, der er bogens hovedindhold, så var træningen af brigadernerne hård kost, hvilket blandt andet understreges af, at to infanterister og én pilot omkom under uddannelsen i Sverige.

Hele problematikken omkring, hvad brigaden skulle bruges til, blev afklaret efter generalmajor R. H. Dewings besøg hos brigaden i december 1944. Dewing var blevet chef for SHAEF's Mission to Denmark i efteråret 1944 og var så i Sverige for at se, hvad brigaden kunne bruges til.

Hans rapport gik på, at nok var brigaden veltrænet, men den var for lille og for let bevæbnet til at sættes ind i kamp mod tyskerne.

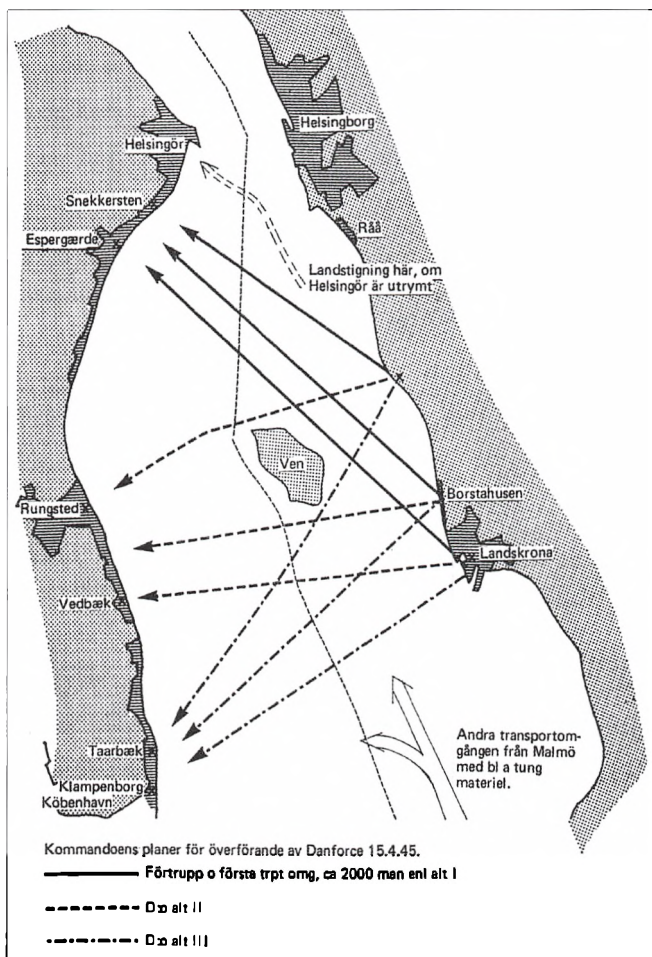
Briternes holdning var utvetydig, - Brigaden burde ikke sættes ind i åben kamp, men skulle i stedet holdes tilbage og sættes ind til at løse opgaver vedrørende ro og orden, såfremt tyskerne forlod Danmark uden kamp. Den holdning passede de danske politikere godt. Man kan så gøre sig sine tanker om, hvad der ville være sket med moralen hos dem, der tvivlede på brigadens værdi, hvis de havde fået kendskab til den nævnte beslutning.

Planlægning af landgang på Sjælland

I de sidste måneder i Sverige havde generalmajor Knutzon og de svenske militære myndigheder travlt med at udarbejde planer for, hvor-

dan Den Danske Brigade kunne overføres til Danmark den dag, ordren måtte komme. Som beskrevet ovenfor havde generalmajor Dewing ikke megen lyst til at indsætte let bevæbnet infanteri mod de kamptrænede tyskere. Det forhindrede ikke, at generalmajor Knutzon den 8. april havde udarbejdet en plan for Regiment Danforces, som Den Danske Brigade nu hed, landgang på kysten mellem København og Helsingør. Den 15. april blev yderligere to planer godkendt.

Planlægningen tog udgangspunkt i, at ingen anglo-amerikanske styrker med specialopgaver ville være på Sjælland, når Danforce blev landsat. Endvidere var det forudsat, at de tyske styrker var blevet svækket på grund af enten opløsning eller evakuering af de tyske styrker på Sjælland. Modstandsbevægelsen skulle aktiveres og sikre

Skitsen, der viser, hvorfra Den Danske brigade skulle overføres til Danmark.

Om morgenen den 5. maj 1945, gråvejrs med regn. Endeløse kolonner af lastbiler på vej fra Genarp til Helsingborg.

et brohoved for Danforce. De allierede skulle, ifølge en tidligere indgået aftale i London, stille en flystyrke til rådighed, som blandt andet skulle bombe udvalgte mål.

Ordren til at iværksætte landgangen skulle tilgå den fuldt mobiliserede styrke i kantonnementsområdet ved Häckeberga senest kl. 12 dagen før, landgangen skulle finde sted på den åbne kyst, dette fordi man forventede, at havnene var ødelagte. Endelig var det planlagt, at landgangen skulle være gennemført senest før dag gry den følgende dag. Hvis ordren kom, før Danforce var fuldt mobiliseret, skulle der lægges to døgn til alarmeringstiden, så operationen kunne gennemføres med fuld styrke.

Det svenske forsvar var dybt involveret i overførslen af Danforce. Man forventede, at tyske krigsskibe ville angribe landgangsflåden. Denne skulle derfor beskyttes af enten allierede eller svenske krigsskibe, det sidste betød, at en anmodning fra de allierede om svensk støtte skulle overvejes og besluttes. Støtte af svenske kampvogne var blevet aftalt mellem Kommandoen for Danforce og Försvarsstaben, men en indsats med svenske kampvogne krævede for det første den svenske regerings godkendelse og for det andet fire dages varsel til at klargøre og overføre kampvognene. Endelig skulle man have skibstonnage

nok til kampvognene og en havn, hvor de kunne ruller i land.

Deprimerende for Den Danske Eskadrille var, men hvad de ikke vidste, at man ikke indtil videre regnede med at få brug for dem. Med hensyn til genforsyning af den landsatte styrke havde man tonnage nok liggende i havnen i Malmö.

For alle tre operationsplaner gjaldt det, at fortroppen på ca. 700 mand og hovedstyrken på ca. 1.000 mand alle skulle udskibes fra Landskrona, Borstahuset og Ålabodarna på enten dampskibe eller fiskerbåde. Anden bølge og det tunge materiel skulle transporteres med transportskibe fra Malmö.

Ifølge operationsplan I skulle skibene sejle over med 7,5 knops fart, hvilket betød 2,15 timer på vandet. Den efterfølgende bølge skulle sejle med 6 knob, hvilket ville betyde 2,30 timer på vandet. Landgangen skulle finde sted mellem Snekkersten og Espergærde lige syd for Helsingør, hvor styrken skulle sikre en smalt brohoved. Når anden bølge var kommet i land, skulle hele styrken gå mod Helsingør for at erobre byen og oprette et brohoved rundt om den. Hvis tyskerne havde rømmet Helsingør, skulle landgangen foregå direkte ind i byen.

I den alternative operationsplan II skulle styrken gå i land i området mellem Rungsted og Vedbæk, og endelig sagde plan III, at landgangen skulle

ske i selve København mellem Tårnbæk og Klampenborg. Der blev i operationsplanerne taget forbehold for de dispositioner, som modstandsbevægelsen hjemme i Danmark måtte have foretaget. Se skitsen over operationsplanerne med de oprindelige svenske tekster.

Planerne er ikke kun interessante fra et militært, men sandelig også fra et politisk synspunkt. De forudsatte et samvirke mellem svenske søstridskræfter og britisk-amerikanske luftstridskræfter og endelig modstandsbevægelsen i Danmark. For at svenskerne kunne medvirke, krævede de en diplomatisk henvendelse fra de allierede til den svenske regering i Stockholm.

Kommandolinjen fra modstandsbevægelsens ledelse til Danforce i Sverige skulle anerkendes uden forbehold, samtidig skulle der tages hensyn til Danforces tilknytning til SHAEF. I den sammenhæng skal man vide, at der var lavet en aftale mellem SHAEF, Frihedsrådet og chefen for Den Lille Generalstab, general Ebbe Gørtz, om, at han skulle overtage kommandoen over modstandsbevægelsen og Danforce i tilfælde af åben konfrontation med de tyske tropper. Endelig havde generalmajor Dewing pålagt Gørtz opgaven at gøre klar til at modtage Danforce ved landgangen.

I slutfasen, inden freden kom den 4. maj om aftenen, spillede generalmajor Dewing og især Lieutenant-Commander R.C. Hollingworth en væsentlig rolle.

Hollingworth havde allerede i december 1944 gjort det klart, at hans tillid til, at en let bevæbnet styrke kunne udrette meget mod tyskerne, ikke var stor. I midten af april 1945 gav han udtryk for, at situationen kunne blive således, at Danforce måtte vente i Sverige, til det var forsvarligt at sende dem over Øresund.

Den 26. april overlod generalmajor Dewing til major Turnbull og Ebbe Munck at løse problemet med forbindelserne mellem 21th. Armygroup under kommando af field marschall Montgomery, Danforce og modstandsbevægelsen i Danmark. Kommandoforholdene i Danmark og problemet med, hvornår Danforce skulle forlade Sverige, blev også diskuteret mellem de tre, idet der på det punkt rådede stor uklarhed. Dewing anmodede Munck om at deltage i et møde med generalmajor Knutzon den næste dag. Munck var imidlertid klar over, at han næppe ville være velset af Knutzon på et sådant møde. Der var, ifølge Munck, sager, som Knutzon ikke rigtig forstod. Da sa-

gen var af største alvor, besluttede Munck dog at deltage i mødet. Munck havde ret, Knutzon var bestemt ikke indforstået med alle de illegale kontakter og uofficielle aftaler, som var indgået mellem SHAEF og Frihedsrådet angående Danforce. Med Knutzons militære opdragelse, hans forhold til frihedskæmpere og deres autonome måde at gebærde sig på kan man til en vis grad forstå Knutzons skepsis.

På mødet den 27. april fik man løst problemerne. Grundlaget var den dansk-svenske aftale om, at Vilh. Buhl skulle sende kodemeddelelsen "Hans er blevet syg" til Per Albin Hansson for at få brigaden hjem til Danmark. Men det var mere kompliceret end som så. Buhl's meddelelse var kun at betragte som "gult lys", så først når SHAEF havde givet "grønt lys" til Knutzon i Stockholm og til Gørtz i Danmark, kunne Danforce sendes hjem til Danmark.

Den 5. maj om morgenen var det meste af Danforce samlet i Hälsingborgs havn. Allerede klokken syv havde generalmajor Knutzon oprettet sit hovedkvarter i havneområdet. Mellem klokken otte og ni begyndte man at gå om bord i skibene. Afsejlingen blev dog forsinket, fordi man ville undgå sammenstød med en tysk torpedojager og nogle tyske ubåde, som var på vej nordud gennem Øresund. Lige efter klokken 10 stak den danske flåde til søs med 2.000 mand om bord. Ved 13-tiden var størstedelen af brigaden gået i land i Helsingør. Det tunge materiel fulgte efter, og den 6. maj var 4.759 mand og 3.500 tons materiel overført til Sjælland.

Beskrivelsen af det at gå i land i Danmark efter lang tids udlændighed og militær træning kan man læse om i interviewene med dem, der deltog.

Vilhelm Buhl.

Den danske Saab B-17 Eskadrille

Fire af de danske piloter i Saab B-17 Eskadrillen, fra v. kaptajnløjtnant J.B. Danielsen, N. von Holstein-Rathlouw, V. Holm og G. Bouet.

Sammenbruddet i samarbejdet mellem den danske regering og den tyske besættelsesmagt den 29. august 1943, hvor tyskerne iværksatte operation "Safari", betød internering af de danske soldater. Flere danske soldater end tidligere flygtede til Sverige, og blandt dem var også en del piloter fra Hærens Flyvetropper og Søværnets Flyvevæsen. Inden længe var ikke mindre end 23 piloter flygtet til Sverige, med størrelsen af det flyvende danske luftforsvar in mente var det en betydelig styrke.

Til Sverige i robåd

Sammen med premierløjtnant A.S. Bendtsen roede kaptajnløjtnant Vagn Holm den 31. august 1943 fra Rågeleje til Möllen på Kullen i en lille robåd. Det tog dem syv timer at nå målet.

For Holm og hans kolleger var målet at få lov at flyve for Royal Air Force. Gennem den engelske ambassade erfarede han og hans kolleger, at eng-

lænderne havde piloter nok. Derimod var man interesseret i marineofficerer, ikke som piloter, men folk der havde erfaring med minestrygning. Kaptajnløjtnant P. Ziegler, efter krigen chef for Flyvertaktisk Kommando, og kaptajnløjtnant Henning Valentiner havde denne erfaring og meldte sig, men efter et meget kort ophold i England lod de briterne forstå, at minestrygning nok ikke lige var det, de var mest interesseret i. Det lykkedes dem i stedet at få lov at flyve for Fleet Air Arm (Marinens Flyvevæsen).

De øvrige piloter kunne så blot vente på, hvad der ville ske. Nogle af dem fik civil ansættelse, men holdt tæt kontakt til brigadens hovedkvarter i Stockholm. Andre blev medlem af brigaden.

Den glemte eskadrille

Dette kapitel om den danske eskadrille, som var en del af Den Danske Brigade i Sverige, er mere omfattende og detaljeret end beskrivelsen af bri-

gadens infanterienheder. Det skyldes blandt andet den bitterhed, der opstod, da flyverne fandt ud af, at de end ikke var nævnt i brigadens organisationsplan, og i øvrigt meget lidt omtalt i de publikationer, der er udgivet om brigaden.

I Den Danske Brigadeforenings udgivelse "DEN DANSKE SAAB B-17 ESKADRILLE" fra 1995 skriver senere oberst i det danske flyvevåben, Vagn Holm, lidt bittert, at de forfattere, der efter besættelsen har beskrevet Den Danske Brigades historie, har været mere end sparsomme i deres beskrivelse af flyvernes indsats. Som eksempel nævner han, at brigadeforeningens bog "Flygtning og Soldat" i 1995 ofrede 2,5 linje og en lille kvadrat på ca. 10 mm i et organisationsskema.

Måske brug for flystøtte

Nu var de danske piloter i Sverige, og de pressede på for at få lov til at oprette en dansk flyvende enhed. Kilderne siger ikke meget om, hvorledes sagen blev grebet an, men de må have lagt et vist pres på generalmajor Knutzon.

På et eller andet tidspunkt må det være gået op for generalmajor K. Knutzon, at skulle brigaden i kamp mod tyskerne, hvad der jo egentlig ikke var forudsat fra politisk hold, kunne det blive nødvendigt med flystøtte.

Generalmajoren var hærofficer, og med den uddannelse og erfaring, der lå til grund for hans tjenestestilling, kunne man ikke forvente, at flystøtte var det første, han tænkte på.

Det danske luftforsvar var stort set fra starten et "fattigmandsflyvevåben", som ikke blev ofret den store opmærksomhed fra hverken politisk eller hærens og søværnets side. Gennem alle årene fra 1911 og frem til krigsudbruddet i september 1939 havde hæren og søværnet sloges med de flyvende enheder om bevillingerne, oftest med de flyvende enheder som taber, hvilket resulterede i det nævnte "fattigmandsflyvevåben".

Nu var generalmajor Knutzon og hans stab i slutningen af 1943 begyndt at tænke på, at kampvogne og fly måske kunne blive nødvendige. Nyhederne fra Blitzkrigens begyndelse den 1. september 1939 burde ellers have givet mere end grund nok til at overveje både panser- og luftstyrker. Overvejelserne førte til, at svenskerne i marts 1944 gav tilladelse til, at 10 danske piloter kunne udstationeres ved fem Flygflottiljer, en Flygflottilje (F) svarer til en dansk flyvestation, eller i dag en Wing. Herudover blev ni danske panseroffice-

rer sendt på uddannelse ved to svenske panserregimenter.

I efteråret 1944 kom man efter mange forhandlinger i gang med uddannelsen af de danske piloter på Fiat J-11 jager ved flottiljerne F7 Säternäs ved Göteborg, F6 Karlsborg ved Kalmar og F4 Östersund.

Organisatorisk var flystyrken opdelt i tre flygrupper med oberst Ludvig Bjarkov (7. juni 1891-1. marts 1989) som chef for stabsgruppen, og en flygruppe fordelt således: Én på F6 med Meincke som chef, én på F4 med Grønbeck som chef, og endelig var Ulrich chef for gruppen på Kalmar. Ulrich var den eneste af de danske piloter, der havde krigserfaring, han havde været frivillig i det finske flyvevåben under vinterkrigen mod russerne i 1939-40.

Inden man nåede hertil, havde de danske piloter haft en noget forskellig tilværelse i Sverige. Kaptajnløjtnanterne J.B. Danielsen og V. Holm havde opholdt sig på Malmslätt (F3), hvor flottiljeføberen besluttede, at de skulle ikklædes en svensk flyveruniform, men uden distinktioner. Chefen kaldte dem lidt humoristisk for sine to "livkuske", hvad de også lignede ifølge Holms egen forklaring.

I marts 1945 gav svenskerne tilladelse til, at de danske flyvegrupper fik tildelt 12 Saab B-17 dyk-bombefly.

Danskerne var begejstrede for deres nye B-17 C fly, som var udstyret med en italiensk Piaggio motor, som ydede godt 1.000 hk og gav flyet en tophastighed på 420 km/t. Det havde understel, der kunne trækkes op, og var udstyret med et ultramoderne gyrostyret bombesigte, som udløste bomben, når flyet blev taget ud af dykket, dengang moderne og meget effektivt.

Oberst V. Holm, senere blandt andet chef for Flyvestation Skrydstrup, i dag benævnt Fighter Wing Skrydstrup, holdt på et tidspunkt et foredrag om hans og hans pilotkollegers indsats i brigadens eneste eskadrille. Resten af dette kapitel bygger fortrinsvis på oberstens foredrag.

De kom i avisen

Det gik i begyndelsen let med at holde de danske piloter "skjult" for pressen, men i oktober 1944 gik det galt. Det nazistiske "Folkets Dagblad" i Stockholm bragede en forsideartikel ud om, at danske flygtninge indgik i det svenske flyvevåben. Påstanden i artiklen gik blandt andet på, at det svenske militære personel var meget oprørte

over dette brud på neutraliteten. Holm bemærkede tørt, at det havde han ikke mærket meget til, al den stund han var blevet mødt med glæde og venlighed, hvor han kom frem.

Den 12. september styrtede en Junkers Ju 86, med den svenske betegnelse B-3, ned i et skovområde i Midtsverige. Flyverløjtnant Jørgen Lauridsen fra Marinens Flyvevæsen, der var med i flyet, omkom. Flyet var styrtet ned i et meget ufremkommeligt skovområde, og det tog redningsmandskabet seks timer at nå frem til flyet.

For de øvrige piloter sneglede tiden sig af sted. Holm giver udtryk for, at han da lærte en del, men det, altid at flyve med som passager, var ikke nok til, at han og hans kolleger kunne holde gejsten oppe.

Allierede og tyske fly

Under hele den Anden Verdenskrig landede der adskillige både tyske og allierede fly i det sydlige Sverige. Ofte var der tale om fly, der var blevet

ramt af det tyske antiluftskyts eller af tyske jagere, altså regulære nødlandinger. Et enkelt tysk fly blev skudt ned ved Skånes sydkyst, da svenskerne mente, det opførte sig truende. Nogle få tyske fly landede i Sverige af egen fri vilje. Blandt dem var overraskende et dansk Fokker C V, som om bord havde flygtninge fra de baltiske lande.

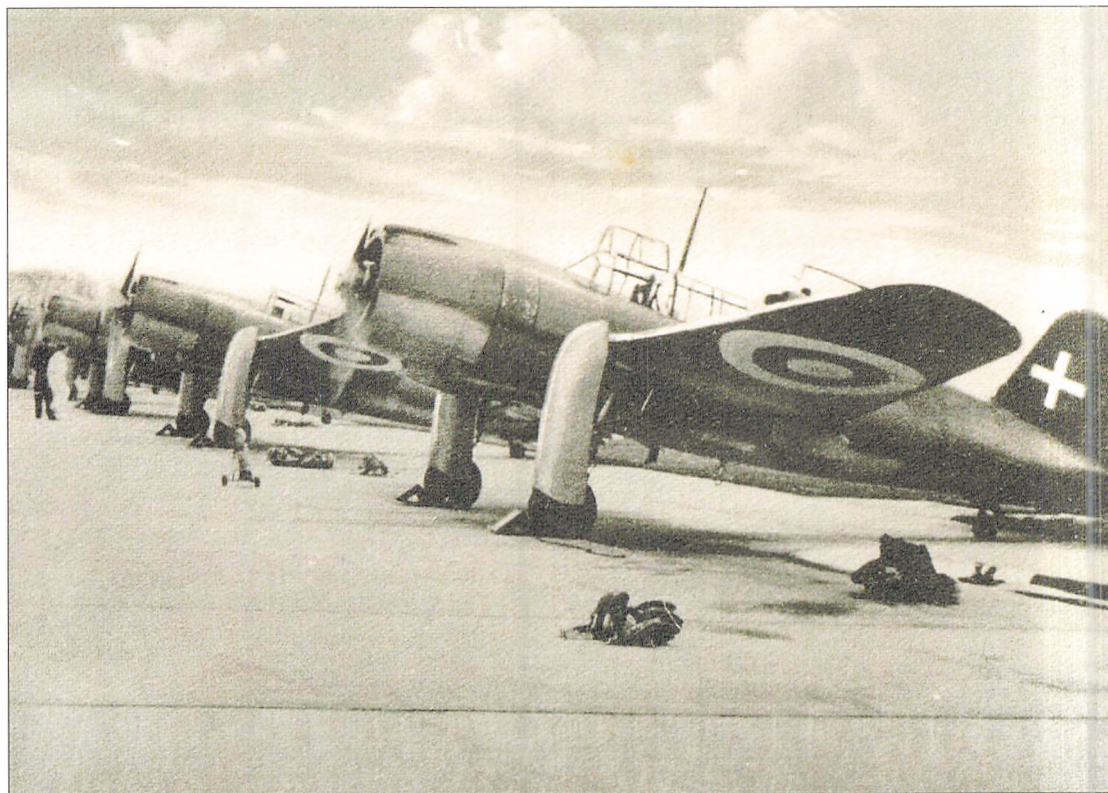
Det svenske flyvevåben havde en procedure for, hvorledes man skulle tage imod fremmede fly, der enten blev tvunget til at lande eller som nødlandede.

Chefen på F3 fik den ide, at Holm og Danielsen skulle deltage i en øvelse, hvor han ville afprøve sit personels optræden, hvis et fremmed fly landede på flyvestationen.

Modtagelse af ukendte fly

På Forsøgscentralen, som lå tæt op ad Flottiljens flyvefelt, blev en Fieseler Storck i al hemmelighed malet om i Luftwaffes farver.

Danielsen blev klædt ud, så han lignede det,

Da den 5. maj nærmede sig, fandt man ud af, at der skulle males nationalitetsmærker på Saab-Eskadrillens fly. Problemet var blot, at ingen havde de rigtige mål for størrelsen på kokarder og splitflag. Resultatet var, at de blev betydeligt større end det, forskrifterne bagefter viste.

svenskerne mente var en sabotør, og så i øvrigt bevæbnet med en pistol. Holm, der var lidt ældre end Danielsen, blev klædt på som diplomat og udstyret med et diplomatpas. Piloten på flyet var klædt i civil.

Starten foregik fra Forsøgscentralens flyvefelt. Flyet sneg sig bort i lav højde, fløj et stykke bort, hvorefter kursen blev sat mod Flottiljens flyvefelt i 2-300 meters højde.

For at undgå at nogen i kampens hede kom til skade, havde flottiljechefen dagen før øvelsen givet ordre til, at al skarp ammunition skulle indtages.

Dramatik

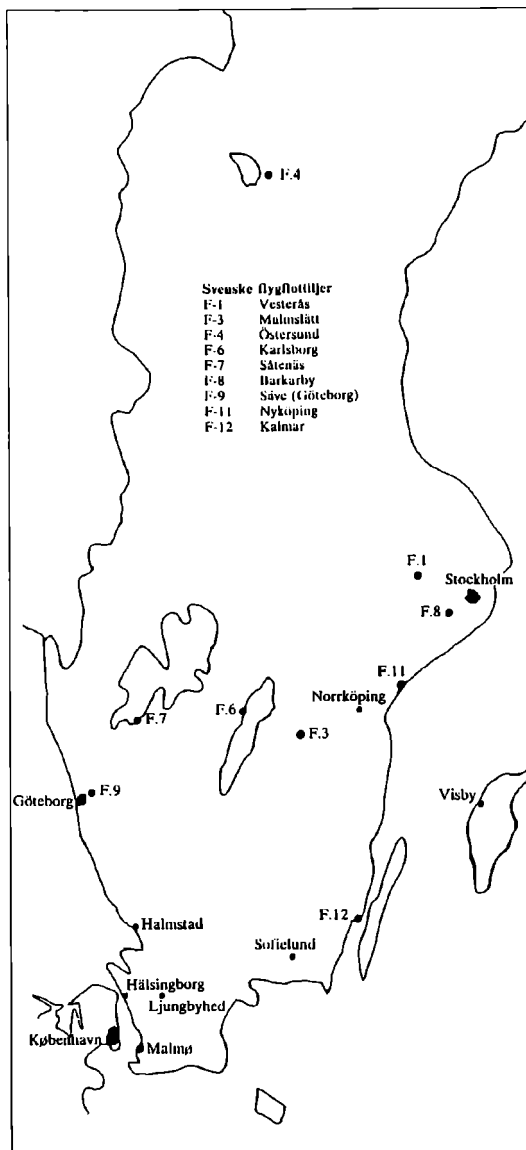
Fieseler Storck'en med sin "hemmelige" last kom uset i luften og forlod stedet i nærmest trætophøjde. Et stykke ude vendte man rundt og fløj i den aftalte højde tilbage mod Malmslätt. Reaktionen på det ukendte fly kom prompte. Der kom liv nede på pladsen, hvor teknikerne gik og arbejdede på flyene, og i overvågningstårnene. Piloten tog en ekstra runde på landingsarealet og landede.

Inden flyet stod stille, var det omringet af soldater, som havde deres maskinpistoler rettet mod flyet. Danielsen var hurtigt ude af flyet, men blev overmandet med det samme. Den pistol, han havde i hånden, blev taget fra ham. Danielsen forsøgte så at sætte ild til flyet ved hjælp af en tot tvist og en flaske benzin, hvilket omgående blev forhindret.

De tre blev beordret til at følge med til flottiljechefens kontor. De tre talte kun lidt sammen på turen til kontoret, og på tysk. Holm gjorde lederen af bevogtningsfolkene opmærksom på, at han var diplomat, og forlangte at blive behandlet som sådan ifølge de internationale konventioner. Hele tiden havde bevogtningsfolkene deres maskinpistoler rettet mod de ubudne "gæster". Alle tre var de meget rolige ved situationen, de vidste jo, at magasinerne var tomme. Hvis de vidste, havde der skulle komme, havde de sikkert været en smule mere ansændte. Lige i øjeblikket fandt de blot det hele spændende.

Inde på kontoret viste Holm sit diplomatpas frem og forlangte igen at blive behandlet efter reglerne for diplomater.

Alt mens han og flottiljechefen diskuterede emnet, fik Danielsen den ide, at han da kunne stikke af ud gennem et vindue, der stod åbent. Om ikke for andet, så for at gøre grin med vagterne. Det skulle han ikke have gjort. Den tekniker, der be-

Oversigt over den geografiske placering af de svenske flyvestationer.

vogtede dem, løftede sin maskinpistol og skød efter Danielsen. Der lød et skud, og ikke flere. Skuddet var en "stikker", det vil sige, at projektilet satte sig fast i løbet. Den slags sker måske én gang ud af 10.000. Årsagen til miseren var, at man havde glemt at inddrage den skarpe ammunition fra det tekniske personel.

Danielsen var noget rystet over oplevelsen, men fik efterfølgende udleveret projektilet, som han senere bar om halsen i en snor.

I pressen fik historien en helt anden drejning, i

Piloterne V. Holm (t.v.) og J.B. Danielsen.

Stockholmstidningen kunne man kort tid efter læse en stort opsat artikel om flymekanikeren Lundström, der for sin uforfærdede indgriben mod besætningen på et fremmed fly havde modtaget fortjenstplaketten af chefen for F3. Ifølge artiklen havde Lundström kastet sig over flyveren og vredet pistolen ud af hånden på ham og endelig hindret ham i at sætte ild til flyet.

Svæveflyvning

Under opholdet på F3 fik Holm og Danielsen sammen med premierløjtnant A.S. Bendtsen lejlighed til at opholde sig i ca. tre uger på Ållenberg, som dengang var den svenske højborg for svæveflyvning. I sommeren 1941 og 43 havde de alle tre været på en slags svæveflyvelejr ved Køge, så de var ikke ukendte med den form for flyvning. Det bedste ved opholdet, fortalte Holm, var det, igen at få lov at sidde med styrepinden i hånden.

De aflagde prøver i henholdsvis Grunau Baby og Weihe. De opnåede alle tre at få 1000 meters højdegevinst og flyvning over fem timer for at få SØLV-C, de manglede kun at gennemføre træningsflyvningen, men det nåede de ikke.

Medens de fløj svæveflyvning på Ållenberg, var brigadens repræsentanter beskæftiget med at forhandle om tilladelse til, at de danske piloter kunne komme i gang med deres videre uddannelse på kampfly. I efteråret 1944 kom så tilladelsen, og de blev forflyttet til Flottiljerne ved Göteborg (F9), Karlsborg (F6) og Östersund (F4).

Flyveuddannelse

På Flygflottiljen Säve ved Göteborg blev de uddannet på et Fiat J 11 jagerfly, der mindede en del om Gloster Hauntlet, som Hærens Flyvetrop-

per havde på Værløse før besættelsen. På F6 og F4 blev piloterne uddannet på et licensbygget Northrop 8-A1 bombefly med den svenske betegnelse B 5. Flyet havde en 1.000 hk motor og kunne flyve op til 320 km/t. En lille hage ved flyet var, at det havde tendens til at Ground Loope.

Kaptajn løjtnant K. v. Wylich-Muxoll fik denne ubehagelige egenskab at føle, da han landede på F4. Landingen foregik på græs. Efter et kort landingsløb gik det ene hovedhjul gennem græsset. Flyet fortsatte landingsløbet, men nu med halen forrest. Muxoll påstod senere, at han havde måttet give gas for at bremse flyet.

Det svenske flyevåben trænede meget i at udføre dykbombning. B 5 var ideel til dykbombning. Om det sagde kaptajn løjtnant K. v. Wylich-Muxoll: - Dykbombningens vugge stod i Sverige. Det var amerikanerne, der udviklede den, men det var tyskerne, der anvendte den!

Dykbombningen blev gennemført i en vinkel på mellem 60° og 70°. I hvert angreb kastede man mellem fire og otte bomber, én bombe i hvert pas (angreb). Der var dage, hvor piloterne nåede at flyve tre pas, hvilket betød op mod 20 dyk. De aftener var der ikke megen energi tilbage til at deltage i messelivet.

På kurserne for de danske piloter blev der øvet skydning, bombning, luftkamp, formations- og navigationsflyvning.

Holm og hans kolleger fik lejlighed til at gennemføre flere øvelser sammen med pansertropperne fra Skövde. Det blev det første danske samarbejde mellem fly og panser. Man havde lært af tyskernes succes i samarbejdet mellem Stukas og kampvogne.

Efter en måneds omskoling blev danskerne sendt tilbage til deres Flottiljer, hvor de skulle fortsætte uddannelsen på de fly, de var omskolet til.

En fæl oplevelse

På dykbombmissionerne sad der altid en tekniker i flyets bagsæde. Hans opgave var at videregive højdemålerens visning til piloten under det stejle 60° dyk for at sikre, at piloten trak flyet ud af dykket i en sikker højde.

Danielsen, der var en mand af få ord, skulle på en dykbombmission. Han noterede sig, at der sad en mand i bagsædet, som han ganske vist ikke kendte.

Vel oppe i flyet kontrollerede Danielsen, at intercom'en virkede, det gjorde den. Fremme ved må-

let meldte han "Klar til dykning", og forventede, at manden i bagsædet begyndte at give ham højdemålingerne eller "Rekna höjden", som det hed på svensk. Men manden i bagsædet forblev tavs. Danielsen rettede op og gik ind for at kaste bombe nummer to. Han spurgte manden i bagsædet, hvorfor han ikke læste højden op for ham. Der lød nogle halvkvale gurglelyde i intercom'en. Det tolkede han som om, systemet var i uorden. Andet, tredje og fjerde dyk blev gennemført uden assistance fra bagsædet, og Danielsen vendte næsen hjem mod Karlsborg.

Da han efter landingen rejste sig op i cockpittet for at se om i bagsædet, blev han overrasket over at se en mand ligge på gulvet, bleg i ansigtet og med bræk over hele flyverdragten. Det viste sig at være en værnepligtig, som havde fået sin, mildt sagt, noget ublide luftdåb. Han havde meldt sig for at få en flyvetur, lige inden han skulle hjemsendes.

Opdeling i grupper

Ved brigadens hovedkvarter arbejdede senere oberst Bjarkov videre på at få lov til at udvide de danske aktiviteter. I marts 1945 blev den danske flyverstyrke opdelt i tre flygrupper, som blev placeret på henholdsvis Karlsborg, Kalmar og Östersund.

I slutningen af 1944 havde svenskerne givet tilladelse til, at danske teknikere, skytter, navigatører og signalpersonel kunne gøre tjeneste sammen med de danske piloter.

I marts 1945 blev piloterne omskolet til B-17 (Saab L10) lette bombefly. Det var det svenske Flygvapnets nyeste og mest moderne bombefly. Flyene blev taget fra Flygvapnets førstelinie fly, en disposition, der vakte betydelig modstand i Flygvapnet. Da modstanden var størst, var det på tale at sende de danske piloter til England, hvor de kunne få den mest moderne uddannelse. Planen lod sig ikke gennemføre, og det endte med, at man gik i gang med uddannelsen på B-17.

Uddannelsen fandt sted på Östersund. Her fik de danske piloter en ny oplevelse. Flyene havde oprækkeligt understel, men i stedet for hjul var de forsynet med ski. Holm var overbevist om, at det var første gang i historien, at danske piloter prøvede noget sådant.

Holm har svært ved at skjule sin begejstring over B-17 flyet. En motor på 1.000 hk, kunne flyve 420 km/t, havde oprækkeligt understel, udstyret med gyrostyret bombesigte, som udløste bomben, når flyet blev rettet op efter dykket. - Alle danske piloter var begejstrede for dette fly, som for os virkelig var moderne og meget effektivt, skriver han.

Den 5. maj om morgenen 1945. Her venter de danske piloter på startordren, der aldrig kom, fra v. er det kaptajnløjtnant E.B. Meincke, kaptajnløjtnant J. Ulrich, underkvartermester J. Rasmussen, kaptajnløjtnant Vagn Holm, sergent Hansen, løjtnant G. Bouet, menig B. Petersen, løjtnanterne A.G.K. Jessen, C.H. Sandquist, D.K.W. Knudsen, E. Møller, underkvartermester K.H. Jensen, sergenterne G. Johansen, C. Møller og maskinmester Kallehaug.

Samling i én eskadrille

Det tyske 1000-årsrige var ved at falde fra hinanden. Det betød, at det med neutraliteten ikke længere var det store problem for svenskerne. Derfor sagde de også ja til, at man samlede de tre flyvegrupper på én Flottilje. Valget faldt på F7 Säternäs, som ligger i bunden af Vättern. Der lå der i forvejen en B-17C enhed. Flottiljen lå relativt tæt på Østersøen, men dog ikke for nær. Det blev den 4. maj 1945, inden alle flyene med teknikere og piloter for første gang blev samlet på Säternäs, man var nu en samlet kampenhed.

Efter at alle var blevet indkvarteret, gik man i gang med at udpege besætninger til de 12 B-17 fly. De stod klar, men var forsynede med svenske nationalitetsmærker. Af den grund havde alle en fornemmelse af, at nu måtte der snart ske noget.

Da de om aftenen sad sammen med deres svenske kolleger, kom flottiljechefen og fortalte, at tyskerne i Danmark havde kapituleret.

Det betød stor opstandelse. Der blev skaffet maling og lavet skabeloner, så man kunne få malet danske nationalitetsmærker på de 12 fly. Problemet var bare, at der var ingen, der vidste, hvordan

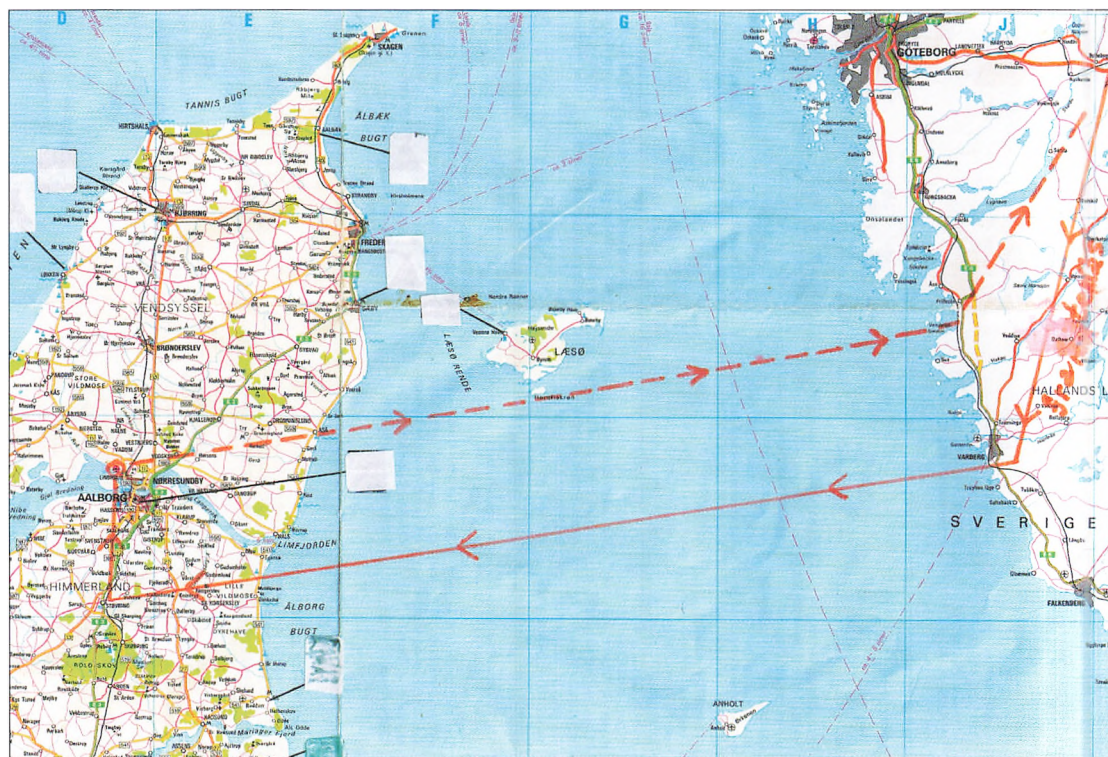
de skulle se ud. Ældste tekniker, Kallehauge fra Marinen, foreslog, at man malede et stort splitflag på halen og nogle kokarder på vingerne. Glæden over befrielsen smittede i den grad af på størrelsen af kokarderne, de blev virkelig store. At de så også fik en ring for meget, det fik være.

I dagene, der fulgte, var skåningerne noget overraskede over at se fly med kokarder og splitflag, de ikke kendte. Derimod var personalet på flottiljen ikke særligt påvirket af danskernes ophold, Holm skriver: - Vi talte jo bare en særlig slags skånsk.

Ifølge oberst Vagn Holms oplysninger var følgende piloter stationeret på Säternäs i perioden fra den 4. til den 12. maj 1945: Holstein, Grønbech, Ulrich, Meinche, Muxoll, Holm, Danielsen, Bendtsen, Bouet, Jessen, Møller, Christensen, Sandquist, Brandt-Møller og Knudsen sammen med navigatøren Lannøe. Herudover nævner han fire teknikere, Kallehauge, Kirsbo, Jensen og Vil-ladsen.

Angreb på Aalborg Vest

De danske piloter lavede andet end at træne. I

Den planlagte flyverute fra Gäddede ved Göteborg til Aalborg Vest og retur.

dagene 3. og 4. maj planlagde de et angreb på flyvepladsen Aalborg Vest, med Aalborg Øst som sekundært mål.

På Aalborg Vest havde man efterretninger om, at der stod ikke mindre end 30 Heinkel He 111 bombefly i hangarerne og på værkstederne.

Planen var, at Karlsborg Gruppen skulle flyve ud fra svensk område ved Varberg med kurs mod Lille Vildmose og derfra ned til Aalborg Vest. Det betød indflyvning fra en nordlig kurs i 4.000 meters højde. Dykvinkel i angrebet 60°, og bomberne skulle kastes, når flyet nåede 900 meter. Bombelasten på otte stk. 50 kg sprængbomber skulle kastes som seriekast med 20 meter mellem hver bombe, og det hele kun i én overflyvning.

Hjemturen skulle ske over Hvorup, Asaa, Hals mod Varberg med landing på Säve ved Göteborg. Ingen kendingssignal Alternativ 1. Der var beordret radiotavshed, indtil flyene nåede målet.

Holm fortæller, at der i operationsordren spøjte en løjtnant "O" som chef for fem B-17 fly. Den danske enhed havde ingen løjtnant "O", så han gættede på, at der var tale om en svensk gruppe frivillige, der meget gerne ville have en smule "operativ træning".

Der var også udarbejdet en operationsordre for et angreb på Middelgrundsfortet, men Holm havde ikke kendskab til detaljerne i planen.

Man ville gerne slås, men de danske politikere ville det anderledes.

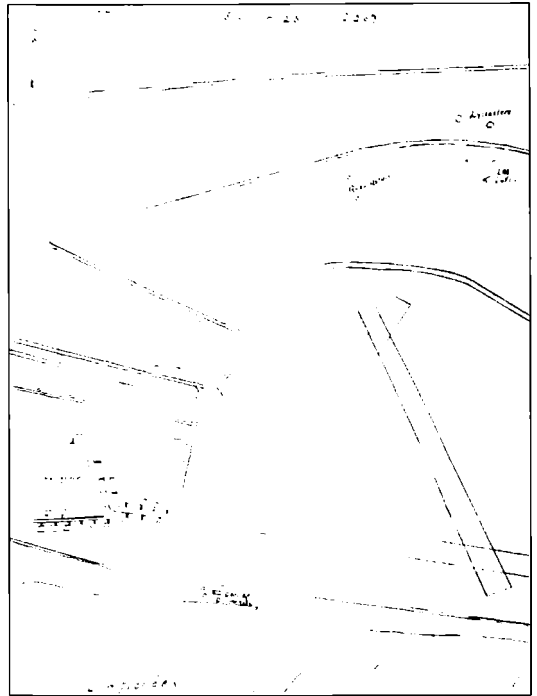
I brigadens arkiv har vi fundet en operationsbefaling udstedt af NN, divisionschef, det har ikke været muligt at finde ud af, hvem han er, men vi bringer operationsordren sammen med kortet over flyvestation Aalborg, hvor NN så end havde fået det fra.

Skuffelsen

Som resten af den næsten 5.000 mand store brigade, så ønskede den flyvende enheds personel at komme hjem til Danmark hurtigst muligt. Det skete aldrig, det blev en historie om at vente og til sidst få den helt store skuffelse.

Allerede klokken fem om morgenen, efter bar et par timers søvn, var enheden klar til at flyve mod København. De vidste, at brigadens stab var forlagt til Skåne, og at infanteriet var i fuld gang med at indskibe sig i Hälsingborg.

Efterhånden gik det op for alle, at man var blevet glemt af sine egne myndigheder. Der blev sat en kæmpemæssig indsats i gang for at komme i for-

Skitse, der viser banernes placering på Aalborg Vest Flyveplads.

bindelse med en ansvarlig myndighed i København, som kunne kalde dem hjem. Intet svar. Hen på eftermiddagen den 5. maj havde de svenske myndigheder givet grønt lys for, at enheden kunne flyve til Danmark. Svenskerne havde endda udpeget en jagereskorte, der skulle følge de 12 fly ud til midten af Øresund.

Endelig lykkedes det at komme i forbindelse med Statsministeriet i København. Her mente man ikke, at flyvestyrken havde nogen særlig betydning, så svaret blev kort og nedslående: - Vent!

Enhedens medlemmer kunne næsten ikke tro, at der ikke var brug for dem. De fortsatte derfor deres træning og skød fra bagsædet mod mål både på jorden og i luften.

De havde forbindelse med deres familier hjemme i Danmark over telefonen, og her kunne de mærke og høre den ophøjede stemning, der var i landet.

Ventetiden indtil den 12. maj var syv forfærdelige dage. De svenske myndigheder havde gjort klar til at sælge både fly og reservedele til Danmark for bare to millioner svenske kroner. Det var prisen på en hel eskadrille på 15 fly med våben, ammunition, køretøjer, signalmateriel og reser-

Div. Order paa Grund af Flotllo.

s. 4/5 1945 Kl. 1500 Kort
1:1000000
Skitse Aalborg Flypl.

Divo.

De resterende tyske Styrker har trukket sig tilbage over Limfjorden og- Broerne i Luften.

Tyske Flyvemaskiner bestaaende af ca. 30 Stk. He 111 baserade Aalborg Flyveplads Vest, hindre egen Broslagning over Limfjorden. Div. har til Opgave at lamslaa eller odelagge de tyske Flyvemaskiner.

Startbase. Da Flyvepladsen F6 ligger for langt fra Maalet har jeg besluttet mig till at anvende en fremskudt Base nemlig Flyvepladsen, Göteborg. Jeg starter derfor fra F6 den 4/5 1945 kl. 1600 med div. gor maskinerne i Orden i Lobet af Natten klar til Start fra Kl. 0200 den 5/5.

Tilflyvning. For at undgaa, at komme over fjendtligt Omraade . flyver jeg syd paa til VARBERG, fra Varberg vest paa til STOVRING fra Stovring i Krigsformation til Angreb paa Flyvepladsen. Flyvehøjde. Da Skyerne ligger i 1000 m Højde og bestaar af 4/10 valger jeg at flyve paa 4000 m Højde, da det galder om at komme saa overraskende som muligt, af Hensyn til Luftvärnet. Angrebsmetode. Da Flyvemaskinerne er anbragt i Standpladser med Jordvolde omkring, vil den bedste Metode sikkert vare/~o Vinkel Udgangshøjde 1500 m Fälningshøjde 900 m. efter Fälningen söge Skjul i Skyerne.

Valg af Bomber. Da det gälder Flyvemaskiner paa aaben Mark eller i tynde Trähangerer, vil 50 kg. Sprängbomber vare de bedst användbare.

Fordeling af Maal. Da det kun gälder at ödelagge Flyvemaskinerne . deler jeg Hangar Omraadet i tre Dele A B C. Hver Gruppe faar sit Omraade.

Fraflyvning. Da der kan ventes stärk Luftvärnsbeskydning, vil det vare af stor Bet ydelse at söge Skjul over Skyerne saa hurtig som muligt. Grp.1 svinger til venster Grp 2 til hoger Grp 3 til venster. Efter Angrebet Samling over eget Omraade Pkt. Stovring. Samlet tilbageflyvning til Göteborg.

Order

- : Div. Starter den 4/5 til Goteborg. Grp. 1 Kl 1600
Grp. 2 Zl 1605. Grp.3 Kl 1610.
- ~.Efter landning i Goteborg oplade s Maskinerne enligt Lastalter
nativ ~ 4 (Sprängbomber i Stedet for Minæborober).
3. Start fra Goteborg kl 0245.
1' Fardlinje KQrs 1: Goteborg-Varberg. Kurs 2: Varberg-jtGvring.
Kurs 3: Stdvrin~-Yaulet.
- 4a Andenhaandsmaal troppesamling vejen Hjöring Aalborg.
5 Samling over Fiirdlinjen.i 4000m Hojde.
6 Stridsformering over Stövring (Tandad Formering)
7 Maalfordeling. Grp.1 Maal B Grp2 Maal C Grp 3 Maal A.
8 Anfallet. Fra Stövring neddrosele Motorer til 1500 m 60° Dyk
vinkel. Fälning af Bomberne 900 m Dykretning Nord. Fraflyvning.
9 Grp. 1 sving til venster søg tilbage til eget Omraade i 1500 m over
Stövring. Grp. 2, sving til högre 1500 m over Stövring. Grp. 3
sving til vene ter Samling 1500 m over
Stövring.
10 Tilbageflyvning over Varberg samlet.
11 Igenkendelseesignaler.
Alt. 1
Alt 3
Kontpkt. V.
12 Signaltj. Div, Frekvens nr. 2
13 Jeg i Fly Nr 1.
14 Vejrrapport Kl 0230.

NN
Divch

vedele. Et favorabelt tilbud til en symbolsk pris. Alle i enheden troede, at Danmark ville købe flyene, men nej! Den 12. maj kom beskeden, - Tag toget hjem til Danmark! Skuffelsen var enorm. Mere end 20 måneder havde mange af dem været i Sverige og kæmpet for at få lov til at slås mod tyskerne, og så endte det med en rejse med SJ's tog hjem.

Oberst Holm søgte i mange år at finde et fornuftigt svar på, hvorfor man sagde nej til de svenske fly. Han fik aldrig noget svar. Men hans mening var, at det var den største bommert, der blev begået efter besættelsen i forbindelse med opbygningen af det danske flyvevåben.

Oversigt over Brigadens Flyverstyrker

Kaptajn N.V. de M. von Holstein-Rathlou (chef)

Officerer af Hæren:

Kaptajnløjtnant B.R.K. Olsen (til rådighed)

Kaptajnløjtnant E.B. Meincke

Kaptajnløjtnant J.B. Danielsen

Kaptajnløjtnant P.N. Brandt-Møller

Kaptajnløjtnant V. Holm

Premierløjtnant A.S. Bendtsen

Løjtnant af reserven G. Bouet

Løjtnant af reserven C.H. Sandquist

Løjtnant af reserven A.G.K. Jessen

Løjtnant af reserven D.C.W. Knudsen

Løjtnant af reserven E. Møller

Sekondløjtnant A.S. Lannøe, navigatør

Flyverløjtnant J. Lauritsen
(omkom den 12/9 1944)

Officerer af Søværnet:

Kaptajnløjtnant S.E.B. Grønbech

Kaptajnløjtnant K. v. Wylich-Muxoll

Kaptajnløjtnant J.J. Ulrich

Flyverløjtnant F. Christensen

Flyverløjtnant V. Lauritzen

Statsmeteorolog* J.H.G. Crone-Levin

Civilingeniør* M.A.F. Høst

** ligestillet med sekondløjtnant*

Teknisk personel af Søværnet:

Maskinmester III C.H.E. Kallehaug

Undermaskinmester I E.A.N. Kirsboe

Flyverunderkvartermester Müller

Flyverunderkvartermester Müller-Hansen

Flyver-underkvartermester I J.F. Rasmussen

Flyver-underkvartermester I H.K. Jensen

Flyver-underkvartermester II B.O.L. Petersen

Afskediget:

Flyver-underkvartermester I K.H. Heil

Teknisk personel af Hæren:

Reservehåndværker I H.S.K. Aagesen

Reservehåndværker I A.G. Johansen

Reservehåndværker I C. Møller

Listen er langt fra fuldstændig, idet den danske flyvende enhed den 5. maj 1945 bestod af omkring 100 mand.

Klar til afrejse den 5. maj 1945. Stor var skuffelsen, da man måtte rejse hjem med toget den 12. maj. Der blev ikke brug for al deres træning.

Iklædning og bevæbning af Den Danske Brigade

At de neutrale Sverige overhovedet havde modet til at lade danske og norske flygtninge, militære som civile uddanne sig til henholdsvis politifolk og for danskernes vedkommende senere til en regulær militær enhed, kan med 2008 briller på ikke undgå at vække beundring.

Sverige var indtil Finland kapitulerede i 1944 fuldstændig omringet af et tysk kontrolleret område. Handel med andre lande var næsten umuliggjort. Kun et par gange om måneden kunne et par svenske "lejdebåde" sejle ud og ind af svensk havn. Den handel, der foregik over disse skibe, var naturligvis under stærk kontrol af den svenske regering.

Efter at den danske regering var trådt tilbage den 29. august 1943, gik der ikke lang tid før de danske politikere, med statsminister Vilhelm Buhl i spidsen begyndte at tænke på, hvad der skulle ske i Danmark, den dag tyskerne enten var blevet så svækkede, at man kunne nedkæmpe dem på dansk grund, eller at de direkte kapitulerede.

Frygten for optøjer ved en tysk kapitulation var udtalt. Hvad politikerne måske frygtede endnu mere var en kommunistisk overtagelse af magten i København, og dermed over hele landet. Politikere var mere end klar over, at kommunisterne, om nogen, var aktive i den danske modstandsbevægelse. En frygt, der i indledningen til denne bog er beskrevet i forbindelse med forsøget på at få finansieret Den Danske Brigade, hvor kaptajn Volmer Gyth forelagde briterne "Rapport Banock", som indeholdt følgende passage:

"I et eventuelt sammenbruds øjeblik (skulle) lægge hånd på København og hindre kaos og kommunistisk erobring af denne by. København er for Danmark så overvejende, at den der behersker København, også behersker landet."

Dette fik briterne til at stejle og nægte at deltage i finansieringen.

Allerede i august 1943 blev der foreslået en plan om, at der i Sverige skulle oplægges våben til 50.000 mand, som man forestillede sig indkaldt

og bevæbnet til at opretholde ro og orden i landet efter en tysk overgivelse.

Chefen for Jyske Division generalmajor K. Knutzon blev i 1943 beordret til at flygte til Sverige med pålæg om, at forhandle med de svenske myndigheder om, blandt meget andet, oplægning af de omtalte våben.

Allerede ved juletid 1943 havde den svenske regering principielt sagt ja til, at der kunne oplægges våben i depot til 12,500 mand. Ifølge planerne var der tale om våben til de 2.500 mand man planlagde at brigaden skulle bestå af, plus to kampgrupper a' 5.000 mand som skulle mobiliseres i Danmark. Da ingen andre ville betale, så fik den ikke eksisterende danske regering en kredit i Riksbanken i Stockholm, først på fem mio. og derefter 20 mio. kr.

Selv om svenskerne var meget imødekommende overfor de danske ønsker, så var der alligevel en smule bekymring i den svenske forsvarsledelse. Den 1. april 1944 erstattede general Helge Jung, den mere tilbageholdende general Thörnell som øverstbefalende. Jung holdt fast i kravet om, at oplægningen ikke måtte svække det svenske beredskab. Det var også et krav, at de våben, der blev lagt op til danskerne, forblev under svensk kontrol indtil det øjeblik, hvor brigaden forlod Sverige.

I første omgang omfattede oplægningen mest lette håndvåben, geværer og maskinpistoler, samt et mindre antal maskingeværer. Af tungere våben blev der oplagt et antal 37 mm panserværskanonner og 47 og 81 mm fodfolksmorderer. Først langt senere fik brigaden tildelt 120 mm morterer. Men man nåede aldrig op på at oplægge våben til 50.000 mand som den danske regering havde ønsket.

Vanskelige tider

Med de vanskeligheder svenskerne havde med at skaffe de nødvendige våben og udrustning er det forståeligt, at man ikke nåede målet.

Opgaven med at skaffe våben, beklædning og udrustning til det, der skulle blive Den Danske

brigade, blev en enorm opgave for den svenske regering og dens civile og militære styrelser.

I starten så det ikke så svært ud. Antallet af dem der meldte sig til politistyrken var forholdsvis få og, der var endnu ikke oprettet et flygtningekontor for danskere, der flygtede til Sverige. Efter den 29. august 1943 tog begivenhederne fart.

Det hele begyndte med opførelsen af lejren ved Sofielund i Småland. I første omgang foregik tjenesten, der bestod i at opføre lejren, dels i privat tøj og efterhånden i det svenskerne havde lettest ved at skaffe, nemlig: Vindjakker, skibeklæder, skihue og sweater. Som overtøj blev der valgt en trenchcoat, der næsten blev opfattet som svensk nationaldragt.

I januar 1944 viste det sig, at mange af de danske ønsker til materiel ikke kunne opfyldes. Der var tale om materiel, som svenskerne ikke selv kunne undvære. Det gjaldt optiske instrumenter, minesøgere og anden form for specialudrustning. Der var materielønsker, man måtte vente med at få opfyldt til senere, så som pistoler.

Hvad der kan overraske var, at danskerne i et vist omfang blev henvist til selv at købe tingene på det frie marked. Det at de danske tal og ønsker ind imellem blev ændret, gjorde det ikke lettere at skaffe det ønskede materiel. Det kunne gælde alt fra at ønske flere tunge våben til den detalje, at antallet af magasiner til rekylgeværene var mindre end de danske ønsker.

Et dansk ønske om at få et større antal maskinpistoler, blev henvist til, at danskerne selv måtte købe, maskinpistolerne ved fabrikken i Huskvarna Vapenfabrik i Huskvarna. Selvfølgelig først efter tilladelse fra den svenske regering, og med den klausul, at maskinpistolerne blev lagt i depot under svensk kontrol. Alligevel endte det med, at flere tusinde af de indkøbte våben, stadig med svenske regerings (Kunglig Majestäts) tilladelse, illegalt blev transporteret til Danmark og overgivet til Frihedsrådet. En sådan udførselstilladelse blev blandt andet givet den 20. april 1945.

Det materiel, der blev udleveret til uddannelsen i lejrene, blev for våbnenes vedkommende betragtet som udlånt af Sverige. Ammunition til og sprængstoffer til uddannelsesbrug blev købt. Det samme gjaldt for udrustningsgenstande som hjelme, rygsække, støvler og så videre.

Det at opstille en militær enhed i et fremmed neutralt land gav selvklaart en del besynderligheder for ikke at tale om besværligheder. Materieltjene-

sten havde sit at se til. Allerede fra begyndelsen måtte man operere med fire forskellige kategorier af materiel, Nemlig:

- Materiel der tilhørte den svenske stat og var oplagt i svenske depoter.
- Materiel, der tilhørte den svenske stat, men udlånt til brug i uddannelseslejrene.
- Materiel, der var købt af svenskerne, og endeligt
- Materiel, der var købt på det frie marked.

At man måtte splitte materiellet op på denne måde, havde igen at gøre med hensynet til den svenske neutralitet.

Rationering

På det område der hed rationering, var man ikke bedre stillet i Sverige, end man var i Danmark. Spørgsmålet om rationeringskort til de efterhånden 18.000 danske flygtninge i Sverige, skulle principielt løses i et samarbejde mellem brigadens chef og den svenske regering. Her blev brigadeførenden dog henvist til "Folkhushållningsdepartementet" (Rationeringsministeriet), noget der i den grad fremmede forretningsgangen.

Folkhushållningsdepartementet viste sig at være særdeles fleksibel i samarbejdet med at anskaffe det brigaden havde brug for. I en artikel fra 1946 skriver Einar Lund og H.C. Engel:

"Men det maa dog siges, at det snævre samarbejde, der øjensynlig var mellem de Militære Myndigheder og Folkhushållningsdepartementet og den Forstaaelse, der fra dette civile Ministeriums Side altid lagdes for dagen paa militære Synspunkter baserede Ønsker, tog det sig overordentlig tiltalende ud."

Den første opgave for kommandoen var at købe beklædning og lejrinventar. I begyndelsen gik det let. Man fik de nødvendige indkøbslicenser, endda i rigeligt mål, og med det samme. Forsynings-situationen på beklædningsområdet var rimelig god i Sverige i vinteren 1943-44. Men som tiden gik, og den ene bataljon efter den anden blev oprettet, steg vanskelighederne med at skaffe den nødvendige påklædning. Det skyldtes blandt andet, at handelsforbindelsen til Tyskland blev afbrudt i efteråret 1944. det betød, at beholdningen af kamgarn til trenchcoats slap op. Samtidig blev

det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at skaffe tøj til skjorter, arbejdstøj, medens også lagenstoffer blev næsten umuligt at opdrive.

Det gav problemer med iklædningen. Ikke mindst fordi der først blev givet licenser til indkøb når den svenske regering havde godkendt endnu en bataljon. Først når der var sket, kom indkøbslicenserne, men samtidig havde Kommandoen indkaldt soldaterne, så det blev et kapløb med tiden at skaffe de nødvendige uniformer inden de nye rekrutter mødte op. Dette kapløb fortsatte under hele brigadens opbygning.

Et eksempel på, hvor stram situationen var i Sverige fremgår af dette eksempel. I 1944 meddelte man, at der kun kunne udleveres to tæpper pr. mand, mod tidligere tre. Ikke bare den svenske hær, men også sygehusene var blevet skåret ned til at udlevere to tæpper. På det område, der hed undertøj, var det frie marked tømt, og undertøjet til brigaderne blev nu udleveret fra den svenske hærs lagre

Våbnene

Brigadens kampbataljoner var lette enheder, hvis tungeste våben var 47 mm morterer. Bevæbningen var derfor traditionelle infanterivåben - pistoler, geværer, maskinpistoler, lette maskingeværer (eller rekylgeværer, som var samtids danske betegnelse) samt lette morterer.

Brigadens øvrige enheder var udrustet med tilsvarende våben, som var:

9 mm pistol M.40 S

Svensk betegnelse: Pistol m/40. Pistolens længde var 21,0 cm og pibens længde 12 cm med seks riffelgange. Den vejede et kg. og havde et magasin med otte patroner.

Pistolen - af typen Lahti - var en svensk udførelse af den finske årmepistol, der blev fabrikeret under Vinterkrigen.

Pistolen betegnes som nærmest et kompromis

mellem Bayard (den danske Pistol M.1910/21) og Parabellum (Luger). Den savnede Pistol M.1910/21's udvendige hane, man havde til gengæld magasinet i skæftet.

Anvendt i den danske hær efter krigen, under betegnelsen 9 mm pistol M.40 S.

6,5 mm gevær M.96 S

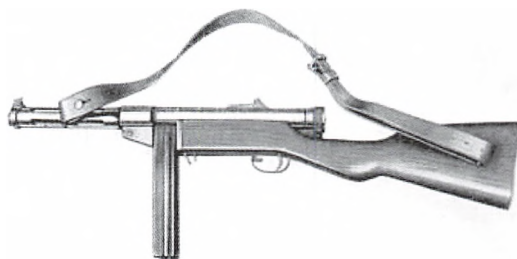

Svensk betegnelse: 6,46 mm gevär m/96. Geværet var 1,260 m langt og vejede fire kg. Piben var 73,9 cm. lang, og havde fire riffelgange. Skudvidde 3.300 m. Sigtemidlerne kunne indstilles fra 200 til 2.000 m. Geværet havde fast magasin til fem skud.

Geværet var af typen Mauser og var standardvåben i Brigaden. Men hensyn til vægt, længde og ballistik var geværet en typisk repræsentant for århundredskiftet 1900's og 1. Verdenskrigs armégeværer. Allerede i 1946 anså man geværet, der kunne påsættes en knivbajonet for at være forældet.

Geværet blev anvendt i den danske hær efter krigen, under betegnelsen 6,5 mm gevær M. 96 S.

9 mm maskinpistol M 37/39 S

Svensk betegnelse: 9 mm kulsprutepistol m/37-39. Maskinpistolen var af typen Suomi. Den var af samme type som den danske maskinpistol M.1941, blot noget kortere og derved lettere.

Maskinpistolen var 77 cm. lang og pibens længde 21,2 cm med seks riffelgange. Den vejede 4,6 kg. og kunne skyde 800 skud i minuttet. Rækkevidden var 1.500 m. Sigtemidlerne kunne indstilles til afstande mellem 100 og 300 m..

Anvendt i den danske hær efter krigen, under betegnelsen 9mm maskinpistol M 37/39 S.

6,5 mm rekylgevær M.37 S

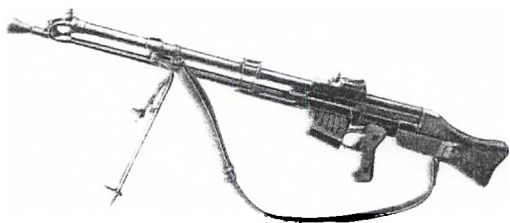

Svensk betegnelse: 6,46 mm kulsprutegevär m/37. Det var 1,110 m langt og vejede 9,2 kg. Pibenslængde var 60,7 mm og havde fire riffelgange. Skudkadancen var 600 skud/min. Det havde sigtemidler til en afstand mellem 200 og 1.200 m. og udskiftelig magasin med 20 patroner. Til hvert rekylgevær hørte der 12 magasiner, vekselpibe i hylster samt værktøjstaske I og II.

Rekylgeværet var en videreudvikling af den amerikanske BAR (Browning Automatic Rifle), der blev indført i den svenske hær i 1921, dengang med typebetegnelsen m/21. den væsentligste forbedring var, at løbet kunne udskiftes.

Rekylgeværet skød med samme patron som 6,46 mm gevær M.96 S. Visiret kunne indstilles til skydning på mellem 200 og 1200 m.

Rekylgevær m/40

Oprindelig var Brigaden tiltænkt rekylgeværer af typen 6,5 mm kulsprutegevær m/40, der blev fremstillet af Svenska Automatvapen (SAV).

Rekylgeværet var i hast sat i produktion og led derfor af en række børnesygdomme; det var i forvejen ikke populært hos de svenske soldater. Børnesygdommene blev ikke formindsket af indledningsvist ukyndige befalingsmænd, der ikke havde erfaringer med det svenske gastryksprincip, samt en intensiv brug - alt personel skulle i løbet af et par uger skulle presses gennem skydeuddannelsen.

Hvert rekylgevær kom således til at skyde fra solopgang til solnedgang, hvorved adskillige geværer udholdt langt flere skud, end man med rimelighed kunne forlange af noget rekylgevær.

Brigaderernes var stærkt utilfredse med rekylgeværene og der udviklede sig hurtigt en tillidskrise til de våben, der var oplagt på svenske depoter. Hvis rekylgeværet ikke virkede, hvordan så med det øvrige materiel?

For radikalt at fjerne mistilliden bragte Brigadens materielsektion sagen op over for de svenske myndigheder, som hurtigt byttede samtlige udleverede og oplagte våben til 6,5 mm kulsprutegevær m/37.

Anvendt i den danske hær efter krigen, under betegnelsen 6,5 mm rekylgevær M.37 S.

De norske polititropper i Sverige modtog i størrelsesordenen 480 rekylgeværer af samme type 1). Her var tilfredsheden tilsyneladende ikke meget større, men våbnet overlevede dog krigen og blev siden udleveret til Heimevernet, hvor det fik betegnelsen MG40.

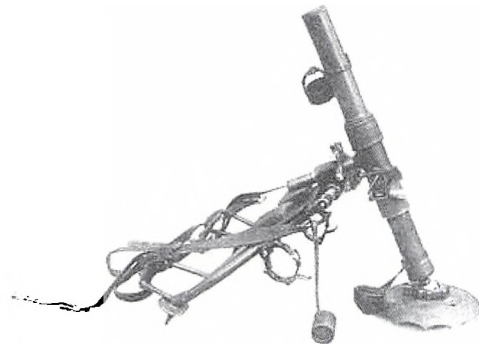
Nordmændene havde blandt andet også 6,5 mm kulsprutegevær m/37, og selvom de to geværer ligner hinanden, så var magasinerne ikke ombyttelige.

Håndgranater

Brigadens håndgranater var af typen språnghandgranat m/39, der var en svensk licensfremstilling af den tyske skafthåndgranat, sandsynligvis Stielhandgranate 39. Den tyske håndgranat var ca. 40 cm lang og vejede ca. 625 g.

47 mm morter M.40 S

Svensk betegnelse: 47 mm granatkastare m/40

Morteren var af svensk konstruktion; den blev transporteret på i remme på ryggen, idet mortarstativet virkede som stativet i en rygsæk. Morte-

ren betegnes som et fortrindelig våben da det på grund af sin ringe vægt var let at transportere. Til morteren anvendtes 47 mm brisantgranat M.40 S, der (med stødrør og ladningspatron) vejede 0,69 kg. Tilbehør: 1 hjælpertaske og 5 granatkasser. Selve morteren vejede 11,9 kg og den maksimale skudvidde var ca. 500 m. Anvendt i den danske hær efter krigen, under betegnelsen 47 mm mortar M.40 S.

Brigadens tunge våben

120 mm Morter, Tampella

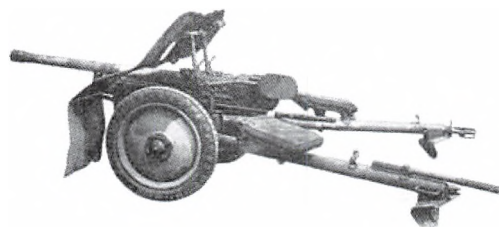

120 mm morters svenske betegnelse var: 12 cm granatkastare m/41. I kørestilling ligner den en kærre, der består af morteren anbragt på en transportaksel med to hjul. Tampella morteren blev fremstillet af den finske våbenfabrik Tampella og blev indført i den finske hær med modelår m/41, men havde bestået ildprøven allerede i vinterkrigen mod Rusland i 1939-40. Rækkevidde 600 til 5.300 m. Kunne skyde med brisantgranater som

vejede 12,5 kg med en 2,2 kg. trotylladning. Morteren blev taget med hjem til Danmark og blev brugt af den danske hær under modelbetegnelsen M 41 S.

Brigadens panserværn

37 mm Bofors Panserværnskanon M.34S

Kanonens svenske betegnelse er: 37 mm pansarvärnskanon m/34. Kanonrøret vejer 44 kg og er med mundingsbremse 1,590 m langt, uden mundingsbremse 1,525. Kanonen kan affyre ca. 10 skud i minuttet, med en rækkevidde på 6.000 m. Til kanonen anvendtes 37 mm brisantgranatpatron M.34S, el. 37 mm pansergranatpatron M.39S el. 37 mm panserprojektilpatron M.38S.

81 mm mortar

81 mm mortar fotograferet i Brigadesamlingen i Frøslev. Foto: s-n.

Den svenske betegnelse var: 8 cm granatkastare M/29-32. Morteren var af typen Stokes-Brandt, og svarede i det væsentlige til den danske 81 mm mortar M.1931. Morterrørets længde var 1,114 m, vægtykkelse 7 mm og vægten 18,8 kg. Støttepladen vejede 20,5 kg og mortarstativet 19 kg. Skudvidde ca. 3.000 m og gradinddeligen (retter) 40 til 90 grader.

Til morteren kunne anvendes: 81 mm brisantgranat, M. 29/32 S 81 mm røggranat M. 29/32 S. Granaterne var vingestyrede og præreformede. De kunne udstyres med stødrør og ladingsspatron samt tillægsladninger. Granaten vejede 3,4 kg. og indeholdt 600 gram trotyl. Efter krigen blev morteren anvendt i den danske hær under betegnelsen 81 mm mortar M29 S.

20 mm maskinkanon. Foto: s-n.

20 mm maskinkanon

Svensk betegnelse: 20 mm automatkanon m/40 (pulvkanon). Den kan anvendes i luftværnslavet med betegnelsen M.40 S, eller i panserværnslavet M. 40 S. Til kanonen kan anvendes enten: 20 mm brisantgranat M. 40 S, eller 20 mm brisantgranat M. 42 S eller 20 mm panserprojektilpatron M. 40 S. brisantgranatpatron M 40 S og panserprojektilpatron M. 40 S. er forsynet med sporlys som brænder i tre sekunder. Medens brisantgranatpatronen M. 42 S. har en brændtid på 3,5 sek. Kanonrøret vejer 13,5 kg, og er 1,375 m langt

med mundingsbremse, uden mundingsbremse måler røret 1,320 m. Kanonen kan skyde ca. 370 skud i minuttet og det ud til en afstand af ca. 6.000 m. Magasinet, der vejer fire kg. indeholder 25 skud.

Hvad kom med til Danmark?

Ønsket om at få oplagt våben til 50.000 mand gik aldrig i opfyldelse. En svensk opgørelse i Ulf Torell's bog "Hjälp till Danmark", med undertitlen "Sverige under andra världskriget", ser således ud:

Svenska vapen till danska hemmafronten

<i>Typ</i>	<i>Antal totalt</i>	<i>Darärv överförda av Den danske Brigade 5.5.1945</i>
Gevär, 6,5 mm m/38 och m/1896	15 128	7 350
Karbin, 6,5 mm m/14	1 400	1 400
Karbin, 8 mm m/94	5 000	0
Pistol, 9 mm m/40	1 276	966
Kulsprutepist, 9 mm m/37-39	6 156	3 682
Kulsprutegevar, 6,5 mm m/37	567	137
Kulsprutor, 6, 5/8 mm m/36	156	84
Granatkastare, 47 mm m/40	153	48
Granatkastare, 81 mm m/29-32	60	18
Granatkastare, 120 mm m/41	4	4
Pvlv-kanon, 20 mm m/40	62	12
Py-kanon, 37 mm m/38	64	18
Lv-kanon, 40 mm m/36	1	1
Eldkastare, m/41	10	10

Marinen i Sverige 1943-1945

Den Danske Flotille

Én af de interviewede, Svend Aksel Søren Johansen, til daglig kaldet SAS, havde, før han blev involveret i modstandsbevægelsen, aftjent sin værnepligt i Søværnet. Da regeringen opsagde samarbejdet med den tyske besættelsesmagt den 29. august 1943, og tyskerne svarede igen ved at afvæbne det danske forsvar, var man i Søværnet ikke til sinds bare at overlade sine skibe til tyskerne.

En del af den danske flåde blev sænket i havnene, især på Holmen, men en del undslap til Sverige, hvor skibene blev samlet i flådebasen Karlskronas havn.

De skibe, der undslap til Sverige, var: Torpedobåden "Havkatten", minestrygeren "MS 1" kaldet "Sorte Sara", "MS 7" og "MS 9". Derudover undslap der ni kystbevogtningsfartøjer: K 3, K 6, K 10, K 11, K 12, K 13 og K 17.

Svenskerne var så store, at de betragtede de danske krigsskibes besøg som et "almindeligt flådebesøg", i hvert fald de første 14 dage.

Den 14. september blev kommandoen strøget i de danske skibe. Herefter blev skibene desarmert og afrigget, hvorefter de blev samlet i en fjern del af flådehavnen. En officer, kaptajnløjtnant P. Würtz, undermaskinmester I.G. Kirkegaard, fem marinesoldater og otte civile fiskeskippere blev tilbage for at tilse og vedligeholde skibene. Syv af fiskeskipperne forlod kutterne allerede den 26. september.

Efter ordre fra Kommandoen i Stockholm sendte

general Knutzon kommandørkaptajn Kjølens til Karlskrona for at inspicere styrken. Kjølens skulle også fortælle tilsynsstyrken om planerne om at oprette en dansk politistyrke i Sverige. Han skulle også fortælle, at det korps, man ville oprette, også skulle omfatte de danske marinesoldater og marinens skibe i Karlskrona. Det betød, at der skulle udarbejdes planer for, hvorledes man kunne genudruste skibene. Kaptajnløjtnant Würtz blev beordret til at udarbejde planer for genudrustningen.

Tilsynsstyrken blev aflønnet af Kommandoen i Stockholm, der også betalte for alle andre udgifter til styrkens og de enkelte skibes udrustning. Det hele blev afregnet over det svenske marinedistrikt i Karlskrona. Tilsynsstyrken spiste i det svenske marinedistrikts kostforplejning, og regningen blev sendt til Kommandoen for Militære Flygtninge.

Infanteriuddannelse

Værre gik det resten af mandskabet, de fik fra "Arbetsformidlingen" valget mellem "Kartoffeloptagning" eller "Skovarbejde" inde i de dybe skove i Dalarna, noget der ikke bekom "søens frie fugle" særlig godt. De skulle dog komme til at opleve ting, der var endnu værre end at fælde træer.

Den 13. marts 1944 forerede man en styrke bestående af Søværnets personel: 17 officerer,

Den danske Flotilles skibe i Flådehavnen i Karlskrona.

syv underkvartermestre og to menige udgjorde i første omgang 4. Kompagni i Politistyrkens 1. Bataljon i Sättra Brunn ved Sala. I løbet af marts måned blev flere indkaldt, og man endte med en styrke på 73 mand. De blev organiseret i besætninger svarende til de danske skibe nede i Karlskrona.

I daglig tale blev de af infanteristerne aldrig omtalt som andet end "Sømændene". Deres chef var orlogskaptajn N.C.J. Brammer. Han havde ikke megen succes i jobbet. Han fik meget hurtigt samarbejdsvanskeligheder med sine officerskolleger af hæren, og den 17. marts 1944 måtte han overdrage ledelsen til kaptajnløjtnant Sølling. Det gik bedre. Senere på året blev han udnævnt som chef for Den Danske Flotille, da den blev oprettet som en særlig enhed under Den Danske Brigade.

Uddannelsen af de noget "autonome" søfolk forløb ikke uden gnidninger. De havde svært ved at indordne sig under den stramme kadaverdisciplin. De havde også mere end vanskeligt ved at indse, hvad de skulle med en infanteriuddannelse, når det at sejle var deres hovedopgave.

Søfolkene led under uddannelsens hårde strabadser i det lerede terræn i det mellemste Sverige, hvor det frie liv på søen mere og mere fortonede sig mellem Sveriges mange træer. Samtidig sneg en lille frygt for at blive opslugt af den "mægtige" hær sig ind i deres sjæle. En del af dem søgte ganske enkelt væk, medens andre blev smidt ud af brigaden på grund af opsætsighed. De blev erstattet af nyindkaldte folk, således at Karlskronastyrken forblev nogenlunde fuldtallig.

Langsomt forsvandt frygten for at ende som infanterist, da uddannelsen i løbet af sommeren 1944 blev tilført maritime discipliner som sømandskab, flådelære, fartøjsøvelser og lignende. Til formålet var der blevet anskaffet et antal både, som sømændene flittigt benyttede på den nærliggende Mälaren.

I august måned steg stemningen endnu en tand. Svenska Marinledningen havde givet tilladelse til, at 20 danske officerer og underofficerer kunne melde sig om bord i svenske marinefartøjer for, som observatører og i et enkelt tilfælde fungerende skibschef, at følge svenskernes øvelser og den daglige tjeneste. Søfolkene måtte dog afgive et højtideligt løfte om, at de ikke ville benytte lejligheden til at stikke af til England eller søge tilbage til Danmark.

Fremrykning i ly af et kraftigt røgslør.

Midt i september blev det kendt, at de svenske myndigheder havde opgivet deres restriktive holdning med hensyn til oprettelse af en dansk maritim styrke i Karlskrona. Grunden var krigens udvikling hen over sommeren 1944, hvor de tyske tropper blev trængt tilbage på alle fronter, og hvor amerikanerne havde succes i Stillehavet. Det gjorde også indtryk, at Danmark den 9. august blev erklæret for et venligtsindet land af USA og Storbritannien. Danmark kunne, på grund af et sovjetisk veto, ikke erklæres som allieret.

Der blev givet tilladelse til, at de oplagte fartøjer kunne bemannes og udrustes krigsmæssigt, dog lige bortset fra ammunition og radiomateriel, som først måtte bringes om bord, når brigaden skulle føres tilbage til Danmark.

Skibene bemannes og bevæbnes

Den 20. september 1944 var en glædens dag. Flotillens styrke var blevet til 130 mand, og denne septemberdag kunne de vinke farvel til deres infanterikolleger og drage mod Karlskrona for endelig igen at få et skibsdæk under fødderne.

Aftenen i forvejen havde de fejret afrejsen ved at arrangere en løssluppen revy, hvor ramsaltede humoristiske kommentarer til deres infanterikolleger fik latteren til at runge. Selv om de havde været tvunget til at leve sammen med dem i et halvt år, og forholdet ind imellem havde været anspændt, så havde de dog fået en vis respekt for hinanden. Det fremgik blandt andet af premierløjtnant A.C.B. Veggers dagbog, hvor han den 19. september skrev: - I morgen rejser sømændene bort. De har været meget hyggelige de fleste af dem, og jeg vil nok savne dem som mennesker. Soldater er de alligevel ikke!

Brigadererne fra Den Danske Flotille i færd med at øve landgangsøvelse.

Den 22. september var sømændene på plads på deres skibe i Karlskrona. Tilsynsstyrken havde i mellemtiden gjort skibene operationsdygtige. Endnu bedre var det, at svenskerne havde givet tilladelse til, at styrken måtte sejle inden for et nærmere angivet område i skærgården ved Karlskrona. Nu kunne dagligdagen for Den Danske Flotille komme til at ligne det, man kendte fra Holmen hjemme i Danmark. Også bevæbningen af skibene blev der lavet om på. "Havkattens" dækstorpedoapparat blev ved Karlskrona Orlogsværfts hjælp skiftet ud med en 40 mm maskinkanon, og den 19. marts blev kanonen prøveskudt. Der blev købt 36 stk. vandkølede 8 mm maskingeværer i dobbelt affutage med ammunition. Maskingeværene blev monteret på de ellers ubevæbnede kystbevogtningskuttere og til at forstærke antiluftskysarmeringen på de øvrige skibe. Således blev K15 udrustet med ikke mindre end tre maskingeværer i dobbelt affutage. Alle skibene blev malet i kamuflagefarver magen til de svenske. For at forøge antallet af håndvåben i skibene blev der købt 42 stk. 9 mm maskinpistoler med tilhørende ammunition sammen med 750 håndgranater.

Egen havn og tid til øvelser

Flotillen blev formeret i fem grupper. Svenskerne havde længe ønsket at få de danske skibe væk fra det svenske maritime område i Karlskrona havn. Flotillen fik nu lov til at anvende den mindre "Kongsbron" som basehavn. Her var man på egen boldgade, og chefen for flotillen, kaptajn løjtnant, senere orlogskaptajn Sølling, lejede en lejlighed

i området. Ikke bare til sig selv, idet lejligheden også blev brugt som stabskontor.

Man regnede med en vis tysk interesse for Den Danske Flotille. Efter at være flyttet uden for svensk militært område, havde man nu pludselig selv ansvaret for bevogtningen, hvad der passede de svenske myndigheder udmærket.

Nu var skibene bemanded og bevæbnet. Man havde fået egen havn og tilladelse til at øve sig på det, en flåde nu skal kunne.

Det blev til hyppige øvelsessejladser i skærgården og området "Danmarksfjärden", som området vitterligt hed.

Fartøjerne havde fået installeret tågeaggregater, hvor sammenblandingen af celisium tetra clorid og ammoniak kunne skabe en tyk, næsten uigennemtrængelig tågebanke. Stort set hver dag kunne man høre lyden af maskingeværssalver, alt medens den kunstige tåge drev hen over de smukke skovbevoksede øer i skærgården.

Tågeaggregatet kom også i gang under de landgangsøvelser, der blev gennemført i skærgården. Ledelsen havde en klar fornemmelse af, at det ville blive problematisk at landsætte tropper på den danske kyst, hvis tyskerne fortsat var i landet. Alt syntes at gå efter planen. Tyskerne veg fortsat på alle fronter, og den svenske regering så med relativt milde øjne på de danske flådeaktiviteter. Lige til den 16. december 1944, hvor general von Rundstedt satte sit modangreb ind i Ardennerne. Da denne offensiv i første omgang så ud til at blive en succes, stoppede de svenske våbenleverancer ganske pludseligt. Våbenleverancerne kom først i gang igen, da de allierede den 8. januar 1945 endeligt havde stoppet den tyske modoffensiv.

Planlægning og flere skibe

Nu havde Den Danske Flotille den operative side af sagen i orden. Man kunne agere som en militær enhed, men antallet af skibe var lille, meget lille, set i sammenhæng med, at man skulle kunne sejle hele Den Danske Brigade på 5.000 mand hjem til Danmark på rekordtid den dag, ordren måtte komme.

Ledelsen fik af de svenske myndigheder tilladelse til at indgå kontrakter med svenske rederier om at være klar til at transportere brigaden på det tidspunkt, hvor tilladelsen til overførslen til Danmark kom.

Manglen på skibe blev afhjulpet af begivenheder, der lå langt uden for flotillens område. Den

8. september ankom de to danske DSB isbrydere "Holger Danske" og "Mjølner", de var ganske enkelt flygtet fra Danmark. Det danske gesandtskab overdrog med den svenske regerings velsignelse de to isbrydere til flotillen. Det sidste betød, at de kunne føre dansk orlogsflag og så slippe for at betale havnepenge. Der kom endnu flere skibe. Den 11. november ankom motorfærgeren "Store Bælt". Den var blevet opbragt af danske modstandsfolk under en rejse fra Korsør til København og var blevet beordret til at sejle til Hålsingborg. Færgeren blev efter de sædvanlige forhandlinger med svenskerne overført til Den Danske Flotille og sejlet til Karlskrona, hvor den blev brugt som logiskib og gav plads til flotillens administration.

Der skulle komme endnu flere skibe. Den 9. april 1945 stak 11 bugser- og bjergningsfartøjer, to løftepontoner og én lægder, som alle tilhørte A/S Em. Svitzers Bjergningsentreprise, af sted til Sverige. Sammen med dem ankom fire bugserbåde fra A/S Det Forenede Bugsererselskab og S/S "Røsnæs" fra Det Dansk Franske Dampskibsselskab til Sverige.

Ankomsten af de mange skibe var ikke nogen tilfældighed. Operationen var nøje planlagt. Langebro var blevet alvorligt skadet ved en sabotageaktion. Tyskerne forlangte, at Svitzer skulle fjerne broklappen. Danmarks Frihedsråd havde et ønske om, at alle bjergningsfartøjer skulle sendes til Sverige. Det betød, at "Røsnæs" blev erobret af modstandsfolk og sejlet ud og sat på grund ved øen Ven. Efter aftale udsendte skibet et falsk SOS. Fra bjergningsskibene lød det, at de havde alt for meget at bestille, så man bad om, at yderligere et antal bugserbåde måtte komme til assistance. På den måde lykkedes det at få "Røsnæs" fri, hvorefter alle skibene sejlede til Sverige. Efter forhandling mellem den administrerende direktør for Em. Z. Svitzer, orlogskaptajn H. Kjær,

blev skibene stillet til rådighed for brigadens kommando. Der blev indgået aftale vedrørende fartøjernes anvendelse og eventuel erstatning ved totalforlis. Skibene blev formeret i en enhed under Kommandoens Marineafdeling i en flotille ved navn "Svitzer Flotillen" med orlogskaptajn Kjær som flotillechef.

Dagen efter, den 10. april, flygtede lodsmotorfartøjet "Skagen" til Varberg. Den 19. og 20. april ankom først inspektionsskibet "Løvenørn" og fyrinspektionsskibet "Argus" til Halmstad. Disse skibe blev overdraget Kommandoen for Militære Flygtninge, men fik samme status som de øvrige skibe, der hørte under Kommandoen.

Man havde nu så mange skibe, at det ikke længere var nødvendigt at få opfyldt de kontrakter, man havde indgået med de svenske rederier. Den hastighed, begivenhederne udviklede sig med, gjorde, at man aldrig fik talt med de svenske rederier.

Ved midnat den 4. maj sejlede hele styrken til Hålsingborg for at være klar til at sejle brigadens mandskab til Helsingør næste morgen.

Den Danske Flotille klarede dermed selv at sejle brigaderne til Danmark, dog under beskyttelse af svenske orlogsfartøjer til man nåede midten af Øresund.

DSB færgeren Store Bælt, som blev en del af Den Danske Flotilles sejlene materiel.

Du skal med det næste tog til Sverige!

Svend Aksel Søren Johansen skal til at fortælle om sit liv. For at friske op på minderne har han sammen med interviewereren været en tur igennem Brigadesamlingen i Hjemmeværnsmuseet i Frøslevlejren. Nu sidder han i Hjemmeværnets Bibliotek, hvor der er fred og ro. Han tager tobakken og piben frem. Det at blive interviewet om sit liv fra vugge til nu er ikke nogen hverdagsbegivenhed i hans liv, og derfor er en pibe tobak ikke af vejen. Hans venlige ansigt er furet af et langt og arbejdsomt liv, hvor det med pension for alvor først blev til noget, da han fyldte 77. Pension og pension er måske så meget sagt, han er stadig travlt beskæftiget med at hjælpe ét af børnene med at sætte et hus i stand.

I dag bor han igen i Kolding, som han også gjorde i 1947.

Indimellem kaldte minderne fra tiden i Sverige på det store smil. Foto: s-n.

Sjællænder

Piberøgen bølger gennem rummet, da han svarer på det første spørgsmål: - Hvad er dit fulde navn?

- Jeg er døbt Svend Aksel Søren Johansen. Det blev der lavet om på, da jeg kom i hjemmeværnet, der begyndte man at kalde mig SAS Johansen, og med tiden blev det kun til SAS, og sådan har det været i mange år.

- Hvor er du født?

- Jeg er født i 1921 i en lille by, der hedder Skelby ved Næstved som søn af Helga og Ejnar Johansen. Som det var almindeligt dengang, så gik hans mor hjemme og passede på Svend, medens hans far var ansat ved Herlufsholm Skovdistrikt som opsynsmand og skovarbejder. Her føjede SAS til, - Som omstændighederne var i 1930'erne, ja, så klarede de sig. Da han var fem år gammel, fik hans moster en lille dreng. Hun var ikke gift, og derfor kom den lille dreng i pleje hos SAS's forældre, og blev som en bror for ham. De to voksede op sammen, og smilende fortæller han, at da han var 12 år gammel, så kom der pludselig en lillesøster.

- Hvor gik du i skole?

- I en lille landsbyskole i Gelsted nord for Næstved. Det var en lille to-klasses skole, hvor man kun gik i skole hver anden dag. Det var lige til at holde ud, sagde han med et smil.

- Hvordan var dit forhold til læreren?

- Det kunne hænde sig, at jeg fik bank med spanskrøret, når jeg havde lavet et eller andet. Nogle gange var det, der var sket, slet ikke min skyld, men da jeg var en rod, så var det mig, der fik bankene for det, andre havde lavet.

Ud at sejle

SAS havde, af hvilken grund ved han ikke, hang til at komme ud at sejle. Efter han blev konfirmeret i 1935, fik han sin søfartsbog, og gennem den lokale fiskehandler fik han kontakt med en fisker i Vordingborg, som han sejlede med den sommer, - Man fiskede nemlig kun om sommeren, forklarede han. Fiskerens båd havde ingen

motor. - Fiskeren kunne ikke tåle udstødningen fra dieselmotoren, så vi sejlede altid for sejl og fiskede ål, forklarede SAS.

- Hvad fik du fritiden til at gå med?

- Hvis man ser bort fra de små "labanstreger", vi gik og lavede, ikke noget særligt. Nu var der jo ikke så meget fritid, og vi arbejdede også om lørdagen, tilbage var der så søndagen. Ja, det vil sige, vi nåede da at gå til bal engang imellem om lørdagen.

- Hvad var det for "labanstreger", du og dine kammerater gik og lavede?

- Ja, det kunne for eksempel være at tæve dem, vi ikke kunne få lov at tæve i skolen, så kunne vi jo altid banke dem i fritiden. Faktisk var jeg nok noget af en rod.

- Hvordan gik det til, at du kom ud at sejle med DFDS?

- Det var en gårdejer i Gelstedområdet, som havde en svoger, der var fuldmægtig ved DFDS. Han var jeg henne at tale med. Han syntes, det lød meget fornuftigt, så det endte med, at jeg var inde i København for at tale med dem på rederiet. Det gik hurtigt, for dagen efter påmønstrede jeg som kahytsdreng på et skib, der lige var kommet ud af dokken i Helsingør. På skibet var der en besætning på 10 dæksfolk, 10 fyrbødere, én kahytsdreng, en dæksdreng og en dreng, der serverede i officersmessen. Efter et år som kahytsdreng blev han forfremmet til jungmand.

Han fortalte, at da han kom ud at sejle, så var han på søen i 30 dage på vej til Sydamerika, hvor skibet gik i havn i Rosario, som ligger ved La Plata Floden i Argentina. Nu var det ikke bare at gå til kaj og få lastet det korn, de skulle have med. Man måtte pænt vente på reden, til der blev plads ved kajen. Noget der godt kunne vare en uges tid.

- Hvad så, måtte I blive på skibet hele tiden?

- En sjælden gang kom vi i land. Det skete, når nogle af matroserne roede os ind. Så kunne vi gå rundt og se på denne meget mærkelige by. Erindringerne bekræfter ikke SAS alt for godt, - Det var en utrolig fattigdom, vi så, understregede han.

- Folkene der levede en meget elendig tilværelse. En anden begivenhed i Sydamerika havde også gjort et stort indtryk på SAS. Han var i land i Buenos Aires. Der kom han forbi en gammel kone, der sad og betlede i en niche i en tyk mur. Han gav hende en skilling. Han undrede sig, da han kom tilbage sent på aftenen, da sad hun der stadig. Næste dag var han igen i land sammen med

hovmesteren. Han opdagede, at den gamle kone stadig sad der, men nu var hun død. Da de et par timer senere var på vej tilbage til skibet, kom der en vogn, som hun blev lagt op på og kørt væk. Men ellers var livet omkring hende fortsat, som ingenting var hændt.

Livet gik sin vante gang med sejlads op og ned langs Nord- og Sydamerikas kyster, indtil skibet i 1937 skulle til reparation. Da der ikke lige var et andet skib til ham, blev han sat af i Frederikshavn, hvor han havde indlogeret sig på et pensionat. Han gik og ventede på, at der skulle komme et skib, der manglede en mand, og endelig dukkede der en gammel "tramp" op.

- Hvad er en tramp?

- Det er en båd, der sejler med alt muligt gods. Det ene øjeblik kunne man sejle biler fra USA til Europa, og den næste last kunne bestå af gammelt jern.

Han er ikke helt glad, da han fortæller om turen til USA, blandt andet fordi rederiet var meget nært med kullene. De blev beordret til at sejle til England, hvor kullene var billigst, med ikke ret mange kul om bord. Det var nær gået galt. Vinden var hård og stik imod, og da der manglede et døgn i at nå i havn, begyndte det at knibe med kullene. Det betød, at fyrbøderne måtte i gang med at save strø (tykke planker i bunden af lastrummet) i passende stykker og smide dem ind i fyret sammen med kullene for at holde dampen oppe. Det hele blev forværret af, at skibet sejlede i ballast, og derfor lå meget højt på vandet, - Det tog næsten otte dage at sejle til Skotland, hvor vi endelig fik bunkret (lastet kul, forf. bem.), sagde SAS.

Fra Skotland gik turen nordover mod Halifax. Beskeden til skipperen var, at de skulle tilpasse sejladsen, så de kunne blive blandt de første, der sejlede op ad floden for at hente kartofler ned til New York. Men så let gik det ikke. Vejret fortsatte med at være blæsende. Blæsten betød, at det tog 29 dage at sejle fra Frederikshavn til Halifax. I to døgn blæste det så meget, at skibet lå med agterenden op mod vinden, og man sejlede for "halv kraft bak", hvilket betød, at skibet drev længere og længere sydover. Da blæsten løjede lidt af, var man kommet ind i et område med mange isbjerge. - Det var dengang, man ingen radar havde ombord. Da det samtidig blev meget tåget, var sejladsen virkelig farlig. SAS fortalte, at hvert 10'ende minut brugte man dampfløjten og lyttede efter et eventuelt ekko. Sejladsen i tågen gav, på

grund af den lave temperatur, også anledning til overisning af alt opretstående på dækket, så hver morgen måtte mandskabet ud at banke is af. Efter en meget besværlig rejse nåede man frem og tog fat på at sejle op og ned langs det amerikanske kontinent. Lidt besk fortæller SAS, at det første år fik besætningen ingen ekstra tillæg for at sejle i udenrigsfart. For at undgå at komme til at betale, fik skibet efter et år en last gammel jern, som skulle sejles til Gdynia i Polen.

- Det var i den periode, hvor nazismen for alvor udviklede sig i Tyskland. Noget vores officerer var meget opmærksomme på. Vore officerers måde at tale om det, der skete i Tyskland, på gjorde, at jeg fik en modvilje mod det system, man var ved at bygge op. Og jeg er sikker på, at det havde en indflydelse på, at det gik mig, som det gjorde.

Efter turen til Gdynia afmønstrede SAS i Frederikshavn. Tyskerne var den 1. september 1939 gået ind i Polen, og England havde erklæret Tyskland krig. Det varede ikke længe, så var SAS ved at løbe tør for penge, så han måtte ud at sejle igen. Denne gang med rederiet T.K. Hansens

SAS som han så ud i april måned 1944. Billedet er et udsnit af billedet, hvor hele kompagniet er på, og er derfor ikke så tydelig.

skibe, som sejlede med koks og kul fra Skotland til forskellige skandinaviske havne. - Det var om vinteren, så det var noget af en barsk oplevelse, understregede han. Han fortalte, at som tiden gik, og krigen udviklede sig, blev skibene nødt til at sejle i konvoj under beskyttelse af den engelske flåde. Livet på havet var blevet rigtig farligt.

SAS fortalte, - Man måtte ikke nyde så meget som en øl om bord. Man skulle hele tiden være klar til at hoppe i vandet, og derfor skulle redningsvesten være inden for rækkevidde. Et af skibene i konvojen fik maskinproblemer og sakkede agterud, - Man så aldrig noget til den båd mere, sagde SAS med et meget alvorligt udtryk i ansigtet.

Kulden, de ubekvemme forhold om bord i skibene, konvojsejladsen og alle de andre problemer gjorde, at SAS gerne ville tilbage til Sydamerikafarten. I marts måned 1940 besluttede han sig til at afmønstre, da skibet lagde til i København. Om det at sejle på Sydamerika sagde han blandt andet, at det var nærmest en slags "turistture". Det tog 30 dage at sejle derned, og i den tid lavede han en masse unødvendigt arbejde om bord på skibet, så som at pudse messing, bare for at være beskæftiget. Af samme grund var disse ture eftertragtede, og derfor var det ikke helt let at få en hyre. Han fik ikke nogen hyre, han var gået i land for sidste gang.

Hjem for at arbejde

Efter landgangen tog han hjem og fik sig noget forskelligt arbejde. Blandt andet gravede han dræningsgrøfter.

I 1941 mødte han en pige, som han blev gift med, og snart efter fik de en søn. Den lille familie flyttede til Næstved, hvor de havde fået en lejlighed på første sal i et kompleks lige over for porten til Grønnegades Kaserne. Noget, der senere skulle vise sig at være mere end heldigt.

Efter nogen tid søgte han ind ved DSB og blev uddannet portør ved Næstved Station. Det var også her, han kom i forbindelse med modstandsbevægelsen. - Det begyndte vel i virkeligheden som nogle ganske almindelige drengestreger og drilleri mod besættelsesmagten, mere end der var tale om egentlig sabotage, sagde han.

- Var den gruppe, du var med i, organiseret og i givet fald hvordan?

- Absolut ikke. Modstandsbevægelsen var slet ikke organiseret på det tidspunkt. Vi havde nogle poser med tørt sand, som vi hældte i smørekop-

perne på jernbanevognene. Vi åbnede også de forsendelser, vi kunne. Vi var meget interesseret i at få fat i våben. Den interesse for at finde våben blev skabt af, at det danske militær var blevet afvæbnet den 29. august 1943, og at det var rygtedes, at tyskerne transporterede deres våben sydover, - Og alt godset fra Sjælland skulle jo ned over Næstved Station, forklarede SAS.

- Vi havde nøglerne til de vogne, der passerede forbi stationen, årsagen var, at vi i tilfælde af sabotage eller bombardement skulle kunne åbne vognene. Transportsystemet fungerede på den måde, at godsvognene blev samlet på godsbanegården. Midt i togstammen var en vogn med tyske vagtsoldater, som patruljerede langs med togstammen, medens den blev samlet.

SAS fortalte, at når toget skulle af sted, så aftalte de med lokomotivføreren, at når toget var 5-6 kilometer uden for Næstved, så skulle han sætte farten ned ved nogle lystavler, så ham og hans kolleger kunne hoppe af toget uden at komme til skade.

- Hvad lavede I om bord på toget?

- Se når toget satte i gang, så var de tyske soldater gået ind i deres vogn. Så hoppede vi op på trinbrættet og brugte vore nøgler til at låse os ind i toget. Vi undersøgte, hvad der var i vognene. Vi fandt både uniformer og nogle dejlige soldaterstøvler. Vi smed tingene ud af toget, og der var rigtig mange på egnen, der brugte uniformerne til arbejdstøj eller gik med soldaterstøvler.

- Fandt i nogensinde våben?

- Nej, vi fandt aldrig våben. Det vil sige, én gang fandt vi en del rifler, men dem havde de fjernet bundstykkerne fra, så de var ubrugelige.

Når toget havde sagnet farten, hoppede SAS og hans kolleger ud, og toget fortsatte sydpå. Ikke altid ret langt, for det sand, de havde fyldt i de ½ liters oliebeholdere, der smurte hvert enkelt hjul, gjorde, at akslerne blev gloende og brød sammen. Ingen kan være i tvivl om, at tyskerne begyndte at fatte mistanke til DSB's personale på Næstved Station. Der skulle da heller ikke gå lang tid, før det begyndte at brænde på.

Du skal med det næste tog

En aften kom SAS hjem fra tjeneste og skulle møde til tjeneste igen næste morgen. Da han var kommet indenfor, sagde hans kone til ham, - De to, du har noget sammen med nede på banen, er blevet taget af Gestapo. I hvert fald den ene af dem kunne jeg kende, da de steg ud af bilen ovre

på kasernen. Det var en dårlig besked. Ikke kun fordi de to var blevet taget, men også fordi, at SAS og hans kone, som var vidende om, hvad han foretog sig, havde gemt nogle ting bag brændet oppe på loftet.

- Hvad var det for ting?

SAS var ikke helt glad for at tale nærmere om "tingene", men sagde så, - Ja, der var jo først det med støvlerne, men så var der også nogle "radio-ting", som vi ikke rigtig vidste, hvad de skulle bruges til, men vi havde fået at vide, at de skulle gemmes.

Efter at have interviewet tre brigaderer gik det op for forfatteren, at det at tale om, hvad man havde lavet, var en meget vanskelig del af interviewet. Sådan var det også med SAS. Hver gang emnet blev bragt på bane, blev svarene kortfattede, og det, man havde været med til, var "ikke noget særligt", og alligevel måtte de flygte, fordi tyskerne ville arrestere dem.

På dette tidspunkt i samtalen fortalte SAS, - Uden at vi havde nogen kontakt opad i modstandsbevægelsen, var vi alligevel blevet en gruppe.

- Fik gruppen nogensinde et navn?

- Nej, det gjorde den ikke, den blev opløst. Vores dreng var blevet omkring halvandet år, men boede hjemme hos mine forældre, fordi vi havde "det deroppe", og fordi folk kom og gik.

Nu var der problemet med de to, der var blevet arresteret. SAS sagde til sin kone, - Nu ved vi, at de to ikke bliver afhørt før i morgen, og indtil da sker der intet.

- Hvad havde de lavet?

- De havde brækket en godsvogn op, som kom i transit fra Sverige. Det viste sig, at der var radiosendere og modtagere i vognen. Dem havde de ødelagt ved at jage deres kobben ind gennem emballagen. Og efter den episode blev Gestapo for alvor interesseret i, hvad der foregik på Næstved Station, med de to arrestationer til følge.

SAS aftalte med sin kone, at hvis der blev banket på, skulle de flygte gennem et vindue i gavlen. Fra vinduet kunne de komme ned på naboens baghus og ned i baggården. - Det vindue havde ikke været åbnet i lang tid, men jeg fik det åbnet, så jeg kunne komme hurtigt ud, sagde han.

Tidligt næste morgen begav SAS sig på arbejde. Da han kom på arbejde, kom en overportør hen til ham og sagde, - Du skal ikke klæde om, om 20 minutter går der et tog, og det skal du med.

- Ha, svarede SAS, - Det går ikke. Mit lille barn

er ude hos mine forældre, og min kone skal da også have besked, hun er jo lige så involveret, som jeg er! - Det ordner vi, var overportørens svar. - Du tager toget til næste station, der står der en mand og venter på dig. Og så bliver du der, til din kone kommer. Vi skal nok holde manden på perronen underrettet om, hvornår du skal være på stationen igen. Når din kone kommer, skal I med toget igen. I skal til Rødvig nede på Stevns, og I må ikke sidde sammen i toget! Når I kommer til Rødvig, bliver I kontaktet, og hvis ikke, så finder I selv ud af, hvad der skal ske.

Overportøren fik sendt besked til SAS's kone, som fik at vide, at hun skulle være klar til afrejse om to timer. Hun måtte pakke to kufferter og ikke mere. Den lille dreng blev hos SAS's forældre, der var ganske enkelt ikke tid til at hente ham.

Her spurgte vi SAS, - Det, I havde lavet, må have været ret alvorligt, siden man valgte at sende dig til Sverige, hvad var der sket?

Det kom der aldrig noget svar på, i stedet sagde SAS, - De to var blevet taget, og man kan ikke holde ret længe, når først man kommer under forhør, og derfor havde de valgt at sende mig af sted.

- Ved du, hvad der skete med de to, der blev taget af Gestapo?

*Og iblandt var der tid til lidt eftertænkning.
Foto: s-n.*

- Ja, den ene døde desværre i Kz-lejren, men jeg ved ikke hvem, det var, svarede SAS, medens han så sørgmodigt ned i gulvet.

- Hvordan kom I videre fra den omtalte station?

- Vi løste først en returbillet til Køge, og derfra en returbillet til Rødvig på Stevns, hvor vi ankom om eftermiddagen. Vi blev indkvarteret på et hotel på første sal. På værelset var der ved vinduet fastgjort et tykt reb. Jeg tænkte, - Hov! Er det for, at vi kan stikke af? Men det var nu mere af hensyn til at kunne komme ud, hvis der udbrød brand. SAS fortalte, at kromanden i Rødvig var dybt involveret i modstandsbevægelsen. Om aftenen, da de havde spist middag, kom der fem mand ind i lokalet og satte sig ved et bord. De var klædt på som fiskere. SAS sagde, at han tydeligt kunne se, at de ikke var rigtige fiskere. De fem satte sig ved et bord et stykke borte og fik serveret deres middagsmad. Ind imellem sad de og kiggede på SAS og hans kone. Da de var færdige med at spise, sagde han til sin kone, at hun hellere måtte gå op på værelset. Da hun var gået, henvendte han sig til de fem og sagde, - Jeg tror, at det er jer, jeg skal tale med, jeg skal gerne over på "den anden side!" - Nå mener du det, lød svaret, du er måske ikke klar over, at vi kommer fra Gestapo? SAS trak lige vejret en ekstra gang og fortsatte så, -Jeg blev virkelig noget chokeret, og sagde så til dem, at min kone ikke vidste noget om noget, og at vi bare skulle holde nogle dages ferie i Rødvig.

Derefter begyndte de fem at stille spørgsmål, blandt andet om hvor han havde været soldat, og han kunne fortælle dem, at han havde aftjent sin værnepligt i Søværnet i 1942. De fem ville vide, hvem der havde været hans chef, og han kunne fortælle dem, at han havde gjort tjeneste om bord i "Makrellen", og at de havde anløbet en del forskellige havne, som han gav dem navnene på. Det viste sig, at den ene af de fem var næstkommanderende om bord på "Havkatten", som havde sejlet sammen med "Makrellen". Han fik at vide, at alle pladser om bord var optaget til nattens tur til Sverige. Det var i den periode, hvor man havde meget travlt med at sejle 5-6.000 jøder til Sverige.

Han fik nu at vide, at de fem var søofficerer, som havde købt en lille fiskerbåd og sejlede i fast rute-fart til Sverige fra skoven ude ved Gjorslev, som ligger ca. 15 km nord for Rødvig. Han blev enig med de fem om, at ham og hans kone skulle blive

på hotellet til næste aften, hvor de så ville blive sejlet over.

Næste dag om aftenen ankom der en topersoners bil med en person og hans kone. SAS var overbevist om, at manden var ansat i et eller andet ministerium. Bilen kørte på gas fra en gasgenerator. Det var blevet aftalt, at SAS og hans kone skulle køre med de to ud til skoven ved Gjorslev. Turen ud til badebroen ved godsejerens sommerhus forgik noget ubekvemt ved, at de skulle sidde under den lukkede klap, der var bag på den topersoners bil. De ankom som de sidste. I forvejen var der ankommet, hvad SAS husker, jødiske flygtninge og et par sabotører. Vandet var ikke dybt nok til, at fiskekutteren kunne gå helt ind til badebroen. Det betød, at nogle af søofficererne roede passagererne ud til kutteren i joller. Der blev ikke overladt noget til tilfældighederne. Der var sat vagtposter ud, som skulle advare flygtningene, hvis tyskerne kom. Én af vagtposterne var en underkvartermester, som SAS kendte fra sin tid i Søværnet, det førte til en god snak. SAS fik en lys ide og spurgte, - Hvad nu, hvis min kone tager med over til Sverige, og jeg slutter mig til jer? Svaret var nedslående, - Nej, det går ikke, alle, der er med i denne gruppe, har aldrig haft noget udestående med besættelsesmagten, og det princip holder vi fast i! Der var ikke noget at gøre, SAS måtte lade sig sejle ud til kutteren med kurs mod Sverige.

SAS fortalte, at ham og hans kone var det, han kaldte "overskydende ekstra gæster". Da de var i "overskud", var de blevet lagt ned på damdækket, som er en kasse med huller i, hvor man normalt smider fiskene ned. Hvad værre var, at lemmen over damdækket ikke var tæt, og at der, efter at lemmen var lukket, blev smidt nogle garn hen over lemmen. På turen blæste det mere og mere op, så bølgerne slog ind over boven på den lille kutter.

Nede på damdækket var situationen meget ubehagelig. SAS måtte rulle sin cellulds overfrakke sammen, så de kunne hvile hovedet på den, ikke mindst fordi, når kutteren huggede i søen, så skyllede vandet ind gennem hullerne og op over dem. - Det var F..... koldt, sagde han med eftertryk. Vi blev meget lykkelige, da der blev råbt, - Nu er vi i svensk territorialfarvand, kom så op! De kom op, og blev derefter sendt ned i maskinrummet for at få lidt varme.

Det blev værre endnu, for da de kom i land i

Skanör Sverige, var det frostvejr. Der var, sådan føltes det i al fald, sagde SAS, omkring en halv kilometer at gå op til Røde Kors' forsamlingshus. Det var så koldt, at da de kom op til forsamlingshuset, var der istapper i hans kones lange hår. Konsekvensen var, at hans kone fik problemer med sine nyre, noget der generede hende under opholdet i Sverige.

Om modtagelsen fra svensk side fortalte SAS, at det svenske politi sørgede godt for dem med varm kakao og cigaretter. Indkvarteringen hos Røde Kors var udmærket. Rummet var opvarmet med kakkelovne, og der var madrasser til alle.

Næste dag blev de afhørt af en dansk militær efterretningsmand, som gerne ville vide noget om, hvad der skete i Næstved omkring de tyske togtransporter. SAS blev derefter spurgt, om han var interesseret i at blive medlem af Den Danske Brigade, som ville blive oprettet på et eller andet tidspunkt. SAS fortalte, at han allerede hjemmefra havde hørt om, at der var planer om at oprette brigaden, og svarede, at det ville han gerne. De blev også udspurgt af en dansk politimand, og derefter fik han og hans kone besked om, at de skulle på rekreation. Det overraskede ham en del, og han spurgte hvorfor. Og fik det svar, at det nok var klogt. De blev sat på et tog, der førte dem til Jävle, hvor de blev indlogeret på en sommerrestaurant i nærheden af et tivoli.

- Hvor havde du hørt om oprettelsen af en dansk brigade i Sverige?

- Jeg ved det egentlig ikke, men jeg tror, jeg var i forbindelse med én af de danske soldater, efter at de blev frigivet fra interneringen, og at han måske har vidst noget.

- Hvordan fejrede I jul, var I i kirke?

- Nej, det var vi ikke. Julen fejrede vi på hotellet, hvor vi boede sammen med de andre danskere. Vi sang de danske julesalmer, men ellers skete der ikke noget.

Da vi spurgte SAS, om der kom en julehilsen hjemmefra, fortalte han, at han fik sendt ét brev hjem og modtog ét brev i al den tid, ham og hans kone var i Sverige. Han var tydelig alvorlig, da han fortalte om, hvor svært det var ikke at vide, hvordan det gik den lille søn, og at det havde været en stor bekymring, om tyskerne fandt ud af, hvor han var, og hvad der så kunne ske.

SAS og hans kone fandt dog hurtigt ud af, at det ikke var dem bare at blive på hotellet, der skulle ske noget.

- Hvad gjorde I så?

- Det var blevet hen mod jul, og vi havde fundet en avis, hvor en landmand søgte en medhjælper. Egentlig havde jeg håbet på at få et job ved de svenske jernbaner, men det måtte jeg ikke. Derimod var der ikke noget i vejen for at arbejde som landbrugsmedhjælper. Jeg tog ud og snakkede med gårdejereren og spurgte ham samtidig, om han troede, der kunne findes et job til min kone. Det var han sikker på og lovede at undersøge mulighederne.

Næste dag ringede SAS til bonden, som kunne fortælle ham, at der var arbejde til hans kone på alderdomshjemmet, der kun lå fem kilometer fra gården. Gården, SAS skulle arbejde på, beskriver han som et "lille sted" langt uden for lands lov og ret. Faktisk lå der fem små gårde i en klynge. Gårdmanden drev i virkeligheden ikke så meget landbrug, idet han også var skovejer. Arbejdet bestod i at tage med skovejeren ud i skoven for at slæbe store fyrretræsstammer ud af skoven med to heste. Ude af skoven blev stammerne lagt op på nogle tværliggere. - Det arbejde gik der en masse

tid med, sagde SAS med eftertryk. Træstammerne blev skåret op, og det træ, der blev i overskud ved opskæringen, blev kørt hjem til gården, hvor bonden havde to mand ansat, der videreførarbejdede spildtræet til brænde til gasgeneratorer. Med overbevisning i stemmen sagde SAS, - Det tjente han i hvert fald gode penge på!

Boede du sammen med din kone, mens du var hos bonden?

- Nej, hun boede på alderdomshjemmet, og jeg boede hos bonden.

- Hvordan var forholdene på gården?

- Bonden var ungkarl, og hans gamle far boede hos ham. Ind imellem holdt han nogle gevaldige fester. Lige pludselig en dag ringede han til de andre naboer og sagde: - Skal vi ikke holde en fest, jeg har lidt brændevin liggende? Og det kunne naboerne sagtens sige ja til. Engang under en anden fest sagde han pludselig til mig: - Du dansker, du bliver nødt til at køre ned til landsbyen, vi mangler sprit! Og, fortsatte bonden, - Når du nu er dernede, så tag lige spillemanden med, jeg ringer til ham, så han er klar, når du kommer. Smi-

SAS blev indkaldt til 1. Bataljons 3. Kompagni i marts eller april måned 1944, hvor han stillede i lejren Sättra Brunn nordvest for Stockholm. Privatfoto.

lende fortalte SAS, - Spillemanden spillede på en Upplandsharpe, der er en violin med tangenter. Festen kom til at vare til langt ud på natten, for når spritten, man kunne købe på Motboken, slap op, - Ja, så kunne de altid skaffe hjemmebrændt, sagde SAS med et smil.

Ind i brigaden på Sätra Brunn

SAS blev indkaldt til 1. Bataljons 3. Kompagni i marts eller april måned 1944, hvor han stillede i lejren Sätra Brunn, som Uppsala Universitet ejede vest for Stockholm. Der var det særlige ved Sätra Brunn, at universitetet kun brugte bygningerne om sommeren, og derfor kunne Den Danske Brigade leje sig ind om vinteren. Sätra Brunn havde, når der var flest i lejren, en belægning på omkring 500 mand.

Da han mødte ved brigaden, blev han iklædt, som han forklarer det, "noget svensk skitøj". SAS havde som allerede nævnt en fortid i Søværnet, og nu skulle han så gennemgå en ganske almindelig infanteriuddannelse. - Det gik egentlig meget godt, men de måtte meget hurtigt vænne sig til, at 3. deling, som jeg lå ved, bestod af "gamle" marinesoldater, hvoraf mange var mellem 30 og 40 år, og derfor ikke fandt sig i alting. SAS mere end antyder, at "de", det vil sige de befalingsmænd af infanteriet, havde vanskeligt ved at acceptere disse, noget mere frisindede marinere.

- Vi havde set os lidt gale på en kornet, som vi fandt, var en smule for militærisk i forhold til den ånd, man prøvede at bygge op. Man skal huske, at vi var der alle på frivillig basis. Det endte med, at en aften, da vi gik hjem fra spisning, var der en af kammeraterne, en københavner, der fik ham trængt op mod en væg og gav ham et par på ørerne. Det fik konsekvenser! Dagen efter kom der besked om, at 3. deling ikke skulle stille til noget som helst. Delingen skulle smides ud af lejren, og det skulle være med det samme. Sådan gik det ikke helt.

En underkvartermester sagde til SAS, - Jeg tror, du skal gå over og tale med kaptajnløjtnant Sølling.

- Hvem var Sølling?

- Sølling var kaptajnløjtnant og chef for den styrke, der udgjorde flotillen, og hvis fartøjer lå nede i Karlskrona. De var alle sammen kommet over med bådene den 29. august, men på dette tidspunkt af (her mangler noget) var hele flotillens mandskab på skovarbejde. Jeg talte med

Sølling og blev på den måde overført til flotillen. Om det at sende marinesoldater på skovarbejde sagde SAS, at de halvt levede, eller rettere halvt sultede, ved det job, et job, der bestemt ikke lige var dem.

- Hvordan var maden på Sätra Brunn?

- Den var prima. Det var et svensk cateringfirma, som hed RESO. Det var et landsdækkende firma, som leverede mad til mange militære forlægninger, og det havde de godt styr på. Tiden på Sätra Brunn var ved at rinde ud. Et pionerkompagni havde bygget en lejr ved Håmunaholm, som ligger i nærheden af Sigtuna, som er en universitetsby omkring 50 km nord for Stockholm.

Videre til Håmunaholm

- Vi flyttede ind i 50-mands barakker, hvor der var tre køjer over hinanden og med en halv meter mellem hver køje. Til at opbevare alle vores ting var der et lille skab på størrelse med en almindelig rejsekuffert.

Træningen fortsatte som hidtil, men nu med kaptajn Helge "Marokko" Jensen som bataljonschef. SAS understregede, at det var en god infanteriuddannelse, han fik i Håmunaholm.

- Kan du ikke prøve at beskrive den landmilitære uddannelse lidt nærmere?

- Joh, det begyndte med, at vi blev purret klokken seks om morgenen. Så var det ud af køjerne, gymnastiktøjet på og derefter fem kilometers hurtigløb. Da det var om sommeren, så endte løbeturen med et bad nede i søen. Så var det blevet tid til morgenmad. Efter denne gik vi i gang med ganske almindelig landmilitær uddannelse, hvad enten det nu var eksercits eller en tur på skydebanen til skydeuddannelse. Oven i det kunne følge en tur på feltbanen eller øvelse i bykamp, bajonETFægtning, karate af en tillempet slags samt boksning, og tilføjede SAS med eftertryk, - Plus gymnastik!

- Sideløbende med den uddannelse fik vi også uddannelse i landgangsøvelser. Det foregik i nogle store redningsbåde, man havde skaffet fra færgerne, de var ganske tunge at ro rundt med.

- Du har tidligere fortalt om et forhold til i hvert fald én befalingsmand, som ikke var så godt. Hvordan var forholdene på Håmunaholm?

- Det var virkelig forbilledligt. Man kunne jo ikke straffe folk, det værste, der kunne ske i den retning, var, at man kunne give folk forbud mod at tage ind til Sigtuna næste weekend, fordi de

havde fået en vagt i lejren. Den værste straf, der kunne overgå nogen, var, hvis der blev sagt: - Ud, væk med dig, vi vil ikke have dig her. Det var da heller ikke mange, der lavede noget, der betød, at de blev smidt ud.

Der var dog én, der måtte forlade brigaden, - Det var nærmest en tragikomisk historie, fortalte SAS.

- Vi havde jo vore daglige øvelser ind til klokken fem bortset fra en times middagspause, hvor vi spiste og fik tid til at ryge en pipe tobak. Efter fyraften skulle vi ordne vores tøj og få det vasket. Vi havde fået våben i stedet for de træstokke, vi gik rundt med oppe i Sättra Brunn, og de skulle jo også renses og gøres rene. Alt dette skulle klares inden klokken 22, hvor alle skulle være i seng. Så en aften kom der en underkvartermester og vækkede mig og min gruppe. Vi sov sammen gruppevis. - I bliver nødt til at stå op, sagde han, - Vi skal bruge jer, vi mødes i kostforplejningen.

Gruppen stod op og mødtes i kostforplejningen for at få at vide, at én af kammeraterne, som havde en kano, var sejlet ind til Sigtuna. Nogle kammerater havde set ham sejle hjemad fra Sigtuna i så god tid, at han sagtens kunne nå at være hjemme, men han var ikke dukket op. Eftersøgningen blev sat i gang. Gruppen på seks mand bemandede én af "landgangsbådene" og roede i den lyse sommernat de ca. 10 km ind til Sigtuna. - Vi roede, og vi kiggede, men vi så aldrig en brik, forklarede SAS. - Vi nåede ind til Sigtuna og gik rundt og ledte. Kanoen var der ingen spor af.

SAS fik den tanke, at han kunne gå hen og vække sin kone, som havde fået ansættelse på et konditori.

- Vi trængte faktisk til noget kaffe efter de 10 km roning med den tunge båd, men jeg opgav tanken, det var alligevel for sent. Klokken var blevet hen mod halv seks - seks, så vi begyndte at ro hjemad. Da vi var nået halvvejen, kunne vi se en kano, der "oksede" af sted mod Hårtunaholm. Vi præjede ham, og han kom op på siden af os og ombord i båden. Det viste sig, at da han var sejlet fra Sigtuna tidligt på aftenen, sejlede han forbi nogle små øer. Dengang var det meget brugt, at de unge mennesker sejlede rundt på søen i kano eller kajak, hvor de havde et telt med og overnattede på de små øer, inden de sejlede videre. Han havde fået øje på to unge piger, der stod inde på en ø og vinkede til ham. Han var sejlet ind til dem. Med et polisk udtryk i ansigtet fortsatte SAS, - Der var

jo ikke så meget at sige til, at han var let at lokke til at blive hos dem om natten. Vi sejlede hjem med ham, og to timer efter var han ude af lejren. Det, han havde lavet, var så grov en overtrædelse af reglerne, at det ville brigaden ikke finde sig i.

Flotillen i Karlskrona

I efteråret 1944 var det blevet klart for den svenske regering, hvad vej det gik med Tysklands krig. Man indvilligede derfor i, at de danske skibe, der siden den 29. august 1943 havde ligget afrigget i et fjernt hjørne af flådehavnen i Karlskrona, kun bevogtet og tilset af en dansk styrke på 15 til 20 mand, igen blev bestykket og bemanded med de danske marinere, som havde fristet livet dels som skovhuggere og dels som infanterister under uddannelse i brigaden, hvad der generelt ikke havde bekommet dem vel. Faktisk var de i en periode bange for, at de skulle ende deres karriere som infanterister. Nu var der lys forude, om det fortalte SAS, - I efteråret 1944 kom jeg til Karlskrona og kom om bord i én af de kystbevogtningskuttere, der lå dernede.

- Lykkedes det også denne gang at skaffe din kone arbejde i nærheden?

- Ork-ja, det var ikke noget problem. Hun blev ansat i en pelsvareforretning og arbejdede også på kontoret i forretningen.

Medens konen passede pelsvareforretningen, var SAS igen i sit es. Flotillen havde fået tildelt et havområde, hvor de sejlede rundt og lavede blandt andet landgangsøvelser. Men så skete der noget, - På et tidspunkt fik søløjtnant Stenderup, der havde kommandoen på en af K-bådene, en ide!

- Og, hvad er en K-båd?

- Det er en kystbevogtningsbåd, faktisk en fiskeskutter, og kutterens skipper, som havde sejlet med kutteren i Danmark, var med i Sverige. Stenderups ide gik ud på, at man skulle oprette en frivillig gruppe, der skulle have en specialuddannelse. Uden at vide, hvad det var, tænkte SAS, - Det må være noget for mig! Og meldte sig.

Stenderup så lidt på SAS og sagde så, - Det er nok ikke så godt, du er jo gift, og det, vi skal lave, er ikke helt ufarligt. SAS gav udtryk for, at det mente han, at både han og konen nok kunne klare, og derved blev det. Gruppen kom til at bestå af søløjtnant Stenderup, SAS og tre andre menige, to mather og to underkvartermestre. De mange øvelser på meget forskellige tidspunkter af døg-

net gav en del uro på de skibe, patruljefolkene kom fra. Enden på den megen uro blev, at patruljefolkene blev indkvarteret samlet på færgeren Storebælt. Det betød, at SAS måtte sige farvel til K6, kutteren han indtil da havde været fast besætningsmedlem på.

Uddannelsen bestod fortrinsvis i, at gruppen lavede landgangsovelser. Ideen med gruppen var, at hvis de tyske styrker i Danmark og Norge blev afskåret fra Tyskland og ikke ville overgive sig, så skulle gruppen sættes i land i Danmark som opklaringsenhed. Gruppen fik, - På papiret, forklarede SAS, - En hurtigbåd med navnet "Fandango" stillet til rådighed. I virkeligheden måtte de klare sig med de både, som den danske flotille rådede over.

Uddannelsen bestod i, at gruppens medlemmer blev kørt ud i vildmarken og sat af enkeltvis. Nogle gange havde de kort og kompas med, andre gange måtte de klare sig hjem ved hjælp af vejskiltene. Patruljemedlemmerne fik før øvelsen at vide, at flotillen havde kontakt med den svenske bevogtningsstyrke på fæstningen Karlskrona, og at der i øvrigt var blevet beordret skærpet opmærksomhed i området mod folk med mistænkelig adfærd. Ordren lød til svenskerne, - Fang dem, og til patruljens medlemmer, - Sørg for at komme hjem på skibet uden at blive taget.

Ud over at skulle kunne finde rundt uden større hjælpemidler, blev patruljefolkene uddannet i sprængningstjeneste. Denne uddannelse foregik på en ø ud for Karlskrona. Landsætningen på øen foregik fra en ministryger, som var bestykket med en 20 mm maskinkanon og maskingeværer. Medens patruljen gik i land på øen, blev der skudt hen over dem fra ministrygeren. På et bestemt tegn blev skydningen indstillet, og patruljen fór over den første klippekant. Så snart patruljen var over kanten på de første klipper, blev skydningen genoptaget.

- Hvordan følte det at ligge der på maven, medens granater og projektiler fløj hen over hovedet?

- Det var en særlig oplevelse at ligge der og høre granaterne komme susende, de skaber en lidt underlig lyd. Men vi fortsatte op til nogle kasser, der var stillet op inde på øen, og skulle forestille det objekt, vi skulle sprænge i luften.

- Det eneste uheld, vi havde under uddannelsen i brug af sprængstoffer, var ikke engang relateret til sprængstofferne, men til seks svenske "knald-

Marinesoldater øver landgang.

skot", som var bundet sammen i et bundt. Den artillerimath, jeg var hjælper for, skulle tænde de der "knaldskot" ved hjælp af en slags tændstik, der sad i enden af lunten. Han må have fumlet i det, og pludselig råbte han, - Der er ikke rigtig ild i det! I det samme vender han sig om mod os med "knaldskotet", som i samme sekund eksploderer. Det betød, at han fik en træsplint ind i det ene øje. Man kunne tydeligt se, den stak ud af øjet. Jeg var sanitetsuddannet. Han havde ondt, og det blødte meget. Det eneste, jeg kunne gøre, var at proppe ham med morfin, og derefter få ham ned til båden, som sejlede ham ud til ministrygeren. Ministrygeren fik kontakt med en svensk krydser, der var på vej ind til Karlskrona. Krydseren havde læge ombord, som tog sig af ham. Inde i Karlskrona blev han indlagt på øjenklinikken, men hans øje stod ikke til at redde. Næsten lettet sagde SAS, at det var det eneste uheld, patruljen havde under hele uddannelsen.

Tiden på færgeren Storebælt fik også en ende. I stedet blev patruljefolkene flyttet over på isbryderfærgeren Holger Danske. Her kom de til at indgå i vagtstyrken. Holger Danske fungerede som ammunitionsskib og var derfor stærk bevogtet, (skal det fortsætte eller stopper det her?)

Jul i Karlskrona

SAS og hans kone fejrede julen 1944 sammen i Karlskrona, hvor de af og til gik på konditori. På konditoriet var der en servitrice, som, da julen nærmede sig, ville vide, hvor de skulle holde jul. De havde forklaret hende, at de havde hans kones værelse. Den konstatering havde fået hende til at spørge, om de ikke havde lyst til at holde juleaften sammen med hende og hendes familie. Det ville de gerne.

ARRANGEMENT FOR JULEN.

Juleaften.

Paaklädning fra Kl. 16,45: For alle der direkte deltager i Festligholdelsen af Juleaften:

Tjenestedragt, d.v.s. Montuniform

Mandskab, der gör Tjeneste som Messermand i Kostforplejningen: Tjenestedragt, dog uden Bluse.

Kl. 17,00: Julemiddag i Spisebarakken - samlet for alle.

Kl. 19,30: Særmenkomst i Bio.

Kl. 21,00 - 22,00: I Markettenderiet : Udlevering af Juledrik og Julegaver. Alle medbringer Krus. Udleveringen sker mod Aflevering af 1 Bon, der bliver udleveret til hver Mand.

Kl. 22,30: Chokolade og Julekage i Spisebarakken - samlet for alle

Kl. 23,30: Reträte.

1. Juledag.

Ingen Morgenspisning.

Kl. 11,00: Frokost i Spisebarakken - Samlet for alle.

Kl. 17,00: Middag - Samlet for alle.

Paaklädning ved Maaltiderne: Tjenestedragt.

2. Juledag.

Morgenmaaltid: Kl. 07,00

Lunch: " 12,00

Middag: " 17,30

Alt Mandskab.

Fra 26/12 til 28/12

Spisetider som 2. Juledag.

29/12.

Som sædvanligt i 2 Hold.

- Hvordan var det at holde svensk juleaften?
- Det var nogle herlige mennesker, vi var endt hos. De gjorde alt, hvad de kunne, for at gøre det hyggeligt, og vi fik gåsesteg med alt tilbehør, men det kunne ikke undgås, at vi tænkte meget på dem derhjemme.
- Kom I så i kirke denne juleaften?
- Det der med kirken, det var lidt for sig, og det blev ikke juleaften. Min kone havde fået et værelse hos et ungt par, der lige var blevet gift, og som lejede værelset ud, fordi de godt kunne bruge de penge, min kone betalte i husleje.
Juledag spurgte det unge par, om vi ikke havde lyst til at gå med dem i kirke. De klædte sig pænt på og begav sig sammen med det unge par til kirken. Da de kom til torvet i Kalskrona, hvor kirken lå, sagde det unge par, - Ja det er altså ikke den kirke, vi skal i, vi har vores egen kirke. Om vi havde noget imod at gå med derhen. Og det havde SAS og hans kone ikke. Det blev en ganske speciel oplevelse. - Det havde ikke meget med jul at gøre, understregede SAS, - Vi var havnet i Pinskirken, hvor den ene efter den anden kom op på podiet og bekendte alle sine synder. Hele oprinet overværede de fra stole, der var placeret som i et amfiteater, - Sådant trip-trap deropad, som SAS beskrev det. Pludselig fik han en albue i siden af hans kone, han var kommet til at grine temmelig højt, hvilket ikke var, som SAS sagde, - Lige på sin plads. Men vi holdt ud, og vi gik med dem hjem og spiste hos dem juledag.

Danmark Frit

Som alle andre fik også flotillens folk besked om, at tyskerne havde overgivet sig. Og i løbet af natten sejlede skibene af sted mod Danmark under ledsagelse af svenske krigsskibe. Da man nåede dansk territorialfarvand, vendte svenskerne om, og Holger Danske og de andre danske skibe fortsatte mod Helsingør. - Det at sejle forbi Kronborg, det var helt overvældende! sagde SAS. Han morede sig lidt ved tanken om det syn, der mødte ham og hans kammerater, da de så en tysk vagtpost stå midt på torvet i Helsingør. Det virkede meget pudsigt, eftersom de tyske krigsskibe lå i den modsatte side af havnen. Der hvor Holger Danske lagde til, var der afspærret ekstra godt og med stillinger af sandsække til vagterne, det var noget, modstandsbevægelsen havde sat i værk. Man ønskede ingen uvedkommende for tæt på ammunitionsskibet.

- Medens vi gik vagt på skibet, blev der pludseligt åbnet ild inde på kajen. Det skete, fordi en tysk personvogn kørte igennem afspærringen, hvad der fik vagtposten bag sandsækkene til at åbne ild med sin maskinpistol. SAS så det ikke selv, men citerer Kjølseren for at have skrevet, at man konstaterede to døde og én såret ved episoden. Samme Kjølseren beordrede efter episoden Holger Danske til at sejle tilbage til Sverige. Også på grund af, at de tyske kanoner på Kronborg havde åbnet ild. - De skød ikke ind over byen, men ud over vandet, forklarede SAS, måske fordi de lige ville gøre opmærksom på, at de stadig var der. På et tidspunkt var nogle tyske marinesoldater kravlet op i styrehuset på én af kranerne, hvorfra de beskød os med håndvåben. Da der begyndte at flyve splinter af dækket, mente SAS, at det nok var bedst at krybe i dækning. Den eneste, der kom til skade ved skyderiet, var en kadet, som blev ramt i benet.

- Hvad blev I beskudt med?

- Heldigvis var det kun håndvåben.

- Skyderiet betød, at SAS i stedet blev sat på vagt nede på bildækket, hvor ammunitionen blev opbevaret under dækket. Enden på det hele blev, at Holger Danske lagde fra kaj og satte kursen mod Sverige. - Vi sejlede så at sige lige under deres kanoner, som var bemandede, og vi anede ikke, hvornår de måske ville begynde at skyde på os, sagde SAS.

- Hvad havde I at forsvare jer med, hvis det kom til kamp?

- Ikke andet end håndvåben, og så havde vi en minestryger med en 20 mm maskinkanon mellem os og dem, på tonefaldet kunne man høre, at SAS ikke mente, det var ret meget at kunne forsvare sig med.

På sejlturen tilbage til Sverige slog misnøjen blandt brigadererne ud i lys lue. Én af SAS's kammerater sagde, - Nu har vi i halvandet år knoklet i Sverige for at uddanne os til soldater. Og så nu, hvor der er brug for os i Danmark, så stikker vi af tilbage til Sverige, det kan vi ikke acceptere! Den besked blev afleveret til Kjølseren. Han besluttede, at når Holger Danske nåede Hålsingborg, så skulle patruljefolkene skifte fra marineuniformen til feltuniform, for som SAS forklarede, - Marineuniformen egner sig ikke så godt til at kravle rundt i sandet med.

Om aftenen blev de sejlet tilbage til Sjælland til en position nord for Helsingør. Her roede to

Afsejling fra Hålsingborg den 5. maj om morgenen.

mand i land i en gummibåd. De opsøgte byledelsen i Helsingør og kom i nattens løb tilbage med besked om, at efter vi var sejlet, var der ikke sket mere. Derefter sejlede de igen tilbage til Sverige for at bemane Holger Danske, for så igen at sejle tilbage til Helsingør.

- Hvordan var modtagelsen, da I kom til Helsingør første gang?

- Det var helt fantastisk, og den stakkels tyske soldat, der stod midt i den kæmpemæssige flok af glade mennesker, må have haft en skrækkelig dag. En løftede sit barn op, og barnet satte et Dannebrogflag ned i geværløbet. SAS var overbevist om, at soldaten ikke turde fjerne flaget, og efter en times tid blev han da også fjernet.

- Hvordan var det at se Kronborg igen efter tiden i Sverige?

- Jeg må sige, at jeg havde hovedet fyldt af så mange andre tanker, der, sammen med uvisheden om, hvad der kunne ske, gjorde, at der ikke var mange tanker omkring det. Det var slet ikke som de andre gange, hvor jeg sejlede i handelsflåden, og stod forbi Kronborg med den tanke i hovedet, at nu var vi hjemme igen.

Efter to dage i Helsingør blev styrken kørt ind til København. - Hvad skete der på turen ind til København?

- Den værste virak var overstået, og vi skulle ned for at overtage vagten i Tuborg Havn. Og vi blev indkvarteret ude på Holmen i nogle af de baraker, som de tyske soldater havde boet i, hvilket ikke var særligt indbydende.

Senere kom SAS til at gå vagt ude ved Christia-

nia, - Det var i øvrigt den eneste gang, der blev skudt direkte efter mig. Jeg tror, det var den 10. maj, hvor jeg stod vagt uden for en dør i den mur, der er rundt om Bådsmadsgades Kaserne, og en kammerat stod vagt indenfor. Pludselig blev der skudt ned langs gaden, og jeg trådte ind i nichen ved døren. Hvad der egentlig skete, ved jeg ikke helt, for pludselig var der nogle folk fra brigaden, der fik ryddet op, der hvor skydningen kom fra, og det var det.

Tiden gik, og en dag kom søløjtnant Stenderup og foreslog gruppen, at de gik ind i det danske forsvar. SAS var af den opfattelse, at nu havde han været soldat længe nok, men nogle af hans kammerater fulgte med Stenderup. Selv syntes han, at først havde han aftjent sin værnepligt i Marinen, og derefter havde han været under konstant uddannelse i Sverige i 16 måneder, så nu måtte det være nok.

SAS syntes vældig godt om søløjtnant Stenderup. Han var da også oppe på Marinens personalekontor, hvor man sagde til ham, - Skriv under! Men SAS sagde, - Nej! - Jamen så tænk over det og kom igen i morgen. SAS gik hjem og tænkte, og som han sagde, - Havde jeg ikke været gift, så havde jeg sikkert skrevet under. Han beslutning var også præget af, at han havde været hjemme på Sydsjælland for at besøge forældrene og den lille søn.

- Hvordan reagerede din familie, da du ankom i brigadens uniform?

- Ja, naboerne de kiggede jo noget, mine forældre havde ikke fortalt nogen om, hvor jeg var henne. Så i hvert fald naboerne var overraskede. Hans far, der var ivrig jæger, var meget optaget af den Husqvarna maskinpistol, SAS havde med hjem. De to havde megen fornøjelse af at lave skydeøvelser med Husqvarnaen. Der var imidlertid det problem, at hans kone stadig arbejdede i Landskrona, og der gik en hel måned, før hun kunne blive fri af sit arbejde og vende hjem. Det blev ikke til nogen underskrift, og SAS blev hjemsendt.

Hjemme igen sendte han tankerne tilbage til de øde uddannelseslejr i Sverige, hvor nogle ind imellem fik lejrkuller. Noget der gjorde, at de kunne få orlov, så de kunne komme tilbage igen og være nogenlunde normale. - Jeg havde jo den fordel, at jeg havde min kone med og kunne tage ind til Sigtuna og besøge hende, det var rigtig afslappende og gjorde, at jeg aldrig fik lejrkuller.

Ingen skuffelse

- Medens du gik vagt i København, og virakken havde lagt sig, ærgrede det dig så, at I ikke kom til at slås med tyskerne?

- Nej, det gjorde det ikke. Der var mange, der var skuffede, men det gik hurtigt op for mig, at den måde, Danmark blev befriet på, var den bedste. Det gik da også hurtigt op for de fleste, at de tyske enheder i Danmark ikke var svage. Var det kommet til kamp, ville den være blevet både meget hård og meget blodig. Vi havde ganske vist trænet meget i bykamp, men den tyske hær i Danmark ville have været for meget for brigaden. SAS funderede videre over, hvor megen støtte man ville have fået fra en modstandsbevægelse, der trods alt var svagt bevæbnet. Ligesom han havde en meget realistisk holdning til brigadens udprægede mangel på tunge våben. For slet ikke at tale om fraværet af kampvogne og flystøtte, - Nej, det ville ikke have været sagen, sluttede han.

Ny tilværelse

Efter at SAS's kone var kommet hjem, skulle de til at bygge en ny tilværelse op som en familie.

- Blev du ansat hos DSB igen?

- Nej, det gjorde jeg ikke, jeg meddelte DSB, at jeg var hjemme igen. De svarede da også tilbage, at jeg kunne begynde igen. Det var bare det, at jeg i mellemtiden var blevet i tvivl om, hvorvidt det arbejde jeg havde haft, var noget for mig. Medens jeg var i Sverige, havde jeg taget et brevkursus i salg og et videregående kursus for salgsschefer, så det mente jeg kunne bruges til noget.

Han prøvede dog først som forsikringsmand, men det var ikke rigtig noget. Han ville hellere sælge varer, men dem var der desværre ikke så mange af. Han blev ansat ved Dagbladet Politiken som salgsinspektør på Lolland, det betød, at familien flyttede til Nykøbing Falster. - Desværre fandt Politiken ud af, sammen med Berlingske Tidende, at vi stjal hinandens abonnenter hvert andet kvartal, og det kom der ikke flere abonnenter ud af. Resultatet blev, at begge stillinger blev nedlagt. Det endte med, at SAS i 1947 fik en stilling som annoncesælger ved Socialdemokraten i Kolding. Det job beholdt han et stykke tid, hvorefter han skiftede til det, han kaldte "Et koldt job". Han kom ind i en organisation, der opførte andelsfrysehuse med 24 frysebokse i, det var før køleskabenes tid. SAS's opgave var så at samle folk og sælge dem en boks i andelsfrysehu-

set. Smilende sagde han: - Det gik rigtig godt, vi tjente gode penge, men efterhånden som køleskabene blev til at købe for almindelige mennesker, svandt markedet helt ind.

Det var ikke så galt. SAS havde i mellemtiden fået kontakt med en mand på Fyn, der var kompagnichef i Brobyværk. Han havde anlagt en fabrik, der fremstillede maskiner til storkøkkener, og skulle have maskinerne solgt. - Jeg havde aldrig haft noget med køkkenmaskiner at gøre, sagde SAS, - Fabrikanten sagde til mig, at det ikke betød noget, det kunne jeg sikkert sagtens finde ud af. SAS fandt ud af det.

- Jeg begyndte i det små. Det betød, at jeg ikke fik løn, men min provision, når jeg kom med en ordre. Han havde hele landet som sit salgsområde, det betød, at han tog hjemmefra mandag morgen og var tilbage i Kolding fredag aften eller lørdag formiddag. SAS var tydeligt stolt, da han fortalte, at fabrikanten i en bog om sit firma havde skrevet, at grunden til, at fabrikken var blomstret, var, at han havde en dygtig sælger, der kunne afsætte hans maskiner over hele landet. I dag har fabrikken 190 mand i arbejde. De sidste to år, SAS arbejdede for firmaet, var hans opgave at samkøre et nyoprettet distributionsfirma og selve fabrikken. Og endelig kørte han ud for at sælge, når han havde lyst. Det var en ordning, han var meget glad for. - Det var en god måde at få lov at træppe ned efter et travlt liv, det med at arbejde 2-3 dage om ugen, understregede han, men da var han også blevet 77 år.

Hjemmeværnet

- Nu har du fortalt om dit arbejdsliv, men var der ikke noget med, at du meldte dig ind i en hjemmевærnsforening allerede nede i Nykøbing Falster?

SAS smiler over hele ansigtet og svarer, - Ikke ret lang tid efter besættelsen var slut, oprettede man en marinehjemmевærnsflotille på marinehjemmевærnsforeningsbasis i Nykøbing Falster. Det var lige noget for mig, så jeg meldte mig. Det gik imidlertid ikke helt godt. Da jeg så flyttede til Kolding i 1947, var der ikke nogen marinehjemmевærnsforening der, så jeg meldte mig ind i hærhjemmевærnsforeningen. Jeg havde jo mine 14 måneders uddannelse som fodtude fra Sverige, så det gik meget godt. Det endte med, at jeg oprettede én af de første kamppatruljer i Danmark, hvor jeg lærte dem noget af det, jeg

havde lært i brigaden. Det betød, at vi vandt mange store gruppekurrencer, og samtidig deltog vi i terrænsport.

Omkring 1950 blev chefen for kompagniet i Kolding ansat ved distriktet. Man stod og manglede en ny chef. Meget tørt konstaterede SAS, - Og det blev så mig!

Næsten samtidig blev han ansat ved det omtalte firma og flyttede så til Svendborg. Det betød, at han blev overflyttet til hærhjemmeværnet i Svendborg, hvor han blev chef for stabskompagniet hos distriktsleder Farmann. Igen kom firmaet i Brobyværk i vejen. Da han begyndte at køre som sælger over hele landet, var det mest praktisk, at han boede midt i landet. Det betød, at familien flyttede til Fredericia, hvor han så blev overført som kompagnichef til rådighed for distriktet i Fredericia. På et tidspunkt blev arbejdsbyrden så stor, at han måtte opgive at være kompagnichef til rådighed, hvorefter han trådte tilbage i de meniges rækker. Da årene var gået, blev det til, at det store hus i Taulov blev solgt, og SAS og hans kone flyttede ind i en andelslejlighed i Kolding, hvor pladsen var for trang til al det grej, han havde fået udleveret. Derfor kørte han, efter 43 år i hjemmevernet, ind på distriktet og afleverede uniform og udrustning og meldte sig samtidig ud af hjemmevernet. Det fortrød han imidlertid og har nu meldt sig ind igen, men nu som medlem af reserven.

Har du gjort dig tanker om, hvad den danske regering og befolkningen mente om den indsats, I gjorde i Sverige?

- Min personlige opfattelse er, at man ikke tog den

indsats, der blev ydet i Sverige, så alvorligt, som man egentlig burde. Man havde ikke helt forstået, at de befalingsmænd og officerer, der holdt deres kunnen vedlige i Sverige, også blev basis for den genopbyggede hær, de fik ikke helt den anerkendelse, de efter min mening havde fortjent.

- Vil det sige, at der ikke har været tale om nogen offentlig anerkendelse?

- Det har man sikkert nok gjort i en tale ved én eller anden lejlighed. SAS fortsatte med at sige, at Brigadeforeningen fortsat er samlingspunktet for, som han sagde, - Os, der er tilbage, og som er lidt stolte af, at vi trods alt gjorde noget. Og at vi blev anerkendt for den modstand, vi ydede her i landet, og endelig det forhold, at brigaden blev anerkendt som en del af de allierede styrker, som man kunne regne med, hvis der blev brug for den. Han sluttede sætningen med et, - Det blev der så ikke.

Efterfølgende sagde SAS blandt andet, - Den almindelige dansker vidste ikke meget om, hvad vi foretog os i brigaden i Sverige. Nogen gik endda så vidt, at de mente, at vi var flygtet, medens de blev herhjemme og førte arbejdet videre. De tænkte nok ikke så meget over, at der kunne være mange grunde til, at vi måtte flygte til Sverige.

Han er overbevist om, at mange brigader og medlemmer af modstandsbevægelsen kom til at danne grundlag for det hjemmevern, der havde som slogan, - Aldrig mere en 9. april. Han så trist ud, da han fortsatte med at sige, - Med den frygtelige krig, vi lige havde oplevet, var vi overbevist om, at det aldrig ville kunne ske igen. Alligevel må jeg konstatere, at der stadig er krige rundt om i verden, og det synes aldrig at ville holde op.

En eventyrer i Den Danske Brigade

Viveke Goddard, født Samson, blev født den 13. juli 1919. Hun blev en af de få kvinder, der kom til at gøre tjeneste i Den Danske Brigade. Ikke som soldat, det kunne der i 1940'erne ikke være tale om, men med en baggrund, der bestod i at have læst medicin ved Københavns Universitet fra 1939 indtil flugten til Sverige i 1943. Her blev hun medlem af brigadens Sanitetskompagni med titler som kornet, underlæge og sanitetslotte nr. 840. I Sverige fortsatte hun studiet på universitetet i Stockholm. Hendes næsten fire års studie førte hende vidt omkring til gavn for både KZ-fanger, der kom til Sverige fra Tyskland i april 1945, og de tyske børn under 14 år, som hun i perioden efter hjemsendelsen fra brigaden hjalp i årene 1945 til 1948. En af hendes store interesser før besættelsen var at sejle med blandt andet Den Svenske Marines skoleskibe, et forhold der gjorde, at da hun måtte flygte til Sverige, så var der en vennekreds til at tage sig af og støtte hende.

Viveke Goddards mørke øjne følger opmærksomt interviewereren, medens denne gør klar til at stille sit første spørgsmål, som lyder, - Hvad hed dine forældre?

- Min far hed Kaj Samson og var grosserer i guld

*Tidligere kornet, underlæge og sanitetslotte nr. 840 i Den danske Brigade, Viveke Goddard.
Foto: s-n.*

og sølv, og min mor hed Else Agnete Samson, født Thomsen. Hendes far havde arbejdet for sin far, som var guldsmed. Alt gik godt, indtil Landmandsbanken krakkede i 1929. Det betød en alvorlig økonomisk deroute for familien, som måtte flytte ud på en gård ved Smidstrup mellem Rungsted og Vedbæk.

Hun gik i skole i "Fru Runges private forskole", mente hun, at det hed. Skolen, der lå ved Rungsted Station, var en stor rød bygning med femseks klasseværelser. Hun kom godt ud af det med sine skolekammerater. Smilende fortalte hun, at det gik fint med én ældre og to yngre brødre.

- Hvordan var lærerne?

- Der var ingen lærere, i forskolen var der kun lærerinder. Pludselig smiler Viveke Goddard og spørger næsten skælmisk, - Vil du høre en anekdote? Et spørgsmål, der blev besvaret med et, - Ja tak! Viveke Goddard fortalte, at da hun kom op til prøve i 1. mellem på Rungsted Statsskole, skulle hun skrive en stil. Stilen blev skrevet, og hun underskrev sig Bamma Samson, et kælenavn, hun altid havde haft. Det gik helt galt, ikke nok med, at det var første gang i sit liv, hun traf en lærer, men samme lærer gav sig til at skælde hende ud, fordi hun ikke havde skrevet sit navn under stilen. Det mest utrolige ved anekdoten var, at hun ikke selv, 10 år gammel, vidste, at hun var døbt Viveke. Det endte med, at hun og læreren blev uvenner i ret lang tid, og så tilføjede hun, - I hvert fald fra min side!

Hun begyndte sin gymnasieuddannelse i Rungsted Statsskole, men fik sin eksamen fra Holte Gymnasium. Årsagen til, at hun skiftede gymnasium i 2. G, var, at hendes ældre bror var kommet op at slås med rektor. - Dengang gjorde man ikke den slags, det var uhørt, og han blev smidt ud af realskolen, lige før han skulle op til eksamen. Hendes far blev så vred over episoden, at han tog alle sine tre børn ud af statsskolen og flyttede dem over i Holte Gymnasium, der lige var blevet oprettet i 1936. Selv om det var lidt irriterende med skiftet, så fik hun sin studentereksamen i 1938.

Ud at sejle

Efter vel overstået studentereksamen tog Viveke Goddard ud at sejle. Efter sommerkurserne

i 1936 og 37, blev hun inviteret til at sejle med Den Svenske Marines Sejlskole som bådsmand og lærer på en båd, der kun var bemannet med piger, noget der i 1936 var uøret. Samme dag, som hun blev student, påmønstrede hun skibet. Det vil sige, hun blev sendt til Stockholm for at lære mere om skibets maskine. Om skibet sagde hun, - Det var en 18 meter R yachtsejlbåd med 15-16 elever, to styrmænd og flere besætningsmedlemmer. Hun fortalte, at hendes sidste tur med Seglarskolan gik til Middelhavet foregik i 1949. Derefter blev den nedlagt. Det endte med at blive til tre somre, og en sommer var i den sammenhæng tre måneder. Sejlturene foregik i Østersøen, ned gennem Nordsøen til Den Engelske Kanal og videre ned over Biscayen til Middelhavet.

Det var ikke nok med de ”små” svenske sejlskibe. I 1939 fik hendes far udvirket, at Rederiet Eriksen på Ålandsøerne gav hende hyre som elev på en af rederiets store fuldriggere, der sejlede korn til Australien. Det var første gang nogensinde, at sådan et skib skulle have en kvindelig elev om bord. Hun skulle have påmønstret i Gdansk i oktober, men da tyskerne overfaldt Polen den 1. september, blev den rejse aldrig til noget.

Viveke Goddard så meget alvorlig ud, da hun sagde, - Den 31. august lå vi i Gdynja med vore sejlskibe, og vi var nær aldrig kommet ud.

Hun fortalte, at de var kommet oppe fra Ösel ved Estland, og de var på turen gået på grund i hårdt vejr et sted ud for Litauen. De havde selv bragt skibet flot ved at hægte dæksjollen, som de havde fyldt med vand, fast i faldet til stortoppen og hale den så højt op, de kunne. Vægten af jollen trak masten over, og langsomt gled de af den sandede grund, de var strandet på. Hun sagde, at det var til stor glæde for hende, der under hele processen havde forsøgt at starte skibets Bolinder dieselmotor, men uden held. Om den anden dæksjolle fortalte hun, at den også var fyldt med vand, men det var for at holde liv i de ål, man havde købt af en fisker et sted i Skærgården. I det hårde vejr skvulpede vand og ål ud over jollens ræling. En enkelt ål gled ned i cockpittet. - Det var rigtig ubehageligt at få en kold og våd, slimet ”slange” ned ad nakken, mens jeg, stivfrossen, sad på vagt.

I Gdynja lagde de til kaj lige foran den store polske bark ”Dar Pomorza”, som var kommet med en last fra Australien.

Om eftermiddagen var svenskerne, og dermed også Viveke Goddard, inviteret på besøg på Dar

Pomorza. Pludselig kom en svensk diplomatbil susende og stoppede ud for skibet. Så lød ordren, - Om bord i egne skibe. Dar Pomorzas kaptajn sendte folk i land for at finde så mange som muligt af hans 120 koffardielever. I mørkningen den 31. august sejlede svenskerne og polakken ud af havnen med kurs mod Bornholm. Vinden var imod, så skibene gik på kryds, og inden længe så de polakken forsvinde bagud. På trods af mangel på mad og olie, så lykkedes det Dar Pomorza at nå Stockholm, hvor hele besætningen blev interneret, til krigen var slut, hvorefter skib og mandskab blev sendt hjem til Polen.

Viveke Goddard og hendes kolleger løb ind i vindstille øst for Bornholm og måtte for motor-kraft tøffe mod Karlskronas skærgård. Der fik de radiobesked om at gå til dansk havn for at sætte de hollandske, franske og et par tyske drenge af. Sverige havde lukket sine grænser, hvad Danmark ikke havde gjort. Efter at have sat eleverne af i Kalundborg, sejlede den lille flåde tilbage til Karlskrona. Viveke Goddard undrer sig den dag i dag over, at hun kunne færdes frit på den svenske flådestation. Hjemme i Karlskrona hørte hun om tyskernes overfald på Polen og sagde, - Derfor er det vel ikke så underligt, at jeg så tydeligt husker alle de mørklagte skibe, der den nat lå ud for Gdynja.

Nu var det slut med at sejle, og i stedet begyndte hun at læse medicin på Københavns Universitet.

Modstandsbevægelsen

- Kom du i forbindelse med modstandsbevægelsen, inden du senere flygtede til Sverige?

- Ja, jeg var i en gruppe sammen med de andre studenter. Hun fortalte, at når man dengang læste medicin, så var man i perioder á tre måneder volontør. Det var hun både i sommeren 1942 og 1943.

- Det var der, man lærte alt det, de unge mennesker nu om dage ikke får lært. I 1942 var hun i Skive. Ved Skive ligger herregården Kås, hvor hun ofte kom på besøg. Ved Kås var der et 800 tdr. land stort hedeareal, hvor der faldt et engelsk fly ned. Hun overværede nedstyrtningen. Hun var ude at gå en tur, da hun så de to fly komme i luftkamp oppe over heden. Det endte med, at englænderen blev skudt ned. Piloten blev i al hemmelighed ført til sygehuset i Skive, hvor han blev indlagt oppe på loftet, - Men han var næsten død, da han kom ind, fortalte hun. Det hele var meget

tys-tys, og det var første gang, jeg kom i forbindelse med folk fra modstandsbevægelsen, der i dette tilfælde bestod af personalet på sygehuset. Hun understregede, at det var overlæger og over-sygeplejersker, der deltog. - Når man kom længere ned i hierarkiet, så kunne man aldrig rigtig vide, hvor man havde folk.

Året efter var hun volontør på Hjørring Sygehus, og her kom hun i endnu tættere forbindelse med modstandsbevægelsen. Der var hun med til at pleje sårede danske modstandsfolk og engelske flyvere, - Men jeg gjorde ikke noget særligt ud over at passe dem. Hun var i Hjørring til begyndelsen af oktober 1943. På det tidspunkt var reservelægen blevet arresteret af tyskerne. Hun mere end antydede, at klimaet ikke længere var så godt for hende. Samtidig var universitetet begyndt igen, og derfor rejste hun til København. Men det varede ikke længe.

- Hvad var årsagen til, at du pludselig skulle af sted til Sverige?

- Min far var halvt jøde. Viveke Goddard mener, at hendes far havde forbindelse til politiets flugtrute nede ved Møn. Han havde et kontor inde midt i København. Det skete af og til, at folk kom ind ad døren, men de kom aldrig ud igen. Det var jøder, der kom for at "forsvinde". De blev ført ud ad en bagdør og ad lange gange gennem kældre, for at komme ud på gaden igen et helt andet sted, for derefter at fortsætte flugten til Sverige. - Det gik selvfølgelig kun en tid, så blev han anmodet om at forsvinde.

Hun fortalte, at hendes far og mor og hendes yngste bror på 13 år skulle af sted til Sverige. De kom af sted med en rute, der udgik fra Kalkbrænderihavnen. - Hvad betalte din far for at komme over?

- Så vidt jeg ved, alt hvad han ejede!

- Hvad med dine brødre? - Min storebror havde siddet i fængsel i Nyborg et helt år, han var kommet ud, og med det samme stjal han en kajak og roede til Sverige. - Hvorfor var din bror kommet i fængsel? - Han var blevet taget af tyskerne, da han forsøgte at stjæle en sejlbåd, som jeg havde været gast på. Smilende noget overbærende fortsatte hun, - Da han ikke var sejler, kunne han ikke få sejlet op, og da slet ikke en oktobernat i blæsevej.

Hendes bror på 22 havde giftet sig med en engelsk pige, der blev interneret af tyskerne, da Danmark blev besat, men han var allerede i 1942 flygtet til Sverige med sin engelske hustru. Vive-

Viveke Samson i maj 1945. Privatfoto.

ke skulle have været med forældrene til Sverige, men ville blive i Danmark, for som hun sagde, - Jeg mente, at jeg kunne gøre mere nytte her. Den nytte, hun kunne gøre, var at køre rundt i København på sin cykel og advare jøder. I oktober 1943 var der udgangsforbud fra klokken 19. De betød, at Viveke Goddard ind imellem måtte overnatte i en opgang, fordi hun ikke kunne nå hjem, før udgangsforbuddet trådte i kraft. Det gik en tid, men en dag kom der én fra studenterorganisationen og fortalte hende, at hun hellere måtte rejse til Sverige.

Turen til Sverige foregik sammen med en færøsk læge, som hun havde arbejdet sammen med i Hjørring. Lægen ville gerne hjem til Færøerne, men det kunne kun foregå over England. Resultatet blev, at de to af en flygtningeorganisation blev sat ned i bunden af en fiskekutter. -Nede under alle fiskekasserne, det var rædselsfuldt. Jeg har aldrig i mit liv været så søsyg!, sagde hun. Kutteren lagde til på Ven, - Og det var så det, bemærkede hun tørt.

Efter at have talt med det svenske politi blev de ført op til en præstegård, hvor de blev afhørt og derefter sat fri.

Viveke Goddard rejste til Stockholm til kaptajn Bernhardt fra sejlskolen og hans familie i Saltsjöbaden, hvor hun fik lov at bo. Hans Bohr sørgede for, at danske medicinstuderende kunne læse videre ved Stockholms Universitet, men her dumpede hun til eksamen i anatomi. Samtidig havde hun fået arbejde på Runnströms Laboratorium, som var et stort forskningslaboratorium, hvor hun kom til at arbejde som assistent for en nobelpristager fra Ungarn og to tysk-jødiske professorer, hvilket hun fandt meget spændende.

- Hvad fik du i løn?

- Alle akademikere fik 400 kr. om måneden. Med et smil fortalte hun, - Men så vidt jeg husker, fik vi kun de 50 udbetalt, resten blev sat ind i banken.

- Hvordan var den første jul i Sverige?

- Mine forældre havde lejet et hus i Stäet ude ved Mälarn et stykke nord for Stockholm.

- Gik I i kirke?

- Nu lå huset ca. en svensk mil (10 km) fra det nærmeste hus ude i skoven, og det eneste, vi

mødte derude, var elge, så vi kom ikke i kirke.

- Hvad bestod julemiddagen af?

- Noget skinke og kartofler, og "whatever".

- Havde I nogen forbindelse med familien i Danmark? Viveke Goddard ser lidt undrende på spørgeren og siger, - Der var ingen forbindelse, det kunne man ikke. Til gengæld kom der alverdens mennesker i hjemmet i skoven. Der kom journalister, sangere, Børge Rosenbaum, senere kendt som Victor Borge, på besøg. Også Freddy Albech var blandt gæsterne. Endelig boede Vivekes fætter, John Frandsen, der var gift med en fuldblods jøde, hos dem. Smilende sagde hun, - Og de nåede da at få et par børn, medens de boede der.

Den Danske Brigade

- Hvornår stiftede du bekendtskab med Den Danske Brigade?

- Det begyndte et helt andet sted. Kronprins Knuds gemalinde Caroline Mathilde havde før krigen stiftet Danske Kvinders Beredskab i Lyngby. Beredskabet bestod mest af "Hattedamer", og

Ved den åbne dør sanitetslotte Viveke Samson. Hun fik en bil med svensk chauffør stillet til rådighed for at indkøbe det manglende udstyr til nødlazarettet i Ramløsa i april 1945. Privatfoto.

der var mange af dem i Stockholm. De gik rundt og sagde De og "Fru Kammerherreinde" til hinanden, det var tydeligt, at Viveke Goddard ikke havde meget til overs for den måde at leve livet på. - Var det dem, der blev lotter i brigaden? Hun så næsten chokeret ud ved tanken og sagde benægtende, - Nej, nej! Dem, der blev lotter, var sygeplejersker og folk, som havde alle andre uddannelser.

- Hvordan kom du ind i brigaden?

- Det var igen gennem Hans Bohr, at jeg hørte, at man kunne melde sig til denne beredskabstjeneste. Hun fortalte, at hun fik at vide, at der skulle laves en hjælpeafdeling, som skulle hedde "Polititjenesten" (senere Den Danske Brigade), der på et tidspunkt skulle sendes til Danmark. Om det blev før eller efter, tyskerne havde overgivet sig, det fremgik ikke af oplysningerne. I løbet af foråret 1944 gennemgik hun et samariterkursus, som blev ledet af danske læger i Røde Kors regi. Den 1. januar 1944 blev hun lotte nr. 840 i brigaden. Hun kom ikke som soldaterne ud i en forlægning, men fortsatte sit arbejde i Stockholm. Til gengæld deltog hun i sanitetsøvelser på Håtunaholm. Her sagde Viveke Goddard, - Der havde jo aldrig været kvinder i den danske hær, og de korsede sig jo over det, der skete. Hvordan skulle det dog gå? Nå, men de kunne dog godt forestille sig, at der kom sygeplejersker ind, som så blev sendt ud til forlæggningerne. Det samme gjaldt for de mange læger, der var flygtet til Sverige. De var så at sige alle overkvalificerede til det arbejde, man kunne finde til dem i brigaden.

Om lotterne fortalte hun, at de var et helt nyt begreb, som var indført fra Finland. Her havde man skabt denne nye organisation med kvinder i forsvaret under Vinterkrigen mod russerne.

Under øvelsen på Håtunaholm blev Viveke Goddard af overlæge Gregers Nørby sat på det hold, der skulle tage sig af de sårede og om nødvendigt give dem blod, hvilket var noget helt nyt i 1944. I begyndelsen måtte hun gøre tjeneste i sit private tøj. Men inden længe blev der syet uniformer til de 160 til 170 lotter i Stockholm, - De blev syet i noget dejlig varmt og tykt gråt stof, selv om det kunne være varmt at gå rundt i om sommeren.

Lotterne, både dem, der hørte hjemme i sanitets-tjenesten, og køkkenlotterne, blev organiseret i Sanitetskompagniet. Køkkenlotterne, der var langt de fleste, blev fordelt rundt om til kompagnierne.

KZ-fange på Mariasjukhuset i Hålsingborg, april 1945. Privatfoto.

Om den omtalte øvelse på Håtunaholm henviser Viveke Goddard til det, hun har skrevet i heftet "Sanitetskompagniet", nemlig:

"Da Sanitetskompagniet blev en realitet, blev administrationen og kommandoføringen underlagt kaptajnløjtnant Erik Rype.

Næstkommanderende: Løjtnant Bøcher-Frederiksen (senere løjtnant O. Laub).

Materielforvalter: Sekondløjtnant Jørgen J. Jørgensen.

Kommandounderofficer: Sergent Mikael Rode.

Våbenmester: Korporal C. J. Kludt.

Vi skulle også lære et minimum af militær ansstand, og det sørgede Sanitetskompagniets chef for søndag morgen i en stockholmsk skolegård. Her deltog også enkelte af lægerne, som var tilmeldt kompagniet.

Sanitetslotterne, både sygeplejersker og samariter, som nu var sat i nummer ved Sanitetskompagniet, blev indskolet til deres første øvelse med det øvrige personel, læger, sygebærere og -plejere samt kommandoen og administrationen på en to dages øvelse i slutningen af august '44 på Håtunaholm nordvest for Stockholm.

Da vi kom, havde sygebærerne/plejerne, der i forvejen var på to ugers kursus deroppe, allerede

øvet opstilling af feltlazaret, gjort bårøksørcits og meget andet. Vi havde nu en uhyre realistisk øvelse med mange sårede. Alt var planlagt, og hver især har antageligt gjort som jeg, passet sin lille tildelte opgave og ikke haft det store overblik over øvelsens gang. Der var alle former for sårede, og da vi i forvejen havde fået et foredrag om sårbehandling, forbrændinger, gasforgiftning, blodtransfusion og brug af sulfamid og penicillin, gjorde vi vores bedste og modtog med åbent sind kritikken, der fulgte efter øvelsen.

Efter denne weekend på Håtunaholm, var der dog enkelte sanitetslotter, der hellere ville over i køkkenlotternes rækker. Øvelsen var nok for realistisk.”

- På et billede ser man underlæge V. Samson i færd med at skyde med pistol, - Hvordan gik det til?

- Det var vores kompagnichef, kaptajnløjtnant E. Rype, der mente, at lægerne i hvert fald skulle kunne skyde med pistol. Og det endte med, at sygeplejerskerne også fik det lært.

I brevet til generalmajor Kellgren skriver Rype:

*Kaptajnløjtnant Erik Rype
Friedhemsga. 60
Stockholm 1/11 44*

*Til Generalmajor Kellgren,
Lantförsvarets Kommando expedition*

Kornet og lotte i Sanitetskompagniet, Viveke Samson, senere gift Goddard, i færd med at øve sig i pistolskydning i marts 1945. Privatfoto.

Efter telefonisk Aftale gaars Dato med Souschefen tillader undertegnede danske Kaptajnløjtnant Rype, Chef for et Sanitetskompagni under Generalmajor Knutzons Kommando, sig herved at forespørge Herr Generalen om muligheden for laan af Pistoler, Ammunition samt en Pistolskydebane i Stockholm til brug for Øvelse med ca. 25 danske Læger, mandag de. 6/11 Kl. 13,30-16,30.

Skydningerne, til hvilke man har beregnet et Forbrug paa ca. 20 skud pr. Deltager, vil blive ledet af undertegnede.

*E. Rype
Kaptajnløjtnant*

Han fik sin tilladelse, og skydningerne fortsatte under hele perioden indtil hjemsendelsen. Viveke Goddard sagde om skydningerne, - Det ville vi aldrig benytte, og lotterne blev da heller ikke bevæbnet, men det gjorde lægerne, både med pistol og maskinpistol.

Havde du nogen mulighed for at følge med i krigens gang? - Nej, vi fik ingenting at vide, det samme gjaldt for svenskerne. De interesserede sig heller ikke for, hvad der skete ude i den store verden. Og aviserne skrev heller ikke meget om det.

- I efteråret 1944 begynder moralen i brigaden at falde fra hinanden, mærkede du noget til det?

- Ja, det hørte jeg også om. Ikke gennem de svenske aviser, for de skrev ingenting. Derimod blev der talt om det på det institut, hvor jeg arbejdede. Der var der mange flygtede tyske jøder, som vi jo ikke havde behandlet særlig godt i Danmark. Hun fortsætter med at fortælle, at det ikke var det, der optog hende mest. Når hun havde fri, sejlede og fiskede hun. Hun var i det hele taget utroligt glad for sin tid i Sverige og sine svenske venner. Hun lød mildt sagt forarget, da hun fortalte om de danskere, hun senere mødte, som beklagede sig over svenskerne.

KZ-fangerne

Pludselig om morgenen den 9. april 1945 blev Viveke Goddard kontakket i hjemmet i Saltsjöbadet med besked om straks at pakke sine ting og rejse til Hälsingborg, hvor hun skulle møde på Grand Hotel. Om ankomsten til Hälsingborg fortalte hun, - Jeg fór ud af toget og over til hotellet, der ligger lige over for banegården. Jeg havde ikke

fået noget at vide om, hvad der skulle ske. På hotellet var der til gengæld vild forvirring, for ikke at sige kaos. Hun spurgte, hvad hun skulle. Beskeden lød, at der var nogle sygeplejersker, som hun skulle tage med ud til lejren i Ramløsa. De fik fat i en taxa og blev kørt derud.

Ude i Ramløsa var der aftenen før og natten igennem ankommet 132 norske og danske kvindelige KZ-fanger med de hvide busser fra KZ-lejren Ravensbrück. Mange af fangerne var ekstremt syge af tyfus, paratyfus, plettyfus og mere enkelt dysenteri og andre bare ekstremt afmagrede.

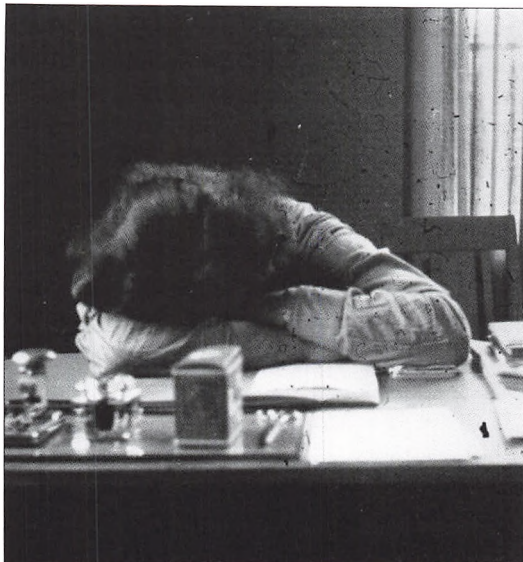
Viveke Goddard fortalte, at Ramløsa er et stort kuropholdssted, som anvendes om sommeren. Stedet havde tidligere været anvendt til tyske soldater, som var under transit gennem Sverige til sandsynligvis Norge eller Finland.

- Kurstedets bygninger var træhuse, og der havde været lukket ned for vinteren. Der var hundekoldt, og så stod vi der med alle disse syge mennesker. Der var senge, madrasser og sengebunde. Tæpper var der kun i det omfang, vi kunne finde nogen. Det var rigtig slemt, der var ingen vand, ingen bækkenere. Oppe i hovedbygningen kæmpede personalet for at få gang i køkkenet. Andre kæmpede med at få sat gang i varmecentralen. Sådan var forholdene i Ramløsa det første par døgn.

- Der var ingen til at sige, hvad vi skulle. Jeg tog så et af husene og søgte at få orden på tingene. Det tog hele natten, og det lykkedes hende at få fat i nogle tæpper. Her kom det, hun lærte på sygehuse i Hjørring og Skive, hende virkelig til gode. Lidt overbærende sagde hun, - Var der kommet en mediciner, der aldrig havde set en patient før, var det blevet en ganske anden udvikling.

Natten var gået, og det var blevet hen på morgenstunden. Hun havde ikke fået noget at spise, siden hun forlod Stockholm dagen før. Hun blev kaldt over til hovedbygningen, hvor der stod et par herrer i civil. Den ene af dem var dr. Gregers Nørby. Han havde sagt til repræsentanten for de svenske myndigheder, at han ville have hende som assistent. Hun kendte kun lidt til dr. Nørby fra øvelsen på Håttunaholm. Og hvad han vidste om hende var, at hun var stud. med. og iført brigadens uniform.

Jobbet som sekretær bestod i, at hun skulle notere alle de mangler, dr. Nørby remsede op, og derefter køre ud og indkøbe manglerne. Til at løse opgaven fik hun udleveret en bil og en svensk lotte. Efter et par dage overtog den svenske regering

Her har Dr. Gregers Nørby fotograferet sin udmattede sekretær, Viveke Samson, som er faldet i søvn ved skrivebordet. Privatfoto.

og Svensk Røde Kors økonomien, men det var under hele forløbet kun frivillige fra Den Danske og Norske Brigade, der udførte arbejdet.

KZ-fangerne blev ved med at strømme ind. St. Maria Sjukhuset blev tømt for svenske patienter, og det blev i stedet indrettet til epidemisygehus, hvor Viveke Goddard og hendes hold rykkede ind med norske, danske, polske, franske, belgiske og hollandske patienter, der kom fra KZ-lejrene Buchenwald, Sachsenhausen, Ravensbrück, Theresienstadt, Stutthof, Bergen Belsen og andre KZ-lejre.

Tilstømningen af KZ-fanger fortsatte, og St. Maria Sjukhuset slog ikke til. Dr. Nørby, der blev udnævnt til epidemioverlæge, måtte tage Örenäs Slot i brug, her blev de lettere tilfælde af dysenteri samt rekonvalescenserne indlagt. Også medlemmer af det danske politi blev indlagt på slottet,

- De var i almindelighed ikke så dårlige som de andre fanger. De havde hele tiden fået Røde Kors pakker fra Danmark, trods det var der alligevel tyfustilfælde blandt politifolkene, forklarede Viveke Goddard.

Hun sluttede denne del af interviewet med at sige, - Det var i den situation, at oprettelsen af Sanitetskompagniet kom til sin ret. Alt, hvad kompagniets medlemmer udrettede ude ved forlægningerne, var jo af mere dagligdags karakter.

Den 4. maj

Viveke Goddard og hendes kolleger blev indkaldt til deres respektive enheder ved brigaden og skulle stille i Veberød, hvor de for første gang så mange af deres kolleger, som havde været udstationeret ved forlægningerne. Lazarettet ved Veberød var opstillet for at kunne betjene de ca. 5.000 mand, der lå i kantonement ved Genarp.

- Hvad skete der den 4. maj om aftenen?

- Vi fik besked på at tage lazarettets telte ned og læsse dem på vores lastbiler. For det første var det tunge grejer, vi havde med at gøre, og for det andet var lastbilerne ikke særligt store, så det var hårdt arbejde. I løbet af natten fik vi det hele pakket ned og kørte så mod Hålsingborg.

Hele Sanitetskompagniet blev kørt om bord på færgen Holger Danske, og man sejlede mod Helsingør.

- Hvordan var det at se Kronborg fra svenskesiden?

- Det var skønt, men også ret spændende, vi vidste jo ikke, om de ville skyde på os. Da de kom i land, var der også for Sanitetskompagniet en kæmpe modtagelse. - Det fik man jo!, bemærkede Viveke Goddard meget tørt.

Fra færgen blev kompagniet kørt op på en skole. - Vi havde ikke sovet i meget lang tid, så da vi var kommet ind i skolegården, lagde vi os ned midt i skolegården og sov. Vi sov der hele natten. - Dengang havde man ikke soveposer og fine underlag, vi havde vore kapper, og dem sov vi under.

Dagen efter kørte Sanitetskompagniet fra Helsingør til Hellerup Station, hvor soldaterne, der var kørt med toget, stod opmarcheret. Da de skulle videre, forklarede hun med et ironisk smil, - sad vi lotter oppe på ladet, medens officererne sad inde i førerhuset, det var tydeligt, at kønsdiskriminationen også i 1945 blev bemærket. Hun smilte bredt, da hun sagde, - Og så havde vi fået besked på at tage stålhelmen på.

- Vi kørte bag 4. Bataljon ad Strandvejen og drejede ind ad Jagtvejen. På hjørnet af Rantzausgade og Jagtvejen blev vi beskudt oppe fra tagene med det resultat, at to mand fra 4. Bataljon blev dræbt med det samme. Folkene fra 4. Bataljon var hurtige til at besvare ilden og komme i dækning. Vi fire lotter kom hurtigt ned fra ladet og ind i nogle opgange. Bataljonen fik hurtigt bugt med de fyre, og jeg tror, at der blev dræbt en tre-fire stykker af dem. Dr. Nørby og chefen for Sanitetskompag-

Viveke Samson på vej tilbage til Danmark den 5. maj 1945. Privatfoto.

På march fra Kolding mod Haderslev.

niet stod udenfor og ville egentlig gerne skyde på de Hipo-folk eller hvad, de nu var. Dr. Nørby fik ikke lov af kompagnichefen.

Efter skyderiet fortsatte 4. Bataljon fremrykningen i enkelt kolonne langs med husene. Den lastbil, Viveke Goddard var med på, var blevet ladet tilbage. Hvorfor ved hun ikke rigtig, men chaufføren fik da gang i den igen. Lotterne kom op på ladet, og lastbilen fortsatte. Lastbilen endte som den eneste ude i Nestlé's Chokoladefabrik på Frederiksberg Bakke lige ved Zoologisk Have, - Jeg aner ikke hvorfor, sagde hun, - Men jeg kan aldrig gå forbi stedet uden at tænke på det, der skete dengang. Vi blev indkvarteret i kælderens og levede af chokolade til næste morgen, hvor vi blev overført til Matthæusgades Skole. Her blev hun designeret som underlæge til 4. Bataljons 3. Kompagni. Hun rejste med bataljonen til Kolding, hvorfra de marcherede til Haderslev. - Jeg havde en stor lægetaske, nærmest en kasse, som jeg bar på ryggen. Derudover var der to sygebærere med. Vi vandrede af sted mod Haderslev i vores tykke uniformer og skistøvler. Hver gang vi holdt hvil, var der soldater, der havde fået vabler på fødderne, de havde åbenbart ikke marcheret på asfalt i lang tid, men ellers var de i god træning. Jeg punkterede en masse vabler, sjovt nok var der aldrig nogen, der spurgte, hvordan jeg havde det. Da bataljonen nåede Haderslev Kaserne, havde

tyskerne lige forladt den. Ledelsen ville ikke have, at lotterne skulle bo på kasernen, så de blev fordelt i private hjem. Viveke Goddard var nærmest udmattet efter marchturen. De mennesker, hun var blevet indkvarteret hos, ville gerne høre om hendes oplevelser. Det endte med, at hun faldt i søvn på stolen. - Jeg var fuldstændig udkørt, og jeg ved faktisk ikke, hvad der skete, men én eller anden må have båret mig op i seng.

- Hvordan modtog befolkningen jer i Haderslev?
- De var helt vilde, de stod der og viftede med deres flag. Det var en god ting, at de gjorde det. Brigadens folk var allerede i Hålsingborg skuffede over, at de først kom hjem, efter at tyskerne havde overgivet sig.

Ved grænsen

Fra Haderslev gik turen videre til Sæd, hvor den deling af 4. Bataljon 3. Kompagni, som hun var sammen med, blev indkvarteret. I forsamlingshuset var der nogle tyske flygtninge. - De blev råt og brutalt verftet ud. Jeg kiggede en ekstra gang, den slags var vi ikke vant til.

Kompagniet blev indkvarteret og fik noget halm på gulvet. Chefen syntes, at Viveke Goddard og den enlige køkkenlotte skulle have det rigtig godt, så de blev indkvarteret oppe på scenen, og nogen kom med aviser, de kunne ligge på. Tiden på scenen varede vel en otte dages tid, så fandt de sig et

Brigaderer fra 3. deling 2. Kompagni 4. Bataljon, ved bordet i gymnastiksalen i skolen i Sæd 1945.

værelse på det lokale mejeri. Tiden ved grænsen varede indtil den 10. juli, hvor brigaden blev opløst, og hun blev hjemsendt.

Om sin tid som underlæge ved 4. Bataljon skrev Viveke Goddard følgende i heftet om Sanitetskompagniet:

”Der var opslået et telt ved Tønder Sygehus, hvor bataljonens øvrige sanitetspersonel holdt til. Jeg var stationeret ved 3. deling og efter den første lidt primitive indkvartering lykkedes det os at ”organisere” et værelse på mejeriet over for forsamlingshuset. Køkkenlotterne var oppe kl. 04.30 hver

morgen og jeg lidt senere, hvis jeg ikke var blevet kaldt ud til en vådeskudsulykke, som vi havde nogle af, fortrinsvis om natten. I disse tilfælde var det førstehjælp og så hurtig som muligt til Tønder Sygehus.”

Giftermål

- Du blev gift med en englænder i 1945?

- Jah, svarede hun, meget tørt. - Man skal prøve at huske, hvordan stemningen var i de dage. Jeg var kommet hjem, men havde alligevel ikke noget hjem, for min familie var blevet i Sverige. de havde jo heller ikke noget at vende tilbage til. Da jeg kom hjem, boede jeg hos en tante og onkel i Sundvænget i Hellerup. Meningen var, at hun ville afslutte sin uddannelse som læge og få sin eksamen. Ligesom lidt opgivende sagde hun, - Men jeg kunne slet ikke koncentrere mig efter alt det, jeg havde oplevet. Endelig så have hun mødt sin kommende engelske mand, der var soldat i King's Royal Rifle Corps, Harold W. Goddard. Han blev sendt til Tyskland for at bevogte en fangelejr ved Lauenburg i Schleswig-Holstein og senere til Frankfurt. For at følge med meldte Viveke Goddard sig til Dansk Røde Kors og arbejdede derefter i tre år i Tyskland med at vaccinere og bespise børn under 14 år.

Efter tre år i Tyskland forsøgte ægteparret at slå sig ned i Danmark, det kunne ikke lade sig gøre, for Harold Goddard kunne ikke få arbejdstilladelse. I 1948 blev deres første barn født.

Indkvartering i gymnastiksalen i skolen i Sæd.

Viveke Samson hilser varmt på en engelsk kollega.
Privatfoto.

I 1949 rejste familien til England, hvor Viveke Goddard fik arbejds- og opholdstilladelse, og samtidig fik hun arbejde ved et hospital, - Jeg kunne ikke holde ud bare at gå hjemme, og jeg blev uddannet jordemoder, medens jeg var der. Det næste barn blev født i 1952, og året efter blev ægteskabet opløst, og Viveke Goddard rejste tilbage til Danmark med børnene.

Eftertanke

- Er der en begivenhed fra din tid i Sverige, som har gjort særlig indtryk på dig? Det spørgsmål affødte en længere tænkepause, inden hun svarede, - Det er klart, at tiden i brigaden fylder meget. Der var det forhold, at jeg intet vidste om, hvad fremtiden ville bringe. Den usikkerhed, der derved opstod, var uvirkelig. På den ene side vidste man ikke, hvad der ville ske, på den anden side levede man et helt normalt liv sammen med svenskerne. Noget af det, der virkelig gjorde indtryk på mig, var, at medens jeg boede ude i Saltsjöbaden, kom der baltiske flygtninge ind. De var sejlet over Østersøen i åbne både. De havde lidt, først under russernes besættelse af deres lande, derefter tyskerne og til slut igen russerne. De var virkelig meget elendige, da de kom til Sverige. Familien, jeg boede hos, havde et kæmpe stort træhus i fire etager. De havde plads til flygtningene, og der kom mange og boede hos os. Gennem dem lærte jeg meget om krigen, grufulde ting, som vi ellers ikke hørte om.

- Du har ifølge internettet brugt 31 år af dit liv på at arbejde som laborant i en blodbank, hvordan kom du i gang med det?

- Det er sket mange gange i mit liv, at jeg blev

leder af et eller andet. Meget hurtigt, efter jeg kom hjem til Danmark, blev jeg, efter at have stået i lære hos overlæge Andresen på Seruminstittet, ansat på Kommunehospitalets nyoprettede blodbank. Efter fire år på Kommunehospitalet blev jeg sat til at oprette en blodbank ude i Glostrup. Hospitalet var blevet bygget i 1959, og de havde ikke en blodbank, hvilket var noget helt nyt dengang. Og helt ærligt, så havde de glemt alt om at oprette det. Laboratorieoverlægen, der lige var blevet ansat, var ikke specialist i blod, og det var én af de ting, jeg vidste rigtig meget om. Det blev til 13 år på Glostrup Blodbank, hvorefter hun flyttede ind på Diakonissestiftelsen.

Eventyrer

Samtalen med Viveke Goddard gjorde det klart, at hun er en kvinde med mere mod på livet og på eventyr end de fleste. Det er ikke overraskende at finde ud af, at hun i 1987 blev optaget i De Kvindelige Æventyrers Klub. Man kan blive ganske forpustet, når man læser i hvor mange lande, Viveke Goddard har besteget bjerge, løbet på ski eller klatret på klipper. Mere end tyve lande i Europa, Afrika, Asien og Nordamerika er det blevet til.

Når det ikke slog til, så har hun spillet tennis, redet, sejlet eller været spejderfører. Endelig kom hendes interesse for at rejse andre til gode, idet hun seks gange har været rejsefører på Hurtigruten op og ned ad den norske vestkyst fra Bergen til Kirkenes og retur.

Det kan ikke komme som en overraskelse for nogen, at hun i mange år har været formand for Brigadeforeningens Københavnsafdeling.

At hun har modtaget Brigadeforeningens Hæderstegn kan ikke overraske nogen, hæderstegnet tildeles med følgende officielle begrundelser:

I 45 året for Brigadens oprettelse indstiftedes "Brigadens Hæderstegn". Landsforeningen ønskede at udtrykke sin påskønnelse af de Brigadesoldater, der uselvvisk arbejdede for at styrke sammenholdet og kammeratskabet ved en indsats i Lands- eller Lokalforeningerne, eller ved på anden måde at udføre et betydende arbejde herfor.

Der hører et diplom med til hæderstegnet, som har følgende tekst:

"For gennem et mangeårigt, aktivt virke for Den Danske Brigadeforening, eller på anden særlig måde har gjort sig fortjent til Den Danske Brigadeforenings særlige påskønnelse og hæder."

Til Sverige med robåd

Leif Egon Birch Hansen er 83 år, hans udseende er direkte i strid med den oplysning. Han sidder roligt og afslappet og fortæller om sit liv før, under og efter besættelsen. Hans liv var, både i ungdommen og senere, begivenhedsrigt på mange forskellige måder. I dag bor han med sin kone i Fredericia, men hans fem børn og et stort antal børn, børnebørn og oldebørn er spredt ud over hele Danmark. Der er så mange, at han ikke helt har tal på dem alle sammen.

Enebarn

Leif Birch Hansen er født i Ordrup uden for Klampenborg den 1. marts 1924 som eneste barn af Johannes og Olivia Birch Hansen. Hans far var ansat ved DSB, og moderen var hjemmegående. Da han skulle begynde i skolen, var familien

Leif Birch Hansen fotograferet i Brigadesamlingen den 20. juni 2007. Foto: s-n.

flyttet ind til København, og han blev sat i Hans Tavsensgades Skole, hvor han gik i tre år, hvorefter han flyttede til Kapelvejens Skole, som han forlod i 7. klasse. 8. klasse gjorde han færdig i Hellig Kors Kirkes Skole, alle skolerne lå lige i nærheden af hjemmet på Nørrebro.

- Hvordan var skolerne indrettet dengang?

- Når jeg tænker tilbage, er det vel den første skole, jeg først kommer til at tænke på. Hans Tavsensgades Skole var nemlig delt op i en pige- og en drengsefterskole, og der var fysisk afskærmning mellem kønnene. Ellers var der ikke noget særligt ved skolen ud over, at vi var omkring 35 i klassen, og 36 var maksimum for, hvad der måtte være af elever i en klasse.

- Hvordan havde du det med dine skolekammerater?

- Det gik fint, mange af os kendte hinanden, inden vi kom i skole, Nørrebro var jo et tæt bebygget kvarter.

- Hvilke lege legede I i skolegården?

- Der var ikke nogen specielle lege. For eksempel brugte man ikke at spille bold i skolegården.

- Hvordan var dit forhold til lærerne?

- Mine første lærere husker jeg faktisk ikke mere. Det går bedre med at huske den klasselærer, der fulgte os på Kapelvejens Skole, han var en god lærer.

- Hvordan var pædagogikken, kan man kalde den "slående"?

- Nej, det synes jeg ikke, ikke noget jeg tog anstød af. Hvis der endelig var én, der fik klø, så var den slags afstraffelse overladt til skoleinspektøren. Afstraffelsen foregik ved hjælp af et spansk rør, som man kunne få en to-tre slag af, men der var ikke nogen regel for, hvor mange slag man fik i forhold til en bestemt forseelse.

- Har du en god historie fra skolen?

- Nej egentlig ikke, men på Kapelvejens Skole havde vi en gymnastiklærer, der var tidligere FDF'er, og han gjorde et kæmpearbejde for os Nørrebrobørn.

- Var du FDF'er hos ham i din fritid?

- Nej, det var jeg ikke, men han lavede ture for os til Bornholm, vi var vel en 30-40 unger med ad gangen. Til at hjælpe med at holde styr på os, havde han tre-fem studerende fra Kapelvejens

Seminarium. Vi var på Bornholm i 12-14 dage, hvad der virkelig var mums for os unger. Vi gik turen rundt på Bornholm ad små veje og stier. Vi slog lejr ved Boderne, hvor læreren havde et sommerhus.

- Var der alligevel lidt "FDF" over det?
- Nej det vil jeg ikke sige, der var, men han lånte teltene hos FDF'erne, sagde Leif Birch Hansen med et stort smil. Han fortalte videre, at FDF havde en lejr ved navn "Bjørneborg" i Hornsherred, hvor han deltog i noget, man kaldte fritidsskole, og som varede i otte til 14 dage. Under opholdet var han med ude at besøge virksomheder, hvorefter der skulle laves skolearbejde i form af rapporter om besøgene. "Bjørneborg" eksisterer stadig, men i dag som museum.
- Forlod du skolen med en eksamen?
- Kun den eksamen vi fik i 8. klasse. Jeg ville gerne have været i mellemskolen, men det kunne jeg ikke komme. Man havde et system, der hed "søskenderet", men da jeg var enebarn, var det udelukket, at jeg kunne blive optaget.

I lære som finmekaniker

- Hvad skete der efter, du kom ud af skolen?
- Jeg kom ind i et firma som arbejdsdreng, og derefter kom jeg i 1939 i lære som finmekaniker.
- Hvad lavede du i fritiden?
- Der var ikke så meget fritid. Tre aftner om ugen gik jeg på teknisk skole. Og så arbejdede vi til kl. 13 om lørdagen. Smilende sagde Leif Birch Hansen, - Jeg har aldrig været god til at dyrke sport, bortset fra svømning, men det var jo kun om sommeren. Men jeg var medlem af KFUM, som havde til huse i gaden ved siden af mit hjem. Der havde jeg mange gode timer.
- Hvad foretog man sig i KFUM dengang?
- Der var forskellig underholdning, så spillede vi bordtennis, endelig var der møder, og så skulle der synges salmer ind imellem. Endelig havde KFUM en dejlig lejr oppe ved Hundested, hvor vi blandt andet var oppe om vinteren.
- Vil det sige, at du havde ferie som læredreng?
- Det var ikke ret meget, og i 1939 var der heller ikke så meget at rejse til. Året efter blev det jo endnu værre, tilføjede han med et smil.
- Hvad brugte du ellers fritiden til?
- I 1939 blev jeg medlem af Arbejderens Roklub på Islands Brygge på Amager. Der var der et smadder godt kammeratskab. Vi roede blandt andet Sjælland rund tre gange på ferie i en to års

inrigger. I weekenderne tog vi på lange roture. Det var virkelig hyggeligt.

- Hvordan oplevede du den 9. april 1940?
- Jeg kan huske, da jeg kørte hjemme fra Nørrebro til firmaet Radiometer, der lå på Finsensvej på Frederiksberg. Medens jeg cyklede, kom flyverne drønende ind over København og kastede de der flyveblade med det såkaldte OPROP. Klokkeren syv var jeg på arbejde.
- Hvordan var reaktionen på arbejdspladsen?
- Der var ikke rigtig nogen reaktion, vi vidste jo ikke, hvad der skete. Inden vi kom på arbejde, var der ingen tyske soldater i gaderne, de kom jo ind nede ved havnen og ude på lufthavnen i Kastrup.

Spionage for modstandsbevægelsen

- Du passede dit arbejde som lærling, men på et tidspunkt kom du i forbindelse med modstandsbevægelsen, hvordan gik det til?
- Det begyndte med, at der var nogle illegale blade, der skulle deles ud.
- Begyndte det på arbejdspladsen?
- Nej, det gjorde det ikke, det var nogle kammerater fra teknisk skole. Der var jo kammerater fra helt andre steder i byen. Og teknisk skole var et godt sted at komme af med bladene.
- Det kan vel ikke være det eneste, du har været med til. På et eller andet tidspunkt må du være kommet med i en gruppe, eller hvordan?
- Der var forskellige interesseområder. For mit vedkommende var omdelingen af illegale blade det første område, jeg blev involveret i, det var vel i 1942.

I 1943 blev han udlært, på det tidspunkt var der opstået en ret stor mistillid til de firmaer, der arbejdede for tyskerne, og et af firmaerne var Radiometer. Fabrikken blev senere saboteret, men det var ikke Leif Birch Hansens skyld. Han havde fået forespørgsler fra modstandsbevægelsen om fabrikkens indretning og havde fortalt, hvad han vidste.

Da han blev udlært i juni måned 1943, skulle han ud for at prøve at arbejde et andet sted. Han fik ansættelse hos et firma, der hed Cornelius Knudsen. Det var et gammelt firma, der fremstillede nautiske instrumenter som kompasser, sekstanter og andre instrumenter til skibe. Det var et finmekanisk arbejde, der passede ham fortrinligt. Han fik imidlertid et tilbud fra et firma i Njalsgade på Island Brygge, hvor man havde fået hans navn gennem værkføreren hos Cornelius Knudsen,

som havde udtrykt, at han kunne bruges til noget. Han besøgte firmaet og fik forhandlet sig til en rigtig god løn med ejeren. Denne havde tidligere arbejdet hos Cornelius Knudsen, men havde startet sit eget maskinværksted, hvor man fremstillede finmekaniske, men også lidt grovere ting. Leif Birch Hansen understregede, at det med lønnen var vigtigt, idet man som nyudlært ikke fik særlig meget i løn. Da han havde været der en tid, kom ejeren og fortalte, at han skulle lave nogle "tingester". Han fik nogle skitser udleveret og spurgte meget naturligt, - Hvad skal det bruges til? Det kunne han ikke få at vide. "Tingesterne" viste sig imidlertid at være dele til undervandsfotoapparater, som skulle anvendes på en fabrik i Flensborg, hvor der blev fremstillet torpedoer. Det var, hvad han kunne få at vide. Han kaldte det, han lavede, for "sort" arbejde, om det var uden for regnskabet, vidste han ikke, men at det var værnemagervirksomhed, var han ikke i tvivl om. På den anden side vidste han ikke noget om den aktivitet, da han blev ansat.

- Hvad syntes du om arbejdet, da du opdagede, hvad det gik ud på?

- Det var ikke så rart. Men der var andre, der kunne bruge min viden.

- Vil det sige, at du var kommet ind i noget med efterretningstjeneste eller spionage?

- Det var noget i den retning, dem jeg talte med, var i hvert fald mennesker, der gerne ville vide, hvad der foregik mellem tyskerne og de danske virksomheder. På et tidspunkt vendte de samme mennesker tilbage og spurgte ham, om han kunne gøre "noget". Med dette noget mente man, om han kunne hindre eller i hvert fald forsinke fremstillingen af delene til undervandskameraerne.

- Kan du ikke fortælle mere om, hvem de mennesker var, der opfordrede dig til at begå sabotage?

- Jeg ved det ikke præcist, men jeg mener, det var folk, der var tilknyttet Dansk Arbejdsgiverforening. Jeg var jo blot den lille mand i den organisation. Jeg talte med en tro-tre stykker, men vidste ikke, hvor de hørte hjemme. Jo mindre man vidste, jo bedre var det, hvis tyskerne fik fat i én. Opfordringen til at "gøre noget" førte til, at Leif Birch Hansen en dag satte den store drejebænk i gang uden at fortælle den, hvornår den skulle stoppe. Drejebænken blev sat i gang, og Leif Birch Hansen gav sig i snak med én af kollegerne. Det, der skete, var, at da den aksel, den skulle dreje, var færdig, så fortsatte drejebænken

med at skære videre ind i centerpatronen og ødelagde maskinen. Leif Birch Hansen fortalte, at han bestemt ikke fik ros for den manøvre, men arbejdet blev forsinket i lang tid. Han blev ikke ligefrem skældt ud, men han fik en fornemmelse af, at ledelsen begyndte at holde øje med ham. Han blev på virksomheden et stykke tid endnu, men som han sagde: - Men i september måned begyndte det at snerpe sammen omkring jøderne i København.

- Hvordan oplevede du det, der skete, da regeringen trådte tilbage den 29. august?

- Den dag var vi roet en tur til Vedbæk og skulle så senere på dagen ro hjem til København. Det kunne vi ikke få lov til, Vedbæk havn var blevet lukket. Han fortæller, at for overhovedet at kunne få lov at ro ud på Øresund, skulle han have et sejlpas, som blev stemplet af en tysker, der sad på molen ved udsejlingen. Resultatet af sejlforbuddet i Vedbæk blev, at ham og hans ven måtte tage toget til København. Han var meget forundret over, at tog og sporvogne kørte. Da de kom ind til København, blev de uden for hovedbanegården mødt af en stor kanon og en masse tyskere, der dog ikke hindrede dem i at tage en sporvogn hjem til Nørrebro.

- Hvordan var stemningen folk imellem den 29. august og i dagene efter?

- Den 29. august, som var en søndag, skete der ikke så meget, men i dagene efter kunne man mærke en stigende aggressivitet folk imellem.

- Hvad med dig selv og dit forhold til modstandsbevægelsen?

- Det gik egentlig udmærket. Vi var ikke ret mange i den lille kreds, jeg var med i, jeg tror, vi var seks. Vores kreds havde forbindelse til en anden kreds, som lavede lidt her og lidt der.

- Hvad lavede man?

- Det var hovedsagelig det med at advare jøderne og prøve at få dem bragt andre steder hen, så tyskerne ikke kunne få fat i dem.

- Hvordan reagerede jøderne, når I henvendte jer til dem?

- De var godt selv klar over, at der var noget galt. Jeg havde den fornemmelse, at jøderne selv havde et godt efterretningsvæsen. Der var jo i Danmark en del tyske jøder, som var flygtet til Danmark fra nazisterne allerede i 1930'erne.

- Vil det sige, at I hjalp jøderne med transport og andre ting?

- Vi sørgede for, at de fik ophold hos os. Jeg hav-

de et par værelser i min lejlighed, hvor de kunne være. Jeg boede alene, og heldigvis havde jeg ikke fået mine forældre indblandet i det. Han fortalte videre, at ellers gik det meget stille og roligt, der var mange grupper involveret, men han måtte nøjes med at koncentrere sig om den gruppe, han var medlem af. At vide for meget om de andre var for farligt. Han fortalte, at der var et helt efterretningsvæsen omkring det at få jøderne ud af Danmark, men, som han sagde: - Det havde jeg ingen styr på, men vidste blot, at sådan var det.

- Hvordan kom jøderne videre til Nordsjælland og derfra sejlet til Sverige?

- Det var ikke noget, vi havde med at gøre, det var der andre, der tog sig af.

- Hvordan var din gruppe organiseret, indtil nu har du talt om seks personer, og ikke andet?

- Vi havde ikke nogen egentlig organisation, men alle medlemmerne var tilknyttet roklubben. Igen understreger Leif Birch Hansen, at: - Man fik ikke mere at vide, end man kunne bære, det var hele tiden et spørgsmål om sikkerheden for de enkelte medlemmer.

- Fik du nogensinde våben?

- Nej, det har jeg aldrig haft, og vi fik heller ingen uddannelse i at bruge sprængstof, vi skulle ikke ud at lave sabotage.

Af sted til Sverige

- Hvornår fik du fornemmelsen af, at det måske var bedst at flygte til Sverige?

- Det var én af de første dage i oktober 1943.

- Hvordan opstod den fornemmelse?

- Vi var tre ude i roklubben, som havde kendskab til forskellige ting.

- Hvilke forskellige ting?

- Vi havde arbejdet sammen med nogle andre og begyndte så at tale sammen om, at vi måske skulle tage over. Det skyldtes blandt andet, at én af dem havde fået at vide, at det "brændte lidt på". Selv mærkede jeg ikke direkte, at tyskerne havde øje på mig, men man kan jo ikke blive ved med at leve skjult.

- Hvordan fik du arrangeret transporten til Sverige?

- Det klarede vi selv.

- Hvordan?

- Vi lånte en robåd i klubben. Og en dejlig mørk nat roede vi af sted, to roere og en styrmand. Vi skulle fra roklubben på Islands Brygge og ud gennem slusen. Den kunne man ikke passe-

re, hvis ikke tyskerne åbnede den. For at omgå slusen sejlede vi ud langs dæmningen, og da vi var langt nok ude, bar vi båden over, satte den i vandet igen og sejlede så op langs Amagers kyst og derfra over til Saltholm. Det var en tur, vi var kendt med. Medens vi roede, kom der en enkelt tysk båd sejlede, men de fik ikke øje på os. Vi lå jo helt nede i vandoverfladen og inde på så lavt vand, at den tyske båd ikke kunne komme derind. Da vi kom på den anden side af Saltholm, kunne vi se Malmø med alle lysene, så vi masede på og roede mod Sverige.

- I gik i land i Malmø, hvad skete der?

- Der stod toldvæsenet og tog imod os. Efter at være blevet registreret blev vi kørt til en skole, hvor vi mødte mange andre danskere, der var kommet over i løbet af natten. Vi mødte tre, som vi kendte fra København. Vi havde tilbragt natten i skolens gymnastiksal, hvor vi sov på madrasser i soveposer, der var fremstillet af brunt papir, en svensk model. Vi fik også udleveret tæpper, som vi kunne tage over os, hvis det kneb med at holde varmen.

Dagen efter blev han forhørt af repræsentanter fra det svenske forsvar og fra kriminalpolitiet. Inden han gik til forhøret, fik han at vide, at han bare skulle fortælle, at han havde været med til at sprænge Forum i luften. Grinende forklarede han, at de svenske myndigheder efterhånden hav-

Leif Birch Hansen i brigadens uniform i 1945. Privatfoto.

de mere en 1000 mand, der alle havde været med til den aktion.

- Havde du nogen fornemmelse af, om svenskerne forsøgte at få verificeret de oplysninger, du gav dem i Danmark?

- Nej, det ved jeg ikke noget om, men jeg havde en klar fornemmelse af, at man ville "skille fårene fra bukkene".

- Fik I nogen form for svenske identifikationspapirer eller pas?

- Som jeg husker det, så var det en slags pas, vi fik, men jeg tror ikke, at jeg har det mere.

Da den første afhøring var overstået, kom en anden svensk myndighed for at tilbyde danskerne arbejde forskellige steder i Sydsverige. Han fortalte, at han var uddannet finmekaniker og fik tilbudt et job i en lille by, der hed Türingen, hvor der lå en lille fabrik, der fremstillede "tjuk" til drejebænke. En tjuk er en patron, man kan spænde materialet op i, forklarede Leif Birch Hansen, da han kunne se, at det forstod intervieweren ikke et muk af. Han kunne tøjle sin begejstring ved arbejdet, det var, som han sagde: - Noget grovere end det, han tidligere havde fremstillet. Det blev ikke bedre af, at han blev sat til at arbejde ved en meget stor maskine, den største han nogensinde havde set, på den kunne der fremstilles sænksmedeforme til larvefødter til kampvogne. Han så lidt på maskinen, der lignede en meget mindre én, han kendte i forvejen, så han gik i gang med arbejdet, som i øvrigt gik udmærket. Derimod gik det ikke så godt, da han skulle have sin løn udbetalt. I Sverige havde man et andet lønsystem end det, han kendte hjemmefra. I Sverige fik han løn efter hvor længe, han havde beskæftiget sig med netop det arbejde, og det var ikke godt for udregningen af lønnen. Det blev ikke bedre, da man ikke ville godkende hans tid som lærling. Resultatet blev i den sidste ende en meget lille løn. Det endte med, at han sagde op.

Derefter mødte han op på arbejdsformidlingen for at høre, om de havde et arbejde til ham. Jah, det havde de, han kunne komme i skoven. Så blev han skovhugger, hvad han aldrig havde prøvet før. Han kom så at sige i lære som skovhugger. Han flyttede sammen med 11 andre og en kok ud i en hytte i skoven. Kokken var én af de lokale bondemænd, som de kaldte "Kulsoen" med reference til de skånske Gønger. De havde også en instruktør med, som skulle lære dem op som skovhuggere. Efter at have fået udleveret økser og save gik de

sammen med instruktøren i skoven. Han mærkede de træer af, der skulle fældes, og forklarede så, hvordan man nemmest fælder et træ og afgrænser det. Noget af det skulle skæres op i to meters længde, det blev kaldt masseved, og skulle bruges til fremstilling af papir, og resten blev skåret op i stykker af én meter og stablet i rummeter. Sjakket fik 25 kr. pr. rummeter. De lærte meget hurtigt at stable træet, så det fyldte mest muligt. Men undskyld, instruktøren var lige så røget, som sjakket var speget. Han tog sin økse og slog til de opstillede rummeter, og pludselig var der i stedet for 1,1 rummeter kun 0,9. Leif Birch Hansen morde sig ret meget over den erindring.

- Hvordan var kosten i skoven?

- Ja, se den skulle vi selv betale for. Konen smurte nogle "skrumples" til os om morgenen, som vi tog med i skoven og spiste til frokost. Når de kom hjem sidst på eftermiddagen, havde bondekongen lavet varm mad til dem. Han karakteriserede ikke kosten, men fortalte, at han var meget sulten efter en dag i skoven. Hans tid i skoven varede til hen over julen i 1943.

Juleaften 1943 stod den på stegt kanin med kartofler, og så var den jul gået. Der var hverken tale om kirkegang eller julegaver.

- Havde du slet ingen kontakt med din familie hjemme i Danmark?

- Jeg havde fået sendt et kort hjem til mine forældre, hvor der bare stod, at jeg havde det godt. Men der var ingen hilsen til jul, og jeg fik i øvrigt kun to kort hjemmefra i min tid i Sverige, men det var, medens jeg var i Brigaden.

Leif Birch Hansen var åbenbart ikke helt glad for det at arbejde i skoven, for han var en tur på arbejdsformidlingen for at søge andet arbejde. Det sendte ham ud på hans livs togrejse med de Svenske Jernbaner.

Han fik tilbudt et job i Kiruna i Nordsverige. Derefter blev han udstyret med en togbillet, og, fortalte han så, at turen til Kiruna i Lapland blev den længste, han var ude på i Sverige. Efter en meget lang togrejse, ca. 1.300 km, nåede han så frem til banegården i Kiruna oppe ved den norske grænse. Der fik han sig en ubehagelig oplevelse. Fra Kiruna gik malmbanen til Narvik, derfor var byen militært område og lukket for folk, der ikke havde særlig tilladelse til at opholde sig der. Han blev mødt af det svenske politi, der forklarede ham, at arbejdsformidlingen havde glemt at fortælle, at han var dansk flygtning, og det eneste, de

havde at sige til ham, var: - Her må du ikke være! Resultatet blev, at han fik en returbillet og lidt penge, så han kunne købe lidt mad på vejen. Derefter gik turen tilbage til Oluf Ström i Småland. Kvinden på arbejdsformidlingen beklagede meget, at hun havde sendt ham på den lange udflugt til ingen verdens nytte. Nu havde hun fundet et arbejde til ham hos en ingeniør i nærheden af Växjö, som ikke lå så langt væk fra Oluf Ström. Leif Birch Hansen tog op for at tale med ingeniøren, som havde et lille finmekanisk værksted på en ø, der hedder Helgasjön, som ligger lige i udkanten af Växjö. Samtalen endte med, at han blev ansat hos ingeniøren. Den dag, han kom for at begynde at arbejde, var ingeniøren så venlig at hente ham på stationen. Turen gik fra stationen ud over en dæmning til Helgasjön, hvor ingeniøren boede og havde sit værksted. Leif Birch Hansen var rigtig glad for jobbet, som bestod i at lave instrumenter til de fly, som Saab Fabrikkerne fremstillede. Der var tale om masseproduktion, hvor han fremstillede op mod 1000 stk. i den samme produktion.

- Hvordan gik det med lønnen denne gang?

- Jamen han betalte mig en pæn løn, og så fik jeg både kost og logi. Han arbejdede for ingeniøren til den 12. april 1944, hvor han blev indkaldt til brigaden.

Indkaldt til brigaden

Medens han arbejdede på Helgasjön, havde han sendt en ansøgning om at blive indkaldt til Den Danske Brigade. Han kan ikke helt huske forløbet, men han mener, han skrev til Flotillen i Karlskrona. Derfra må hans brev være blevet sendt videre til det Kgl. Danske Gesandtskab, Flygtningekontoret, Lilla Nygatan 5 i Stockholm. Herfra skriver man til ham den 14. marts 1944, at man har modtaget hans brev. Vi bringer en kopi af brevet her i bogen.

Korrespondancen fortsætter den 27. marts 1944, hvor Leif Birch Hansen får brev fra Kommandoen for Militære Flygtninge, Fridhemsgatan 60 i Stockholm. Også dette brev har vi valgt at vise i bogen.

Han accepterede at blive indkaldt den 12. april, og den 31. marts kommer der et nyt brev fra Kommandoen, hvor man meddeler ham, at han skal rejse til forlægningen Sofielund pr. Konga den 12. april 1944. Han får at vide, at han skal møde på Konga Station, der ligger på jernbanen fra Växjö

til Ronneby. Han får besked på kun at medbringe det, som det hedder: "Strengt fornødne personlige bagage". Arbejdstøj eller lignende, som han måske har haft udleveret af sin arbejdsgiver, skal han aflevere inden afrejsen. Man understreger, at han vil få udleveret såvel over- som undermundering. Når han ankommer til Konga, skal han sætte sig i forbindelse med lejren på telefon Flishult nr. 10, hvorefter man vil hente ham på stationen. Med en tyk streg under får han fortalt, at lejrens adresse ikke må meddeles til Danmark. Han skal medbringe samtlige rationeringskort. Endelig har man vedlagt et beløb på 50,00 kroner, der tjener som forskud på rejseudgifterne, endelig afregning vil finde sted i lejren. Og så må han i øvrigt rejse på 3. klasse. Brevet er underskrevet af kaptajn P. Bosse.

Sofielund

Uddannelseslejren Sofielund blev bygget omkring et nedlagt kursted i Småland. Arbejdet med at opføre forlægningen blev påbegyndt inden jul i 1943. 30-40 flygtede danske officerer og befalingsmænd var fuldt beskæftiget med at samle de præfabrikerede barakker til en forlægning, der fuldt udbygget kunne huse 500 mand. Allerede i februar måned 1944 stod forlægningen færdig, og man begyndte hurtigt herefter at indkalde de, der havde meldt sig til brigaden.

Da Leif Birch Hansen kom til Sofielund den 12. april 1944, blev han indkvarteret i barakken Sjøland.

Han blev indkvarteret i en sovesal med plads til 30-40 mand, som sov i etagekøjer. Maden var, som han sagde, - God nok, men der var et par

Paradepladsen på Sofielund forlægningen med det svenske og danske splitflag vajende i baggrunden.

I. Dansk Gesandtskab
Flygtningekontoret
Udlingskontor, Lilla Nygatan 5
Stockholm
Tlf. 11 63 77 SB.

Udg.Lb.Nr. 1521.

den 14. Marts 1944.

3 Bilag.

Herr

LEIF BIRCH HANSEN.

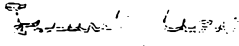
H y l t a n a .

Jeg har med Tak modtaget Deres Skrivelse af 2. ds. vedrørende den danske Politilejr og beder Dem undskyldte, at jeg paa Grund af overvældende Travlhed først idag ser mig i Stand til at besvare samme.

Imidlertid er De ved en tidligere Lejlighed blevet tilmeldt Lejren, og jeg har opført Dem paa en Særliste over Personer, som jeg endnu vil forsøge at faa med blandt Indkaldelserne i denne Maaed, men kan selvfølgelig ikke give Dem noget bestemt Tilsagn desangaaende. Jeg sender Dem dog hermed et Ansøgningsskema, som De venligst omgaaende bedes returnere i udfyldt Stand, da jeg endnu mangler nogle væsentlige Oplysninger om Dem, og vedlægger endvidere til Deres yderligere Orientering et Cirkulære, hvoraf de nærmere Betingelser, Formaal etc. fremgaar.

Under alle Omstændigheder bedes De dog ikke opgive Deres nuværende Arbejde, før De modtager endelig Besked fra "Kommandoen for militære Flygtninge". Stockholm.

Til Slut fremhæver jeg Nødvendigheden af, at dette Kontor til enhver Tid holdes nøje underrettet om Deres Adresse.

HENRIK MADSEN
Orlogskaptajn

Brevene til Leif fra flygtningekontoret.

svenske specialiteter, som han fandt lidt særprægede. Det ene var sydamerikansk saltet flæsk, som, når det blev serveret, var meget salt, og så den meget specielle ret lungemos. Lønningen var til at overse, to kroner om dagen. Den blev udbetalt hver 10. dag.

- Hvordan var den militære uddannelse?
- Jeg blev uddannet som rekylgæværsskytte. Men vi fik en kort uddannelse på alle de våben, brigaden havde til rådighed, det vil sige pistol, gevær, rekylgævær, maskinpistol og 50 mm fodfolksmorte.

- Hvad kan du fortælle om øvelsesområdet?

- Det var et godt øvelsesområde. Der var flere 300 meter skydebaner, en kortere skydebane og pistolskydebanen. Leif Birch Hansen fortæller, at man nede ved søen havde joller, som man brugte under de landgangsøvelser, som var en del af uddannelsen. Endelig var terrænet afvekslende med græsarealer, klippelandskaber og skove.

- Hvordan foregik den fysiske uddannelse?

- Dagen begyndte med, at vi før morgenmaden løb en tur på fire-fem kilometer. Vi havde en officiant Bysted, der gjorde, hvad han kunne, for at tryne os. Jeg havde altid været god til at løbe, så han kunne ikke løbe fra mig, hvad der irriterede ham en del. Men ellers var han et herligt menneske. Han tilføjede, at de officianter, man havde, i det hele taget var meget dygtige befalingsmænd, der kunne lidt af hvert.

- Hvordan var forholdet mellem de menige og befalingsmændene og officererne?

- Jeg har ingen dårlige minder om forholdet til dem. Folk er jo forskellige, og der var da enkelte, der forsøgte at udøve én eller anden form for kadaverdisciplin, men den gik ikke ret længe.

- Har du en speciel oplevelse, du vil fortælle om?

- Én af de ting, jeg stadig husker meget klart, var en oplevelse under en øvelse, hvor vi skulle passere et vandløb. Jeg kom over, men måtte svømme noget af vejen med mit maskingevær, selv om maskingeværet var tungt, så havde jeg flere kræfter, end jeg selv troede. Pludselig blev der råbt: - Der er én, der er druknet! Hvad der var sket med ham, ved jeg ikke, men han har antageligt fået et chok, da han ikke længere kunne bunde. Jeg smed maskingeværet og hoppede i vandet for at få fat i ham. Vandet var helt sort på grund af al det mudder, vi havde hvirvlet op. Én af de andre sprang også i, han var heldig at få fat i ham og få ham op på land. Der kom også hurtigt en bil ud med en læge, men der var intet at gøre, han var død.

Ifølge Knud V. Jespersens bog "Brigaden" skete ulykken den 23. august 1944, og den omkomne var menig nr. 117 fra 3. Bataljon, Brandi Grønkjær, født den 22. april 1920.

- Det var en barsk oplevelse. Skete der ind mellem ting, som var morsomme?

- Det gjorde der, og det vil jeg gerne fortælle om. Officererne fik alle en "Motbok", det vil sige, at de kunne købe spiritus. Det gjorde vi menige

Øvelse i kast med håndgranat på Sofielund.

ikke, men vi klarede os på anden vis. Den anden vis var, at man neglede en af de 10 liters hvidtølsflasker. De 10 liter hvidtøl blev så tilsat sukker, rosiner og gær, alt sammen noget, man "organiserede" i køkkenet. Så de næste 14 dage til tre uger stod hvidtølsflasken inde i klædeskabet og klukkede, og ikke at forglemme stank modbydeligt. Det fluidum, der kom ud af det, blev siet igennem et viskestykke, - Så var det godt nok, og vi kunne få en brandert på, forklarede Leif Birch Hansen med et hjerteligt grin ved tanken om, hvor sjovt han havde haft det.

I den knap så morsomme ende af oplevelserne var den mandag nat i foråret 1944, hvor han vågnede op med blindtarmsbetændelse. Han blev med det samme kørt fra Sofielund til Växjö Sygehus i en gammel taxa. Han havde forfærdelig ondt. Så snart han kom til sygehuset, kom han på operationsbordet og fik blindtarmen fjernet. Så langt så godt. Han fik god pleje, af blandt andet en dansk sygeplejerske. Men alt varer ikke evigt, fredag morgen blev han, som han selv sagde: - Smidt ud af hospitalet, men uden penge og i det tynde drejlstøj, han var ankommet i.

Heldigvis var det godt vejr. Han funderede lidt over, hvordan han skulle klare det med at komme tilbage til Sofielund uden penge. Løsningen blev, at han henvendte sig på flygtningekontoret i Växjö og forklarede sin situation. - Ja, men har de bare sendt dig ud uden penge? Det kunne Leif Birch Hansen bekræfte. - Hvordan vil du så komme til Sofielund, spurgte man ham. - Ja, det er jo det, jeg spørger dig om, kan du hjælpe på én eller anden måde? Manden bag skranken fandt nogle penge frem til en togbillet til Sofielund, og

Leif Birch Hansen begav sig ned mod banegården. Han var imidlertid blevet sulten og besluttede sig for at få noget at spise på Stadshotellet. Da han nåede frem til hotellet, kom der en lastbil fra Sofielund kørende. Han kendte chaufføren og fik stoppet lastbilen. Nu var turen hjem reddet, så Leif Birch Hansen og chaufføren gik på stadshotellet og drak øl for de penge, han skulle have brugt til togbilletten. Han husker også turen hjem til Sofielund, som han sagde: - Det var sådan lidt tumpet at skulle sidde i et militært køretøj og skrumpet af sted, når man næsten var nyopereret, men vi var dog trods alt temmelig robuste dengang.

Da han nåede Sofielund, blev han indlagt på infirmeriet for at rekreere sig de næste to-tre dage. Han fik et listigt udtryk i ansigtet, da han fortalte, - Og der fik vi så listet noget hospitalssprit fra dem, som man kunne drikke som en dram.

Kontakt med svenskerne

- Havde du nogen kontakt med den svenske befolkning, medens du var på Sofielund?
- Ikke under uddannelsen. Sofielund var et meget øde sted.

- Havde I ikke mulighed for at komme ind til Växjö?

- Jo, vi tog ind til Växjö, når vi skulle ud at more os. Jeg havde en kammerat, så vidt jeg husker, var han fra Randers. Han kaldte sig greve. Dengang var det sådan, at svenskerne lå på maven for det med adelige titler. Han ringede ind til hotellet i Växjö og præsenterede sig som Greve Bartram og bestilte et værelse, der gerne skulle være lidt rummeligt og ligge i stueetagen. Når Bartram kom derind, så bukkede og skrabte de, ja nærmest slikkede gulvet, foran ham. At værelset skulle ligge i stueetagen var af hensyn til de femseks kammerater, der senere på natten krøb ind ad vinduet for at sove i grevens værelse.

Grinende sagde Leif Birch Hansen: - Om hotelpersonalet nogensinde fandt ud af det, ved jeg ikke, men hvis de havde, så har de givet smilet lidt.

- Hvad lavede I, når I var i Växjö?

- Vi kunne gå til dans i folkeparken, men da vi var i uniform, var det ikke mange steder, vi kunne komme ind. Han fortalte i samme åndedrag, at i småbyerne rundt om Sofielund var der også folkeparker.

Brigaden på vej hjem efter en lang marchtur rundt om Sofielund.

- Der var vi bestemt ikke velsete, vi tog jo deres piger, og det gik ikke. Det er den samme gamle historie verden over.
- Kunne du følge med i, hvordan krigen udviklede sig ude i Europa?
- Der kom et opslag op hver dag, som fortalte om fronternes udvikling, og i hver barak havde vi et stort kort, hvor der blev flyttet knappenåle, så vi fulgte ganske godt med.

Orlov fra brigaden og retur

- Den 14. april flytter 2. Bataljon fra Sättra Brunn til kantonnementet ved Hakaberga Grenarp i Skåne, hvornår blev din bataljon flyttet?

- Der var jeg slet ikke med. Jeg havde, efter de otte måneders værnepligt, søgt orlov fra brigaden for igen at arbejde for ingeniøren. Jeg var ganske enkelt blevet træt af brigaden, og da vi kunne få orlov, så benyttede jeg mig af det.

Ved almindelig hovedregning kan man regne ud, at Leif Birch Hansen har taget orlov fra brigaden i midten af november 1944 og rejst tilbage til Helgö (Tjek navnet – som tidligere).

Ordren om genindkaldelsen til at stille i kantonnementet i Veberöd mener han, at han fik allerede i marts 1945.

- I slutningen af april kom generalmajor R.H. Dewing på besøg hos Den Danske Brigade, deltog du i paraden, hvor han talte til brigadens personel?

- Ja, og jeg kan huske, vi havde en øvelse ude i terrænet, hvor han var med for at se, hvad vi kunne. Den øvelse står helt klar for mig. Der var lagt røde teglsten ud rundt om i terrænet. Dem kunne man, hvis man så godt efter, se på en 7-800 meters afstand. Vi skulle rykke frem gennem terrænet og lave et angreb på teglstenene, som ilderede, selvfølgelig, tyske stillinger. Først da vi var 5-600 meter fra teglstenene, kunne vi se dem tydeligt. Derfra begyndt vi en krigsmæssig fremrykning under ildafgivelse.

Leif Birch Hansen husker det tydeligt, at under den efterfølgende parade roste generalmajor Dewing styrken. Både for dens måde at rykke frem gennem terrænet på, men også for den effektive ildafgivelse, der betød, at der ikke var hele teglsten tilbage efter angrebet.

- Politikeren Christmas Møller var også på besøg hos brigaden, mødte du ham?

- Nej, det gjorde jeg ikke, men min opfattelse var, at han ikke var vellidt.

Der blev, trods lange tjenestedage, også tid til at hygge sig i fritidshjemmet, hvor de kendte ølmærker mindede om hjemlandet.

Hjem til Danmark

- Den 4. maj om aftenen fik I at vide, at tyskerne havde kapituleret, og nu skulle I hjem til Danmark, hvordan oplevede du det?

- Man kan rolig sige, at stemningen var hektisk, og vi kom af sted i løbet af natten, hvor vi blev kørt til Hålsingborg.

- Hvordan var det at gå om bord i et skib til Danmark, som du jo roede væk fra?

- Jeg mener, at vi i 3. Bataljons 2. eller 3. kompagni blev sejlet over i en gammel dansk skonnert, som lagde til i færgehavnen i Helsingør omkring kl. ni eller 10, hvor vi så gik i land. Det står tydeligt for mig, at isbryderfærgen "Isbjørnen" lå lidt længere henne ad kajen. Han kommer til at grine, da han fortæller, at endnu længere borte stod en tysk soldat med geværet over skulderen og så på. - Vi andre gloede tilbage, og undredes.

- Hvordan var det at sejle forbi Kronborg den 5. maj?

- Det må jeg sige, det var virkelig en oplevelse.

- Hvordan var modtagelsen på kajen?

- Da vi stod opstillet på kajen, kom der en lastbil oppe fra bryggeriet, og så fik vi bajere, det var herligt at få en dansk øl, dem kunne man jo ikke få i Sverige. Der var rigtig mange mennesker, der var vel alt, hvad der kunne krybe og gå i Helsingør.

- Hvor længe blev I i Helsingør?

- Jeg mener, vi var der én nat, hvor vi sov på en skole.

- Hvordan kom I ind til København?
- Vi rejste med tog fra Helsingør Station og til Lyngby Station, hvorfra vi marcherede ind mod byen.
- Skete der noget under marchen?
- Ikke andet end, at pludselig råbte min far og mor mit navn, og det var dejligt. Min far var jo ved jernbanen og havde vel luret, hvilket tog vi skulle komme ind med.
- I var altså ikke blandt dem, der blev skudt på?
- Nej, heldigvis, vi marcherede ind i byen over Rådhuspladsen til Istedgade og til Matthæusgades Skole, hvor vi blev indkvarteret.

Leif Birch Hansen blev sat til at gå vagt uden for skolen med sit maskingevær. Pludselig kom en taxa kørende, og bag den var der nogen, der råbte, at chaufføren skulle stoppe, hvad han imidlertid ikke gjorde. Leif Birch Hansen vinkede til ham om at stoppe, men taxaen fortsatte. Han aner i dag ikke, hvordan han gjorde, men han skød to-tre skud mod taxaen, som så stoppede. Den ene kugle havde nemlig ramt motoren, den anden kugle røg ind gennem døren, og den tredje ramte bilen i bagenden. Chaufføren stod ud af bilen og holdt sig på knæet, hvor kuglen havde strejft ham. På bagsædet sad en kvinde og et barn, som ikke var blevet ramt, - Heldigvis havde jeg sigtet efter hjulene, sagde Leif Birch Hansen med en vis lettelse i ansigtet.

- Fik du nogensinde at vide, hvorfor taxaen ikke stoppede?
- Nej, det gjorde jeg ikke. Jeg har senere tænkt på, at han ikke stoppede, fordi han intet kunne høre for motorlarmen i en gammel gengasbil (bil, der kører på gas fra en gasgenerator monteret bag på bilen). Han vendte tilbage til sin post. Resten af episoden blev overladt til de modstandsfolk, der havde råbt taxaen an. Leif Birch Hansen gættede på, at taxachaufføren fik en skideballe, og så var den sag ude af verden.
- Var der almindelig skuffelse blandt jer over, at I ikke kom til at slås mod tyskerne?
- Der var så mange indtryk i de første dage, at det tænkte jeg ikke på. Og bagefter kan man kun sige, at det var heldigt, at det ikke skete.
- Efter de første dage i København begyndte man at sende brigaden ud i landet, hvor kom du hen?
- Vi boede på Matthæusgades Skole i tre nætter, og derefter blev vi flyttet til Esbjerg. Og fra Esbjerg blev vi sendt til Blåvand for at bevogte de tyske stillinger, som blandt andet indeholdt 12,5 cm kanoner og en radarstation.

- Hvor lang tid var du i Blåvand?
- Jeg mener, vi var der otte til 14 dage, og ved siden af stillingerne i Blåvand, så skulle vi også bevogte Oksbøllejren med dens tusinder af flygtninge.
- Hvor mange var I til at løse den opgave?
- Ja, så vidt jeg husker, var det hele bataljonen, det vil sige tre kompagnier og et stabskompani.

Hjemsendt

- Hvornår blev du hjemsendt?
- Det var den 7. juli 1947, og jeg var blandt de første, der blev sendt hjem. Vi afleverede vores grej på Haderslev Kaserne og havde kun drejlstøjet at rejse hjem i. Det civile tøj, vi havde. lå i vore kufferter, og dem eftersendte man til os efterhånden.
- Hvad sagde familien til at få dig hjem?
- Det var fint. Vi havde det rigtig rart, når vi mødtes.
- Fortalte dine forældre dig noget om, hvordan de havde det, efter at du var roet til Sverige?
- Nej, det har vi aldrig snakket om, det var jo et overstået kapitel. Dengang jeg sagde farvel til dem i 1943, sagde jeg samtidig til dem, at jeg kom hjem senere, hvilket de forstod som om, jeg var på vej til Sverige.
- Hvordan var det at blive civil igen?
- Jeg fik arbejde hos Cornelius Knudsen, som jeg havde arbejdet for før turen til Sverige. Jeg var der i en kort periode, derefter fandt jeg andre små jobs, for jeg skulle jo se noget nyt hele tiden.
- Var tiden i modstandsbevægelsen og brigaden noget, du tænkte over, efter du blev hjemsendt?
- Ved du hvad, i den alder har man alt mulig andet i hovedet, så det var det ikke. Og så fandt jeg en pige, og dermed var alt det andet ude af hovedet.
- Havde du en følelse af, at regeringen og befolkningen satte pris på din indsats i modstandsbevægelsen og brigaden?
- Det kan jeg ikke sige. Det eneste, jeg hørte fra de offentlige myndigheder, var et brev fra politiet, at jeg skulle stille på session. Her griner Leif Birch Hansen meget, og fortsætter så med at sige, - Vi blev hjemsendt med den besked, at vi ikke ville blive genindkaldt, de ville ganske enkelt ikke have sådan en flok rødder ind.

Han svarede politiet, at det var for sent, de var ude. Det resulterede i endnu et brev fra politiet, der gjorde ham opmærksom på, at han havde militær udrustning, som han ikke havde afleveret.

Det var det drejlstøj, han var blevet hjemsendt i. Han gik hen på Fælledvejens Politistation og afleverede drejlstøjet, men mod kvittering.

- Hvad har du brugt dit liv til indtil nu?

- Meget af tiden har jeg arbejdet som finmekaniker. Som sagt kom jeg tilbage til det firma, hvor jeg blev udlært. Det næste sted, jeg arbejdede, var på Novo på det terapeutiske laboratorium, også som finmekaniker. Jeg var på Novo i 12-13 år. Da jeg havde været det omkring fem år, søgte de en værkfører til instrumentværkstedet, jeg søgte stillingen og fik den. Det var et godt job. Af én eller anden grund ændrede forholdene på Novo sig, og det var ikke længere et sted for mig at være.

Leif Birch Hansen var blevet gift med Elly i 1947 og havde fået et par børn, og der skulle ske noget nyt. Han kone var fra Struer, og det endte med, at han søgte et job i som værkfører i Viborg, det var i 1962.

Egentlig gik det udmærket i Viborg. Den 27. juni 1950 havde han meldt sig ind i Hjemmeværnet. Da han flyttede til Viborg, blev han overført dertil. Det fik blandt andet den konsekvens, at han mødte sin nuværende kone med en skilsmisse til følge.

- Hvor mange børn har du?

- Jeg fik tre børn med min første kone og to med hende, jeg er gift med nu, og hun havde ét barn i forvejen, så det er blevet til en stor familie med både børnebørn og oldebørn, som i øvrigt er spredt over hele landet.

- I dag bor du i Fredericia, hvornår flyttede familien dertil?

- Først flyttede vi til Fredericia, hvor vi boede i

20 år, og derefter tre år i Middelfart, og i den periode var jeg ansat som værkfører på Superfos i instrumentafdelingen. I 1989 blev jeg pensioneret, og nu skulle der ske noget. Vi havde en datter, der var blevet gift og boede i Ølgod i Vestjylland, så vi flyttede derud for at hjælpe svigersønnen med at passe de tre børn, han havde sammen med vores datter.

- Men du flyttede tilbage til Fredericia igen, hvorfor?

- I Ølgod hersker missionen, og derfor er det ikke et sted for mig. Samtidig havde jeg nået den alder, hvor tanken melder sig: - Hvor længe kan jeg beholde mit kørekort. Derfor besluttede vi at flytte tilbage til Fredericia, som jo er centrum i Danmark.

- Har din tid i modstandsbevægelsen og brigaden haft betydning for resten af dit liv?

Leif Birch Hansen svarer lidt undvigende, men indrømmer så, at han har deltaget i arbejdet med oprettelsen af brigadeudstillingen, siden man begyndte arbejdet i 1989, og at han da også blev medlem af Brigadeforeningen, da den blev oprettet. Siden 1966 har han været medlem af Sydjyllandsafdelingen, og det varede da heller ikke længe, før han blev medlem af afdelingens bestyrelse og blev kasserer for afdelingen, han er også kasserer i Brigadens Mindefond, og endelig er han kasserer for Brigadesamlingen. Endelig har han i en lang periode været medlem af hjemmevernet.

Det er nu op til læseren at afgøre, i hvilket omfang begivenhederne fra 1942 til 1945 har præget Leif Egon Birch Hansens liv.

Stukket af en stikker

Knud Elmar Jørgensen er født i Frederikshavn den 29. august 1922. På denne 6. september 85 år senere er han i gang med at fortælle om de begivenheder, der i 1944 førte til, at han måtte flygte til Sverige, hvor han lod sig indrullere i Den Danske Brigade.

Hans mor hed Petra Emilie Sjursen, og ved giftermålet med Jens Christian fik hun efternavnet Jørgensen. Hans far var fiskeskipper. Fiskeriet ud af Frederikshavn var ikke det bedste. Derimod var indtjeningen bedre ved at fiske fra Esbjerg, så familien flyttede i Knud Elmar Jørgensens tidlige barndom til Esbjerg. Hans mor var, som det var almindeligt i begyndelsen af sidste århundrede, hjemmegående husmor. Han fik en "lillebror". Det vil sige, lillebroderen var hans fætter, født af hans faster, som blev enke, hvorefter fætteren fik sit hjem hos farbroderen.

Han gik i skole på Balderager Skole.

- Hvordan var det at gå i skole?

- Det var en udmærket skole, hvor man havde de undervisningsmidler, der skulle til.

- Hvordan kom du ud af det med kammeraterne?

- Det gik rigtig fint. Men da jeg kom på Hjerne Mellem- og Realskole, kunne det ske, at jeg endte i et slagsmål med de andre drenge. Når de unge mennesker blev uenige, klarede de deres mellemværende ved at "gå om bagved", og så var det ude af verden. Om lærerne fortalte han, at han havde en lærerinde, som blev kaldt "Musemor".

Knud Elmar Jørgensen forlod skolen i 1939. Han kom i lære hos firmaet Jensen & Olsen som maskinarbejder. Firmaet var et jernstøberi og maskinfabrik. Der gik ikke lang tid før, han kom ind at sidde på kontoret hos ingeniøren. Firmaet havde fundet ud af, at han var god til at tegne, og det skulle udnyttes. Det var hans mester ikke altid lige glad for, så han kunne finde på at komme ind på kontoret og sige, - Nu skal han ud den knægt, han skal lære at bestille noget.

Indkaldt til Livgarden

Den 2. maj 1939 blev Knud Elmar Jørgensen indkaldt til Den Kongelige Livgarde. Efter aftjening af værnepligten blev han hjemsendt, men blev så genindkaldt den 2. juni 1943. Dagene gik trods den tyske besættelse med almindelig tjeneste

indtil hans fødselsdag den 29. august, hvor Jægersborg Kaserne blev omringet af tyskerne. Han virker noget beklagende over, at man ikke fik lov at gøre modstand, - Vi kunne bare stikke armene i vejret, og det var det! Sagde han. Han mindes episoden med et grin og siger: -De tyskere, der kom, var meget mindre end os, og de rystede i bukserne på grund af vores størrelse.

Der blev rejst et hegn rundt om hele kaserne, men en nat var der én af hans kammerater fra en anden deling, der stak af. Under interneringen blev han og hans kolleger talt op tre gange om dagen, - Det var i det hele taget noget værre noget, sagde han, - Vi fik tysk kost og tyske cigaretter. Maden betød, at jeg var konstant sulten.

- Var det eneste, I skulle, at stille op til optælling tre gange om dagen?

Knud Elmar Jørgensen fotograferet under interviewet i sit hjem den 6. september 2007. Foto: s-n.

- Nej, så nemt var det ikke. Vi blev sat til at grave nogle skyttegrave i området omkring Jægersborg Kaserne.

- Der gik nogle grimme rygter om, at vi skulle indrulleres i Waffen SS (Schutzstaffel) (Beskyttelsesafdeling, i virkeligheden Adolf Hitlers bodyguard), det blev imidlertid ikke til noget.

Knud Jørgensen var interneret indtil den 10. oktober, hvor han blev løsladt. Så snart han var kommet udenfor, skyndte han sig rundt om det nærmeste hushjørne for derefter at se tilbage, om der nu var nogen, der ville skyde efter ham. Hvad der ikke var.

Hjem til Esbjerg

Da Knud Elmar Jørgensen kom hjem til Esbjerg, var der intet arbejde, så han blev optaget på ingeniørskolen i Odense, desværre manglede han et point ved den afsluttende eksamen. Grunden? Han var optaget af arbejdet i modstandsbevægelsen. Der var også sket det, at han havde mødt sin senere hustru, Inger. Hun rejste til København i 1943, men året efter i 1944 blev de ringforlovet.

- Hvordan kom du i forbindelse med modstandsbevægelsen i Odense?

- Jeg kan huske, at nogle af eleverne på skolen var med i modstandsbevægelsen, og det var på den måde, at jeg kom ind i arbejdet. Det begyndte med uddelingen af illegale blade. Det var nær gået rigtigt galt. En dag, han var på vej ud med blade på sin cykel, blev gaden afspærret i begge ender, og tyskerne begyndte at undersøge, hvad folk havde på sig. Om det fortalte han, - Jeg blev klar over, at jeg måtte se at komme væk hurtigst muligt. Jeg gik hen og bankede på vinduet til en forretning. Døren blev åbnet, og jeg sagde til manden, jeg bliver nødt til at komme ind, jeg skal af vejen hurtigst muligt. Butiksindehaveren sagde til mig, - Så er det denne vej, hvorefter jeg smuttede ud af bagdøren. Cyklen måtte Knud Jørgensen efterlade ved kantstenen. Senere, da han hentede cyklen, var bladene stadig i behold.

- Det kan vel ikke være endt med bare at dele illegale blade ud?

- Nej, jeg var med i en gruppe, hvor vi lærte at samle og adskille våben og deltog i skydeøvelser.

- Hvor mange var I i gruppen?

- Det kan jeg ikke huske! Vi så aldrig hinanden på én gang.

- Ved du noget om, hvordan gruppen var organiseret?

- Nej, det fandt jeg aldrig ud af.

- Hvad skulle I bruge våbnene til?

- Til at forsvare os, hvis det blev nødvendigt.

- Blev det nødvendigt?

- Nej, aldrig.

Arrestation

Det gik Knud Jørgensen, som det gik så mange andre modstandsfolk, han blev stukket til tyskerne, af hvem ved han ikke. Vi spurgte ham, - Vil det sige, at du aldrig kom til at deltage i en sabotageaktion, før du måtte flygte?

- Ja, sådan gik det.

Jørgensen var i mellemtiden flyttet hjem til sine forældre i Esbjerg. En tidlig morgen kom tyskerne og ringede på døren i Torvegade, hvor Knud Jørgensen boede. Der var glas i yderdøren, så da han kom ud for at lukke op, kunne han se, at det var folk, han ikke kendte. Hans mor var fulgt med ud, da han så de ukendte ansigter, sagde han til sin mor, - Vent lige et øjeblik med at åbne. Derefter smuttede han ud af bagdøren, sprang over den høje hæk, rullede rundt på græsplænen, op på fødderne igen, ud på parallelgaden til Torvegade. Han gik op til hjørnet af Torvegade for at se, om han kunne få øje på tyskerne. Det eneste, han så, var en bil. Han ventede, til bilen var kørt, og gik så hjem igen. De dramatiske begivenheder havde det med at følge Knud Jørgensens fødselsdag den 29. august, denne gang et år efter interneringen på Jægersborg Kaserne.

Efter den oplevelse turde han ikke blive boende hjemme, men flyttede ned til en faster, der boede på hjørnet af Spangsbjerggade og Frodesgade. Han havde fået arbejde som mekaniker hos firmaet Reinholdt og måtte gå på arbejde fra den nye bopæl. En morgen, han var på vej på arbejde, kom hans forlovedes bror, Henning, cyklende. Han stoppede og sagde, - Du må ikke komme på arbejde, der er bud efter dig.

En begivenhedsrig togrejse

- Hvornår fik du fornemmelsen af, at det nok var bedst at forlade landet og tage til Sverige?

- Lige efter at de havde søgt efter mig for anden gang. Jeg tog toget til Odense, hvor jeg kendte en politiassistent, ham boede jeg hos, inden jeg fortsatte turen mod København.

Den tur skulle blive begivenhedsrig. Da han sad og drak sin kaffe om bord på færgen, fik han øje på et par mænd, som han syntes kiggede lidt for

meget på ham. Han sagde til sig selv, - Gad vide om de er interesseret i mig? Hver gang han så over på dem, så drejede de hovedet tilbage i naturlig stilling. Han mødte en kammerat fra real-skolen på toilettet. Han bad kammeraten om at holde øje med, om der var "nogen", der var lidt for interesserede i hans person, idet han havde fornemmelsen af, at han blev skygget. De gik tilbage til restauranten. En tid efter mødtes de igen nede på toilettet, og kammeraten kunne fortælle, at de to ved bordet meget ofte så over på ham.

- Blev du klar over, om det var Gestapo (Geheime Staatspolizei) (Det hemmelige statspoliti)?

- Nej, det gjorde jeg ikke, men det var det, jeg gættede på.

Han gav sin skolekammerat alle sine penge og papirer, og de blev enige om, at de skulle mødes inde på hovedbanen i København, hvor han skulle have tingene igen.

Da de skulle gå i land fra færgen, lurede han på de to, der havde holdt øje med ham. De havde stillet sig først for ved landgangen. Han tænkte ved sig selv, - Hvad F..... gør jeg nu? Nu er jeg på den! Du kan ikke komme i land den vej. Han gik ned på vogndækket, som var frit. Da færgen nærmede sig land tog han en beslutning, - Jeg var ret vaks til at flytte mig, så jeg tog tilløb. Det vil sige, at inden færgen nåede land, var jeg kommet over på landgangsbroen. Han løb derefter

Portrætfoto af den dengang 22 år gamle Knud Elmar Jørgensen. Privatfoto.

op bag nogle togstammer og gemte sig i et lille hus. Kort efter kom der et lokomotiv forbi. Han hoppede op på lokomotivet. Han forklarede lokomotivføreren om sin situation. Lokomotivføreren fortalte ham, at toget skulle til København, og at han hellere måtte gemme sig i togførers kupe. Da han kom ind i kupeen, sagde togføreren, at han skulle sætte sig ned i toget. Han fik forklaret ham situationen og fik lov at sidde i kupeen hele vejen til København. Trængslerne var ikke forbi, for som han fortalte, - Da vi nærmede os København, begyndte jeg at tænke over, hvordan jeg skulle undgå de to der. Løsningen blev, at han stillede sig ved døren, inden toget kørte ind på hovedbanegården. Da toget var kommet meget ned i fart, sprang han af toget. Han var tæt på at falde, men klarede at holde sig på benene. Det lykkedes ham også at nå frem til det sted, hvor han havde aftalt at mødes med kammeraten, som i øvrigt hed Gunnar. Han fik sine ting igen og tog op til sin forlovede Inger.

Forbindelse til Sverige

Fra Inger tog han ud til en illegal forbindelse. Han kan ikke huske hvor, men han havde fået besked på at holde øjnene åbne. I småregnen stod han lænet op ad en mur og ventede på, at "noget" skulle dukke op. Pludselig kom en dame med paraply hen imod ham. Hun stoppede op og sagde, - Nå, De bor ikke i Esbjerg længere!?! Hun var ikke venligt sindet. Jørgensen spurtede af sted for at tage den næste sporvogn, skiftede sporvogn et par gange, og som han sagde, - Jeg klarede frisag én gang til.

- Hvem kom du i forbindelse med for at komme til Sverige?

Der, hvor Inger arbejdede, var der en præst. Ham fik han forbindelse med, og pastoren sagde, at han ville se, om han kunne klare at få ham over til Sverige. Præsten kunne klare det. Han fik et sted og et tidspunkt, hvor han skulle være, så ville han blive afhentet af en taxa. Hvilket skete som aftalt. Turen gik over Rådhuspladsen til havnen på Amager, hvor han kom med et skib, der var kamoufleret, som om det blev anvendt til jagt og fiskeri. Ved landgangen stod en mand, som havde sikret sig, at der ikke var tyskere i nærheden. Efter at have hilst på ham, fik han lov at komme om bord.

Til afveksling fra turen til København, så var sejladsen til Limhamn ganske udramatisk. På kajen

blev han og medpassagererne modtaget af det svenske politi.

Ved modtagelsen blev han forhørt af det svenske politi og svarede, så godt han kunne. Han kan ikke huske, om der var danske efterretningsfolk med ved afhøringen.

I begyndelsen boede han i en flygtningelejr i Visafors, men havde allerede ved ankomsten fået at vide, at der var mulighed for at komme med i Den Danske Brigade, hvad han havde sagt ja tak til. Han var kun i Visafors i ca. 14 dage, inden han blev indkaldt til brigaden.

Brigaden i Ronneby

- Hvad skete der i Ronneby?

- Det kan jeg desværre ikke huske så meget om. Men i begyndelsen havde vi ikke rigtige våben, vi fik udleveret nogle køller.

Krigen ude i verden havde også indflydelse på dagligdagen i brigaden. Om det sagde Knud Jørgensen, -Som tiden gik, og det gik bedre for englænderne og amerikanerne, så fik vi udleveret rigtige våben og ammunition.

- Havde du forbindelse med familien hjemme i Danmark, mens du var i Sverige?

- Nej, overhovedet ikke. Og vi kunne heller ikke skrive hjem.

- Kan du huske navnene på nogle af dine chefer eller ledere?

- Nej desværre ikke, der var én, der hed Klokhøj, men delingsføreren kan jeg desværre heller ikke huske navnet på. Gruppeløberen er ikke så svær, for jeg blev selv uddannet som gruppefører med grad af underkorporal.

- Var du på korporalskole?

- Nej, vi blev udnævnt direkte ud af geledet.

Jørgensen lægger ikke skjul på sin glæde over, at det altid var ham, der var forrest, når der skulle løbes.

- Hvor mange boede I sammen på kvartererne?

- Vi var kun to.

- Hvad fik I i løn?

- Nej, det kan jeg ikke huske spor om.

- Hvad lavede I, når I havde fri?

- Når vi havde fri, tog vi ind til byen til Folkets Hus og Folkets Park. Der var der ind imellem mægtig sjov og ballade, svenskerne kunne bestemt ikke lide os, fordi vi tog deres piger. Det gav altid ballade, og pludselig lød råbet, - Nu kommer Landsfiscalen (politibetjenten), og så var det med at komme væk.

- Var der intet fritidshjem i lejren?

- Det kan jeg ikke huske noget om.

- Hvad med den landmilitære uddannelse, kan du huske, hvordan det foregik?

- Jamen det var det traditionelle med ekscercits, våbenlære og fysisk træning, og så blev jeg uddannet i at foretage sprængninger.

- Hvordan foregik det?

- Vi havde nogle "sprængstofhistorier", de lignede en mursten med hul i den ene ende. Vi lærte at putte detonatorer ind i hullet, hvorefter vi antændte lunten. Det kunne ske, at når vi sprængte, så fik vi både mursten og træstumper i hovedet, mest fordi vi lige skulle se, hvordan det gik. Vi kunne selv bestemme hvor lang tid, vi ville have til at komme væk fra sprængningsstedet, idet vi selv kunne afpasse luntens brændetid.

- Hvordan var forholdet til befalingsmændene og officererne?

- Det var rigtig godt. Vi gjorde, som der blev sagt og fulgte med, så godt vi kunne. Der var dog undtagelser, premierløjtnant Harder, han var ganske enkelt et dumt svin.

- Hvordan var han et dumt svin?

- Jeg var kommet i klammeri med én af mine kammerater, som kom og sagde, at jeg havde taget hans krus. Og jeg fastholdt, at det krus, jeg havde, var mit. Derefter inviterede han mig udenfor, så jeg kunne "få et par på frakken". Det sagde jeg ja til, og det endte med, at det var ham, der fik tævene, han fik så at sige "lukket begge øjne".

Feltbanen

Knud Jørgensen mindes turene på feltbanen med en vis respekt. - Den feltbane, vi havde, var altså rigtig slem, sagde han. - Vi skulle over en kløft. Over kløften lå en planke, der kun var 10 cm bred. Fra planken var der altså lidt "halvlangt" ned til trætoppene. Hvis man faldt ned, måtte man håbe på at falde til den rigtige side, så man ramte træerne. Jeg tog turen over kløften mere end én gang. Men der var nogle, som ganske enkelt ikke turde tage turen over.

- Så du nogen falde ned?

- Nej, dem der troede, de ville falde ned, de lod ganske enkelt være med at prøve.

I vinteren 1944-45 var feltbanen en prøvelse, is og sne gjorde skrænterne meget glatte.

- Havde I mulighed for at følge med i, hvorledes krigen gik ude i verden?

- Ja, vi fik meldinger om krigssituationen, men ellers ikke noget.

Feltbanen var ingens livret. Her var gensidig hjælp og tillid en forudsætning for at klare sig igennem.

Helt uden dramatik var uddannelsen ikke. Jørgensen fortæller, at han var med på en øvelse, som han benævner: "Sidste Etape før Krig". Under marchen blev der pludselig skudt bagfra med geværlid og morterer. En mortargranat ramte en gren i et træ, hvilket forårsagede, at en af hans kammerater blev ramt af et sprængstykke, der knuste hans kæbe, hvorefter han blev kørt på sygehuset. - Jeg var med til at samle ham op, det så ikke godt ud, men det generede mig ikke.

- Overlevede din kammerat?
- Ja, det gjorde han, men jeg så ham aldrig igen.
- Oplevede du noget i forbindelse med "Moral-krisen" i brigaden, efter at Røjel og Brøndum var stukket af til Danmark?
- Den situation mærkede vi intet til.
- Kan du huske noget fra general Dewings besøg?
- Ja ganske klart, han kom for at se på én af vore øvelser. Og jeg kan huske, at vi fik megen ros for vores indsats.
- Kan du huske noget om, hvordan øvelsen forløb?
- Ikke andet, end at vi havde gravet skyttegrave og sat nogle pæle op. Der var sat nogle skiver og papfigurer op i det område, vi skulle angribe. Medens vi angreb området, blev der skudt hen over

hovedet på os, så vi skulle nok sørge for at holde os nede i dækning.

Jørgensen var med i en sprængningsgruppe. Det var hans opgave at nå frem til en bestemt pæl og anbringe sprængstoffet og se at komme væk igen, det lykkedes. En ubehagelighed under placeringen af sprængstoffet var, at han var tæt på at blive ramt af de projektiler, der blev skudt hen over ham og hans kammerater.

- Hvordan lyder det, når et projektil kommer tæt på, hvæser de eller fløjter de?
- Det er et godt spørgsmål, man kan høre dem, men jeg kan ikke beskrive lyden. Men det var meget ubehageligt.

Hjem til Danmark

- Krigen nærmer sig sin afslutning, og I bliver flyttet til kantonnementet ved Genarp, hvordan var det?
- Det var ikke så galt, vi boede i telte. Men jeg har ingen anelse om, hvor stort kantonnementsområdet var.
- Hvordan oplevede du fredsbudskabet den 4. maj om aftenen?
- Det var en skøn oplevelse. - Nu skal vi hjem, ih, hvor var det dejligt! Vi fik udleveret ammunition,

”så vi havde nok”, og derefter gik turen til Helsingborg. Der blev vi sendt om bord på et skib, og så vidt jeg husker, var det en slags færge.

- Hvad sad du og tænkte, medens I sejlede over mod Kronborg?

- Hvad nu, hvis tyskerne skyder på os.

- Hvordan var det at se Kronborg igen?

- Det var skønt.

Da færgen kom ind, blev Jørgensen og hans kompagni beordret i land og stillet op på kajen, hvor de stod en rum tid. Alt medens folk jublede rundt om dem. - Det var for resten min mors 50 års fødselsdag, husker han. Jeg gjorde, hvad jeg kunne for at finde et sted med en telefon, så jeg kunne ringe hjem og gratulere hende. Han fandt en ungkarl, der havde telefon, han satte ham ind i situationen, og selvfølgelig måtte han låne telefonen.

- Hvad sagde din mor?

- Hun sagde, - Det er den bedste fødselsdagsgave, jeg nogensinde har fået. Det kan ikke undre nogen, hun havde ikke hørt fra sønnen, siden han rejste til København året før.

- Hvor længe blev I i Helsingør?

- Kun til dagen efter, natten tilbragte jeg på færgens vogndæk. Om morgen blev vi sat på toget, som stoppede i Hellerup, hvor vi stod af. Derefter stillede vi op i marchkolonne for at marchere ind til Matthæusgades Skole.

På vejen ind mod København blev der pludselig skudt på kolonnen fra hustagene, det var Hipoverne (Hilfspolizei) (Danskere i tysk tjeneste som hjælpepolititi). Jørgensen fortalte, at han og hans folk søgte dækning med det samme, men at der blev dræbt tre og såret 20 mennesker i den træfning.

- Hvad gjorde du selv i situationen?

- Jeg søgte dækning i en nedgang til en kælderforretning. Bag mig stod der er par gamle damer og jamrede. Jeg sagde til dem, - Så længe jeg står foran jer, sker der jer ikke noget. Samtidig med, var jeg rasende over beskydningen.

- Hvad så, besvarede du ilden?

- Det kan du tro. Jeg fik fat i en lokal mand og bad ham lede mig op på taget, så jeg kunne få et overblik. Fra taget skød jeg ned på angriberne.

- Ramte du nogen af dem? Der blev stille et stykke tid, medens Jørgensen lod tankerne løbe tilbage, så sagde han, uden at svare på, om han havde ramt nogen, - De havde 16 mand dræbt. Vi gik ind i huset, hvor de var, kastede håndgranater ind i rummene, hvor vi troede, de var. I et

af rummene lå der døde, og én mand stod med hænderne i vejret. Oppe under taget var der de små rum, hvor folk har deres overflødige sager liggende. Vi råbte, at de skulle komme ud. Da de ikke gjorde det, skød vi ind gennem dørene. Én af dem kom ud, men det endte med, at han blev smidt ud gennem vinduet fra tredje sal, det overlevede han ikke. Da det hele var overstået, marcherede vi videre til Matthæusgades Skole.

Vagtkommandør

På Matthæusgades Skole blev Jørgensen sat på som vagtkommandør. Om natten var det klart måneskin. Det betød, at vagterne måtte bevæge sig inde i skyggerne, for på den anden side af gaden lå der stadig Hipofolk. - Vi skød på dem, og da jeg skiftede stilling og kom ud i månelyst, lød der to pift, så vidste jeg, at de skød efter mig.

- Fik I ramt eller fanget nogle af de Hipofolk?

- Nej, det gjorde vi ikke, de forsvandt bare i natten.

- Hvad foretog I jer resten af tiden på skolen?

- Ikke meget, og en dag blev vi kommanderet op

Her er Knud Elmar Jørgensen fotograferet i fuld uniform i haven hjemme i Esbjerg. Privatfoto.

i et tog og kørt til Sønderjylland. Da toget stoppede i Kolding, og Jørgensen var gået ud på perronen med sin maskinpistol, kom der en tysker hen til ham og forlangte at blive skudt. Jørgensen langede ham en ordentlig én af maskinpistolen, og hans kammerater måtte bære ham væk.

Fra Kolding gik turen videre til Rends, hvor kompagniet blev indlogeret på efterskolen. Opgaven lød på at rippe de tyske soldater, der var på vej hjem, for alt, hvad de ejede og havde.

- Hvordan var det at udføre den opgave?

- En dag var jeg inde på Tønder Banegård. Da kom der en tysk officer, som havde en pistol på sig. Jeg trak min pistol og forlangte at få hans udleveret. Tyskeren forlangte at se mit Ausweis. Han fik at vide, at han kunne rende og hoppe og bare se at aflevere sin pistol, hvad han så gjorde.

- Hvad var jeres forhold til grænsegendarmerne?

- Det var rigtig godt.

Resten af tiden gik med at sende de tyske soldater tomhændet hjem, og den 10. juli var det hele forbi, den dato blev Knud Elmar Jørgensen hjemsendt fra Rends.

- Hvad sagde familien til at få dig uskadt hjem igen?

- Det var de ganske tilfredse med, især var Inger glad for at se mig.

- Hvordan var det at blive civil igen og skulle til at arbejde?

- Det var sådan, at vores gamle mester skulle ansætte os igen, men han havde ingen arbejde, så det var ikke så godt.

- Tænkte du nogensinde over de begivenheder, du havde været udsat for i din tid i brigaden?

- Nej, det gjorde jeg ikke, det var bare minder, der langsomt forsvandt.

- Har du haft følelsen af, at den danske regering og befolkningen satte pris på din indsats i modstandsbevægelsen og i brigaden?

- Nej, ikke spor, lød det kontante svar.

Knud Jørgensen havde, som så mange andre aldrig hørt om den politiske baggrund for at oprette brigaden. Han var en smule overrasket over at høre, at han skulle hjem til Danmark for at holde en eventuel kommunistisk magtovertagelse i København nede. Han troede, som de fleste andre af de knap femtusinde mand, at han skulle hjem og bekæmpe tyskerne.

Den 23. marts 1946 blev han gift med sin Inger, og hun passer stadig godt på ham. I løbet af 1947 og 1948 fik de, hvad Knud Jørgensen kaldte, - To dejlige piger. Den ene er kordegn ved kirken i Varde, efter at have været 30 år i udenrigstjenesten. Den anden datter er gift og bor i Norge, hun blev som søsteren uddannet korrespondent og har også været ansat i udenrigstjenesten. Med et smil fortæller han, at hun har to dejlige drenge.

Han fortsatte med at arbejde som mekaniker, og der var nok at gøre med at holde bilerne, der var forsynet med gasgeneratorer, kørende.

- Har du været mekaniker hele dit liv?

- Nej, i 1955 flyttede vi til Herning, hvor jeg var blevet forpagter på en Shell servicestation, hvor vi var i 15 år. Medens han havde servicestationen, skete det engang, at der kom en kunde for at tanke benzin. De kiggede lidt på hinanden, og pludselig gik det op for dem, at de havde været soldater sammen i Sverige. Det førte til et langt livs venskab, - Men nu er han desværre død og borte, sagde Knud Jørgensen, lidt trist. - Men vi har stadig forbindelse med hans kone, som ringede på min fødselsdag.

Fra Herning flyttede familien til København, hvor Inger havde fået arbejde hos sin søster. I København meldte han sig ind i Brigadeforeningen, og da familien flyttede tilbage til Esbjerg, blev han overflyttet til den sydjyske afdeling. Han har været glad for at være med i foreningen og er stadig medlem af sydjysk afdelings bestyrelse, - Så længe det varer, sagde han lidt stille.

De ville gerne tale med Børge

Børge Schøt-Nielsen blev født i Horsens den 19. januar 1926 som søn af Niels Peter og Dagmar Nielsen. N.P. Nielsen var ansat ved Statsfængslet i Horsens, og moderen var hjemmegående husmor. Børge var ægteparrets eneste søn. Han begyndte sin skolegang på Tordenskjoldsgades Skole, en stor og lang rød bygning i to etager med klasseværelser på hver side af gangen. Overlærerens lejlighed lå midt i bygningen.

Børge Schøt-Nielsen gik i skole hver dag indtil den 10. april 1940, hvor tyskerne overtog skolen, derefter gik han kun i skole hver anden dag. Én og anden vil sikkert undre sig over, at Schøt-Nielsen, født i 1926, stadig gik i skole i 1940, vi spurgte, - Hvorfor? - Jeg var ikke boglig, men gik i 8. klasse, en nyskabelse dengang. Han fortalte, at legemulighederne var gode. Uden at der dog var hverken legeredskaber eller andet spændende i skolegården, bortset fra en vandkumme, hvor man kunne drikke frisk vand og så i øvrigt sprøjte vand på kammeraterne. I et hjørne af gården var der de gode gammeldags toiletter, også kaldet "das".

Som barn var Børge Schøt-Nielsen det, han selv beskriver som en smule kraftig. Det fik én af hans skolekammerater til at drille ham noget så "forbandet", som han udtrykte det. Da han var blevet kaldt for "Tykke" i et halvt års tid, havde han fået nok. En dag fik han fat i kammeraten. - Jeg fik fat om livet på ham og vendte ham med hovedet nedad, hvorefter jeg dunkede hans hoved ned i asfalten med det resultat, at han fik hjernerystelse. Der blev et rimeligt postyr over den handling. Han måtte stille hos overlæreren til overhaling. Det følte han dybt uretfærdigt. - Han måtte gerne kalde mig "Tykke", men jeg måtte ikke gøre korporelig gengæld. - Hvad skete der mere? - Ikke noget særligt, ud over at han fik den hjernerystelse og holdt op med at drille mig. Senere meldte han sig til Frikorps Danmark. I Schøt-Nielsens ansigt kunne man læse dyb foragt. Da krigen var slut, og de to var blevet hjemsendt, Schøt-Nielsen fra Den Danske Brigade og den anden fra fængslet, så var Schøt-Nielsen den eneste, han opsøgte, hvad Schøt-Nielsen stadig undrer sig over. Schøt-Nielsen havde Boutrup Hansen som klasse-lærer, "Lille Jensen" og tegnelærer Leth. Boutrup

Hansen underviste i alt fra dansk til sløjd. Han havde sejlet i en del år, inden han læste til lærer, og havde det, der blev beskrevet som et "sømandstemperament". Det gav sig udslag i, at var der ballade i klassen, så fik de to-tre, der havde været årsag til balladen, plus de, der stod nærmest, et par på hovedet og fik at vide, at de skulle opføre sig ordentligt. - Vi kunne vældig godt lide ham, for der var orden i tingene.

Smilende fortæller Schøt-Nielsen om sin sanglærer, - Han spillede på violin, og det duede han ikke til. En dag fik han violinbuen op under sine briller med det resultat, at de røg af og havnede på gulvet. Jeg rejste mig og samlede dem op og gav ham dem. Han var rasende over det, der var sket, og mente, at jeg havde skubbet til ham, og at det skulle være årsagen til, at han tabte sine briller. Jeg havde overhovedet ikke rørt ham, men det var ligegyldigt i den sammenhæng.

- Ja, hvordan var det nu, det var. Det var en fjern fortid, der blev fortalt om, og ind imellem skulle man lige løbe "arkivet" en ekstra gang igennem, inden svaret kom. Foto: s-n.

For Børge Schøt-Nielsen var det dog ingen fordel, at Boutrup Hansen spillede L'hombre med hans far. Det betød nemlig, at hvis Boutrup Hansen havde fortalt hans far om, at der havde været ballade i klassen, så fik han også et par lussinger af faderen, - Uanset om jeg havde været blandet ind i balladen, sagde han med et let forurettet udtryk i ansigtet.

Boutrup Hansen blev til slut tilgivet, at han havde sladret til faderen. Da Schøt-Nielsen blev konfirmeret holdt han en flot tale for ham, hvor han blandt andet sagde, - Du har godt nok fået mange øretæver, som du ikke har fortjent, men det var fordi, der ikke skulle gøres forskel.

Ud at arbejde

- Nu var du blevet konfirmeret og kunne ikke længere gå hjemme hos din mor, hvad skete der så? Spørgsmålet affødte en beretning fra Schøt-Nielsen om, at han skam ikke havde gået hjemme hos sin mor, men i stedet fra en tidlig alder havde været bydreng i Brugsen, hvor han fik to kroner om ugen og en plade knækket chokolade for sin ulejlighed.

Efter konfirmationen henvendte han sig hos en cykelhandler for at spørge, om han ikke kunne komme i lære. Læreplads blev det ikke til, men han kunne få arbejde med at stå og skrabe lak af cykelstel, og det gik han i gang med. Det var et snavset stykke arbejde, men han syntes, at han tjente styrtende med penge. Alligevel ville han gerne i lære som elektromekaniker. Om det sagde han, - Når man kender én, der kender én, der er gode venner med nogen andre, så kan alting lykkes. Min mor havde en veninde, hvis mand var kreatureksportør. Når han holdt store fester, var min mor ude at servere til selskabet. Konens bror var ejer af Horsens Dynamo- og Elektromotorfabrik, og der kom jeg i lære. Han blev udlært fra fabrikken, men dog med et års forsinkelse. - Hvorfor forsinkelsen? - Fordi jeg var i modstandsbevægelsen!

- Inden vi taler videre om modstandsbevægelsen, hvad fik du så fritiden til at gå med? - Jeg var FDF'er i FDF Horsens 2. Det var en dejlig tid. Han begyndte i FDF som "Pilk" og blev derefter "rigtig" FDF'er og endte som patruljefører eller væbner, som det hed. FDF havde en ungdomsforening, der holdt til i en bygning på torvet i Horsens. Der tilbragte han mange aftener og søndage sammen med de andre unge fra FDF. En drøm om

at blive sejler fik han taget hul på, men desværre stoppede den mulighed med tyskernes besættelse af Danmark.

Modstandsbevægelsen

- Hvor gammel var du, da du kom i kontakt med modstandsbevægelsen? Schøt-Nielsen ser næsten undskyldende ud, da han smilende svarer, - Jeg var vel kun omkring 15 år! Forbindelsen kom i stand på grund af hans medlemskab af FDF. I 1941 kom én af hans fars bekendte en dag og spurgte, om vi tre FDF-drenge ville lave en cykeltur. Som FDF-drenge ville vi selvfølgelig gerne hjælpe, men forstod ikke helt, hvad det drejede sig om. Det viste sig, at han havde nogle jødiske bekendte syd for Hvide Sande på Holmslands klit. Nu ville han gerne have dem flyttet til København, så de kunne komme videre til Sverige.

Opgaven lød på, at de tre FDF-drenge skulle cykle fra Videbæk ved Herning til København med to jødiske piger og én dreng. I Hvide Sande havde man skaffet cykler og FDF-uniformer til de tre jødiske børn. De tre fra Horsens mødtes med dem i Videbæk, og så gik turen ellers til Sjælland. Turen over Store Bælt gik uden problemer, de tyske vagtposter interesserede sig ikke for unge FDF'er.

- Nu flygter man ikke til Sverige, fordi man har cyklet en tur til København med tre jøder, hvad skete der bagefter?

Schøt-Nielsen fortæller, at han på sin læreplads samlede filspåner sammen. Det samme gjorde én af hans kammerater hos firmaet Møller & Jochumsen. De mente at have fundet ud af, at hvis de puttede filspånerne i tyskernes biler, så ville det ødelægge motoren. Det gjorde det imidlertid ikke. De besluttede derfor, at filspånerne skulle ned i motorenes olie. - Vi fik det også prøvet, og det viste sig at virke udmærket, sagde han med en meget tilfreds mine. Måden, det foregik på, var utrolig fræk. De to unge mennesker mødte op i deres arbejdstøj med værktøjskasse og så professionelle ud. Tyskerne troede, at de kom for at vedligeholde bilerne og hilste pænt på dem. Det blev for ensformigt for de unge mennesker, og "det gav ikke rigtig noget", der skulle ske noget mere.

De to kendte en værkfører, som de vidste, havde noget med modstandsbevægelsen at gøre og op-søgte ham.

Spionage

I 1943 spurgte manden dem, om de ikke kunne foretage cykelture i omegnen. Omegnen viste sig at omfatte et område fra Kolding til Silkeborg og videre op nord for Skanderborg. For at komme så vidt omkring fik de en togbillet til én af byerne, hvor de rejste til lørdag eftermiddag. De fik udleveret kort over for eksempel Silkeborg og omegn og brugte så søndagen til, i deres FDF-uniformer, at cykle rundt i det udpegede område for at finde tyskernes antiluftskysstillinger. Når de fandt en stilling, prikkede de med en nål hul i kortet på kanonstillingens position og kørte videre. - Vil det sige, at det, I lavede, var ren og skær efterretningsvirksomhed? - Ærlig talt, så vidste vi rent faktisk ikke rigtig, hvad det var, vi lavede. Men hvis jeg må springe en 20-30 år frem, så vil jeg fortælle, at jeg i TV så en udsendelse, hvor en ledende engelsk officer fortalte, at Danmark var et af de steder, hvor man virkelig havde styr på, hvor antiluftskyset befandt sig. Smilende sagde han, - Jeg kom i tanke om, at det var da noget af det, vi havde været med til at skaffe.

- Havde din gruppe noget navn?

- Nej, det havde den ikke. Vi var fem i gruppen, tre FDF'er og to udefra. Den eneste form for organisation, vi havde, var tilknytningen til den mand, som jeg ikke kan huske navnet på, men som gav os opgaverne.

- Fik I nogensinde våben?

- Nej, kun dem vi stjal på værtshusene som Heimdal og Jørgensens Hotel. Det foregik på den måde, at de to af os holdt vagt udenfor, medens den tredje gik ind og stjal den pistol, som tyskeren havde hængt op på knagerækken. Derefter var det hurtigt ud igen og væk. Pistolerne afleverede vi til den mand, vi havde kontakt med. Han viste sig senere at være kommunist, men en rigtig rar mand i øvrigt, sagde Schøt-Nielsen med et stort smil.

- Fik du nogensinde uddannelse i brug af skydevåben?

-Ja, men det var først senere i København. Her fik vi noget uddannelse af en mand der hed Kofoed, vistnok ham der senere oprettede Kofoeds Skole, men det er jeg ikke helt sikker på.

Stabskompagniet af Regiment Danforce med kaptajn Bruun de Neergaard som chef stillet op til mønstring i gården på Randbølvej i Vandel. Her havde der tidligere været et tysk marketenderi drevet af en dansk dame.

Den forsvundne mappe

- På et tidspunkt må I have lavet noget, som gjorde tyskerne opmærksomme på jer, hvad skete der? Schøt-Nielsen fortæller, at gruppen gjorde noget rigtig dumt. De havde en mappe med nogle papirer i, hvor de havde lavet optegnelser over, hvor de havde været, og hvad de havde lavet. Den mappe forsvandt en dag, hvor de sad på en kaffebar og drak kaffe. Hvem af dem, der havde glemt mappen, husker han ikke. Der gik små 14 dage, så fik de ad omveje at vide, at tyskerne havde fundet mappen. Der stod ingen navne på nogen af dem i mappen, men tyskerne havde alligevel regnet ud, at der var tale om fem unge mænd i 16-17 års alderen. I første omgang tog de fem sig ikke af meldingen.

De fik en opgave med at være bevogtnings- eller overvågningsgruppe i forbindelse med sprængning af en transformator lige uden for Horsens. Transformatoren forsynede tyskernes hovedkvarter på Bygholm Slot. Under aktionen blev ét af medlemmerne af gruppen genkendt af en person, Schøt-Nielsen ikke kender, men vedkommende angav det til tyskerne. Han fortsatte med at fortælle, - Jeg var meget glad for at synge og var med i Amatørringen i Horsens, som opførte forskellige operetter og syngespil. Under en prøve kom der en mand op til mig og sagde, -Der står en mand nede i gangen, han vil tale med dig! - Hvordan ser han ud? - En almindelig mand! Børge Schøt-Nielsen undrede sig meget, men gik ned til den fremmede. Her fik han noget af et chok, idet manden meddelte ham, at han og hans kammerater ville blive hentet af tyskerne næste morgen mellem klokken fem og seks. Han fik det råd, at han skulle skynde sig at underrette de øvrige i gruppen og sikre, at de fik fjernet alt, hvad de havde af billeder og andet kompromitterende materiale. Da han kom hjem blev der nogen opstandelse, hans mor vidste intet om hans illegale aktiviteter, og hans far vidste måske noget, men havde aldrig kommenteret det. Han fik underrettet sine kammerater og brændt det han selv havde, og kunne så kun vente på dag gryet.

Schøt-Nielsens forældre boede på 1. sal i et treetagers hus. Om natten blev hoveddøren låst, og ville man i forbindelse med nogen, måtte man trykke på en ringklokke, som havde forbindelse til hans forældres lejlighed. Ved halv sekstiden standsede en bil uden for huset, og to tyskere steg ud. De ringede på døren, og hans far, der nu blev klar

over, at det var alvor, gik ned for at åbne døren.

- Her skete der noget, som kan få mig til at juble over, at der er mennesker, der kan være så iskolde. Da de spurgte efter Børge Nielsen, svarede min far, - Ja, det er f..... min søn, hvad i H..... har den knægt nu lavet? Har I fundet ham? For vi har S.. ikke set ham de sidste tre uger!" - Ja, men vi leder efter ham! Så må I F..... G..... se at få ham fundet, han går og roder sig ind i alt muligt L... Børge Schøt-Nielsen morer sig kongeligt, medens han genkalder sig faderens ophidselse. - Min far stod ganske enkelt og hidsede sig selv mere og mere op. Tyskerens danske ledsager havde næsten tabt mælet og spurgte forsigtigt, at hvis sønnen skulle dukke op, om han så ikke nok ville fortælle ham, at tyskerne ønskede at tale med ham. Oppe i lejligheden lyttede min mor, som rystede af skræk. Tyskerne sagde farvel og tog ud for at finde de øvrige medlemmer af gruppen, men de var for længst over alle bjerge.

Under jorden

Deres kontaktmand i modstandsbevægelsen trådte nu i karakter. Han sørgede for, at Schøt-Nielsen blev sendt til Skanderborg, hvor han, udstyret med et falsk legitimationskort med navnet Børge Larsen, blev indlogeret hos en bager og sat i lære ved en glarmester. Det gik udmærket, han blev hurtigt dus med faget. Så sker der det, at nogle sabotører sprænger Skanderborg Åndssvageanstalt, hvor tyskerne holdt til, i luften. Børge blev sendt ud for at sætte nye ruder i efter eksplosionen. Han var sikker på, at der ikke var nogen, der kendte ham, men det viste sig, at det var der. Da han kom tilbage til glarmesteren, sagde han, - Vi har vist begået noget dumt, tyskerne har været her og spurgt efter, om vi havde haft en mand ude ved åndssvageanstalten for at sætte vinduer i, for ham ville de gerne tale med. Det viste sig, at hans forældres nabo havde en datter, der var nazist og var blevet ansat på kontoret hos tyskerne i Skanderborg. På grund af ødelæggelserne på åndssvageanstalten var hun blevet sendt derud, og hun havde genkendt mig, hvilket jo var lidt af en katastrofe. Resultatet af modstandsbevægelsens indsats var, at Schøt-Nielsen måtte forlade Skanderborg.

Tiden i Skanderborg var ikke uden sjove oplevelser. Bageren, som Schøt-Nielsen boede hos, solgte blandt andet flødeskumskager til tyskerne. Han fortæller med et glimt i øjet om sine besøg på de

forskellige tyske forlægninger med kager, - De var utroligt glade for at se mig, understregede han.

Højgård ved Fredericia

Næste ophold under flugten blev hos proprietær Knudsen, som ejede Højgård ved Fredericia. Proprietæren stod og manglede en ung mand. Det betød, at Schøt-Nielsen nu blev landvæsenselev i hvert fald ifølge hans falske identitetskort. Det blev et lykkeligt ophold hos proprietæren. Ikke nok med at arbejdet var udmærket, men han blev ret hurtigt optaget i familien, hvad han var meget glad for. Han nåede både at få hakket roer og deltage i høhøsten i 1944.

Det med at få et nyt identitetskort var ikke så enkelt. Vedkommende, der fremstillede kortene, var fotograf. Om hans bopæl var der nogen tvivl, Schøt-Nielsen var ikke sikker på, om han boede i Horsens eller Skanderborg. Et var han dog sikker på, fotografen var en meget omstændelig og forsigtig herre. Når man endelig fik sit nye identitetskort, så skulle det gamle afleveres, man blev ikke betroet selv at destruere det. Mange år efter krigen mødte Schøt-Nielsen en mand i Horsens, som var fotograf. Han talte ikke med ham, men da han lignede den, der havde fremstillet identitetskortene under besættelsen, spurgte han nogle bekendte, om manden var meget omstændelig, hvortil svaret var, - Overmåde omstændelig! Dermed var han sikker på, at han havde fundet ham, der sikrede hans falske identiteter.

Det gode varede ikke ved. En dag kom der en mand fra Fredericia for at fortælle ham, at han skulle tage toget til København. I København skulle han henvende sig til en Henry Kjær, der boede ude på Nørrebro. På Nørrebro dukkede én af hans kammerater fra Horsens op. Hos Henry Kjær fik de to at vide, at de skulle have en ny kontaktmand, som blev kaldt "Dyrlægen". De fik også opgivet et telefonnummer, som de kunne ringe til, hvis noget var galt, de skulle bare sige, at "Koen er blevet syg", og så ville Dyrlægen komme og hjælpe dem.

Medens de var i København, fik de nogle små opgaver af modstandsgruppen, de var i kontakt med. Ikke noget særlig dramatisk. Det var mest noget med, at når en aktion skulle i gang, så skulle de være i nærheden og forestille nogle store knægte, der bare gik og kiggede, i virkeligheden var de vagter, der skulle advare modstandsfolkene, hvis tyskerne dukkede op. Dyrlægen var meget tilfreds

med de tos indsats. Grinende sagde Schøt-Nielsen, - Vi så tilstrækkeligt dumme ud til, at nogen tog notits af os. Det gik i det hele taget rigtig godt lige indtil, der skulle ske noget ved et autoværksted ude på Amager. Han kunne ikke rigtig forstå, hvorfor værkstedet skulle ødelægges, der var kun tale om en tre-fire arbejdspladser, men ned skulle det. Aktionen gik i begyndelsen udmærket, lige til de skulle væk. Planlæggerne af aktionen havde regnet med, at tyskerne, hidkaldt af braget, ville komme direkte ind til værkstedet. Det gjorde de imidlertid ikke, de kom ind fra bagsiden, hvor de to knægte lå i skjul på et tag. De kunne ikke komme væk, hvilket betød, at de måtte ligge på maven på taget i flere timer uden at turde rejse sig. Da brandvæsenet havde slukket ilden, forsvandt tyskerne og de to kunne komme ned fra taget og væk fra området. - Men Gud, hvor var vi bange, sagde Schøt-Nielsen med et smil og tilføjede, - Det var nok det værste, vi nogensinde havde været med til.

Han fortsatte med at fortælle, at han havde en dårlig samvittighed, som udsprang af følgende begivenhed. Henry Kjær, som de to boede hos, var med til at lave og uddele illegale blade. Han havde fået den ide, at de to unge kunne fungere som bladbud. En aften, hvor de havde været ude med blade og havde omkring 25 stykker tilbage, skulle de med sporvognen inde fra Åboulevarden. Pludselig lukkede tyske patruljer gaden i begge ender, og man begyndte at visitere folk. Nu var gode råd dyre, de to stod med hver sin taske, og tyskerne begyndte visiteringen fra hver sin ende af sporvognen, flugt var ikke muligt. De to sad helt fremme i sporvognen, og bag dem sad et par ældre damer. Det lykkedes for dem at få skubbet de to tasker et par sæder bagud, hvorefter de igen satte sig oppe foran. Tyskerne kom og forlangte legitimation. De to legitimerede sig og fik lov at gå. Ham og hans kammerat Mogens, som han hed, har mange gange senere diskuteret, hvad der skete med de to ældre damer, og haft en smule dårlig samvittighed over, at de havde kastet mistanken på dem.

Jorden brænder

Det gik rimelig godt med aktionerne, uden at de to dog nogensinde kom til at anbringe sprængstof under en aktion. Pludselig gik det ikke så godt længere. Schøt-Nielsens fætter var leder af den gruppe, hvor Henry Kjær også var medlem. Han

fik besøg af tyskerne, og man fandt nogle adresser på hans bopæl. Det betød, at hele gruppen måtte gå under jorden og derefter flygte til Sverige.

Inden det nåede så vidt, havde hans fætter bedt om, at de to mødte op inde på Rådhuspladsen. Fætteren og én til havde "lånt" en ambulance, i hvilken de ville hente to kammerater på Dagmarhus, som de påstod, skulle køres til afhøring. Den hoppede de tyske vagter ikke på, og i stedet blev de to afsløret. Hvordan det lykkedes dem at flygte, kunne Schøt-Nielsen ikke gøre rede for, men væk kom de. Da de to havde været perifert involveret i aktionen, meddelte Dyrslægen dem nu, at det var tid at forsvinde. Resultatet blev, at medens der var folkestrejke i København, forsvandt de to ned til Holmegårds Glasværk ved Næstved. De blev indkvarteret hos fabrikkens bogholder, som også var formand for idrætsforeningen. Foreningen skulle netop til at lave en revy. Schøt-Nielsen var glad for at synge og kunne en sang om en sømand, der står ved rattet og synger om sit hjemland, den sang han af og til for sig selv. Den sang mente bogholderen, at han kunne synge i revyen. Han mente ikke, at der kunne ske noget ved at optræde offentligt. Sangen blev sunget, men til hans overraskelse rejste hele publikummet sig op efter sangen og sang nationalsangen, - Alle vidste godt, at vi var medlemmer af modstandsbevægelsen. Efter det kunne de ikke blive på glasværket. Dyrslægen ringede og fortalte dem, at de nu var efterlyst i Horsens-Skanderborg-Århus området, de var efterlyst i Københavnsområdet, og inden længe ville de også være efterlyst i Næstved-Vordingborg området. - I må se at komme tilbage til København, og så må vi se, hvad vi så kan gøre, lød beskeden.

De kom tilbage til København hen mod jul 1944. Spørgsmålet var, - Hvor skal vi holde jul? Enden på det blev, at de to blev inviteret til at holde jul hos en svensk familie i København. De fik besked på aldrig at være for langt væk fra telefonen. I den kommende tid flyttede de rundt til forskellige familier, på et tidspunkt boede de hos en 80 år gammel dame. Den gamle dame stod op hver morgen klokken syv for at hente morgenbrød i ismejeriet. Det gik fint indtil en morgen, ekspeditricen spurgte hende, -Nå, har du fået børnene hjem på besøg? Da hun kom hjem, sagde hun til de to ungersvende, - Det her går ikke længere! Det var de enige i, og de flyttede igen. Smilende sagde Schøt-Nielsen, - Mine børnebørn siger til

mig, at jeg har været en slem én, du har boet hos gamle damer og hos ludere! Til det sagde han, at luderne var de mest sikre at bo hos. De havde nemlig nogle værelser, hvor de ikke boede fast. Der fik de to lov at bo. Og det bedste ved det var, at der var en telefon på gangen. Aftalen var, at vi skulle tage telefonen, når den ringede. En dag i begyndelsen af januar 1945 ringede den så, og en stemme meddelte nu, at vi hellere måtte mødes på Østerbro Station. Beskeden lød på, at han måtte have en lille kuffert med de mest nødvendige ting som toiletsager og en ekstra skjorte med. På stationen blev han mødt af en mand, han havde set en enkelt gang tidligere. Manden havde billetter med til ham, og destinationen lød på, at han skulle til Helsingør. Når han nåede Helsingør, skulle han gå fra stationen og direkte ned til havnen, hvor Svitzers slæbebåd "Pluto" lå. Han gik direkte om bord, hvor han blev modtaget af kaptajnen, der tog ham med ned i en gang. Her fjernede kaptajnen tæppet, og Schøt-Nielsen endte, som han sagde, - Nede i et hul i bunden af skibet, der hvor alt tovværket lå. Nede i hullet var der flere "passagerer", som havde ventet endnu længere på at komme af sted. Schøt-Nielsen var én af de sidste, der kom om bord. På et tidspunkt kom der tyske soldater om bord, som undersøgte skibet, inden det skulle sejle. De opdagede ikke de efterhånden 13 "passagerer", og skibet sejlede ud af havnen. Det blev en lang og underlig sejlur. Ind imellem kunne han mærke, at skibet foretog en vending, men kunne ikke regne ud, hvad der skete. Først hen under aften blev tæppet fjernet, og de kunne komme op. Der stod kaptajnen og sagde til dem, - Ja, I skal jo til Sverige, men det skal jeg ikke. Jeg skal til Norge med den tankbåd, som jeg har på slæb. Om bord på tankbåden var der to tyske vagter. Kaptajnen beroligede sine passagerer med, at tankbåden lå så langt agterude, at de to tyske vagter ikke kunne se, hvem og hvor mange der var om bord på slæbebåden. Han fik også at vide, hvorfor der var blevet foretaget så mange vendinger undervejs. Det skyldtes, at Øresund var mineret, og for at undgå minefelterne havde man været nødt til at sejle frem og tilbage, en manøvre der var blevet besværliggjort af, at man havde tankbåden på slæb. Det blev en barsk nat for passagererne. - Det var, rent ud sagt, sagde Schøt-Nielsen, - Et helvedes vejr. Det sneede, regnede og stormede. Vi var alle sammen søsyge. Kaptajnen serverede rugbrød og hårdkogte

*Børge Schøt-Nielsen tager sig et kig på den maskinpistol han blev uddannet på i vinteren 1945.
Foto: s-n.*

æg for os, det skulle være godt mod søsyge, men det hjalp bestemt ikke. Sejladsen fortsatte til næste dag hen mod middag, hvor der kom en svensk patruljebåd op på siden af "Pluto", og de danske flygtninge hoppede over på patruljebåden og blev sejlet ind til Halmstad.

- Hvad skete der, da I kom i land?

- Vi blev modtaget af det svenske politi, som fortalte os, at vi var på svensk territorium, og at vi var anholdt. Fra dette første møde med de svenske myndigheder gik turen op til en bygning, der havde været politistation, men nu var bygget om. I bygningen var der et stort lokale og et spiserum. De gamle celler var lavet om og var blevet forsynet med madrasser. Med et smil fortalte han, at landsfiscalen havde meddelt dem, at de skulle ind i cellerne, og cellerne ville blive låst, og hermed var de så anholdt. Det undrede de 13 en smule. Men de blev låst inde i ca. 10 minutter, så kom landsfiscalen tilbage igen og lukkede døren op og sagde med et grin, - Nu hår ni våret fængslat, och så är det bra. Efter den oplevelse fik de noget at spise og derefter lov til at sove, - Det var nok

også det, vi trængte mest til, sagde Schøt-Nielsen med smil.

Opholdet hos det svenske politi kom til at vare i en uges tid. I den uge fik de besøg af danske efterretningsfolk, som ville vide, sagde Schøt-Nielsen med et grin, - Om vi havde sprængt Forum i luften? Det kunne alle bekræfte, at det havde de. Herefter fulgte et spørgsmål, om vi havde lavet andre mere alvorlige ting, hvilket alle kunne afkræfte. Det blev understreget fra afhørernes side, at vi skulle fortælle sandheden, med et smil forklarede han, at det kunne han i hvert fald bekræfte, at han havde gjort. Han beskrev afhørernes ansigtsudtryk som, - Mere end tvivlende, da han sagde, - Vi kunne såmænd bare trykke en formular, hvorpå der stod, - Jeg har sprængt Forum i luften, og så med plads til en underskrift. Baggrunden for denne gang fortællen løgnehistorier var, at Schøt-Nielsen af modstandsbevægelsen hjemme i Danmark havde fået at vide, at han under ingen omstændigheder måtte fortælle om, hvad han havde lavet. Selv de mindste bagateller skulle han holde for sig selv. Han havde fået at vide, - Der er også andre, der lytter!

Schøt-Nielsens opfattelse af svenskerne var ikke særlig positiv. Han fortalte, at han og nogle andre ville i biografen. De fandt meget hurtigt ud af, at de ikke skulle tale sammen på gaden, for hvis svenskerne hørte, at de var danskere, så fik de for eksempel et kraftigt skub af en skulder.

På det tidspunkt blev de 13 flygtninge opsøgt af danskere, som kom fra, måske var det det danske konsulat, men de tog Schøt-Nielsen og hans kolleger med ud i byen, hvor de sørgede for, at de blev ekviperet fra top til tå. - Vi syntes alle, at det var helt utroligt, det vi oplevede, sagde Schøt-Nielsen.

Tiden i Halmstad gik til ende, og de blev flyttet til en flygtningelejr i Nissafors Gnosjö kommun i Jönköpings län, som ligger ca. to timers kørsel nord for Malmø. Flygtningelejren var indrettet i en gammel, noget forsømt, men hyggelig herregård. Stedet havde en dansk forstander, ved navn Lund, uddannet bankmand. Han passede godt på de omkring 30 danske "dreng", der var indloget der. Det var under opholdet på herregården, at Schøt-Nielsen meldte sig til Den Danske Brigade. Inden da havde han, som han skulle, meldt sig på arbejdsformidlingen. Herfra blev han sendt ud i skoven. Det blev ingen succes. - Jeg var der kun en halv dag. Da de andre havde fældet 10 træer,

havde jeg endnu ikke fældet det første. Den svenske sjakbajs mente, at ham danskeren nok hørte mere hjemme i hytten end i skoven. Der var jeg i tre dage, hvor jeg ryddede op og lavede mad, men så kom indkaldelsen til brigaden. Han så ud, som om indkaldelsen kom som en lettelse.

Hvordan var du kommet i forbindelse med brigaden? - Jeg fik et brev fra dem med tilbud om at melde mig til brigaden. De havde fra flygtningekontoret fået at vide, at jeg var kommet til Sverige, og mente, at jeg burde melde mig, hvad jeg havde gjort.

I den korte tid, han var i Nissafors, blev der også tid til at gå i byen. De unge mennesker var gået til bal i byen Gislavi. - Det gik vældigt, vi dansede med pigerne og havde det sjovt. På et tidspunkt kunne vi mærke, at der var ved at ske et eller andet. Han beskriver det som om, der var ved at dukke nogle bander op, og at det var meningen, at danskerne skulle have bank. De var kun ca. 15 mand og dermed i håbløst undertal. Det lykkedes at få en lille gut fra Læsø ud gennem et vindue. Han spændte alt, hvad han kunne, over til den norske politiforlægning, hvor han bad nordmændene om at komme og køre dem hjem til herre-

gården. Han lagde ikke skjul på, at danskerne var i en slem knibe. Nordmændene tøvede lidt med hjælpen, men efter en halv times tid dukkede en lastbil og en flok nordmænd op. Det betød, at danskerne blev reddet, - Men, sagde Schøt-Nielsen med et grin, - Der var da nogle, som reddede sig en blodtud.

Rekrut i brigaden

Nu gik turen fra Nissafors til Ronneby i Blekinge nede ved Østersøkysten. Forlægningen Ronneby Brunn blev en ny oplevelse for den unge Schøt-Nielsen. Bataljonschefen for 4. Bataljon på Ronneby Brunn hed Klokhøj. Her blev Schøt-Nielsen indrulleret i 2. kompagni, hvor premierløjtnant Jørgensen var kompagnichef. Her blev han som rekrut, for at bruge hans eget udtryk, ”gennemvasket”. Han understregede, at han fik lært at marchere og stå ret i pæne geledder. - Vi fik en god og saftig uddannelse, sagde han med et smil, - Ind imellem var jeg lige ved at opgive både mor, far og fædreland! Han syntes, at det kunne være hårdt at blive vækket klokken fire om morgenen og blive beordret i gården i fuld feltmæssig udstyr. Efter inspektionen marcherede styrken ud af

Engang hang denne udrustning på ryggen og i bæltet på Børge Schøt-Nielsen. Foto: s-n.

kasernen og langt bort. Her vendte man så om. Nu troede både han og kollegerne, at de skulle hjem for at spise morgenmad. Men nej! Turen gik ganske vist hjem til kasernen, men kolonnen fortsatte lige igennem og videre ud på den anden side. Schøt-Nielsen så ikke just fortrædelig ud over den behandling, men sagde lidt overraskende, - 4. Bataljons 2. Kompagni havde nogle dygtige officerer og befalingsmænd, der forstod at vise os vejen, de gik altid selv foran.

Han fortalte om en dag sidst i februar, hvor kompagniet marcherede langs med elven. Pludselig kommanderede kaptajn-løjtnant Jørgensen, - Højre sving! - Så måtte vi en tur tværs gennem elven, men med kaptajn-løjtnanten forrest. Efter den omgang gik turen hjem til kasernen, hvor mandskabet kunne holde "fri". - I virkeligheden havde vi aldrig fri, for så snart vi var aftrådt, gik tiden med at ordne uniformer, pudse støvler og rense våben. Blev der lidt tid til overs, blev den brugt til, hvad Schøt-Nielsen kaldte, - At finde os selv. Han sagde videre, at det nok kunne være lidt vanskeligt ind imellem, - Herregud, vi var jo kun nogle store knægte, jeg var fyldt 18 år den 19. januar, så det var ikke altid lige let.

- Hvordan var indkvarteringsforholdene?

- De var såmænd ganske gode. Vi boede i nogle flotte to-etagers træhuse. Sovesalene var meget store med masser af jernsenge. Men der var altid trængsel ved både vaskekummer, toiletter og tørrestuerne, men det gik, sagde han med et skuldertræk og et lille smil.

Schøt-Nielsen sagde flere gang i løbet af samtalen, at han hele livet havde været heldig. Det var han også i Ronneby Brunn. I stueetagen var der tre rum, hvor der kunne bo henholdsvis fire og fem mand. Han var igen heldig at blive indkvarteret i et rum til fire. I rummet var der en svensk porcelænskakkelovn, som gav en god varme. Han sad og udtrykte sin undren over, hvordan det var gået til, for som han sagde, - Vi fire var da ikke dygtigere end alle de andre. De to af kammeraterne var fra Sjælland, og de to andre var jyder. Den jyske kammerat havde en særlig evne, han kunne spise barberblade. Ud over det var han et organisationstalant, som blandt andet fik organiseret en kogeplade, som de fire lavede te på. En aften havde "organisatoren", som man ellers kaldte for "Grindsted", organiseret et franskbrød, - Hvor i alverden han havde fået det fra, ved jeg ikke, sagde Schøt-Nielsen, faktisk troede han, at han

havde været inde i Ronneby og købe det, hvad han ikke kunne forstå, for brigadererne havde ikke fået udleveret svenske rationeringsmærker. Nå, men franskbrødet blev spist i små portioner og varede et par dage. Da var det sidste blevet lidt tørt, og det blev så ristet på kogepladen. Det var nok ikke den bedste ide, for pludselig duftede der af nyristet franskbrød. En løjtnant dukkede op og ville vide, - Hvad foregår der her? Svaret lød, at man ristede franskbrød. Næste spørgsmål, - Hvor har I det fra? Alle så spørgende på Grindsted, som måtte tilstå, at han havde stjålet det oppe i køkkenet. Løjtnanten formanede Grindsted om, at den slags ikke måtte gentage sig. Alle fire åndede lettet op og troede, at den sag var ude af verden. Det var den ikke.

Et par aftener senere bankede feltpræsten, Eilif Krogager, på døren. Han kunne meddele de fire, at han havde fået at vide, at de havde stjålet et franskbrød, og at det var hans opgave som feltpræst at irettesætte folk, der gjorde den slags. Krogager lænede sig frem over bordet og så dem ind i øjnene og spurgte, - Har I mere af det franskbrød? De måtte skuffe ham, de havde spist op.

Schøt-Nielsen traf senere i livet pastor Krogager og spurgte ham, om han kunne huske sagen med franskbrødet i Ronneby Brunn. Det kunne pastoren ikke, men Schøt-Nielsens ansigtsudtryk mere end fortalte, at præsten blot ikke ville være ved, at han også gerne ville have haft et stykke ristet franskbrød.

Et af de gode minder fra tiden som rekrut i Ronneby Brunn var den gode moral, der var blandt brigadererne. - Vi kunne være gået i seng kl. 12 for så at blive vækket klokken to og skulle af sted på en lang marchtur. Alligevel var der aldrig nogen, der mukkede, men alle udførte det, de blev sat til, det synes jeg den dag i dag er beundringsværdigt.

Lidt frihed blev det dog til, og i weekenden kunne soldaterne tage ind til Ronneby. Det er med tydelig glæde, at Schøt-Nielsen fortæller om sine svenske bekendtskaber. - Inde i byen lærte vi både Åke, som havde et konditori, og ham, der ejede Jernboken, at kende, - De var nogle ret søde mennesker, understregede han. Det hele var dog ikke fryd og gammen, ind imellem var der også ballade. Det var galt, når brigadererne gik til bal. De svenske piger var ret vilde med de danske brigaderer, og det brød de svenske ungersvende sig bestemt ikke om.

Himmelstigen

På Ronneby Brunn havde man en indretning på feltbanen, som blev kaldt for "Himmelstigen". Det var to granstammer med tværliggere imellem. Den nederste tværligger, skulle man hoppe højt op for at få fat i. Afstanden til den næste tværligger, var knap så stor som til den første og så fremdeles, indtil soldaten nåede toppen. Der var der et smalt bræt, som han så skulle op at stå på. Når han nåede dertil og havde fundet balancen, skulle han løfte maskinpistolen i vejret og råbe: - Længe leve Danmark! Hvorefter turen gik ned igen. Schøt-Nielsen nåede op til toppen, men smuttede så og faldt ned og slog sin ryg. - Jeg var lidt skidt efter den tur, sagde han. Slaget i ryggen plager ham fortsat. Dengang betød det, at han blev sat til tjeneste på kontoret. Her havde han blandt andet den opgave at lave det, han kaldte "dødsbrikker" eller identifikationsmærker. Han stemplede de nødvendige oplysninger i mærkerne og førte lister over, hvem der havde fået dem udleveret.

En dag kom der, hvad Schøt-Nielsen mener at huske, en løjtnant Sørensen og spurgte, om det var ham, der hed Schøt-Nielsen og var uddannet elektromekaniker. Det bekræftede han, hvorefter han fik et tilbud om at komme til Håmunaholm for at blive tilknyttet radiodelingen og blive sendt på radioskolen.

At rejse til Håmunaholm fra Ronneby var i sig selv en oplevelse. - Man kunne ikke nå frem på én dag. Den første dag nåede jeg til Stockholm, hvor jeg overnattede, inden jeg næste dag tog bussen til Håmunaholm.

Indsejling til Helsingør Havn den 5. maj 1945.

I kantonnement

- Så kom tiden, hvor I skulle samles i kantonnement nede ved Genarp, jeg har forstået, at de svenske lotter serverede gule ærter for jer på turen. Kan du huske de svenske gule ærter?

Schøt-Nielsen griner længe og hjerteligt, - Om jeg kan huske de svenske gule ærter? Det kan du tro. Jeg har aldrig fået så mange gule ærter i mit liv som under tiden i Sverige.

Aftenen før, vi skulle rejse til Genarp, pakkede vi alt vores radiogrej, som skulle med toget næste dag.

Man ville give os en god middag, det var gule ærter med fedt flæsk.

Rejsen fra Håmunaholm til Genarp tog, - Som jeg erindrer det nu, flere dage, sagde Schøt-Nielsen. Toget kørte et stykke og stoppede så ved en station. Her kom de svenske lotter, og hvad serverede de?

- Gule ærter! Rejsen foregik ikke i personvogne, men i godsvogne. - Hvor var toilettet i godsvoggen? - Det kan jeg ganske enkelt ikke huske, men jeg kan huske, at det var frygteligt med den trykken, de gule ærter skabte i maven.

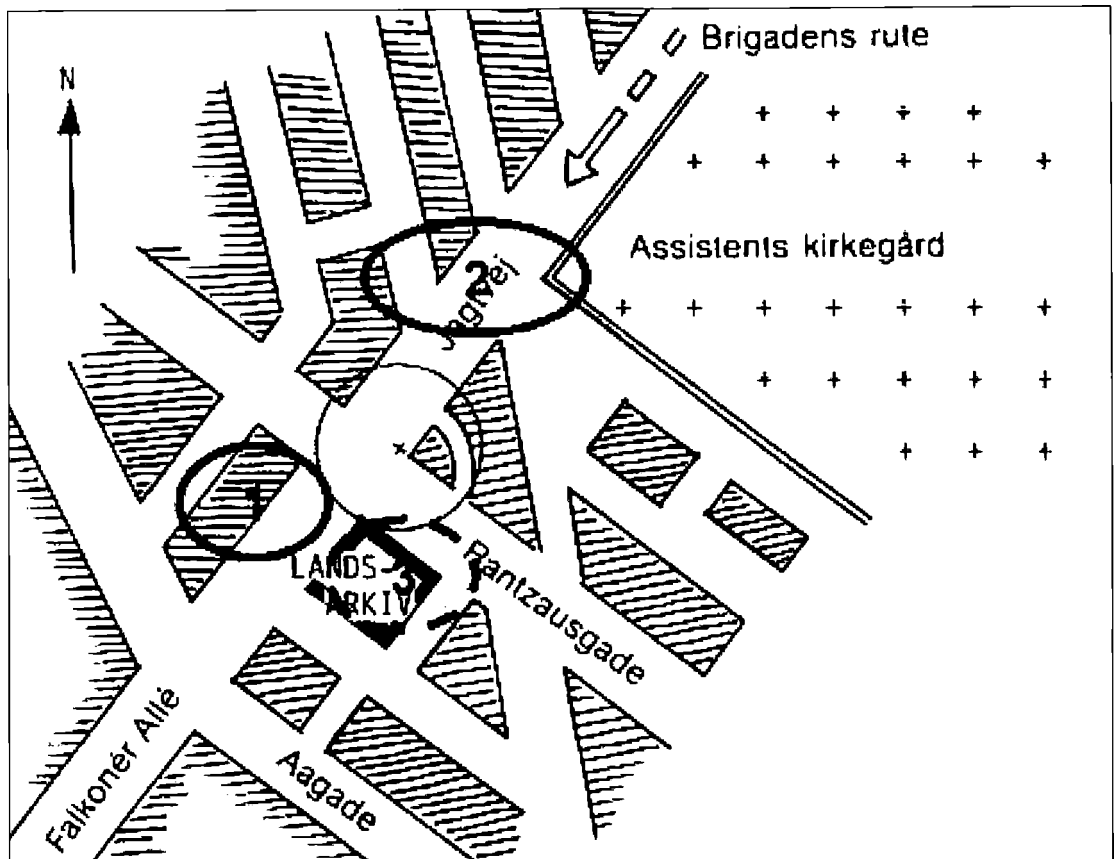
- Hvordan var det at opholde sig i kantonnementet i Genarp?

- Det, at vi klarede at bo der, beviste, at vi var nogle små mandfolk. Det var koldt både i og uden for teltene. Den kakkelovn, der stod midt i teltet, kunne slet ikke varme teltet op. Barberingen foregik i de små skovsøer, der var omkring kantonnementet. Den smule vand, vi fik udleveret, forsøgte vi at vaske os i, men det slog langt fra til. I øvrigt var der ingen borde, så vi stod op og spiste vore måltider. Det, der reddede det, var det gode kammeratskab og så det, at den mad, vi fik serveret, blev lavet af danske lotter, og det var ikke gule ærter, understregede Schøt-Nielsen. Med et smil fortalte han, at til påske havde de fået serveret et æg. Æg var en mangelvare i Sverige, så det var en begivenhed, der blev talt meget om.

Den 4. maj om aftenen

- Hvordan oplevede du den 4. maj om aftenen?

- Det foregik ved, at vi blev kaldt sammen. Vi fik at vide, at ledelsen var kommet under vejrs med, at der var ved at ske noget i Danmark, og at vi måtte være klar til at rykke ud og lade op. Det endte med, at delingen marcherede ud til det ammunitionsdepot, man havde ude i skoven, hvor resten af natten gik med at lade op. Ved sekstiden

Med rød cirkel er afmærket de tre steder, hvor det lykkedes HIPO'erne at dræbe tre medlemmer af Den Danske Brigade.

blev alle sat på lastbiler, og turen gik af sted mod Hålsingborg, hvor radiobilerne blev kørt om bord på én af hjælpeflottillens DSB-færger.

- Hvad tænkte du på under sejladsen hjem til Danmark?

- Nu har jeg altid været meget national, og jeg tror at huske, at jeg græd. Ingen kan forestille sig, hvordan det er at se Kronborg igen under de forhold. Han fortalte her, at han den 9. april 1940 havde skrevet et digt, der handlede om, at det at tyskerne havde besat Danmark, det ville han gøre noget ved. Han tilføjede, - Jeg tror, at da vi sejlede over Øresund den 5. maj 1945, da spillede romantikken en smule ind. Nu var det, jeg skrev om den 9. april 1940, lykkedes.

Om modtagelsen i Helsingør sagde han, - Det var alt for stort, alt for flot og alt for meget, det fortjente vi slet ikke. Folk var utroligt gode mod os. De kom med kaffe, smørrebrød og chokolade. Radiodelingen blev i Helsingør til næste dag, -

Du må ikke spørge, hvor vi sov om natten, for det har jeg glemt. Med sit sædvanlige lidt skælske smil tilføjede han, - Min kone påstod, at jeg sikkert havde fundet en pige at sove hos.

På vej mod København

- Hvordan var turen ind til København?

- Den var ganske ubeskrivelig. Den danske bøgeskov og solskin, glade mennesker og flag langs vejen, Schøt-Nielsen bliver tydeligt rørt, medens han fortæller om turen ned ad Strandvejen mod hovedstaden.

Da radiodelingen kom kørende langs med Tivoli, kom de under beskyldning fra UFA-bygningen på den anden side af gaden. Det var nogle medlemmer af Hipo-korpset, danske, der var ansat i det tyske Hilfspolizei (Hjælpepoliti), som skød på dem. Schøt-Nielsens gruppe søgte dækning i blandt andet en lyskasse, hvorfra de besvarede ilden.

- Ramte I nogle af angriberne? Schøt-Nielsen ser

op i loftet og ser uudgrundelig ud, og svarer så, - Det ved jeg ikke! De lå oppe på taget på den anden side af gaden.

Til gengæld fortalte han, at han aldrig glemmer situationen. For det første kunne han ikke registrere, om det var geværer eller maskinpistoler, de blev beskydt med, og han kan stadig genopleve lyden af de projektiler, der fór gennem luften omkring ham og hans kammerater. Han sagde, - Folk spørger så tit, hvordan kan soldater overleve i en krig? - Det kan de heller ikke, de lever slet ikke. Da beskydningen begyndte, og projektilerne fór gennem luften, og vore biler blev ramt, så lukkede hjernen ganske simpelt af. Der var kun én tanke tilbage, - Overlevelse!

Fra Tivoli fortsatte radiodelingen til Prinsessegades Skole, hvor de fik besked på at holde sig i ro. Det varede ikke længe, før han blev bekendt med, at modstandsbevægelsens folk havde mere end almindeligt travlt med at indfange piger, der havde været kærestere med tyske soldater. Målet med aktionen var at få dem klippet skaldet, så alle kunne se, hvad de havde lavet. Det var tydeligt, at den opførsel ikke bekom Schøt-Nielsen vel, han var glad for, at kompagnichefen, kaptajn Brunn de Neergaard, gav ordre om, at ingen af

hans personel deltog i den form for aktiviteter. Og, at skulle der hentes folk, der havde samarbejdet med tyskerne, var det kun ham, der kunne give ordre til afhentning.

Over for Prinsessegades Skole lå der en kaserne, hvor der stadig boede tyske soldater.

Brunn de Neergaard sagde til sine soldater, at de skulle gå over og få tyskerne til at forlade kaserne. - De er stadig bevæbnede, men de er ikke farlige, sagde han. Schøt-Nielsen og hans folk begav sig over til kaserne, hvor de fik en snak med tyskerne, som uden protester afleverede deres våben. De havde en bil, som de meget nødig ville af med. Efter en snak med Brunn de Neergaard blev man enige om, at de kunne beholde bilen og køre af sted i den, indtil de ikke havde mere benzin. Schøt-Nielsen kunne ikke nære sig, han skulle lige se, hvad der var i bilen. Grinende fortalte han, at årsagen til, at de så gerne ville have bilen med, var, at der lå en hel gris i bilen.

Lidt skuffet

- Var I skuffet over, at I ikke kom til at kæmpe mod tyskerne?

- Vi var vel lige så skuffede, som hvis man havde læst til læge, og så endte som arbejdsmand. Vi

Brigadens uniform udstillet i en glasmontre på Hjemmeværnets Museums afdeling om Den danske Brigade. Her tager Børge Schøt-Nielsen et kig på den uniform han bar som medlem af brigaden. Foto: s-n.

var meget opsatte på at vise, hvad vi kunne. Han fortalte videre, at han sammen med sine kammerater havde været til midnatsgudstjeneste i kirken i Genarp. Det havde været meget højtideligt. Efter gudstjenesten havde en kaptajn Jørgensen sagt, at han forventede et tab på omkring 50 %, hvis de kom i kamp mod tyskerne. Det var måske lidt fanatisk med det synspunkt, men der var ingen, der kommenterede det. - Vi havde hørt, at vi skulle foretage landgang ved Grenå, men det blev aldrig til noget.

- Hvad foretog I jer, efter at tingene var faldet lidt til ro?

- Faktisk ingenting, vi lå bare og ventede på at drage af sted ud i fædrelandet til én eller anden opgave. Endelig kom opgaven, og Schøt-Nielsen og hans kammerater i radiodelingen drog af sted til Fliegerhorst Vandel ved Vejle.

Hvad Schøt-Nielsen ikke vidste noget om var, at man dagen efter ankomsten til Vejle den 17. maj i Vejle Amts Folkeblad kunne læse en beklagelse af, at Stabskompagniet af Regiment Danforce ikke havde fået den heltemodtagelse på Vejle Banegård, som de fortjente. Regimentet havde nemlig glemt at meddele deres ankomst.

På flyvepladsen ved Vandel kunne man ikke skaffe indkvartering til alle folkene fra Danforce, så Schøt-Nielsen blev indkvarteret hos en tandlæge i Vejle. Medens i hvert fald 25 af hans kolleger blev indkvarteret i gård nr. 98 på Randbølvej i Vandel. Kaptajn Brunn de Neergaard blev indkvarteret på Grand Hotel. Da kaptajnen indimellem havde brug for lidt hjælp om morgenen, blev Schøt-Nielsen og en kollega indlogeret på hotellet. Her erfarede han for første gang i sit liv, at der var noget, der hed homoseksualitet. Brunn de Neergaard kaldte de to ind på sit værelse og fortalte dem, at han ikke var til damer, og at dette forhold kunne betyde, at der indimellem ville falde nogle bemærkninger om den sag. Med et bestemt udtryk i ansigtet sagde Schøt-Nielsen, - På grund af, at han var så ærlig over for os, så jeg utrolig meget op til Brunn de Neergaard.

Ude på Vandel gik han og hans kolleger vagt. Selv om englænderne også var der med ca. 75 mand og to delinger fra modstandsbevægelsens 9. Kompagni i Vejle, så var opgaven med at bevogte de 3.333 ha omfattende. Den opfattelse delte Schøt-Nielsen ikke, idet han fortalte, - Der var ikke en pind at lave, men vi gik da vagt og holdt øje med de tyske soldater og flygtninge derude, men ellers

skete der intet. Den vigtigste opgave var at sikre, at flygtninge og soldater var inden døre klokken otte om aftenen. Det syntes han var skrupsikkert, ikke mindst fordi det var sommer og dejligt vejr. - Det var en mærkelig tid, sagde han, - Det var underligt at gå rundt i en by, hvor der slet ingen mennesker var. Faktisk var alle beboerne blevet sat ud af deres huse året før den 1. juli. Luftwaffe havde brugt husene til indkvartering, kostforplejninger, fotolaboratorier, kontorer, og ikke mindst kørselskontorer for de danske entreprenørfirmaer, der arbejdede med at bygge flyvepladsen, men alle disse funktioner stoppede den 5. maj.

Hjemme igen

Han blev på Vandel indtil et par dage før den 10. juli, hvor han blev hjemsendt fra Århus.

- Hvad sagde din familie og venner, da du kom hjem igen?

- De var selvfølgelig glade for at se mig, men underligt nok, så har vi aldrig talt om, hvorledes de havde det i det år, jeg havde været borte. Jeg havde da en kæreste, før jeg tog til Sverige, og hun var i hvert fald glad for at se mig igen.

- Talte I heller ikke om, hvad du lavede i din tid som FDF-spejder, og det arbejde, du lavede for modstandsbevægelsen?

- Nej, min far sagde, at det var et overstået kapitel, og nu gjaldt det om at komme videre. Min kone sagde senere til mig, - Det er underligt, at I aldrig taler om dengang, du var i Sverige og i modstandsbevægelsen!

- Hvordan kom du i gang igen med det civile liv?

- Jeg var kommet i lære igen. Det var imidlertid ikke nok for Schøt-Nielsen at have et arbejde. Han ville gerne i gang med at løbe orienteringsløb. Han undersøgte, om der ikke var én eller anden sportsforening, hvor det kunne lade sig gøre. En kammerat gjorde ham opmærksom på, at der vist var en forening, DKU, hvor man kunne løbe orienteringsløb om onsdagen. Han tog derud og fik et medlemskort. - Jeg havde ikke sat mig meget ind i, hvad det var for en forening, men da jeg fik mit medlemskort, opdagede jeg, at jeg var blevet medlem af Danmarks Kommunistiske Ungdoms Sportsforening, sagde han med et stort grin. Det skulle blive endnu bedre. En dag fik han at vide, at Ib Nørlund (1917-89), dansk kommunist, politiker og chefideolog, ville komme til Horsens og holde et foredrag, og det burde jeg tage med til. Han anede ikke, hvad det drejede sig om, så han

Brigaderne blev den 18. maj 1945 budt velkommen af bagermester Olav Lyng fra Randbøldal. Det er ham med cyklen. Vi lånte for mange år siden hans billeder.

mødte op til foredraget iført sit pæneste tøj og med kongemærke i knaphullet på reversen. - Det tog Ib Nørlund pænt, men jeg var efter den tid ikke velset i foreningen. Da han i 1955 meldte sig ind i Hjemmeværnet blev han spurgt, om han havde været medlem af et politisk parti. Grinende fortalte han historien om sit medlemskab af kommunistpartiet.

- Hvordan var din fornemmelse af, hvordan danskerne opfattede din og dine kammeraters indsats i modstandsbevægelsen og i Den danske Brigade i Sverige?

- Det er der aldrig nogen, der har reageret på, og da slet ikke regeringen dengang.

- Har du nogensinde hørt om kodeordet "Hans er syg"?

- Ja, det har jeg, men det var først efter, vi kom hjem. Medens vi var i Sverige, var vi ikke klar over den politiske aftale mellem den danske skyggeregering og den svenske.

- Hvornår meldte du dig ind i brigadeforeningen?

- Jeg boede vist nok i Aalborg, da jeg meldte mig ind, men jeg kan ganske enkelt ikke huske hvilket år.

- Betyder det noget for dig, at man har lavet udstillingen om brigaden i Frøslevlejren?

Her kommer der et overraskende svar, som et eller andet sted har en smule bitterhed i sig. Schøt-Nielsen sagde rent ud, at det med udstillingen ikke betyder noget særligt. Det set på baggrund af, at han og hans kammerater troede, de var noget særligt, og det viste sig, at det var de ikke. Derfor betyder det med udstillingen og det med de medaljer og hæderstegn, der er lavet, ikke noget. Han har dog én medalje, han er stolt af. Det er den medalje, brigadeforeningen har givet ham for det arbejde, han har udført for foreningen i de mange år.

Gang i det civile liv

Efter at have afsluttet sin uddannelse på Horsens Dynamo- og Elektromotorfabrik skiftede Schøt-Nielsen job. Han blev ansat som kølemontør. Han brugte hele sommeren efter endt uddannelse med at lave køleanlæg på blandt andet hoteller. - Jeg tjente styrtende med penge, for arbejdet foregik både lørdag og søndag. De mange penge gjorde, at han også havde råd til at gå på værtshus. Her

traf han en mand, som var ansat ved Jydsk Telefon som centralmontør. De to faldt i snak, og manden spurgte, om ikke det var en ide at blive centralmontør ved Jydsk Telefon. Schøt-Nielsen var interesseret og fik en adresse, hvor han skulle henvende sig.

Han kom til samtale hos Jydsk Telefon. Her viste det sig, at hans onkel var den politibetjent, der under besættelsen havde sørget for, at selskabet havde benzin, indtil han blev taget af tyskerne i september 1944. Resultatet af onklens velvillighed over for selskabet gjorde, at han blev ansat. En ansættelse, der kom til at vare i 42 år. I de 42 år skiftede han tjenestestilling mange gange. Princippet var, helst ikke mere end fire år i det samme job. Det kom til at koste stillinger, han kunne have fået, men som han ikke fandt spæn-

Der var minder iblandt, som absolut kaldte på den lyse side af tilværelsen, hvilket gav et polisk blik til spørgeren. Foto: s-n.

dende nok. Med et smil sluttede han denne del af samtalen med at sige, - Men skidt, jeg endte i en lønklasse svarende til en kontorchef, så det var vel i grunden ikke så galt.

- Ind imellem dine forskellige jobs, fik du også tid til at blive gift, hvad hed din kone?

- Hun hed Bitten! Han traf Bitten på den måde, at en af hans kammerater var blevet færdig som maskinmester. Det ville kammeraten og kusinen gerne fejre, og Schøt-Nielsen blev inviteret med, mod at være kavalier for kusinens veninde. Selv om han havde en kæreste i Horsens og én i Århus, så mente han ikke, at det var en forhindring for at gå med i byen. Der blev banket på hans dør i Christiansgade. Udenfor stod kammeraten, kusinen og, - En høj flot pige med langt lyst hår! Med et stort smil sagde Schøt-Nielsen, medens han pegede på interviewerens, - Der! Der er hun, han havde mødt sit livs Bitten, og de blev gift i 1948. Det blev til to børn i ægteskabet, og i dag er der kommet fem børnebørn til. Schøt-Nielsens kone døde i 1983, og siden har han været enke-mand. Mange har spurgt ham, hvorfor han ikke har giftet sig igen. Til det svarede han selv, - Det er, efter et godt ægteskab, ikke bare noget, man finder. Til gengæld får du mindst 100 veninder, for eksempel er jeg ikke her i Frøslev én eneste gang, uden at jeg får et knus, og hvad mere har jeg brug for?

Tilbageblik på Sverige

Er der begivenheder fra tiden i Sverige, der ind imellem vender tilbage i tankerne?

- Nej, det kan jeg ikke sige, ud over det kammeratskab, vi havde, medens vi var der. Faktisk var det sådan, at jeg følte det kammeratskab, vi havde, endnu stærkere end det, jeg havde kendt fra skolen og fra mine arbejdspladser. Han fortalte videre, at efter hjemsendelsen forsvandt kammeraterne til alle sider. De læste til journalister, maskinmestre eller kom i lære, og alle forsvandt de langt væk.

Husmandssønnen der blev brigader

Den, der møder Børge Jacobsen på gaden, vil næppe forestille sig, at denne stille og venlige mand engang gennemgik én af de hårdeste militære uddannelser, nogen almindelig dansk soldat har fået. Næppe vil nogen tro, at han den 29. august 1943 på stedet traf en beslutning om at følge sin kaptajn til Sverige med det ene formål at kunne kæmpe videre mod den tyske besættelsesmagt. For at forstå hans handling skal man kende hans livshistorie, og den følger her.

Børge Jacobsen blev født den 16. april 1921 på et lille husmandssted i Isenvad ved Ikast. Hans far, Hans Christian Jacobsen var fra Grumløse på Sjælland, hvor han blev født den 8. september 1881, og hans mor Anna Katrine Jacobsen, født Jensen, blev født i Toksværd på Sjælland i 1888. Børge Jacobsens forældre købte et lille husmandssted i Engvang ved Isenvad. Familien voksede, og til slut havde Anna og Hans 12 børn. Det var mere, end husmandsstedet kunne brødføde, så faderen tog arbejde ved Ikast Kommune, hvor han med tiden avancerede til vejformand. Det be-

tød, at familien, indtil den ældste datter blev gammel nok, havde råd til at holde en tjenestepige.

Selv fik Børge Jacobsen lov at blive hjemme på husmandsstedet, til han var ni eller 10 år gammel, det husker han ikke præcist, men det var i den alder, han kom ud at tjene hos en landmand om sommeren.

Når han var hjemme om vinteren, måtte han hjælpe med til at passe dyrene, men der var også god tid til leg. Naboerne havde også mange børn, så der var legekammerater nok. Han husker sin barndom som fri og uden ret mange restriktioner, især kunne man fiske, hvor man ville.

Den megen frihed og god tid gav ham lyst til at skrive, og han husker et vers, han skrev til sin søster, som lød sådan:

*Om barndomsbækken, hvor var den kær,
den nynned' blidt over våde stene.
Måske vi noget nostalgisk er,
men vi har minder, så gode, rene,
som gennem blomstrende enge gik.*

Opvæksten

Børge Jacobsen fortalte, at det mest var hans mor, der stod for opdragelsen af ham og hans søskende. Faderen var jo på arbejde på vejen. - Men egentlig tror jeg, sagde han, - at vi søskende mest opdrog hinanden.

Hjemmet var kristent, og børnene blev sendt i søndagsskole. Hans forældre gik i kirke nu og da, men faderen skulle jo også passe bedriften. Samtidig tog han sig tid til at tage sine børn med ud i naturen og fortælle dem om planter, dyr og fugle. Endelig var det om søndagen, at han klipede sine drenge.

Der blev også tid og råd til familiefester, som Børge Jacobsen sagde: - Ved særlige lejligheder. Det kunne være konfirmation eller fødselsdage. Det var noget særligt, ikke mindst fordi han så fik gaver fra morforældrene, som var flyttet fra Sjælland til Viby ved Århus.

Til hverdag blev måltiderne indtaget i køkkenet, var der gæster, spiste man i dagligstuen, men børnene måtte som regel spise i køkkenet. Børge Jacobsen fik et smil på sit ansigt, da han fortalte, at man til hverdag nok mest fik stegt flæsk og

Børge Jacobsen i Brigadesamlingen i Frøslev.
Foto: s-n.

persillesovs, en ret, han stadig holder meget af. Afvekslingen var, at der én gang om ugen blev serveret fisk og ind imellem også frikadeller. Om søndagen kom der ofte fjerkræ eller kaniner på bordet. Familien holdt både kaniner, duer og høns. Især hanekyllingerne var lækre, de fik lov at gå frit omkring fra foråret til hen i oktober.

Det kunne ske, at sulekarret (kar med nedsaltet flæsk, forf. bem.) løb tom. Så måtte man ty til noget, der hed "amerikansk flæsk". Det var meget fedt. Det blev tilberedt ved, at hans mor bankede det godt igennem med en kødhammer, vendte det i æg og rasp og stegte det på panden, derefter blev flæsket kaldt for "husmandskoteletter".

Julen var den særlige fest. Der blev slagtet gris. Grisetæerne blev rensed og lagt i saltlage og efter en tid kogt til grønkålssuppe. Det var bestemt ikke Børge Jacobsens livret, men som han sagde: - Man spiste det, der kom på bordet. Hvis det kneb med at finde noget til efterret, så blev der serveret "dykænder". Det var varm skummetmælk fra mejeriet med saltede rugbrødsterninger i, det var ikke værst, fortalte han, men franskbrødsterninger ristet i sukker var nu alligevel bedre.

Blodet fra julegrisen blev lavet til blodpølse, kødet blev hakket og lavet til medisterpølse, af grisehovedet blev der lavet sylte, og endelig var der de vidunderlige finker. De blev lagt i en stenkrukke og overhældt med fedt, så kunne de holde sig en tre til fire uger i kælderen. - De blev ristet på panden, og vi fik dem serveret til morgenmad. - Det var mad for Mogens, sagde han med et glimt i øjet. Resten af kødet fra grisen, skinker og flæsk blev lagt i saltlage i sulekarret. Efter nogen tid blev skinkerne hængt til røgning, og derefter hængt op ved skorstenen på loftet.

Børge Jacobsen erindrer om, at det var i 1930'erne, hvor priserne på landbrugsvarer var helt i bund. En slagterigris kostede kun 35 kr. Han husker, at flere af hans ældre brødre ofte fik en halv gris som en del af deres løn. Han understreger, hvor slemt det var med priserne, ved at fortælle om en bonde, der måtte nødslette en ko. Ham og hans bror fik fem kroner at købe noget af kødet for. De fik så meget, at de dårligt kunne bære det hjem. - Det på trods af, at vi var et par store drenge på 10 og 12 år, sagde han.

Skolegang i Overisen

Skolegangen i 1920'erne var ikke det, der tog mest af børnenes tid. Børge Jacobsens skole lå

på toppen af en bakke i Overisen. Læreren, der hed Haberkost, var den eneste lærer ved skolen. Lærer Haberkost betjente sig ind imellem af sin ret til at stikke en lussing: - På rette tid og sted, som Børge Jacobsen fortalte, men det kunne også ende med, at én af drengene fik slag i bagdelen af pegependen.

Skolen var delt op i to klasser. Efter syv år i skolen, forlod han den i anden klasse.

Der var omkring 30 elever i hver klasse. Børnene blev undervist i religion, skriftlig og mundtlig dansk, det kunne være lidt besværligt, for alle børnene talte egnens jyske dialekt. Hertil kom undervisning i regning, naturlære, lidt kemi, og så var der gymnastik to gange om ugen.

Det var dengang, skoledagen begyndte med en sang og morgenbøn. I godt vejr legede ungerne ude i gården, hvor drengene spillede fodbold eller legede "ståtrod", medens pigerne sjippede eller "hoppede i mand". I dårligt vejr måtte de opholde sig i skolestuen, hvor de blandt andet spillede med marmorkugler.

Han var glad for sin skoletid, men det lød alligevel lidt som om, det med Luthers lille Katekismus og det at lære salmevers måske ind imellem var lidt for meget, det skulle man nemlig kunne på fingrene.

Stolt fortæller han, at han engang fik UG til eksamen i mundtlig dansk, og det endda medens præsten var til stede. Det var ikke salmevers, der gav den fine karakter, men derimod "Flugten til Amerika", som han lirede af, næsten uden at trække vejret.

Også dengang var der børn, der døjede med ordblindhed. Børge Jacobsen blev sat til at hjælpe Thomas, som havde meget svært ved det danske sprog. Haberkost straffede glad de unger, der ikke kunne deres lektier, men Thomas var fredet. Børge Jacobsen var irriteret over, at Thomas ikke kunne læse højt, så han mente, nogle bank ville hjælpe. Han fik lokket Thomas hen i et hjørne af skolegården, nu skulle han have klø. Det gik helt forkert. Thomas var stærkere end Børge Jacobsen, og det endte med, at det var Børge Jacobsen, der fik smæk. Resultatet af slagsmålet blev, at de to blev rigtig gode venner.

Konfirmationen

Tiden nærmede sig, da Børge Jacobsen skulle konfirmeres. Fra november til april gik han hver uge tre timer til konfirmationsforberedelse hos

pastor Johansen i Isenvad. Pastoren var ifølge Børge Jacobsen et meget fint menneske med rare venlige øjne og så god, som dagen var lang.

Stuen, hvor konfirmationsforberedelsesundervisningen foregik, skulle repareres. Det betød, at undervisningen skulle foregå i en stue på 1. sal. Da der voksede vedbend og rådhusvin op ad gavlen, fandt drengene ud af, at de kunne klatre op til vinduet, som pigerne åbnede. Det syntes pastor Johansen ikke om. Han gik så vidt som til at true med at straffe drengene, hvis det gentog sig. Selv om drengene ikke troede på truslerne, så holdt de alligevel op med at kravle op ad gavlen.

Børge Jacobsen blev klædt på til konfirmationen i jakkesæt og med hvid skjorte og slips. Han har glemt, hvordan vejret var den dag i april, hvor han blev konfirmeret. Til gengæld husker han, at der var mange gæster, både naboer og de ældre søskende, som var kommet hjem for at fejre ham. Gaverne var også dengang i 1935 vigtige. Han fik et armbåndsur af morforældrene i Århus, hans søskende forærede ham lommelærklæder og en pung. Den husbond, han tjente hos, gav ham en tegnebog med fem kroner i, medens venner og naboer tilsammen forærede ham 60 kroner, som han købte en ny cykel for.

Landbrugsmedhjælper

At komme ud at tjene som dreng på landet i 1930-32 betød, fortæller Børge Jacobsen, - at jeg skulle op tidligt om morgenen for at malke køerne, fodre, muge ud under grise og køer, alt sammen inden jeg skulle i skole. Det faldt ham ikke svært, for han havde gjort det samme hjemme, så længe han kunne huske. Arbejdet i marken bestod i at luge roer, samle kartofler op, og det vel at mærke på knæene. Han husker, at en morgen i oktober måned, da de skulle ud at samle kartofler op, havde det sneet om natten, det var meget ubehageligt.

De mennesker, han tjente hos, behandlede ham godt. Han fortalte, at der blev sunget meget, også under arbejdet. Arbejdsdagene kunne blive meget lange, især i kornhøstens tid. Naboen havde en maskine, som kunne skårlægge kornet. Derefter bandt han og de andre børn negene med hånden, og de voksne satte dem i skok.

Den 9. april

Børge Jacobsen husker datoen den 9. april ganske tydeligt. Han var nu karl på en gård i nærheden af

barndomshjemmet. Vinteren 1939-40 havde været ganske streng, men den 8. april kunne man gå i gang med forårsarbejdet i marken.

Morgenen den 9. april var solrig med en dybblå himmel efter let nattefrost. Ved sekstiden kom den første bølge af tyske fly hen over gården. Arbejdet gik næsten i stå, men dyrene skulle passes. Da han kom ind til morgenmad, hørte han i radioen Kong Christian den X's og statsminister Buhls taler med en opfordring om at bevare roen og passe arbejdet. - Det var en forfærdelig oplevelse, fortalte han. Hans husbond fortalte ham, at der var blevet kæmpet ved grænsen, og at flere danske soldater var blevet dræbt. Det hele var endt med total overgivelse. - Det var knugende! sagde han.

Hans modvilje mod den tyske besættelse af landet blev ikke mindre, da en kammerat tog ham med op på sit værelse for at vise ham billeder af de mest moderne tyske fly. Sammen med en kommentar om, at tyskerne ville vinde krigen med alt det fine materiel, de havde. Om det sagde han: - Jeg var hårdt trængt, men min lærer havde fortalt mig, at englænderne havde tabt mange slag, men at de altid vandt det sidste. Det blev enden på kammeratskabet, han talte aldrig med kammeraten efter den oplevelse.

Indkaldt til artilleriet

Den 1. november 1940 rejste Børge Jacobsen til Sjælland for at tjene på en gård hos noget af hans mors familie. Inden han rejste, havde hans lærer indtrængende advaret ham mod at melde sig til Frikorps Danmark. Læreren havde set, at aviserne opfordrede unge danske mænd til at melde sig. Selv husker han billeder fra avisen med Dannebrog og de unge danske helte, der kæmpede for Danmark. Han husker også Staunings udtalelse om, at Danmark ikke skulle være "Nordens Lænkehund", men tilpasse sig det nye Europa, som Hitler var ved at skabe.

I november 1942 blev han indkaldt til artilleriet. På det tidspunkt var det kun et fåtal af en årgang, der blev indkaldt, og han var en smule stolt over at være fundet egnet. Han skulle møde ved 4. Artilleriregiments 2. Batteri i Ringsted. Imidlertid havde tyskerne beslagnet kasernen, og derfor måtte han videre til Holbæk.

Han husker de første dage ved artilleriet og fortæller: - Vi løb rundt som en flok forvildede høns, men efter 14 dage havde vi fået lært at sige javel

på de rigtige steder og fundet ud af betydningen af de forskellige gradstegn. Herefter var soldaterlivet egentlig rigtig rart, fastslog han.

Maden viste sig at være en positiv oplevelse. På gården, hvor han havde tjent, var alting afmålt. Hos forsvaret var det kun sukker og smør, der var rationeret. Der var rigeligt af mælk, rugbrød, leverpostej og pålægget "Ramona", der var lavet af gulerødder, men meget velsmagende. Heller ikke fedt og kød var afmålt, noget, han fandt, var en god forandring.

Der var ikke varme på stuerne, men baderum og toiletter var opvarmet. Da det blev koldere, fik han udleveret endnu et ekstra tykt uldent tæppe og kunne holde varmen om natten.

Han kom til at stifte bekendtskab med modstandsbevægelsen på Holbæk Kaserne. To af de tjenstgørende ved Hærens Tekniske Korps var med til at fordele illegale blade. Han blev opfordret til at deltage, men var rystende nervøs ved tanken. Han kom kun af med et blad. Det listede han ned i frakkelommen på en herre, der stod foran ham i køen på posthuset i Holbæk.

Hvem vil med til Sverige?

Den 29. august om morgenen opstod der noget, der lignende krigstilstand i Danmark. Tyskerne forlangte det danske militær afvæbnet. Artilleriregimentet i Holbæk gik i stilling for at forsvare sig. Børge Jacobsens batteri gik i stilling ved en trælasthandel. Han selv kunne ikke deltage, han var indlagt på infirmeriet. Da han vågnede om morgenen, blev han hurtigt klar over, at der var noget galt. Der stak rekylgeværer ud af vinduerne. Soldaterne havde lagt madrasser ud over bunden af vinduerne for at give mere beskyttelse, hvis der blev skudt på dem. Han spurgte afdelingssygeplejersken, frøken Rasmussen, om han da ikke måtte få lov at melde sig til sit batteri. - For, som han sagde, - hvis vi skulle til at slås mod tyskerne, så ville han ikke ligge på infirmeriet. I stor hast fik han en kop kaffe, og det blev konstateret, at han ikke havde feber, og af sted gik det for at melde sig til tjeneste hos premierløjtnanten. - Ja, men 520, sagde han, - De har jo hverken gevær eller hjelm. Begge dele fik han hurtigt udleveret og sluttede sig til kammeraterne ved trælasthandlen. Forplejningen på stedet bestod af, at der kom en bagerdreng forbi, som forsynede dem med noget brød.

Chefen for regimentet, oberst Raabye, kom og

inspicerede styrken, hvor chefen for batteriet, kaptajn Brøndum, spurgte: - Vi kæmper vel, hr. oberst?, hvortil obersten svarede: - Ja, vi kæmper!

Borgerne i Holbæk og deres borgmester var bange for, at tyskerne skulle bombe byen og lagde pres på obersten for at få ham til at overgive sig. Det lykkedes. En halv time senere kørte en bil med en højttaler på taget og borgmesteren, politimesteren og obersten som passagerer rundt i byen og opfordrede alt militært personel til at gå tilbage til kasernen og aflevere deres våben.

Kaptajn Brøndum blev rasende. Han samlede batteriets mandskab og sagde ifølge Børge Jacobsen nogenlunde sådan: - Igen er vi blevet forrådt, igen må vi bøje nakken, jeg nægter. Er der nogen, der er uenig med mig, så træd frem. Vil tyskerne have vores våben, må de tage dem med magt. I er nu frit stillet, jeg vil forsøge at komme til Sverige. Bliver vi mødt med modstand af tyske enheder, må I ikke skyde først, men kommer det til kamp, så kæmp til sidste patron, gem den sidste til jer selv, hellere det end gå i tysk fangenskab.

De, der sluttede sig til kaptajnen, stjal fem lastbiler fra den motoriserede afdeling. Påmonterede dem med maskingeværer foran og bagud og tog al den ammunition, de kunne få fingrene i. Derefter gik turen ad landevejen mod Knabstrup Hovedgård, som var ejet af pensioneret oberst Lunn. Der fik de morgenmad, og oberst Lunn holdt følgende afskedstale til dem: - Det er de mænd, der forstår at handle, det er dem, der bygger rigerne og skaber landene. Vor Herre være med jer.

Efter morgenmaden gik turen videre op gennem Nordsjælland. Ved Frederikssund stod to tyske soldater vagt ved broen. De gjorde intet for at standse kolonnen. Ved Grærup Hegn gik man i skjul indtil mørkets frembrud. Så snart det var mørkt nok, kørte kolonnen ind til Gilleleje. Kaptajn Brøndum havde fundet ud af, at formanden for Det Danske Luftfartsselskab og trafikminister, den meget tyskvenlige Gunner Larsens cementbåd "Rørdal" lå i havnen.

Det danske politi i havnen var meget samarbejdsvillige, fortalte Børge Jacobsen, de bad blot om, at vi smadrede deres telefon, så tyskerne kunne se, at de ikke kunne advare nogen. I øvrigt var der én af betjentene, som besluttede sig for at tage med til Sverige.

"Rørdal" blev bordet. Kaptajnen protesterede voldsomt mod at skulle sejle de danske soldater

til Sverige, men da kommandoofficiant Christensen stak en pistol i maven på ham og sagde: - Enten sejler du, eller også bliver du skudt! Efter den salut opgav han videre argumentation. I det samme passerede en tysk patruljebåd forbi, besætningen på den havde ikke bemærket, hvad der foregik på "Rørdal", så den fortsatte ufortrødent. Derefter lagde "Rørdal" fra kaj og satte kursen mod Sverige. Der var en del søgang, så flere af soldaterne blev søsyge.

For Børge Jacobsen havde hele dagen været fyldt med spænding. Ville det lykkes at undgå tyskerne og komme til Sverige? Da han fik at vide, at "Rørdal" var kommet ind i svensk farvand, faldt han i dyb søvn og vågnede først, da skibet lagde til kaj i Höganäs Havn.

Kaptajn Brøndum skrev en seddel til kaptajnen, hvor han bekræftede, at han havde tvunget kaptajnen til at sejle ham og hans personel over Øresund.

Venlig modtagelse

- Vi blev venligt modtaget af svenskerne, som afvæbnede os på kajen, fortalte Børge Jacobsen. De søde svenske lotter sørgede for, at vi fik forplejning. Derefter blev vi fotograferet og fik udstedt pas.

Efter modtagelsen blev alle overført til en lejr uden for byen, hvor de var i tre-fire dage.

Svenskerne kom for at fastslå den enkeltes yrke (fag). Da Børge Jacobsen fortalte, at han var landbrugsmedhjælper, blev han sendt ud på en gård, som hed "Stjernelund", mellem Höganäs og Kullen. Der blev han ansat som røgter. Et arbejde, han var meget tilfreds med. - De havde kun 14 køer, dem og nogle grise skulle jeg passe. Han fik stort set lov at passe sig selv. Han er meget stolt af, at han fik forbedret køernes ydelse så meget, at fire af køerne blev stambogsført. Det medførte, at han blev inviteret med til en fest på hotellet, hvor røgteren, - Så at sige skulle udstilles, sagde han med et grin. Den aften fik han et indblik i svensk spirituskultur, - Svenskerne havde altid en flaske liggende udenfor, og da vi stod derude, sagde de til mig: - Drik nu dansker, det er din! - Jeg drak flasken ud, faldt bagefter, og hotellet faldt ned over mig, og jeg husker intet, før jeg vågnede hjemme i min seng næste dag.

Hans kammerat Folmer Nielsen blev ansat som karl samme sted. Børge Jacobsen var meget tilfreds med forholdene på gården. Han og hans

kollega havde et godt værelse med varme, de skulle godt nok selv fyre i kakkelovnen. Samtidig havde de adgang til bad og et tørrerum til at tørre deres tøj i. - Alt sammen noget, jeg ikke kendte fra min tid hjemme i Danmark! forklarede han. Han fortalte videre, at han også fik løn for sit arbejde. - Jeg har aldrig haft det så godt ved landbruget, som jeg havde det i Sverige, sagde han med et stort smil.

Julemiddagen i Sverige bestod blandt andet af ludfisk, som man fik nogle snaps til.

- Hvordan smager ludfisk?

- Det er en torskeart, som bliver lagt i kalklage. Den bliver taget op noget før, den skal spises, og vandes ud. Den smager faktisk rigtig godt. Ud over fisken fik vi også gåsesteg.

Den kendte svenske skuespiller Edvard Persson skulle have en gås til jul, og den fik Børge Jacobsen lov til at plukke.

Børge Jacobsen er en høflig mand, og han foreslog den juleaften, at man skulle udbringe et nifoldigt leve for værtsparret. - Det kan man kun gøre for Kongen, sagde bonden, - Så I må nøjes med tre! Og sådan blev det.

Medens Børge Jacobsen var på gården, kunne han skrive hjem til familien. Han modtog endda en pakke hjemmefra med tøj, men da han kom til Sofielund, var det slut med at skrive hjem.

Allerede i Holbæk den 29. august fik han sendt besked hjem til familien om, at han var på vej til Sverige. Han skrev beskeden på en seddel, som han gav til en kornet, der ikke ville med til Sverige. Denne kornet sørgede for, at sedlen blev sendt hjem til familien i Isenvad.

Ind i Den Danske Brigade

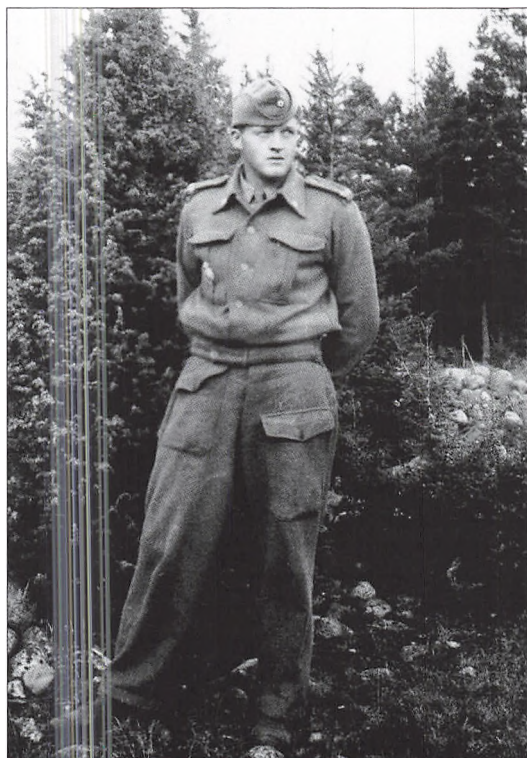
Da de "deserterede" danske soldater blev spredt rundt på deres arbejdspladser i Sydsverige, forsvandt de ikke ud af kaptajn Brøndums synsvinkel. Han fik adresserne på dem alle, uden at nogen ved det med sikkerhed, så var det kaptajnens mening, at de alle skulle være medlem af Den Danske Brigade. På et tidspunkt i april 1944 kom der besked til Børge Jacobsen om, at han den 1. maj 1944 skulle stille i Konga i Småland. Svenskerne havde oprettet en uddannelseslejr for brigaden ved "Sofielund" ved Flishult, hvor uddannelsen skulle finde sted.

- Hvorfor kom du først til Sofielund næsten et halvt år efter, brigaden var blevet oprettet?

- Det skyldtes, at der skulle være plads til os, min

kollega 511 mødte en uge før mig, fordi der var plads til ham. Børge Jacobsen fortæller, at han blev indkvarteret i "Citadellet", hvor også overlæge Røjel boede, inden han blev flyttet op på hovedbygningen. Medens Røjel var der, traf Børge Jacobsen ham igen, denne gang for at få en tand trukket ud.

- Hvor mange boede I på hvert kvarter?
 - Vi boede to mand på hver stue, hvor der var en underkøje og en overkøje samt to skabe til vores udrustning. Jeg boede sammen med Viggo Andresen. Han havde deltaget i vinterkrigen i Finland og var på det tidspunkt underkorporal.
 - Hvordan var maden på Sofielund?
 - Efter min mening var den rigtig god. Det var der mange, der ikke var enige i. Hvis vi klagede over maden, blev køkkenchefen Brandt, der havde grad af løjtnant, helt tovlig. Brandt havde overskæg, og havde vi klaget over maden, så blev han så rasende, at hans overskæg vippede op og ned, fortalte Børge Jacobsen med et stort grin, - Det var rigtig sjovt at se ham ophidset!
- Børge Jacobsen blev optaget på korporalskolen.

Børge Jacobsen som nyudnævnt underkorporal i Den Danske Brigade. Privatfoto.

Den afsluttende øvelse var en marchtur på 65 km. Den startede klokken 10 om aftenen. På ruten skulle de løse en mængde opgaver, det, der i dansk militær sprog kaldes for en handlebane, her blot af en betydelig længde. Opgaverne var skydning, kast med skarpe håndgranater, sprængning af broer, klæde om og lave te, opgaverne var virkelig forskellige. Børge Jacobsen og hans makker, elektriker Mortensen fra København, kom hjem fra turen næste dag kl. 13. Da de meldte sig hos kaptajnen, sagde han til dem, at de skulle se at få sig et bad, få noget at spise, og derefter kunne de få lov at hvile. Efter badet gik de to i kostforplejningen for at få mad. Her mødte de Brandt, som meddelte dem, at han ikke havde mad til dem. Foreholdt, at de var sendt til spisning af kaptajnen, fik tonen en anden lyd, og Brandt fandt maden frem til dem. Efter spisningen gik de to til ro, men blot for om aftenen igen at blive purret ud til natøvelse, - Det var en virkelig hård uddannelse, understregede Børge Jacobsen. Efter øvelsen blev han udnævnt til underkorporal.

Uddannelsen

- Fortæl om den uddannelse, I fik.
- Vi fik en grundig uddannelse i bykamp. Vi lærte, at skulle vi indtage et hus, så skulle vi først smide en håndgranat ind gennem enten en dør eller et vindue. Så snart den var eksploderet, var det med at komme ind i huset i en fart. Vi havde også en mængde øvelser i at skyde. En anden øvelse var, at vi skulle øve os i at kravle under pigtråd. En gang hang mit tøj fast i pigtråden, og jeg kunne kun komme ud ved at kravle baglæns.
- Hvad med den fysiske uddannelse og træning, hvordan foregik det?
- Vores kaptajn Lyng, han blev siden oberst i Viborg, trænede os i boksning, derudover havde vi gymnastik og løbetræning, det foregik rundt om en sø i nærheden, en tur på syv kilometer. Vi løb faktisk temmelig meget.
- Hvordan var forholdet mellem de menige og befalingsmændene i den daglige tjeneste?
- Det var rigtig godt. Da jeg kom til Sofielund, gik jeg i geleddet sammen med officiant Oskar Christensen og premierløjtnant Heinhøj. Vi var endnu ikke så mange, så de indgik i gruppen i de første par måneder af uddannelsen. Efterhånden som der kom flere og flere medlemmer i brigaden, så fik de to deres egen deling eller gruppe. Smilende fortæller Børge Jacobsen, at fra begyndelsen var

de fleste medlemmer af brigaden officerer og befalingsmænd. De værste var dem fra Livgarden, de var nogle lange fyre, og når det rigtigt skulle gå stærkt under en marchtur, så blev de sat i spidsen for kolonnen, -Det var sørme ikke til at følge med de lange ben, fortæller han smilende.

Han sidder lidt og tænker, inden han siger, - Ja, og så havde vi en øvelse med Marokko-Jensen, han var en hård hund, men han blev sendt til Hortunaholm, erklæringen lød næsten som en lettelse.

- Havde du nogen mulighed for at følge med i, hvorledes krigen gik ude i Europa?

- Ja, nede i gymnastiksalen hang der et stort kort, hvor fronterne hele tiden blev ført ajour.

Kontakt med svenskerne

- Havde I nogen form for kontakt med den svenske befolkning?

- Om søndagen besøgte vi en bondemand oppe i Småland, hvor vi plukkede tyttebær. En søndag var jeg sammen med et par kammerater på besøg hos bonden, hvor vi skulle sortere tyttebær. Det foregik på en håndtrukken rensemaskine beregnet til korn. Den kunne sortere bladene fra, og de gode bær faldt til den ene side og de dårlige til den anden. Grinende fortalte Børge Jacobsen, at han måtte have sagt noget, der kunne opfattes som brokkeri, for pludselig sagde den ene svensker: - Vi brokker du dej din jävla skåning! Manden troede, at Børge Jacobsen var skåning, det morede han sig meget over. - Nok kunne jeg tale lidt svensk, men blive taget for at være skåning, det havde jeg ikke regnet med, sagde han.

- Havde I mulighed for at gå i byen om aftenen?

- Ja, det havde vi. En aften var min stuekammerat Viggo og jeg taget ind til Rävemåla, hvor der var dans i folkeparken. Men der var der nogle nordmænd og danskere, som var kommet op at slå om Grønland, idet nordmændene havde beskyldt danskerne for at have stjålet Grønland fra Norge. Viggo og jeg blev enige om ikke at blande os. Det var klogt, for pludselig kom det svenske politi, de angreb med trukne sabler, vi skyndte os til gengæld hjem til Sofielund.

- Hvor tog I ellers hen?

- Hvis vi ville ud at spise på et hotel, så skulle vi til Växjö, men det var dyrt, så det skulle der spares sammen til. Jeg tror, det lykkedes for mig at komme af sted to gange. Det skal ses på baggrund af, at vi fik, så vidt jeg husker, 1,25 kr. i løn om dagen, og et måltid mad med en snaps til

kostede vel omkring fem kroner.

Med sine godt 20 år var Børge Jacobsen en mand i sin ungdoms vår, og han fik sig da også en kæreste i det svenske, - Men det blev nu aldrig til noget, forklarede han.

Kantonnement i Skåne

- Den 14. april 1945 begyndte man at flytte bataljonerne i kantonnement ved Hakaberga i Skåne, hvornår blev din bataljon flyttet?

- Jeg var i 4. Bataljons 2. Kompagni, og vi blev samtidig flyttet til en skov ved Genarp, hvor hele brigaden blev samlet. Vi havde alle sammen fornemmelsen af, at nu skulle vi hjem. Vi regnede også med, at vi skulle hjem og slås. Men vi fik intet at vide om, at tyskerne havde kapituleret.

- Hvordan var stemningen mellem brigadererne, da beskeden om, at I skulle flytte, kom?

- Ja, vi regnede jo med, at nu skete der snart noget! Og vi var i rimelig godt humør.

- Hvordan var I indkvarteret i Genarp?

- Vi boede ti mand i hvert telt. I midten stod der en kakkelovn, og vi lå alle med fødderne ind mod kakkelovnen, som en lagkage, der var skåret i skiver.

- Oplevede du den britiske generalmajor R.H. Dewings inspektion af Den Danske Brigade?

- Jeg husker ikke enkeltheder, og da jeg ikke kan engelsk, forstod jeg heller ikke, hvad det var, han sagde til os. Men alene det, at han var der, var en stor ting. Vi var jo også blevet sat under engelsk kommando og havde fået navneforandring til "Danforce". Jeg mener i øvrigt også, at Christmas-Møller var ovre at besøge os.

- Var det i forbindelse med generalmajor R.H. Dewings besøg, at Christmas-Møller besøgte jer?

- Det tør jeg ikke sige med sikkerhed.

Hjem til Danmark

Medens hele Danmark jublede den 4. maj om aftenen, blev hele Den Danske Brigade sendt på landevejen for at blive udskibet. Det foregik på svenske lastbiler og i øsende regnvej. Ingen af brigadererne vidste, som skrevet, noget om, at tyskerne havde kapituleret. Børge Jacobsens bataljon satte kursen mod Hälsingborg, hvor de fik udleveret ammunition og blev klar over, at nu skulle de snart hjem. Han husker, at de fik udleveret chokolade, som de fik besked på, de måtte spise, hvis de kom i en trængt situation. Men faktisk spiste de det med det samme. - Mærkeligt

nok, så følte jeg, at jeg blev beroliget af at spise chokoladen. Han erindrer, at en af hans kammerater, 64, var meget nervøs, han var i Børge Jacobsens gruppe, og hans nervøsitet forplantede sig til de andre medlemmer i gruppen. - Jeg tror, sagde Børge Jacobsen, - at han var bange for, at vi skulle over at slås for alvor.

- Hvordan var dine følelser, da du skulle gå ombord i et skib for at sejle hjem til Danmark?

- Med os havde vi nummer 64, som var meget nervøs. Hans nervøsitet forplantede sig lidt til os andre. Jeg vil da ikke sige, at jeg bad mit Fader Vor, men følelsen var stort set den samme, som den var den 29. august 1943, da vi lå og ventede på tyskerne i Holbæk. To gange havde vi fået at vide af kaptajn Brøndum, at vi kunne risikere at miste livet. Måske havde 64 aldrig fået den besked? Og derfor var han så nervøs.

- Kan du huske, hvad det skib, I gik ombord i, hed?

- Jeg kan huske, at det var en DSB færge, og den hed enten Helsingør eller Helsingborg. Da vi sejlede ind til Helsingør Havn, kunne vi se de tyske soldater stå foran Kronborg Slot i skjorteærmer. Det beroligede os en del, hvis de ville have skudt på os, så kunne de have gjort det. De stod bare og kiggede på os og nød det dejlige solskinsvejr.

- Hvordan var det at se Kronborg fra den svenske side?

- Det husker jeg ikke rigtig. Vi stod stuvet tæt sammen nede på vogndækket, hvor vi i øvrigt måtte blive helt til næste dag, jeg husker tydeligt den nat, jeg sov på en jernbaneskinne, det var ikke helt behageligt, og vi lå pakket sammen som sild i en tønde, på den måde kunne vi varme hinanden.

Først den 6. maj forlod 4. Bataljon færgen for at rejse med toget til Hellerup. Herfra skulle de marchere ind til København. Den tur blev ret så dramatisk. Da de marcherede ned ad Jagtvejen, blev der skudt på kolonnen oppe fra tagene.

- Hvad gjorde du så?

- Jeg beordrede min gruppe i dækning ved et statik, hvor der var en død vinkel. Kuglerne ramte ned i stenbroen og hvinede om ørerne på os. Jeg kan huske, mens jeg lå der, at jeg tænkte, - Gud ved, om jeg nu bliver ramt? Pludselig standsede skydningen, og vi rejste os op. Jeg så på mine folk, som alle var ligblege, og sagde til dem: - Hvordan er det, I ser ud? - Hvordan tror du, at du selv ser ud? Var modspørgsmålet. Der var dog in-

gen, der havde tisset i bukserne, hvilket nok kan ske, når kuglerne piber om ørerne på én.

- Fik I ikke besvaret ilden?

- Nej, for vi kunne ikke komme til at skyde på grund af den tætte ild. Da vi endelig kom op at stå, lå der en kvinde under sin cykel. Hun var blevet ramt i benet, og hun græd meget. Vi sørgede for at få hende ind i en opgang, hvor nogle civile tog sig af hende.

Fra kolonnen blev folk advaret mod at gå frem til vinduerne, Børge Jacobsen fortalte, at der fra brigaden blev skudt mod nogle af de åbne vinduer.

- Nåede I nogensinde at få øje på nogle af snigskytterne?

- Ja, ja så faktisk én af dem, en dansk HIPO (Hilfspolizei - Hjelpepoliti), der blev skudt efter ham, men han gik i dækning bag en skorsten, om han blev ramt, ved jeg ikke. Jeg hørte senere, at nogle af HIPO'erne var blevet skudt og dræbt, men selv så jeg ingen.

- Var der nogen i din gruppe, der blev ramt?

- Nej, heldigvis! Men premierløjtnant Heinhøj, en god kammerat, blev dræbt. Trist at en så reel mand, der aldrig bandede, skulle slås ihjel.

Tanken om Heinhøj vakte minder hos Børge Jacobsen, han begyndte at fortælle om engang, han lå i en hytte sammen med ham under en øvelse. Øvelsen varede en hel uge, og de holdt sig blandt andet varme ved at isolere sig mod jorden med

Tyske soldater ved den dansk/tyske grænse i Kruså i dagene efter kapitulationen. Børge Jacobsen var med til at tage alt fra dem, inden de fik lov at passere grænsen. Han fortalte, at han ikke havde den store medlidenhed med dem, ikke mindst ved tanken om den 9. april 1940.

”Göteborg Handels og Sjöfartstidningen”. Børge Jacobsen fortalte, at han var kommet til at sige s’gu eller brugt et andet bandeord, hvorefter Heinhøj sagde til ham: - Jeg har aldrig hørt Dem bande Jacobsen, det lød en smule bebrejdende, så meget, at Børge Jacobsen husker det endnu 53 år efter.

- Hvor blev I indkvarteret i København?

- Det var på Matthæusgades Skole. Da vi kom derind, blev der skudt på os igen, også der var der et par stykker, der blev ramt, men ikke livsfarligt.

- Var du skuffet over, at I ikke kom i kamp mod tyskerne?

- Ja, det var jeg. Jeg havde hele tiden regnet med, at jeg skulle ofre mit liv, fordi det var min pligt. Det var det samme som den 29. august, hvor jeg ikke ville blive på infirmeriet, men ville ud at hjælpe mine kammerater og kaptajn Brøndum. Om den kaptajn, han så meget op til, sagde Børge Jacobsen, - Han blev i øvrigt misrøgtet på det skammeligste rent retsmæssigt efter krigen.

- Hvordan blev I modtaget af den danske befolkning?

- De stod som sild i en tønde langs vejen, da vi drog ind i København, og hilste os med blomster og flag. Børge Jacobsen undrer sig stadig over, hvordan HIPO’erne kunne finde på at skyde ned mellem uskyldige mennesker.

- Hvornår blev du hjemsendt?

- Det blev jeg ved en afskedsparade i Sønderborg den 10. juli 1945.

- Hvad lavede du fra den 10. maj, og til du blev hjemsendt?

- Da gik jeg vagt ved den dansk-tyske grænse. I den periode fik vi lidt oprejsning, fordi vi var med til at afvæbne de tyske soldater ved grænsen. Han tænkte tilbage på den 29. august og sagde så: - Jeg blev til gengæld ikke afvæbnet af tyskerne. Der var meget stolthed i stemmen, da den bemærkning faldt. Danmark havde kapituleret, men det havde Børge Jacobsen ikke.

En af de stunder, hvor oprejsningen blev mest tydelig, var, da han forlangte at få udleveret en tysk officers pistol. Han fortalte, at der ikke var blevet givet nogen instruktion i, hvem der kunne tage hvad fra hvem. Men den tyske officer ville ikke aflevere sin pistol til en underkorporal, han vidste nemlig, at han ikke behøvede aflevere sit våben til en person af lavere grad. Børge Jacobsen gik ind til vagtkommandøren, som var en britisk løjtnant af irsk afstamning. - Han var et ”stort brød”, rødhåret og fregnet og iført shorts, som afslørede de mange røde hår på benene. Løjtnanten gik ud og tog pistolen fra den tyske officer, vendte ham rundt og gav ham et ordentlig spark bagi. Den tyske officer lod sig ikke mærke med noget. Kommanderede sin afdeling i march, hvorefter de forlod Danmark i strækmarch. Børge Jacobsen undskyldte lidt irerens opførsel og sagde, - Ja, han har sikkert også været med i ørkenkrigen og har oplevet ting, der ikke var så rare.

Skuffelse

- Hvor meget gik du op i at holde forbindelsen med dine kammerater fra brigaden, efter at I blev hjemsendt?

- Jeg blev noget skuffet, men jeg havde dog forbindelse med dem fra København, idet de fleste af dem, jeg var sammen med, var københavnere. Især 519 havde jeg kontakt med, lige til han døde. Jeg havde også kontakt med Sigurd, han var murermester på Livø, men han er desværre også død. Endelig var der Rudolf, som var kasserer for brigadeforeningen, det var ham, der lånte mine billeder, men som glemte at returnere dem.

Børge Jacobsen fortalte, at de første 10 år var det så som så med kontakten, men ved ti-års jubilæet var de samlet igen og havde besøg af Arveprins Knud.

- Men så blev jeg gift den 31. august 1947. Vi fik fire børn, og det betød, at jeg ikke længere kunne nå at komme til sammenkomsterne.

- Hvad kom du til at arbejde med?

- Jeg blev ansat ved DSB i Århus, hvor jeg rangerede tog. Jeg søgte uddannelse som trafikassistent, det var dem, der bestyrede de små stationer ude på landet. Det betød, at jeg blev sendt til Brabrand, fordi jeg skulle lære postekspedition. På samme tid begyndte DSB at nedlægge de små stationer. Firmaet var så hensynsfuldt, at man skrev til Børge Jacobsen, at der ikke var megen fremtid i jobbet som trafikassistent. Det betød, at han søgte en stilling i Tinglev. At det blev Tinglev skyldtes, at han fik en forstander i Århus, som han ikke rigtig kunne enes med.

I Tinglev boede han til leje i et af DSB’s huse. Desværre var huset fugtigt, og da skimmelsvamp fik hans astma til at bryde ud, måtte han efter seks år søge en stilling i Fredericia, hvor han stadig bor.

- Har du gjort dig tanker om, hvorvidt den danske

regering og befolkning skønnede på den indsats, I gjorde i Den danske Brigade?

- Faktisk har jeg den indstilling, at de ikke skønnede på det. Jeg kan huske engang, jeg mødte op til en 4. maj højtidelighed i Fredericia. Der stod en herre ved siden af mig, som spurgte: - Hvor har du været frihedskæmper? Da jeg svarede ham, at jeg ikke havde været frihedskæmper, men medlem af Den Danske Brigade i Sverige, fik jeg det svar: - Det her er kun for frihedskæmpere!
- Det var som om, at jeg i den sammenhæng ikke var noget værd.
- Har du nogensinde hørt om kodeordet "Hans er syg!"?
- Nej, det har jeg ikke!
- Har du heller ikke hørt om, at den regering, der

gik af den 29. august 1943, havde planer om, at Den Danske Brigade skulle bruges til at sikre dem magten, hvis modstandsbevægelsen ville hindre dem i at komme tilbage til taburetterne?

- Jo, det har jeg hørt om, så vidt jeg husker, var det én af grundene til, at blandt andet Røjel pludselig var væk. Men ellers ved jeg ikke meget om det.
- Hvad gjorde mest indtryk på dig i din tid i Sverige?
- Det var uden tvivl den familie, jeg arbejdede hos. De var nogle dejlige mennesker, i det hele taget var alle de svenskere, jeg lærte at kende, nogle rare mennesker. Jeg har kun været udsat for én svensker, som var lidt "høj i hatten". Ellers blev jeg altid mødt med stor imødekommenhed og hjælpsomhed.

Han kendte til forfølgelse

Fra altanen er der en herlig udsigt over Skt. Jørgens Sø og ned til Planetariumet, i dag giver en mængde måger flyveopvisning over søen. Lejligheden på fjerde sal i Vester Søgade i København er yderst smagfuldt indrettet og med god kunst på væggene. Modtagelsen var hjertelig, og Arne Melchior, med en fortid som handelslærling, brigader i Den Danske Brigade i Sverige og senere direktør og trafikminister, er mere end indstillet på at fortælle om sit liv. Ikke kun om tiden i brigaden, men også om det at være jøde i Danmark, ikke mindst i dagene omkring den 1. oktober 1943, da den tyske besættelsesmagt havde besluttet, at nu skulle alle danske jøder sendes til KZ-lejren Theresienstadt i Tjekkosllovakiet.

Arne Melchior er født den 22. oktober 1924 på Frederiksberg, dengang hed vejen Johannevej, i dag er navnet skiftet ud til Ingemannsvej. Han er søn af dengang rabbiner, senere overrabbiner, Marcus og hustru, Metha Melchior. Det at være

Arne Melchior. Privatfoto.

rabbiner i 1924 var et meget dårligt lønnet arbejde, så Metha Melchior måtte tage arbejde for at være med til at forsørge familien, der havde fem børn. 20 år senere, under landflygtigheden i Malmø, kom et sjette til.

Arne Melchior beundrede sin mor lyser ud af ham, medens han remser op, hvad moderen kunne klare. Faderen var af den gamle skole, der ikke rørte en finger derhjemme. Moderen måtte klare hele husholdningen foruden at gå på arbejde og i øvrigt være medlem af flere bestyrelser.

Skolegang

Arne Melchior begyndte sin skolegang i Carolineskolen, som var en jødisk skole, kun for drenge, grundlagt i 1805. Dengang var der kun syv års undervisningspligt, så efter syv år måtte han forlade Carolineskolen til påske. Blot for at fortsætte i 3. mellemklassen på Fuglevangsvejens Skole til sommerferien, hvorefter han begyndte i 4. mellem efter ferien. Det varede kun et par måneder, så blev han taget ud af skolen. Hans forældres gode venner havde tilbudt ham en plads som lærling i tekstilbranchen. Det var en stor skuffelse for den unge Melchior. Han havde en drøm om at blive skolelærer og fældede en tåre over ikke at kunne fortsætte i skolen. Hans far forklarede ham, at hans storebroder, Verner David, der gik på Frederiksberg Gymnasium, var den eneste, forældrene havde råd til at lade studere.

Den 1. november begyndte han i sin læreplads hos Frederik Hertz' Klædevarer en Gros. Dengang var det som at vinde i lotteriet at få en sådan læreplads, hvilket ikke hindrede, at Melchior var meget bedrøvet over udviklingen. Hans far sagde trøstende til ham, - Jeg indrømmer, du har pædagogiske evner, men hvis du er dygtig nok, kan du måske ende som chef og bruge dine evner på de medarbejdere, du måtte få til den tid.

- Hvordan var Carolineskolen indrettet?

- Det var en fire etagers bygning med meget brede trapper og klasseværelser og specialklasseværelser på hver etage, og skolegården lå lige ud til Åboulevarden. Der var das i gården, men også træk og slip. Om pædagogikken fortalte han, med alvor i stemmen, at dengang fik man af spanskkrøret. Læreren havde kompetence til at slå ungerne

i håndfladen med spanskrøret. Skulle det gå voldsommere til, det vil sige slag i den bare ende, så skulle drengen ned til skoleinspektøren Harry Pihler, og så var det ned med bukserne inden afstraffelsen. Antallet af slag blev ført til protokolsammen med oplysning om, hvad forseelsen var, og hvilken lærer, der havde bragt barnet ind til afstraffelsen.

Arne Melchior har hele sit voksenliv ladet sin røst høre i utallige sammenhænge. Det var ikke anderledes i skoletiden. Det kunne hænde, at han blev sat uden for døren i et kvarter eller resten af timen. Den form for straf var han meget utilfreds med, idet læreren jo kunne forklare en vanskelig matematikopgave, medens han var væk, hvilket han så gik glip af.

I en alder af 14 år sendte han et læserbrev til BT, hvor han klagede over, at læreren kunne bruge den slags straffe, når der jo var undervisningspligt i landet. Brevet blev offentliggjort anonymt, da han frygtede for konsekvenserne, hvis skolen fandt ud af, at det var ham, der var forfatteren.

Hans karakterer i skolen lå i den pæne ende, men når det kom til opførsel, kunne det kun blive til G+.

Rødhåret

- Kan du fortælle en historie fra skolegården?

- Det, der især prægede min barndom, var, at jeg var rødhåret. Når han blev foreholdt, at han var rødhåret, nægtede han det hårdnakket og påstod, at han var kastaniebrun som hans mor. Da han kom over i Fuglevangsvejens Skole, var der i 3. mellem både en rødhåret dreng og en rødhåret pige. Nu var det ikke helt så let for de andre elever at drille den rødhårede dreng. Men man fandt hurtigt på noget andet. Når en kammerat i en debat løb tør for argumenter, sluttede den som regel med, - Åh klap i med dig, din jødetamp!

Kammeraterne kunne godt forstå, at han ikke deltog i undervisningen om lørdagen, den jødiske sabbat, men de kunne ikke begribe, at han ikke kunne deltage i udflugter om lørdagen. Smilende forklarede Arne Melchior, at sabbatten i hans familie, og mange andre jødiske familier, er familiens dag, hvad kammeraterne havde svært ved at forstå. Konsekvensen ved ikke at gå i skole om lørdagen var, at han lørdag aften måtte ringe til en kammerat for at få at vide, hvilke lektier han havde fået for til om mandagen.

Skoleskiftet betød, at hans karakter i dansk stil

pludselig faldt fra at være UG eller UG- til G+. Det havde sammenhæng med, at hans lærerinde fru Ross var gift med en professor i tysk ved Københavns Universitet. Denne havde, som Melchior diplomatisk udtrykte det, - Lovligt vidtgående forståelse for hr. Hitlers politik. Derfor var de synspunkter, der var givet udtryk for i stilen, årsagen til den lave karakter. - Det betød, at jeg lærte at tilpasse mig, så synspunkterne passede, og karakteren derfor steg, - Jeg assimilerede mig, sagde han med et underfundigt ansigtsudtryk. Skolen fik, som fortalt, en brat ende.

I lære

I læretiden hos Frederik Hertz' Klædevarer en Gros gik han på aftenskole tre aftener om ugen ud over, at der var en 48 timers arbejdsuge. Hertil kom, at han også skulle gå på kursus i tekstiler og lære branchekundskab, - Det kunne let blive til en arbejdsuge på 60 timer, sagde han.

Arbejdspladsen var det dengang nybyggede Gutenberghus i Vognmagergade nr. syv. Man handlede med skræddere og konfektionsfabrikker, som man leverede alle former for stoffer til. Selv om der var nok at se til, så blev der også tid til at spille fodbold og samle på frimærker. Fra han var 12, til han var 15 år, var han leder af børnegrupper i en ungdomsforening under Mo-saisk Trossamfund. Smilende fortalte han, at det var her, han havde haft mulighed for at vise sine pædagogiske talenter.

Modstandsbevægelsen

- Nåede du at komme i kontakt med modstandsbevægelsen, inden du måtte flygte til Sverige?

- Modstandsbevægelsen er måske så meget sagt. Hans storebroder Verner David var kommet med nogle illegale blade, som de delte ud. Bladene blev gemt bag fronten oven på et skab på deres fælles værelse. En dag, da moderen gjorde rent, fandt hun bladene. Det var Marcus Melchior ikke glad for. Drengene blev kaldt til samtale og fik at vide, at ikke nok med, at det kunne gå galt for dem selv, men tyskerne kunne bruge en sådan adfærd til at lade det gå ud over jøderne i Danmark i almindelighed. Faderen mindede dem om, at Danmark var det eneste tysk-besatte land, hvor jøderne ikke var tvunget til at bære Davidsstjernen. Arne Melchior fortalte, at efter besættelsen den 9. april 1940 lukkede det jødiske månedsblad, og der udkom ikke længere jødiske bøger,

men synagogen fortsatte, og det samme gjorde de jødiske skoler, og det var frygten for at se disse funktioner lukket, der fik faderen til at bede dem om at stoppe med at uddele de illegale blade. - Hvilket vi også gjorde nogen tid efter.

Mørke skyer

Da regeringen gik af den 29. august 1943, var den jødiske menighed klar over, at der kunne ske ændringer i deres forhold. Indtil da havde samarbejdsregeringen været deres garanti mod overgreb fra tysk side. Der gik da også kun én måned, før forholdene ændrede sig dramatisk. Tidligere havde der gået rygter om, at nu ville der ske jøderne et eller andet. Han storebroder Verner David, der var fyldt 20 år, havde taget konsekvensen af disse rygter og var flygtet til Sverige. Blandt andet var Victor Borge også flygtet. Ikke uden grund, for den 29. august blev en del danskere arresteret, deriblandt den tidligere overrabbiner Max Friedinger og højesteretssagfører C.B. Henriques. Marcus Melchior blev ikke arresteret, fordi han ikke stod i telefonbogen som rabbiner, årsagen var, at Friedinger ikke ville have en 2. rabbiner.

Ferdinand Duckwitz

Det har måske ikke så meget med Den Danske Brigade i Sverige at gøre, og så alligevel, den tyske diplomat Georg Ferdinand Duckwitz, der blev født den 29. september 1904 i Bremen og døde den 16. februar 1973 samme sted, blev den direkte årsag til, at mange unge og yngre danske jøder senere kunne melde sig til Den Danske Brigade. Duckwitz fylder meget i Arne Melchiors erindringer, så meget, at omtalen af ham fik tårerne frem i hans øjne, og derfor lader vi Melchior selv fortælle sin oplevelse af Georg Ferdinand Duckwitz.

- Her i byen var der ved den tyske besættelsesmagt en skibsfarts- og havnekyndig mand ved navn Ferdinand Duckwitz. Han fik en dag i september et brev fra Berlin ind på sit bord. I brevet blev Duckwitz beordret til at sørge for kajplads i Københavns havn til et fragtskib af en bestemt størrelse. Som bilag til brevet var der en meddelelse om på hvilken dato, jagten på de danske jøder skulle gå ind. Jøderne skulle bringes til skibet, som så skulle sejle dem til Tyskland.

Arne Melchior beskriver Duckwitz som én af de retfærdige og modige tyskere. Brevet fik Duckwitz

til at bede om orlov, og han rejser til Berlin for at tale med udenrigsminister von Rippentrop. Han havde absolut ikke tid til at tale med denne mand fra København. Med uforrettet sag fortsatte Duckwitz sin rejse til Stockholm. Her fik han foretræde for den svenske statsminister Per Albin Hansson. Han viste Hansson papiret med planen om jødeforfølgelsen i Danmark. Duckwitz gav Per Albin Hansson ideen om, at den svenske regering skulle invitere alle jøder i Danmark til at komme og bosætte sig i Sverige. Det tog kun den svenske regering 24 timer at beslutte at sende invitationen. Det sker gennem den danske gesandt (ambassadør) i Stockholm, og noten blev sendt til den tyske regering i Berlin. Der går nogle dage, men der kommer ikke noget svar. Duckwitz må forlade Stockholm og rejser tilbage til København, og datoen den 1. oktober er kommet meget tæt på. Hjemme i København opsøger Duckwitz politikerne Hans Hedtoft, H.C. Hansen og Alsing Andersen. Han fortæller de tre om indholdet af papirerne og beder dem om at advare den jødiske menighed. C.B. Henriques var blevet løsladt fra Horserød, men ham turde man ikke opsøge. I stedet henvendte man sig til overretssagfører Rothenberg, som rådede de tre til at henvende sig til Arne Melchiors far, Marcus Melchior. Aftenen før aktionen mod jøderne skulle starte, kom enten Hedtofts eller Alsing Andersens sekretær op til Marcus Melchior på Forchammersvej for at meddele, hvad der skulle ske. Det blev dermed Marcus Melchiors opgave at advare sine medlemmer af menigheden. - Det kunne han forholdsvis let gøre, fordi næste aften var den jødiske nytårsaften, den aften, hvor tyskerne havde bestemt, at aktionen skulle starte. Næste morgen cyklede Arne Melchior med sin far til synagogen i Krystalgade. I modsætning til almindelige hverdage var der denne nytårsaftensdag mange mennesker i synagogen. På vejen cyklede de forbi en mælkedreng, der gik og fløjtede. Hans far udbrød, - Tænk at noget menneske kan fløjte på en sådan dag!

Gudstjenesten gik i gang, og da Marcus Melchior havde en følelse af, at alle var kommet, afbrød han gudstjenesten for at komme med sin meddelelse om tyskernes planer. Han understregede alvoren i meddelelsen og advarede mod at tro, at det også denne gang var et rygte, der var sat i gang, nu var det alvor. Beskeden lød, - Gå hjem og advar venner og familie, og sørg for ikke at være hjemme de næste tre nætter. Arne Melchior

og hans lillesøster blev sendt af sted med en liste over mennesker, der skulle advares.

Familien flygter

Der stod så Marcus Melchior med en gravid kone og fire børn. De skulle væk fra København, og de kunne ikke gemme sig hvor som helst. Arne Melchior understregede, at de ikke kunne gemme sig hos venner eller bekendte, som de kendte godt i forvejen, dette af frygt for at blive angivet. Marcus Melchior kontaktede derfor en pastor Kildeby, som boede i nærheden af Slagelse. Kildeby havde været forstander på Hoptrup Højskole, hvor Melchior flere gange havde holdt foredrag. De kendte hinanden, uden nogensinde at være kommet sammen privat. Kildeby sagde straks ja til at give dem husly, og familien rejste derned. Det viste sig, at Kildebys kone var død i mellemtiden, men det gav ingen skår i gæstfriheden. Om søndagen var Melchior med i kirke. Under gudstjenesten læste pastor Kildeby de danske biskoppers protestbrev mod jødeforfølgelserne op. Beretningen om de danske biskoppers protest berørte Arne Melchior dybt.

Dagen efter familiens ankomst var det pastor Kildebys fødselsdag. Hans søn, Knud Kildeby, der studerede jura i København, kom hjem for at gratulere sin far. Det mest interessante for Arne Melchior i den sammenhæng var, at Knud Kildeby var involveret i en gruppe, der havde til opgave at finde jøder i København og få dem til Sverige. De to unge mænd blev enige om, at Melchior skulle tage med til København og hjælpe til med at løse opgaven. Fru Melchior var meget imod, men det hjalp ikke. Faderen advarede ham meget mod at tage med, og hvis han endelig gjorde det, måtte han under ingen omstændigheder besøge hjemmet på Forchhammersvej. Faderens tillid til sine egne formaninger var åbenbart ikke store, for han sluttede med at sige til sønnen, - Hvis du nu alligevel gør det, så skal du bringe mig det brev, jeg fik fra Kong Christian den X den 31. januar 1941. Brevet var Kongens tak for bogen "Glimt af Jødedommens Historie", som Marcus Melchior var medforfatter til, og som han havde sendt Kongen i anledning af nytåret.

Arne Melchior var i København i seks eller syv dage, og hver nat boede han et nyt sted. Hans familie blev boende hos pastor Kildeby indtil flugten den 10. oktober 1943. Han fortalte, at han og Knud Kildebys gruppe havde betydeligt mere at

gøre, end de kunne nå. Én dag havde han tre breve, der skulle afleveres inden mørkets frembrud, hvor udgangsforbuddet trådte i kraft. Han holdt på Rådhuspladsen og vidste, at han ikke kunne nå ud til den adresse, han havde ude på Amager. Han spurgte en mand, der holdt ved siden af ham, om han ikke nok ville aflevere brevet på adressen. Manden nikkede forstående og sagde, - Selvfølgelig! Melchior kunne senere konstatere, at brevet var nået frem.

Hans stemme blev rørt, når han talte om danskernes enestående hjælpsomhed i de dage. For eksempel var han oppe hos landsretssagfører Per Federspiel i Skindergade for at hente 35.000,00 kr. Selv om det var spændende, så blev der også tid til en kæreste, hvis mor havde en fotoforretning, hun havde nogle venner, og en aften spurgte han, om han kunne bo hos dem om natten. Det kunne han godt, men der var inviteret gæster. Lige før gæsterne ankom, kom manden i huset ud i køkkenet og sagde, at der var én af gæsterne, han ikke var helt sikker på i forhold til tyskerne. Af den grund skulle han blive i køkkenet. Skulle manden nu alligevel uforvarende få øje på ham, skulle han blot fortælle, at han var kæreste med husassistenten, forklarede Melchior med et smil.

Nettet strammes

Selv den tyske Værnemagt var imod jødeforfølgelserne. Melchior slog ud med hånden og sagde, - De havde det jo dejligt i Danmark, og derfor ønskede de ingen ballade med befolkningen. Hvis de tyske soldater virkelig havde villet, så havde de kunnet standse mange af de transporter, der fandt sted. Der går mange historier om, at de tyske soldater har stået på havnen og set, hvad der foregik, og alligevel vendte de ryggen til. Trods det blev det efterhånden vanskeligere at komme over Øresund til Sverige.

En dag kommer et par af kammeraterne og siger til ham, - Arne, nu må du tænke på din familie. Flere og flere af ruterne er blevet lukket, og vi har fundet en hel anden rute til dig. Han rejste ned til familien ved Slagelse og meddelte dem, at de hurtigst muligt skulle rejse til bispegården i Nykøbing Falster, hvor biskop Plum residerede. Arne Melchior havde en plan om at tage tilbage til arbejdet i København, men her gjorde han regning uden sin far, som sagde, - Vi rejser, og vi rejser sammen! - Det skændtes vi om, jeg ved ikke hvor længe, men han tillod vel, at det varede 45

sekunder, sagde Melchior med et stort smil, hans respekt for faderen var næsten til at føle på.

Om aftenen den 10. oktober bliver han sammen med 22 andre kørt i bil op til en fiskerihavn og ført ned i lasten på en fiskekutter.

Det skulle blive en dramatisk nat. Fiskekutteren sejlede ud på Østersøen. - Sejladsen varede i mange timer, fem, seks, syv måske otte stykker, sagde Melchior. Og hvad værre var, ingen anede, hvor de befandt sig. På et tidspunkt begyndte en kvindelig læge at uddele giftpiller, som man kunne tage, hvis nu tyskerne kom og stoppede båden. Melchior senior nedlagde på stedet forbud mod, at nogen af hans familie slugte pillerne, uanset hvad! Næste morgen viste det sig, at skipperen overhovedet ikke anede, hvor de befandt sig. Han havde kun en kystskippereksamen og kunne kun navigere, når han kunne se land. Hvad endnu værre var, de var ved at løbe tør for brændstof. Efter 16 timers sejlads fik de land i sigte. Der var en høj skrænt ned mod havet, og oppe på toppen af skrænten kunne man se soldater med skråhuer og våben, der vinkede ud til dem, at de kunne komme i land. Det værste var bare, ingen vidste, om det var Tyskland eller Sverige, der lå foran dem.

Det var Sverige

- Gudskelov var det Sverige, sagde Melchior med et smil. Stedet, de var havnet ved, hedder Lilla Beddinge og ligger nordøst for Ystad, ikke et sted man ofte modtog bådflugtninge fra Danmark. Man havde godt nok hørt om, at de danske jøder flygtede til Sverige, men havde ikke drømt om at skulle se dem komme i land der. Arne Melchior slog ud med armene og sagde på svensk, - Vi vår välkomna! Og derefter blev de indkvarteret på en skole.

- Blev I afhørt af det svenske politi?

- Nej overhovedet ikke! Han fortsatte med at fortælle, at inden de gik i land, var hans mor besvimmelig om bord på skibet og måtte bæres i land. Senere forklarede faderen ham, at hans mor var gravid. Det fik Arne Melchior til at udbryde, - Jamen far dog, I har fem børn i forvejen! Den bemærkning skulle han have sparet sig. Den gamle rabbiner var af den lige så gamle skole, og han blev mildt sagt stram i ansigtet, han slog i bordet og sagde, - Arne, nok har du et vist frispog, men denne del af livet er du nok så venlig at overlade til mor og mig!

Næste morgen blev de af det svenske politi kørt til en højskole, der lå mellem Malmö og Lund. Familien ville gerne væk fra højskolen. Der var imidlertid kommet så mange jødiske flygtninge til Sverige, at den svenske regering havde besluttet, at jøderne ikke måtte flytte til Stockholm, Göteborg og Malmö. Så kom hans far i tanke om, at han kendte en mand i Christiansstad, der hed Boris Levinschall, som han kendte gennem et nordisk samarbejde. Boris Levinschall var meget imødekommende og lovede i løbet af 24 timer at skaffe sengeplads til hele familien.

Det lettede på familiens situation, da det danske gesandtskab i Stockholm ansatte Marcus Melchior som overrabbiner. Det var første gang i jødernes 400-årige historie i Danmark, at man havde en statsansat overrabbiner, og så i Sverige. Nu var Melchior blevet statsemedsmand, og det betød, at han kunne få lov at bosætte sig i Malmö. Marcus Melchior brugte sin tid som overrabbiner i Sverige til at rejse rundt til de jødiske menigheder for at forrette gudstjenester, rådgivning, undervisning, sjælesorg og så videre.

Vejen til brigaden

Da de var flyttet til Christiansstad, gik Arne Melchior op på "Arbudsformedlingen" og fik arbejde på lageret på Bong's Fabrikker, som fremstillede konvolutter. Han havde fået et værelse hos hr. Johansson, som også arbejdede hos Bong's. Så medens den øvrige familie drog til Malmö, blev unge Melchior i Christiansstad. Med økonomien stod det ikke så slet til. Han fik 48 kroner om ugen, og betalte fem for værelset og en 10-15 kr. om ugen for mad, og så skulle han ikke betale skat.

- Jeg har altid været noget af en "højtråber", forklarede Melchior, - Og i den tid, jeg boede i Christiansstad, skrev jeg artikler til "Christianstad Dagbladet", blandt andet skrev jeg én om Kaj Munk, som jeg så meget op til.

- Kendte du noget til Den Danske Brigade, for du forlod Danmark?

- Nej, men sammen med nogle venner dannede vi en Dansk/Norsk Forening. Foreningen abonnerede på et blad, der hed Danskeren, som blev udgivet af Det Danske Flygtningekontor i Stockholm, der havde professor Stefan Hurwitz som leder. I bladets nummer i februar 1944 så Arne Melchior en omtale af Den Danske Brigade, hvor der blandt andet stod noget om hvor mange of-

ficerer, der var i korpset, og at soldaterne kom fra Den Kgl. Livgarde og andre korps. Endelig var der en omtale af, at man ville låne penge af den svenske regering til at oprette træningslejre. I artiklen stod der også, at man ikke kunne indkalde folk, men at man kunne melde sig frivilligt.

Formålet med Den Danske Brigade blev opgivet til at være, at man gerne ville have et korps, der kunne medvirke til Danmarks endelige befrielse. Arne Melchior skrev med det samme et brev til den adresse, der stod i annoncen, at han gerne ville melde sig. Svaret kom i begyndelsen af marts og var et afslag. Han havde i sit brev skrevet, at da han levede et traditionelt jødisk liv, så holdt han sig til de jødiske spiseregler. Begrundelsen var, at korpsets læge havde udtalt, at skulle han spise kosher, ville det betyde, at han kun kunne spise halvdelen af den mad, der blev serveret. Derfor afslaget. Det melchiorske temperament kom ganske alvorligt i kog. Han fik på fabrikken lov til at ringe til Stockholm. Han var heldig at få fat i den premierløjtnant, der havde underskrevet brevet. Han ville nu vide, om den begrundelse, der stod i brevet, stod til troende, eller om der lå andre motiver bag. Premierløjtnanten svarede høfligt, at brevet indhold stod til troende. På den baggrund sagde han, at han så alligevel gerne ville melde sig, og derved blev det.

- Hvordan kunne du se bort fra de jødiske regler?

- Der er to forhold, der gør, at man kan fravige reglerne, det ene er sygdom, og det andet er krig, og det var såvist det sidste, der var tale om.

Kort efter kom beskeden om, at han skulle møde den 6. juli i Håtunaholm. Nu var der tilbage at tage til Malmö for at fortælle forældrene om, at han havde meldt sig. Faderen mente, det var i orden og sagde,

- Arne har gjort ikke bare det rigtige, men også det nødvendige. Det passede ham endnu bedre, fordi han rejste rundt til de jødiske menigheder, hvor man var lidt i tvivl om, hvad man skulle i forhold til brigaden. Nu kunne han med sindsro råde dem til at melde sig, og så i øvrigt understrege sit udsagn med, at hans egen søn allerede havde meldt sig. Hans mor var alligevel betænkelig ved sønnens indrullering.

Han gav møde ved 3. Bataljon 2. Kompagni 1. Deling som menig nummer 2513. Samme dag meldte menig 2511 sig, den senere nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer. - Vi havde det til fælles,

at vi begge var præstebørn. Hans far var biskop i Århus og min far overrabbiner, og så var vi begge lidt rundryggede. Når de var ude at marchere, hvor man var indplaceret efter højde, så gik Hoffmeyer yderst, 2512 i midten og Melchior yderst til højre, som den tredje række i marchkolonnen. - Kornet Nielsen fra Odense skældte os ofte ud og forlangte, at vi skulle se op mod himlen. Henvendt til 2511 Hoffmeyer råbte han, - Se op mod himlen 2511, det er s'gu det nærmeste, De nogensinde kommer den! Smilende sagde Melchior, - Og det var adresseret til biskoppens søn. - Har du andre morsomme oplevelser, du vil fortælle om?

Lidt underfundigt lød svaret, - Jeg havde en dejlig kæreste i Uppsala, men det er jo ikke noget at fortælle om! Det må læseren så gå glip af.

- Havde I mulighed for at følge med i krigens gang?

- Ja, vi lyttede til de danske udsendelser fra BBC i London.

Melchior understregede, at han var meget krigsliderlig dengang, og der blev da heller ikke lagt skjul på, at de skulle uddannes til krig. Kornet Nielsen gjorde sit til, at de unge mennesker kom i god træning. Der var morgenmad klokken syv. Men kornet Nielsen arrangerede morgenløb og badning allerede klokken seks, og Arne Melchior var én af den tredjedel af delingen, der ivrigt deltog i træningen.

Han udtrykker sig i begejstrede vendinger om sin bataljonschef, kammerherre Carl Erik Gustav von Freiesleben, senere oberst og chef for Den Kgl. Livgarde.

Arne Melchior blev takket være sine talegaver, den ene af kompagniets to talsmænd. I den sammenhæng mødte han to gange von Freiesleben. Den ene anledning tog sit udgangspunkt i en marchtur på omkring 60 km. Turen varede ca. et døgn. Den tur gav anledning til megen vrede blandt delingens medlemmer. Man mente, at det var noget pjat, man levede ikke længere i 1920, nu om dage måtte man vel kunne bruge lastbiler, når man skulle flytte sig så langt. Resultatet af det lille "oprør" blev, at de to talsmænd bad om foretræde for von Freiesleben. De fik foretræde og fremførte deres ærinde. Von Freiesleben så på dem og sagde, - Mine herrer, De skal uddannes til krig. Det, vi blandt andet skal lære jer, er selvtillid. I ved aldrig, hvad I kommer ud for. I kan komme ud for farlige situationer, hvor I skal vide,

hvad I skal gøre, og hvor I er i stand til at redde jeres eget liv. Hvis det var rigtigt, skulle vi skyde med skarp ammunition under øvelserne, men det må vi ikke. Derfor må vi lære jer selvtillid på anden måde. I forgårs var der ingen af jer, der troede på, at I kunne marchere 60 km med fuld udrustning, nu ved I, at I kan, og på den måde opbygger vi jeres selvtillid.

Anden gang han var i kontakt med von Freiesleben var grunden, at maden blev dårligere og dårligere. Han havde undersøgt sagen og fået at vide af kompagnichef Johansen, at det var Svenska Järnvegar (SJ), De Svenske Jernbaners cateringfirma, der stod for leveringen af maden, og at de fik et bestemt beløb pr. dag pr. mand. Det endte med, at der blev indkaldt til et møde, hvor de andre kompagniers talsmænd mødte op sammen med en underdirektør fra det svenske cateringfirma.

Det blev et lidt underligt møde, hvor den svenske underdirektør holdt en grådkvalt tale om, hvor lykkelige de skulle være, fordi de havde fået lov at være i Sverige. I stedet for at brokke sig skulle de hellere tænke på deres danske landsmænd, der var under tyskernes åg, eller på de mange flygt-

ningebørn rundt om i Europa, som sultede. Og derfor syntes han, at det var under al kritik, at de kunne finde på at klage over maden.

Melchior var blevet godt irriteret på underdirektøren, og da der blev mulighed for at komme med indlæg, var han den første, der havde fingeren oppe. Han fik ordet og sagde, - Det var interessante oplysninger, De kom med. Jeg vil gerne vide, om betalingen for maden, som firmaet får, er blevet sat ned. Underdirektøren kunne ikke se, hvorfor han skulle vide det. - Jo, forklarede Melchior, - Jeg vil gerne vide, om de penge, De får, som ikke bliver brugt til kost til os, så i stedet bliver givet til de stakkels flygtningebørn i Europa eller til nødlidende danskere. For, hvis det er tilfældet, så er emnet for mødet et helt andet. I så fald vil vi gerne tale med lægen om, hvor lidt vi kan nøjes med! Vi vil nemlig gerne hjælpe de omtalte flygtninge. Underdirektøren blev tavs efter den svada.

Da man forlod mødet, kom von Freiesleben hen og lagde hånden på Melchiors skulder og sagde, - Godt talt, det havde De ære af! Smilende sagde Arne Melchior, - Den bemærkning var jeg meget stolt af.

Teltkjøkken Håtunaholm sommeren 1944.

Sala

Fra teltlejren ved Håtunaholm kom Arne Melchior og hans kompagni til en barakby ved byen Sala. Første gang, han og hans kammerater fik weekendorlov fra lørdag middag til søndag aften, blev det fejret med, at omkring 30-35 mand tog busserne ind til Sala. Inde i Sala var der en "Dansbana", en meget stor barakbygning, hvor der var plads til 12-1500 mennesker. I den ene ende af salen sad der et meget stort orkester. - Der kom vi så 30-35 mand, flotte fyre dengang, og dansede fem- eller 10-øres danse, det vil sige, man kunne danse tre danse for det beløb. Disse flotte veltrænede fyre, som Melchior beskrev sig selv og sine kammerater, "gik i krig", det vil sige, de lagde i den grad an på de svenske piger. Den aktion førte på mindre end en time til et blomstrende danskerhad. Pludselig var de blevet til "de jäkla danskarne", og udenfor blev der udkæmpet nogle drabelige nævekampe. At dømmes efter Melchior's udtryk og gestikulationen var det et minde fra Sverige, der bekom ham ganske vel.

Mandag morgen var det en anden sag. Da stillede oberstløjtnant Bruun de Neergaard, der var adjutant, og von Freiesleben op foran geleddet for at meddele, at man ikke længere kunne holde weekendorlov i Sala, men mindst skulle tage ind til Uppsala eller Stockholm, fordi der ville de ikke syne så meget.

Det med den militære uddannelse medførte, at soldaterne også skulle lære jiu-jitsu. Han fortalte, at han var blevet instrueret om ikke at gøre modstand, hvad han selvfølgelig ikke kunne lade være med, resultatet var, at han brækkede højre ben. Benet skulle være i gips de næste to måneder, og Melchior blev sendt ned til Malmø til sin mor. Smilende sagde han, - Det var held i uheld, for det var så koldt oppe i Sala. Efter at benet igen var blevet brugbart, gik turen tilbage til Sala, hvor han blev cykelordonnans hos kaptajn Johansen.

- Kan du huske noget fra de underholdningsaftener, der blev arrangeret?

- Ork ja, jeg husker blandt andet en aften, hvor vi havde en norsk kunstner på besøg. Efter forestillingen skulle vi synge nationalsangene. Først sang vi "Ja vi elsker dette landet" til ære for kunstneren. Jeg var konferencier og istemte sammen med andre "Der er et yndigt land." Pludselig kom én eller anden oberstløjtnant springende ind på scenen og kommanderede, - Hold inde! Han protesterede højlydt og forlangte, at der blev af-

sunget "Kong Christian stod ved højen mast", og det gjorde vi så. Tørt bemærkede Melchior, - Han var fra Livgarden.

Det at fortælle om at synge vækkede en erindring hos Melchior, der næsten fik ham op af sofaen. Han fortalte, at når han var med på marchture, var det ofte en lettelse at kunne synge en sang. Således blev der en dag kommanderet, - Der må synges! Hele kompagniet istemte sangen:

*"Vi stiger og stiger og stiger, maskine
og mand er et, klar til kamp!
Og alle propeller fortæller rød front,
for vi er på vagt for Sovjet!"*

- Det blev for meget for officererne, og pludselig skreg kornet Nielsen, - Hold inde! - Det var altid ham, der råbte, når løjtnanten ikke gad. Så lød kommandoen, - I flyverskjul til højre løb! Soldaterne stod på hovedet ned ad skrænten, alt medens kornet Nielsen gik og røg sig en cigaret oppe på vejen. Da cigareten var røget, lød kommandoen, - I marchkolonne på vejen træd an! Medens Melchior gjorde kravlebevægelser med armene og havde et bredt smil på ansigtet, sagde han, - Så kunne vi ikke nære os, så alt medens vi kravlede op, sang vi stille, - Vi stiger og stiger... Og så var det kornet Niensens tur til at få sig et grin.

Melchior kunne ikke blive færdig med kornet Nielsen og fortalte om en tur ind gennem vagten, hvor man skulle hilse på vagter, der til gengæld præsenterede gevær. En dag på vej ind gennem vagten afgav kornet Nielsen avertissementskommandoen, - Giv agt se til, efterfulgt af et - Højre! Det gik helt galt, vagten stod til venstre for kolonnen, så mange så til venstre. Kornet Nielsen blev rasende, - Hvad er I for nogle bavianer, skreg han, jeg har kommanderet se til højre. Straffen for "forseelsen" var, at de længe måtte marchere, medens de så til højre.

Om selve uddannelsen fortalte Melchior, at han var almindelig fodtude og deltog i de øvelser, der kom, hvad enten det var om dagen eller om natten. Han fortalte, at han var ret heldig, han blev altid sat til at bevogte "et eller andet". Smilende fortalte han, at de nok havde fundet ud af, at han ikke var alt for god til at klatre i reb og den slags.

- Hvordan var dit forhold til befalingsmændene og officererne?

- Nu har jeg jo allerede nævnt kornet Nielsen. Ud

over ham var der kompagnichefen Johansen, han var noget af det mest lavmælte, jeg nogensinde har truffet. Han var en befalingsmand, der ganske enkelt ikke kunne råbe højt, hvad de fleste af de andre bestemt kunne. Det forhold, man havde til de to grupper, var, som Melchior understreger, meget præget af tiden. - Der var mange af de menige medlemmer, som havde udført meget brave ting hjemme i Danmark, og som jeg, efterhånden som jeg hørte om det, så op til med den største respekt. Derfor burde det måske have været naturligt, om der i fritiden havde været en større kontakt os imellem. Selv kornet Nielsen, som arrangerede disse frivillige morgenture, kunne ikke finde på at komme og omgås os jovialt efter fyraften. Det skete heller ikke, at de for eksempel kom og drak en øl sammen med mandskabet. De holdt sig for sig selv. Selvfølgelig var de med, når der var underholdning og den slags, men ellers ikke.

Om det at være befalingsmand fortalte han, at en korporal blev betragtet som en professionel soldat. Hvorimod de underkorporaler, der blev udnævnt ud af geledet, ikke blev betragtet som rigtige befalingsmænd, selv om de af og til fik kommandoen over en gruppe på en fem-seks mand.

Særlig én øvelse under uddannelsen gjorde et stort indtryk på Arne Melchior. Kompagniet var blevet sendt af sted på marchtur, delingsvis og i fuld feltmæssig udrustning. Ingen havde fået at vide, hvor de skulle hen. Det eneste, de kunne konstatere, var, at jo længere de kom væk fra lejren, jo længere ville vejen tilbage blive. Efterhånden som turen blev lang nok, begyndte enkelte at falde fra. Det hjalp lige lidt. Kornet Nielsen og løjtnanten jagede dem op igen og bad dem følge med. Det endte med, at nogle af dem måtte kravle af sted. Efterhånden var der så mange, der faldt fra, at der blev kommanderet to gange til venstre, og så gik det hjemad. Et par kilometer før lejren var humøret igen steget, men så kom man til en sidevej, her blev der kommanderet, - Svingning til højre! Halvdelen af delingen var faldet fra, men bare et par hundrede meter nede af vejen gav resten op. Endelig blev der kommanderet, - Holdt foran! Det hele viste sig at være en prøve på, hvor meget mandskabet kunne holde til, og hvornår man gav op fysisk såvel som psykisk. - De var i det hele taget meget gode til at lave den slags prøver på os, understregede Melchior.

Fra januar 1945 blev det sådan, at soldaterne kunne søge orlov. Det benyttede Melchior sig af.

Sammen med sin kammerat 2502 Dannemand tog han orlov omkring 1. februar, hvor de to flyttede ind på et værelse i Stockholm. For at tjene til dagen og vejen gav de sig til at sælge blandt meget andet trækammer.

I front mod København

- Hvordan havde du det, da du blev indkaldt for at komme i kantonnement ved Genarp?

- På det tidspunkt boede jeg i Stockholm sammen med Dannemand, og vi gik jo hele tiden og ventede på, at der skulle ske noget. Det var frustrerende, for vi vidste aldrig, hvad der skulle ske. Vi kunne nærmest ikke planlægge for i morgen, og slet ikke for næste uge. Dilemmaet var blandt andet, at de to havde bestilt nogle svenske håndværkere til at fremstille trækammer og skåle, som de solgte til butikker i Stockholm. Selv om det gav besværligheder med at give ordrer til håndværkerne, så var de alligevel meget glade, fordi det så ud som om, tyskerne var ved at tabe krigen.

Den 4. maj om aftenen, da frihedsbudskabet havde lydt fra London, - Da sang og dansede vi rundt. Vi blev dog jaget i seng klokken ni. Nu var det alvor, og vi skulle op klokken fem for at køre til Hälsingborg.

- Hvordan var det at nærme sig Kronborg fra den svenske side?

Svaret falder noget overraskende, idet Arne Melchior siger, - Noget af det største ved den tid var længslen efter familien. Jeg havde ikke set min familie i meget lang tid. Og nu skulle jeg Arne, pludselig som den første sætte foden på dansk jord, det, syntes jeg, var uretfærdigt og samtidig bedårende. Jeg lovede mig selv, at jeg ville gøre dem ære og opføre mig ordentligt. Jeg fik heller ikke mulighed for andet, idet jeg måtte adlyde ordrer. Min slægt kom til Danmark i 1700-tallet, jeg er altså syvende generations dansker, det plejer at være nok, selv for Pia Kjærsgaard.

Efter at være kommet i land i Helsingør blev det tidligt om morgenen tilbragte hans kompagni mange timer på kajen. For ham står oplevelsen stadig meget tydeligt. - Folk kom i massevis for at hylde os. Om eftermiddagen blev det endnu værre, da måtte vi foretage afspærringer for at holde folk på afstand. Selv om vi stod der i rigtig mange timer, inden vi fik lov at sætte os ned, og hvor vi burde være blevet meget trætte, så skete det ikke, vi blev så feteret, at man ikke kunne blive træt.

- Var I ikke skuffede over, at I ikke skulle hjem og banke tyskerne?

Igen kom der et lidt overraskende svar, - Der var flere, deriblandt Hoffmeyer og Dannemand, som sad og talte om, hvor heldige vi havde været, at vi ikke skulle hjem og slås for livet.

Da brigaden marcherede ind mod København den 5. maj om eftermiddagen, hvor toget var standset på Svanemøllen Station. Her blev Melchior i tvivl og sagde, - Jeg mener, det var Svanemøllen og ikke Hellerup, vi standsede ved, men i hvert fald, så gik jeg flot oppe foran med min cykel, med et smil sagde han, - Men senere blev jeg kommanderet ned bagerst i kompagniet. Vi marcherede mod Frankrigsgades Skole, og folk var ellevilde, de kom med blomster til os og ville have vores autografer, det var fantastisk.

Kompagniet var indkvarteret på skolen nogle dage, inden turen gik videre til Hjørring i Vendsyssel. Ugen efter, de var ankommet til Hjørring, inviterede borgerforeningen til en kæmpe fest. - Vi blev hyldet, som om det var os, der havde befriet Danmark, og vi havde dårligt løsnat et skud.

Få dage efter ankomsten til Hjørring blev han i sin egenskab af cykelordonnans udkommanderet som leder af en seks mand stor gruppe til badebyen Lønstrup. Der skulle de, døgnet rundt, bevogte de tyske depoter med våben og ammunition.

Indkvarteringen var rimelig god, gruppen blev nemlig indlogeret på Lønstrup Badehotel. Det var kun to dobbeltværelser og et enkeltværelse til deres rådighed, og som gruppens leder fik Melchior enkeltværelset. Han ser meget glad ud, medens han fortæller, at han havde fået sig en kæreste ved borgerforeningens fest, og nu kunne hun komme og besøge ham på badehotellet i Lønstrup, - Det var kronede dage!, sagde han med eftertryk. Retsforholdene i Danmark i de dage var særprægede. Folk henvendte sig til ham for at fortælle om hvem, der var værnemagere. - Pudsigt nok var det dem, der blev udpeget, der kom med de største gaver til os. Ikke penge, men alt muligt andet, forklarede han. Til sidst måtte han bede folk om ikke at komme med mere, det blev for meget.

- Gik det nogensinde op for dig, hvad den afgåede danske regering skulle bruge Den Danske Brigade til?

- Nej, det har jeg aldrig hørt om.

Tiden der fulgte

Arne Melchior fortæller, at han har været gift to gange. Han blev gift første gang i 1948 og skilt igen i 1963 eller 64. Han blev gift igen i 1968 med sin nuværende hustru Nina. Han har to børn i hvert ægteskab. Datteren fra første ægteskab døde alt for tidligt af kræft.

- Når du tænker tilbage på tiden i Sverige, hvad gjorde så størst indtryk på dig?

Arne Melchior ser næsten fortvivlet ud og svarer, - Det er næsten, som når folk spørger mig om min livret, dem har jeg mindst 20 af! Han gentager spørgsmålet for sig selv, Der går en lille tid, så vender vi spørgsmålet om, - Hvad var dit generelle indtryk af at være flygtning i Sverige?

- Det skal jeg fortælle dig, vi var i et venligtsindet naboland, som delte sine rationer med os. Men trods det, at vi var blandt venner, hvis mentalitet og sprog vi delvist kunne forstå, var det ikke spor rart. Engang imellem faldt der bemærkninger om, at vi var tålt. Men problemet var jo også, at ens netværk var kaput. Man gik, trods det at de svenske myndigheder var os venligt stemt, ikke med de samme sikre skridt på jorden, jeg følte mig utryk og længselsfuld. Jeg kan af samme grund ikke forstå, at folk kan finde på at rejse fra et land 5.000 kilometer herfra og til et andet land med en anden kultur, et andet klima og et meget fremmed sprog.

- Hvornår meldte du dig ind i brigadeforeningen?

- Det er utroligt længe siden. Jeg kommer ikke i foreningen, men kommer gerne i Mindelunden i Ryvangen hvert år den 29. august.

- Har du efterfølgende haft psykiske gener efter dit ophold i brigaden?

- Nej, i stedet mener jeg, at jeg lærte meget af opholdet i brigaden og blev styrket af det. Jeg tror også, jeg er blevet flinkere og mildere, end jeg ellers ville have været. Der står i bibelen, - Du skal elske den fremmede, thi fremmed har du selv været i Egyptens land! Det er noget af det, jeg mener, jeg lærte af tiden i Sverige.

Som beskrevet, så sagde Arne Melchior far til ham, da han satte ham i lære inden for handel med tekstil, - Jeg indrømmer, du har pædagogiske evner, men hvis du er dygtig nok, kan du måske ende som chef og bruge dine evner på de medarbejdere, du måtte få til den tid.

Ser man på Arne Melchior's CV (livshistorie), så må gamle Marcus Melchior have været synsk, for

sønnen blev direktør for konfektionsfabrikken Jardex, hvor han fik rig lejlighed til at motivere og være pædagogisk for rigtig mange medarbejdere. Fra 1971 til 1972 var han direktør for A-pressen, hvorefter han oprettede sit eget konsulentfirma. Hans utæmmelige trang til, som han selv kalder det, - At råbe op! gjorde, at han fra 1967 til 1973 var medlem af Socialdemokratiets Erhvervspolitiske Udvalg. I 1973 sagde han imidlertid farvel til Socialdemokraterne og var med til at stifte partiet Centrumdemokraterne. At han samme år blev valgt ind i Folketinget for det samme parti, var heller ikke nogen overraskelse.

I regering

Da den konservative Poul Schlüter dannede regering i 1982 blev Melchior udnævnt til trafikminister. Her kom han på sin rette hylde. Et af de resultater, der tilskrives ham, er, at Storebæltsbroen blev en realitet. Hvad der var typisk for ham, og stadig er, så slog han smilende ud med armene og proklamerede, at Dronning Margrethe godt kunne reservere Valdemarsdag 1992 til indvielse af Storebæltsbroen. Det gik ikke helt sådan, Dronningen måtte vente fem år på at få lov, idet anlægsarbejdet fandt sted fra 1988-1998. Motorvejen over Storebælt blev åbnet den 14. juli 1998 og banen i 1997.

Længe inden da, i 1985, havde han haft lejlighed til at indvie Farøbroerne og samme år en ny finger i Kastrup Lufthavn. Han kastede sig med iver over at få indført hybridnettet i Danmark, og i hverdagen gjaldt interessen postvæsenet og det, at posten kom frem til tiden. Ikke nok med det, men han interesserede sig også for designet af de frimærker, der kom på pakker og breve.

De danske havne var endnu et af hans interesseområder, her var det ikke udvidelser, der stod på

programmet, men en fastholdelse af den kapacitet, havnene havde.

Arne Melchior's store interesse for trafik har præget hans gerning gennem mange år. Han har efter sin tid som minister været medlem af repræsentantskabet for Københavns Lufthavn fra 1986-90, i Det Danske Luftfartsselskabs repræsentantskab fra 1986-97, og endelig har han været medlem af Jernbanerådet og Færdselssikkerhedskommissionen.

I årene 1993-94 var han minister for kommunikation og turisme i Poul Nyrups socialdemokratisk ledede regering. Fra 1994 til regeringsskiftet i 2001 var han formand for trafikudvalget.

Efter at være blevet gået af sin formand i Centrumdemokraterne, forlod Arne Melchior partiet i vrede, efter at være blevet fyret som kommunikations- og turistminister og frataget sin post som medlem af Udenrigspolitisk Nævn. Han stillede ikke op til valget i 2001, resultatet blev, at Centrumdemokraterne røg ud af Folketinget, man manglede ifølge Melchior 419 stemmer, - Dem kunne jeg med sikkerhed have skaffet dem, men sådan skulle det ikke være.

Både hans politiske venner og modstandere var enige, da han forlod Christiansborg i 2001, - Herefter vil dansk politik blive lidt kedeligere. Han har med sit temperament, sin munterhed og ikke mindst sin uortodokse fremgangsmåde altid skabt stor opmærksomhed om sin person. Man har i pressen set ham karakteriseret med følgende ord, - Primadonna, elegantier og hidsigprop. Til det kan Deres interviewer tilføje, - Venlig, imødekommende, smilende, engageret og meget vidende, og alle superlativerne passer på manden. Historien om Arne Melchior er meget længere, hans bestyrelsesposter er utallige, det, læseren her er blevet præsenteret for, er glimt.

Fra spejderfører til Folketingets formand

Forhenværende formand for Folketinget Erling Heymann Olsen, 80, sidder i sofaen i sit smukke hjem i Klampenborg og fortæller om sit liv som flygtning i Sverige og sit medlemskab af Sanitetskompagniet i Den Danske Brigade og endelig om, hvordan han blev Folketingets formand.

Han er kendt af de fleste i Danmark som den stælte, beherskede formand for Folketinget, der fra sin stol ved siden af landets højeste talerstol holdt øje med, at folketingsmedlemmerne overholdt de skrevne og uskrevne regler for, hvordan folketingsmedlemmerne skulle gebærde sig på talerstolen.

Ikke ufortjent fik han øgenavnet "Uglen", med reference til klogskabens fugl. Erling Olsen var kendt for sine underfundige bemærkninger til stort og småt, en af hans mest kendte bemærkninger er: - Man behøver ikke være en ko for at foretage en kovending. Det var måske heller ikke den store overraskelse for danskerne, da det blev afsløret, at det var ham, der var den satiriske kritiker, der skrev i Ekstra Bladet under navnet Dr. Mefisto, hvor han afslørede oplysninger fra møder, hvor kun ministre deltog.

Født i København og barn i Århus

Erling Olsen fortæller, at han er født på Rigshospitalet i København den 18. april 1927. Hans far var professor i historie dr. phil. Albert Georg Olsen og hans mor Agnete Olsen, født Bing. I hjemmet var der foruden ham selv den ældre bror, i dag pensioneret rigsantikvar, Olaf Olsen og den yngste bror, i dag pensioneret bankdirektør, Sverre, som blev født i 1930.

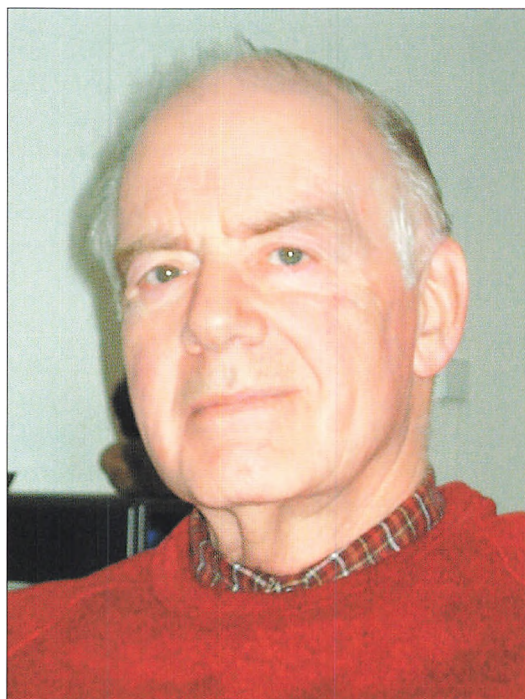
I 1930 flyttede han med familien til Århus. Hans far var blevet ansat som docent ved det nye universitet i Århus. Smilende forklarede han, at det skyldtes, at Århus universitet ikke havde råd til at ansætte professorer. Faderen blev dog senere udnævnt til professor, og han vandt i 1937 en professorkonkurrence om at blive professor ved Københavns Universitet.

Erling Olsen var meget glad for at være i Århus og ville helst ikke til København. Han fortalte, at

der ved Københavns Universitet var to grupper af historikere. Den ene havde Erik Arup som leder, og den hørte hans far til. Den anden blev ledet af Aage Friis, og den var hans far modstander af. Bedre blev det ikke af, at Friis var modstander af, at Albert Olsen skulle have et professorat i København, hvilket endte i den omtalte konkurrence. Midt i alt dette erklærede den unge Erling Olsen over for sine forældre, at han holdt med Friis i det håb, at han fik lov at blive i Århus. Unge Olsen fik ikke sin vilje, i 1938 fik faderen sit professorat ved Københavns Universitet.

- Har du en historie fra din skoletid?

- Generelt kom jeg godt ud af det med mine kammerater, men da jeg kom i 4. klasse i en københavnsk fællesskole, blev drengene enige om, at jeg skulle have en gang bank! Og det skulle jeg

Erling Heymann Olsen, forhenværende formand for Folketinget og brigader i Den Danske Brigade i Sverige i 1945. Foto: s-n.

have af pigerne!, sagde han med et stort smil på ansigtet.

Erling Olsen gik i skole på Sortedams Gymnasium på Østerbro, hvor han kom godt ud af det med sine skolekammerater, - Vi havde et ganske udmærket forhold, sagde han, - De fleste var anti-tyske. Han mente, at den holdning kunne hænge sammen med, at skolen tidligere var en privatskole stiftet af Hanna Adler, som var i familie med professor Niels Bohr, der var jøde. Han fortalte videre, at mange af børnene på skolen var jøder. Ikke sådan, at de praktiserede den jødiske religion, men de var af jødisk afstamning. Det forhold, at Erling Olsens mor var jøde, kom senere til at betyde, at familien måtte flygte til Sverige, da jødeforfølgelserne i Danmark satte ind i september 1943.

Modstandsbevægelsen og politik

- Hvad foretog du dig i din fritid?

- Med hensyn til modstandsbevægelsen, så blev det kun til at uddele nogle illegale blade, jeg kan ikke bryste mig af at have været aktiv modstandsmand.

Derimod brugte han megen tid på politik. Han var "belastet" af, at hans far havde været medlem af byrådet i Århus for Socialdemokratiet. Selv blev han, otte år gammel, medlem af DUI, som han selv sagde, - Og dermed politisk aktiv. Her blev han i 1935 sat til at lave valgmateriale. Smilende fortalte han, at man blandt andet savede et billede af Stauning ud i krydsfiner. - Jeg blev sat til at save skægget ud med en løvsav, der gjorde det nemlig ikke så meget, at træet blev lidt flosset i kanterne!

Internering og flugt

Den 29. august 1943 blev hans far interneret af tyskerne i Horserød Lejren. Albert Georg Olsen var stærk antinazistisk og havde skrevet nogle ganske krasse artikler mod nazisterne og deres politik. Endvidere havde han skrevet bogen "Arv og Race", hvor han også havde givet udtryk for sine synspunkter.

Når der var besøgstid, cyklede Erling Olsen sammen med sin mor og brødre til Horserød for at besøge faderen.

Om faderens ophold i Horserød fortalte Erling Olsen, at hans far, der også var cand. mag. i tysk, af tyskerne blev udnævnt til "Lagerældteste" (overfange).

Faderen havde en samtale med lejrkommandanten, der ikke kunne forstå, hvorfor fangerne ikke ville have noget at gøre med de danske vagter, som ofte var Frikorps Danmark folk.

Hans far havde spurgt kommandanten, hvad han ville sige til, hvis russerne invaderede Tyskland og fængslede tyskere, hvorefter andre tyskere gik over til russerne og virkede som fangevogtere? Kommandantens eneste svar på spørgsmålet var: - Schweinhunde!

- Vi var efter den 29. august meget vel klar over, at det ikke var så godt, at min mor var jøde. Han fortalte, at familiens medlemmer af sikkerhedsgrunde blev anbragt forskellige steder i landet. Hans mor tog til Nordsjælland for at tage sig af sine forældre. Hans far var stadig interneret i Horserød, hans bror Olaf blev anbragt hos en tante og en onkel, der havde et autoværksted i Roskilde. Erling Olsen og hans yngste bror Sverre blev anbragt i familiens sommerhus ved Ejstrup Strand syd for Århus, hvor nogle venner af familien tog sig af dem.

Pludselig en dag kom der meddelelse fra Svend Henningsen, der var lektor eller undervisningsassistent hos Erling Olsens far, om, at nu skulle de rejse til København. Svend Henningsen og hans svigerfar, højesteretssagfører Ejvind Møller, stod for at arrangere at flygtninge kunne komme til Sverige. Hele familien, også faderen, der var blevet løsladt, og bedsteførelde blev installeret i kælderen under Ejvind Møllers hus på Bispebjerg.

Om faderens løsladelse fortalte Erling Olsen, at han var blevet frigivet sammen med mange andre. Han tog hjem til København, hvor han ville gå op i lejligheden. Da han så, at der stod tyske vagtposter udenfor, fortsatte han til sin tobakshandler. Svend Henningsen, der vidste, at han var blevet løsladt, tænkte over, hvor han mon kunne finde ham. Han konkluderede, at når man bliver frigivet, så er det første, man vil gøre, at gå hen til sin tobakshandler for at se, om man kan få noget tobak. Og ganske rigtigt, der fandt han ham.

Den første nat skulle morfaderen og mormoderen af sted til Sverige. De blev kørt ud i Dyrehaven ud for Tårnbæk, men de kunne ikke komme om bord, fordi der var for mange tyske vagter i området. De måtte vende tilbage til villaen, men næste aften lykkedes det for dem at komme over.

- Danmark er blevet verdensberømt på grund af vores omsorg for at få de danske jøder sejlet

til Sverige. Kritiske kilder mere end antyder, at mange af dem, der sejlede dem over, tog sig vel betalt for turen. Hvad er din kommentar til det? Erling Olsen svarede, at de, der stod for at få dem over, var virkelig velorganiserede, også når det drejede sig om betalingen. Ejvind Møller forlangte at få lov at se folks skattebillet. Ud fra hvor meget de tjente, måtte de så betale for at komme med over, og beløbene kunne variere ganske meget. Hans morforældre måtte betale 40.000,00 kr., medens hans far måtte af med 10.000,00 for sig selv, sin kone og de to drenge. - Det var det, der svarede til hans årsløn som professor, forklarede Erling Olsen. Til gengæld var det også sådan, at dem, der ingen midler havde, de kom med over gratis.

Da pengene var betalt, og de skulle over til Sverige, blev de gemt på Tårnbæk Kro. På vej ned til toldkrydsen dukkede der et par tyske soldater op. De blev bestukket med nogle penge, Erling Olsen ved ikke hvor mange, men da de havde fået pengene, forsvandt de to soldater. Herefter kunne de gå om bord, og toldkrydsen satte kursen mod Landskrona, hvor de gik i land.

Modtagelsen

Han fortæller, at ham og hans familie blev modtaget meget venligt af svenskerne, og at de blev registreret på alle måder og blev undersøgt af en læge. De skulle blandt andet redegøre for, hvilket trossamfund de hørte til. Det var ikke helt let, for som Erling Olsen fortalte, så var ham og hans familie hverken medlemmer af Folkekirken eller af Mosaik Trossamfund. Svenskerne ville ikke acceptere, at han ikke tilhørte noget trossamfund, og det endte med, at Erling Olsen sagde, - Jeg tilhører Svenska Kyrkan, og det var man tilfreds med. Efter ham kom Frits Buchthal, der senere blev professor, først i København og senere i USA, han så på den, der spurgte, og sagde så, - Hvad er billigst? - Jeg opdagede aldrig, om der kun var tale om en spøg, sagde Erling Olsen med et stort smil.

Familien kom meget hurtigt til Lund, fordi én af hans fars kolleger, Sture Bolin, kom og hentede dem og tog dem med til Lund, hvor de blev indlogeret i hans hjem. De boede hos Bolin nogle få dage, indtil de fik en lejlighed ude i byen.

Lejligheden tilhørte en svensk handelsrejsende, der det meste af tiden var på farten. - Servicet i lejligheden bar meget præg af hans profession,

idet der på meget af det stod "SJ" Svenska Järnvägar (De svenske Jernbaner), forklarede Erling Olsen med et smil. Han fortalte, at den handelsrejsende ind imellem kom tilbage for at besøge sine lejere, - Han kunne være noget beruset, og han havde ganske svært ved at komme af sted igen, et forhold, der tydeligvis ikke hørte til den bedste erindring fra Sverige.

Gymnasiet i Lund

Der gik ikke lang tid, før Erling Olsen fortsatte sin gymnasieuddannelse. Han siger om det danske gymnasium i Lund, at det var en fantastisk skole med et rigtig godt kammeratskab. - Der lå et skolehjem i Magle Stora Kyrkogatan. Det var en slags kostskole, hvor dem, der ikke havde familien med, boede. Eleverne, som boede ude i byen, kunne komme der og spise, og så blev der holdt alkoholfrie fester. Endelig blev der holdt foredrag om mange forskellige emner.

- Var det danske lærere, du havde?

- Ja, vi havde blandt mange andre John Danstrup og en matematiklærer, der hed Werner Fenchel, han blev senere professor ved Københavns Universitet. Lejlighedsvis kom Harald Bohr, en bror til Niels Bohr, og underviste os i matematik. Der var en lærer, der hed Torben Gregersen, der sørgede for, at morgensangen også kom til at bestå af Negro Spirituals. Det var mere end tydeligt, at Erling Olsen mindedes sin gymnasietid i Sverige med glæde.

Medens han gik på gymnasiet i Lund, skete der noget med hans politiske holdning. - Jeg skulle jo lige som alle andre unge være imod, hvad mine forældre stod for, sagde han. - Jeg blev derfor meget amerikansk i mine holdninger, og samtidig blev jeg, under indtryk af det, der skete, stærkt nationalistisk. Jeg havde også besluttet, at når alt det her var slut, så ville jeg være officer. Det kom jo til at gå anderledes.

Arbejdsdreng

Erling Olsen så en annonce, hvor man søgte en arbejdsdreng til Borgs Fabrikker, en tekstilfabrik i Lund. Han fortæller, at han kom ind til en disponent. Han så lidt på Olsen og syntes, han så lidt klejn ud, og spurgte så: - Är ni stark? Olsen svarede ved at gå hen og løfte hans skrivebord op fra gulvet. Hvorefter han var ansat.

Arbejdet bestod i, sammen med en mand, der hed Jönsson, at omlade garnnøgler fra kasser

med 50 kilo til kasser, der kun indeholdt 25 kilo. Kasserne skulle derefter bæres ud til vævene, og de svenske arbejdssikkerhedsregler tillod ikke, at folk bar mere end 25 kilo. - Da jeg var den yngste, blev det selvfølgelig mig, der måtte bære kasserne ud til vævene, sagde han med et smil. Efter en uges tid var han virkelig træt i armene. Han foreslog derfor, at man fik lavet en trekant med hjul under, så kunne de rulle de 50 kilo tunge kasser direkte ud til vævene. Jönsson blev meget begejstret for ideen og overtalte disponenten til, at der blev anskaffet en trekant med hjul under, og Jönsson rullede glad de tunge kasser ud til vævene. Erling Olsen var glad for lønnen, han fik 15 kr. om ugen, hvad han syntes var mange penge. Desværre gjorde hans "opfindelse", at der ikke længere var brug for ham. Han blev fyret. Med et smil fortalte han, at han dog fik 25 kr. af disponenten for opfindelsen. Han lovede sig selv, at han aldrig ville opfinde noget mere. Det kan man ikke sige, han har holdt.

- Hvordan foregik jeres første jul i Sverige?

- Vi fejrede jul hos familien Bolin. Man gik ikke i kirke, og Erling Olsen har glemt, hvad julemidagen bestod af. Til gengæld gav man hinanden gaver, og der var post hjemmefra, som han sagde, - Der var jo den illegale postforbindelse.

Den Danske Brigade

- Hvordan kom du i kontakt med Den Danske Brigade?

- Det var meget nemt, fordi for dem, der gik i klasserne over mig, var der kun én ting, der talte og gav prestige, det var at komme i brigaden.

For Erling Olsens vedkommende var det at komme i brigaden ikke så lige en sag. Han havde sine forældre med, og de var af den mening, at han skulle se at få sin eksamen. Samtidig var der et andet problem, han var kun 17 år, og brigaden var af den opfattelse, at man skulle være 18 for at blive indkaldt. Men den 18. april 1945 fyldte han 18, og så kunne drømmen gå i opfyldelse.

Han havde imidlertid ikke spildt tiden. Han havde været leder af en spejdertrop i Lund, noget han avancerede til meget hurtigt, fordi de ældre elever forlod Lund for at gå ind i brigaden. Sammen med skolens gymnastiklærer Haldberg holdt de hver søndag skydeøvelser på en nærliggende skydebane. Og på hverdage stod den hver morgen, inden skolen begyndte, på en løbetur. Alt sammen som fortræning til indmeldelse i brigaden.

Brigaden syntes stadig, de var for unge til at blive rigtige brigaderer, så Erling Olsen fik besked på at møde på Veberöd Station den 20. april kl. 08.54. Det samme gjorde også hans skolekanimerat Herbert Pundik, der var et år yngre, men som havde løbet brigaden så meget på dørene, at man gav op og indkaldte ham som sanitetssoldat.

Erling Olsen beskriver Herbert Pundik som en god ven og en meget begavet ung mand. Han havde på gymnasiet blandt andet holdt et meget lærd foredrag om Kong Abdulla af Transjordanien, bedstefar til den nuværende jordanske konge.

Fra Veberöd gik turen ned til Genarp. - Afrejsen fra Centralstationen i Lund mod Veberöd lignede afrejsen til Falklandskrigen, de øvrige elever fra gymnasiet stod på perronen og viftede med flag og råbte farvel. Lettere ironisk sagde han, - Vi var jo de rene helte, der nu skulle hjem og ordne tyskerne. Nede i Genarp blev han indkvarteret i et telt som alle andre i området.

- Fik I nogen form for militær træning?

- Nej, det gjorde vi ikke, vi fik valget mellem et Røde Kors armbind og en maskinpistol, og du kan nok selv tænke dig, hvad vi valgte. Jo!

Sanitetskompagniet gik i gang med uddannelse af de nye rekrutter. - Én af de ting, der virkelig stødte os, sagde Erling Olsen, - var det forhold, at vi fik at vide, at de hårdest sårede skulle vi lade ligge! Vi kunne logisk nok forstå det, men alligevel.

Ud over træningen gik der også en del tid med

Den unge brigader i Sanitetskompagniet Erling Heymann Olsen. Privatfoto.

at blive iklædt brigadens uniform og få udleveret den nødvendige udrustning. Så medens han var i kantonnementet, var der ikke tale om egentlig fritid.

- Hvordan var forholdet til befalingsmændene og officererne?

- Det var i virkeligheden vældig godt. Vi var meget glade for vores kompagnichef, kaptajn Rype. Men så havde vi en løjtnant, der hed Bødker-Frederiksen, som vi kaldte Røds-kæg, han var en hidsig karl. Vi betragtede ham ikke med samme respekt som kompagnichefen. Samtidig var personalet bange for, hvad han kunne finde på.

Fred, frustration og beskydning

- Hvad skete der den 4. maj, da I fik at vide, at nu havde tyskerne overgivet sig?

- Da blev vi virkelig frustrerede! Vi havde set frem til, at vi skulle hjem og kæmpe. Han fortalte, at han og Herbert Pundik havde siddet og grublet over tingene. Det endte med, at de henvendte sig til kaptajn Rype for at få lov til at melde sig til den engelske hær. De fremførte, at de ville til Asien for at kæmpe der. Kaptajn Rype var en besindig mand, der bad de to unge brushaner om at slå koldt vand i blodet og sagde til dem, - Tag den med ro, der skal nok blive brug for jer!

- Det var slemt for "de rigtige soldater", sagde Erling Olsen, og fortalte så, at sanitetsfolkene havde adgang til hospitalsspritten, og det endte med, - At en del rent ud sagt drak sig plørefulde. Ved midnatstid kom beskeden om, at de skulle hjem til Danmark. Det littede lidt på humøret, - Men det var ikke alle der var blevet ædru, sagde han med et lille smil, - Og hvad værre var, vi glemte at få gazebindet med, det ville have været en katastrofe, hvis vi havde haft brug for det.

- Hvad husker du bedst fra turen til Hälsingborg?

- Ikke andet end, at hver gang det gik langsomt, så blev vi utålmodige.

- Hvad husker du fra turen over Øresund?

- Jeg kan huske, at der var to meget forskellige typer med om bord. Den ene hed Lando, en jurist og en meget ivrig person, - Nu gælder det! sagde han. Til det svarede Ole Bohr, - Ja, nu gælder det om ikke at blive skudt! Erling Olsen morer sig endnu i dag over de to meget forskellige typer, han dengang lærte at kende. Som han sagde, - Lando ville hjem og slås, og Bohr syntes, det ville være ærgerligt at blive skudt, når krigen nu var forbi.

Om det at se Kronborg igen fra den svenske side, det gjorde ham varm om hjertet, en lykkelig begivenhed!

Da de var kommet i land, fandt de ud af, at man havde annonceret, hvilken rute brigaden skulle følge ind til København. - Vi syntes, det var lidt risikabelt, på den anden side gjorde alle de mennesker, der stod og råbte hurra, turen til et triumftog. Erling Olsen var af den opfattelse, at de tre, der mistede livet ude på Jagtvejen, omkom, fordi Hipofolkene vidste, hvornår de ville komme forbi.

Da sanitetskompagniet nåede frem til Nørreport Station, blev de beskydt fra garderkasernen. Beskydningen skete med projektiler med sporlys. Så hurtigt, det kan lade sig gøre, springer brigaderne af bilerne og søger dækning i porte og opgange.

Erling Olsen fortæller, at en del civile havde søgt dækning i bunden af sporvognene, der var stoppet der, hvor der i dag er busholdeplads. Røds-kæg tog en beslutning om, at de skulle ind i porten i stedet for at ligge i sporvognene. Erling Olsen blev sendt af sted for at få dem til at flytte sig. Med som besked havde han også, at hvis de ikke ville flyttet sig, så ville han skyde dem. - Det gav resultat, bandende og svovlende løb folk af sted for at søge dækning i porten.

Medens man holdt ved Nørreport Station, så kom journalisten op i Herbert Pundik, og han stak af for at se, hvad der skete ude i byen. Erling Olsen var, med eller uden gradstegn, blevet leder for gruppen. Nu havde han et problem, Pundik var væk. Af skræk for, hvad Røds-kæg kunne finde på, så meldte han, da de skulle videre, til Røds-kæg, at gruppen var samlet og klar til afgang.

Om det at blive beskydt sagde Erling Olsen, - Det er underligt, for så længe man bliver beskydt, er man ikke spor bange, man er optaget af alt det, der sker omkring én og tænker ikke på faren. Bagefter, da det hele var overstået, da rystede jeg over hele kroppen ved tanken om, hvad der kunne være sket.

Da de nåede frem til Marie Kirke Skole, hvor enheden skulle underbringes, tog Erling Olsen vagten, ikke mindst for at vente på, at Pundik skulle komme hjem. Det gjorde han også, klokken fem om morgenen. - Jeg blev så lettet over at se ham, at jeg helt glemte at skælde ham ud, sagde han med et lille grin. Min bekymring var, at Røds-kæg for eksempel kunne finde på at kalde Pundik for

desertør, og så ville det være helt galt. Nu skete der heldigvis ingenting.

Mere Pundik

- Hvad foretog I jer, mens I var på skolen?

- Vi var mest beskæftiget med at stå vagt og havde ellers ret megen frihed til at gå ud i byen. Men det var også her, at det igen gik galt for den stakkels Pundik. Den ene indgang gik ud til Istedgade, og den anden var oppe ved Saga Biografen ved Vesterbrogade, og, som Erling Olsen sagde, - Stakkels Pundik stod på vagt ud mod Vesterbrogade, da der kommer to personer med frihedskæmperarmbind på hen til ham og siger, at der er en stikker derovre på den anden side af gaden, og han skal arresteres. Han siger ganske vist, at han er svensk journalist, men det er løgn og latin, og vi har en anmodning om, at han skal anholdes. Kan du ikke hjælpe os, for det kan godt blive farligt? Pundik ville gerne hjælpe de to, så han forlod sin vagt og gik med dem over til manden, der skulle anholdes. Han stak maskinpistolen i ryggen på manden, som protesterede og forklarede, at han var journalist. Pundik sagde blot, - Den er god med dig, følg med, og under mængdens jubel blev manden ført over til Marie Kirke Plads Skole.

Medens de fire går ned ad Vesterbrogade mod skolen, siger den ene af de to med frihedskæmperarmbind til Pundik, - Du har jo både en maskinpistol og en pistol, det her er farligt, kan du ikke låne os din pistol? Det siger Pundik ja til og giver dem pistolen. Da han kommer ind til os med fangen, er de to herrer forsvundet. Hvad værre er, det viser sig, at manden virkelig er svensk journalist. Med et stort smil sagde Erling Olsen, - Det betød, at Pundik havde forladt sin vagt, mistet sin pistol, og anholdt en uskyldig mand. Derfor sagde vi til hinanden, at nu var han klar til at blive redaktør på en radikal avis, hvad Pundik også blev. Efter at have grinet færdig over den historie, retfærdiggjorde Erling Olsen Herbert Pundik ved at sige, - Man skal så ikke glemme, at han senere kæmpede modigt under den israelske uafhængighedskrig, og endelig, så var han kun 16 år, da den uheldige episode med den svenske journalist fandt sted.

Den 16. maj blev Erling Olsen hjemsendt.

- Hvad betød tiden i brigaden for dig?

- Det var en meget stor oplevelse. Men det betød nok mest for mig, inden jeg kom i brigaden. Det, at være med i brigaden, var det, der gav prestige

blandt danskerne i Lund. Det var det, at få lov at deltage i den hårde træning og det, måske, at skulle være med i det sidste opgør. Og jeg var så én af de allersidste, der kom med.

Videreuddannelse

Erling Olsen var i den situation, at han skulle have sin studentereksamen. Da han havde forladt skolen i Lund begyndelsen af 3. G og havde fortsat sin skolegang, delvist, i Sverige, så skulle han op til sygeeksamen i efteråret 1945. I maj havde han været oppe på sin gamle skole for at hilse på sine gamle kammerater. Her mødte han én af sine lærere, som han fortalte, at han skulle op til sygeeksamen. Læreren så på ham og sagde, - Ja, ja, den får du jo foræret!

Da han kom op til eksamen i slutningen af august eller begyndelsen af september, så sidder den samme lærer der som censor. Med en høj latter fortalte han, at han havde sagt til læreren, - Husk nu, hvad du lovede. Om læreren huskede det, fik vi ikke at vide, men Erling Olsen fik sin eksamen.

I mellemtiden havde han opgivet drømmen om at blive officer. Han kom heller ikke til at aftjene sin værnepligt, medlemskabet af brigaden blev anset som erstatning for værnepligten.

I 1950 blev han gift. Ægteskabet var barnløst og blev opløst i 1968. Senere blev han gift med Anette Unmark Larsen, som han har sønnen Tore og datteren Ida sammen med. Erling Olsen fortæller, at hans kones onkel i en periode havde været justitsminister, men blev fjernet af tyskerne i august 1943, han blev senere borgmester i Århus. Da Erling Olsen blev justitsminister, sagde han til ham, - Den stilling var jeg nødt til at tage af hensyn til familieæren, men borgmester i Århus, det bliver jeg aldrig.

Efter at have læst økonomi på Københavns Universitet, fortæller Erling Olsen, at han på grund af familiens politiske tilhørsforhold ikke kunne blive ansat i Udenrigsministeriet. Han havde været til et interview på det, man kaldte regeringens "McCarthy Kontor", hvor han fik at vide, at der ikke kunne blive tale om ansættelse i Udenrigsministeriet. - Hermed var der to ting i mit liv. Jeg aldrig blev, nemlig officer og ansat i Udenrigsministeriet. Så går der en generation, min søn Tore bliver indkaldt og beslutter sig for at blive sprofficer og ender som løjtnant af reserven. Datteren Ida, der også er økonom, er nu ansat i

Udenrigsministeriet. Erling Olsen morer sig lidt over, at det, han ikke selv kunne blive, ja, det blev hans bøn.

Brigadeforeningen

- Hvornår meldte du dig ind i brigadeforeningen?
- Det gjorde jeg først på et meget sent tidspunkt. Grunden var, at da brigadeforeningen blev oprettet, så var det én af dem, der var vores dårligste kammerat, der var meget ivrig for at stå i spidsen for foreningsarbejdet. Jeg vil ikke nævne hans navn, men blot sige, at da han ikke længere var med mere, så meldte jeg mig ind.

Medlemskabet af brigadeforeningen førte til, at Erling Olsen deltog i flere officielle arrangementer. Blandt andet var han i 1995, mens han var formand for Folketinget, med brigadeforeningen i Sverige for i 50-året at takke for den modtagelse, svenskerne havde givet de danske flygtninge. Det skete ved, at der skulle sættes en plade op på politistationen i Lund. På grund af hans position som Folketingets formand blev det ham, der skulle overrække pladen, der skulle sættes op på rådhuset.

Igen kommer der en anekdote. Han fortæller, at da han var i Lund, var underetagen på rådhuset politistation. Når der havde været ballade i byen, så troede politiet, at det nok var en dansker, der var årsagen. Det betød, at hvis man gik på gaden sådan ved klokken ni halv ti, så blev man taget i kraven af politiet og taget med på stationen. Med et smil sagde han, - Og derfor havde jeg været der nogle gange, men havde dog klaret frisag.

Da så pladen skal overrækkes, spurgte borgmesteren, om han kunne huske bygningen fra dengang, han boede i Lund. Erling Olsen svarede, - Jo, men jeg fortalte ham ikke hvorfor, men jeg morede mig kongeligt.

Han har også deltaget i de årlige mindehøjtideligheder for de tre, der faldt på Jagtvejen, ligesom han deltog i indvielsen af Brigadesamlingen i Hjemmevernsmuseet i Frøslev sammen med Dronning Ingrid og Kong Carl Gustav af Sverige.

Politik

Politik har været en stor del af Erling Olsens liv, og derfor spurgte vi, - Har du fra din tidligste ungdom villet være medlem af Folketinget?

- Nej, men jeg interesserede mig meget for politik. Det var også derfor, jeg gav mig til at læse økonomi for at finde ud af, hvorledes tingene

hang sammen. På et tidspunkt blev han meget interesseret i ungdomspolitik. Han blev meget påvirket af Viggo Kampmann, der havde været finansminister og var kommet i opposition, hvorefter han blev direktør for Kongeriget Danmarks Hypotekbank. Kampmann besluttede, at han ville bruge nogen tid på at uddanne yngre socialdemokrater, der måske med tiden kunne blive politikere. Kampmann sendte Erling Olsen ud til et møde på B&W, hvor han selv skulle have været deltager. Han sagde til Erling Olsen, - Du klarer dig godt i ungdoms- og studenterpolitik, nu skal du ud og finde ud af, om du også kan klare dig mellem rigtige mennesker! Kampmann gjorde ham klart, at det, at han var socialdemokrat, ville betyde en meget kølig modtagelse. - Men da du er økonom, er du nødt til at forklare dem, at der er nogle økonomiske virkeligheder, man ikke kan komme udenom.

Det møde tog næsten lysten til politik fra den unge Erling Olsen. Modtagelsen var kølig. Det blev ikke bedre af, at man havde forventet at se Kampmann, og helt galt gik det, da han forklarede de økonomiske realiteter, der gjorde, at der var grænser for, hvor meget lønnen kunne stige, og hvor lidt man kunne tillade sig at lave for den. - Jeg var nær havnet i havnebassinet, sagde han med et stort smil. Konklusionen på dette møde med "rigtige mennesker" blev, at han nok ikke egnede sig til politik, og at han hellere måtte bruge kræfterne på at få sig en god eksamen.

Efter eksamen blev han ansat dels på Københavns Universitet som sekretær ved Institut for Historie og Samfundsøkonomi, og dels som sekretær i Det Økonomiske Sekretariat og som kronik- og taleskriver for Viggo Kampmann.

En dag kom der nogle studenter og fortalte ham, at han skulle opstilles til Folketinget. - Det vidste jeg ikke selv, men den kreds, der ville opstille mig, havde lavet en rundspørge mellem mine elever på universitetet, de ville gerne vide, hvordan jeg var. Kredsen, der havde en føler ude, var Gentoftekredsen, hvor han mellem ni kandidater blev valgt som folketingskandidat i 1964. I 1970 skiftede han valgkreds til Ryvangkredsen.

- Er ønsket om at blive minister noget, alle folketingsmedlemmer har?

- Det tror jeg, og hvis de ikke har det, skal de ikke være medlem af Folketinget. Og så er det at blive minister en stor chance for at få sine ideer omsat til praksis.

- Hvordan oplevede du det, da du blev valgt til Folketingets formand?

Her kom der et svar, som var meget overraskende, Erling Olsen betragtede ikke rigets næsthøjeste stilling som andet end et sted, hvor en politiker blev parkeret uden for politisk indflydelse. En opfattelse, virkeligheden dog senere ændrede betydeligt på. Han svarede på spørgsmålet, - Det var bestemt ikke den store jubel, sagde han med alvor i stemmen.

Han forklarede, med en smule selvironi, at han mente, han havde været så stor en succes som justitsminister, at han var helt uundværlig på den post. Med det i tankerne sagde han til Poul Nyrup Rasmussen ved regeringsdannelsen efter valget i 1994, at hvis han ikke kunne få kabalen til at gå op, så kunne han sætte ham ned i Folketinget igen. Han var overbevist om, at det var "gratis" at sige sådan. Han skulle blive meget klogere.

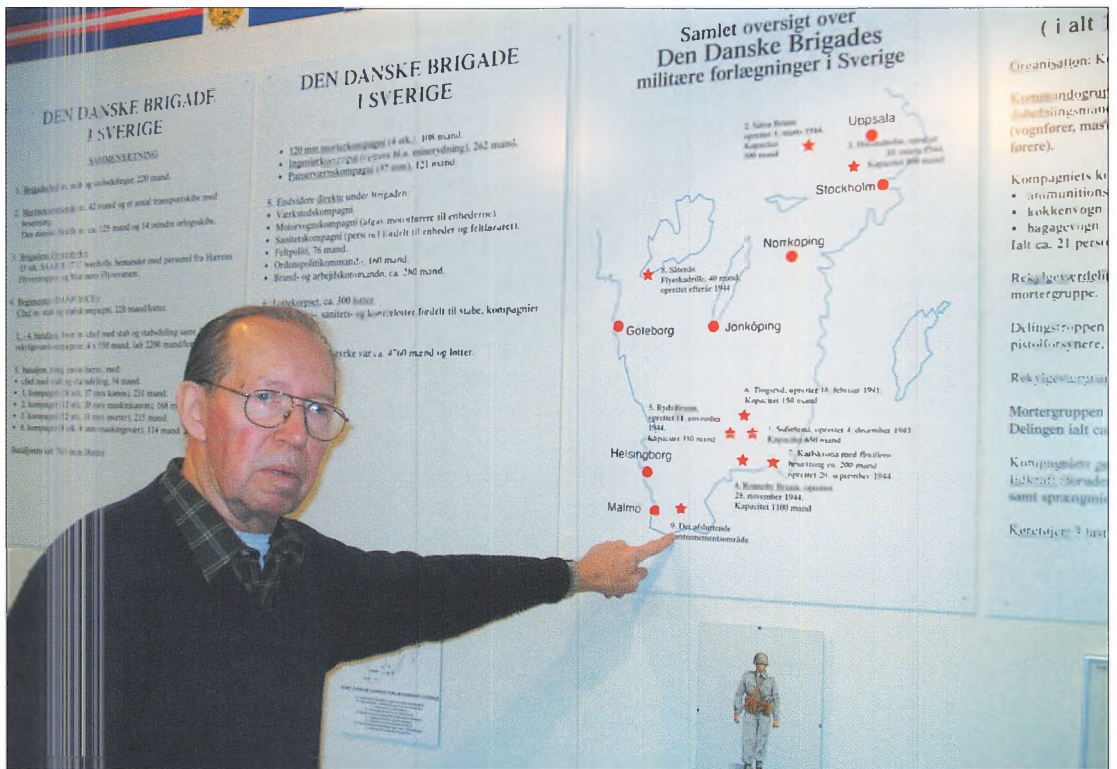
Der sker det, at Bjørn West kalder ham ned på sit kontor. West troede, han skulle være landbrugskommissær i EU, og havde arbejdet hårdt for det. Faktisk havde Bjørn West været i Bruxelles for at se på lejlighed. Han var blevet nervøs, fordi han havde hørt, at Ritt Bjerregaard måske skulle være kommissær. Erling Olsen forklarede Bjørn West, at han ikke behøvede være nervøs, for alle

var enige om, at Ritt Bjerregaard skulle være formand for Folketinget. Så var hun ude af politik og kunne sidde og fordele ordet til de øvrige folketingsmedlemmer, bestemt ikke en post, der var værd at røre ved med en ildtang.

Tingene tog fart, på vej til et gruppemøde træffer Erling Olsen sin kollega Poul Nelson, der skulle være udviklingsminister, som fortæller, at de sidste brikker ikke er faldet på plads. Han fortæller også, at de sammen skal overbevise Bjørn West om, at han skal være formand for Folketinget. Her meldte Erling Olsen fra på grund af den samtale, han nylig havde haft med Bjørn West. Denne nægtede at forlade politik, og klokken fem om eftermiddagen meddelte Poul Nyrup Erling Olsen, at han blev nødt til at være formand for Folketinget. - Det var min egen dumhed, sagde han, - Men det mærkelige er, at jeg blev mere glad for det job end for nogen af de andre, jeg har haft.

Erling Olsen opfattede sig selv som fællestillidsmand for alle partierne i Folketinget. Et par af hans kolleger i Socialdemokratiet kom og bad ham om at gøre en ting på en bestemt måde. for det ville passe dem bedst. - Husk du er vores tillidsmand. På det blev svaret, - Ja, jeg er jeres tillidsmand, men jeg er hele Folketingets fællestillidsmand, og derfor kan det, I beder om, ikke lade sig gøre.

Kurt Johansen – en ildsjæl

Kurt Johansen udpeger området ved Genarp, hvor brigaden blev samlet i kantonnement før afrejsen til Danmark den 4. maj 1945. Foto: s-n.

Forfatteren til denne bog blev i begyndelsen af marts 2007 måned bedt om at komme til Hjemmeværnsmuseet i Frøslev for at tale med lederen af Hjemmeværnsmuseet, Jens Lauritzen, Hans Christensen, og pensioneret major og tidligere chef for Flyverhjemmeværnsdistrikt 2, Preben "Pete" Lauridsen og endeligt, viste det sig, formanden for Brigadeforeningens Sønderjyllandsafdeling Kurt Johansen.

Kurt Johansen var en stille og velafbalanceret mand, som man ikke umiddelbart ville tro havde en så dramatisk fortid. Den tro blev der på mødet lavet meget om på.

Kurt Johansen havde fået den ide, at der skulle laves et antal interviews med de gamle veteraner fra Den danske Brigade i Sverige, og det skulle ske, inden de sidste faldt bort.

Det blev en interessant formiddag, hvor der blev talt meget om, hvordan man skaffer penge

gennem fonde til projektet. Der blev udvekslet mange erfaringer om, hvordan man får pressen gjort interesseret og får fortalt offentligheden om projektet. Endelig var der den praktiske gennemførelse af de mange interviews, som man ønskede optaget på video til glæde for eftertiden.

Efter kaffen og den megen snak tog Kurt Johansen forfatteren med på en tur rundt i brigadens udstilling. Her fortalte han lidt om sit ophold i Sverige.

De meget få oplysninger om opholdet i Sverige havde rejst spørgsmålet, - Hvorfor og hvordan var han kommet derover. Hvorfor havde han måttet flygte fra Danmark til Sverige? Det lykkedes at få ham til at fortælle om, hvorledes det gik til, men den del kan man læse om i Kurt Johansens egen beretning. Efter mødet kunne de tre andre deltagere fortælle, at det var første gang, Kurt Johansen havde fortalt om årsagen til flugten.

Det lå Kurt Johansen meget på sinde, at man kom i gang med at gennemføre interviewene inden alt for længe. Han ville sikre sig, at der stadig var folk at tale med, - De skulle jo nødig gå bort alle sammen, uden at vi får deres historie, forklarede han. Desværre kunne han ikke vide, at han selv skulle blive den første, der afgik ved døden, det skete den 16. marts 2007, og han blev begravet på sin fødselsdag den 24. marts.

De tre andre deltagere i mødet besluttede efter begravelsen, at Kurt Johansens ide ikke skulle dø sammen med ham. De besluttede, at interviewene skulle gennemføres, men nu med Preben "Pete" Lauridsen som koordinator.

Alle tre var af den opfattelse, at de skyldte Kurt Johansen at gennemføre projektet, ikke mindst i betragtning af det store arbejde, han i sit liv udførte for Den danske Brigades minde, men også i respekt for den mand, der i den grad havde viet sit liv til at holde sammen på de gamle kammerater fra Den danske Brigade i Sverige.

Jens Lauritzen fortalte, at Kurt Johansen var med i opbygningen af samlingen allerede fra begyndelsen i 1989. Han sad i brigadeudvalget sammen med oberst J. Frederik Edeling, kaptajn Steen Jensen og den første formand for samlingen oberst Frede Gotthardsen.

Lauridsen fortalte, at begyndelsen på samlingen var nogle plancher og billeder på en beskeden vægplads. Da Gotthardsen trådte tilbage som formand den 1. januar 1999, overtog Kurt Johansen formandsposten, som han havde til sin død.

Det var tydeligt, at Jens Lauritzen var påvirket af Kurt Johansens død, da han sagde: - Kurt Johansen var en virkelig god ven, der stod mig meget nær. Han var beskeden og arbejdsom, rent ud sagt, han var én af de få blandt mange. Nok var han et beskedent menneske, men når det skulle være, kunne han være meget bestemt.

Irma Johansen

For at skabe så godt et billede som muligt af Kurt Johansen, interviewede man hans hustru. Irma Johansen indvilligede i at fortælle om sit liv med Kurt Johansen, og om hvad han havde fortalt hende om sin fortid.

At finde frem til Irma Johansen skulle vise sig at være lidt af en prøvelse. Pludselig slap vejen, hvor hun bor, op, og i stedet dukkede et andet vejnavn op, og antallet af husnumre svarede kun til halvdelen af de husnumre, hvor Irma Johansen

skulle bo, det var blevet tid til at spørge sig for. Ved venlige menneskers hjælp lykkedes det at finde den rigtige adresse.

Undervejs havde tankerne omkring interviewet med Irma Johansen spøgt i hovedet. Det var kun kort tid siden, hendes mand var død. Ville hun kunne klare at fortælle om sit mangeårige ægteskab med Kurt Johansen? Ville det være muligt at spørge ind til deres fælles liv uden at virke sårende? Det skulle vise sig at være overflødige bekymringer.

Irma Johansen tog smilende imod og bød indenfor i sit smukke hjem. Preben "Pete" Lauridsen kom til. Han havde i sin karriere i Luftmeldekorpset kendt Kurt Johansen og var derfor også en god bekendt af Irma Johansen. Ikke mindst i den seneste tid, hvor hun og Pete havde mødtes mange gange i samarbejdet omkring Hjemmeværnsmuseet og Brigadesamlingen i Frølev.

Irma Johansen sad i sofaen i sin smukke stue og fortalte, at hun havde haft visse betæneligheder ved at sige ja til at fortælle om sit liv, men at hun følte sig oplagt. Hun fortalte, at hun blev født i Tilst ved Århus i 1934, som datter af Anna og Ole Holme. Forældrenes ægteskab blev opløst, da Irma var halvandet år gammel. Det eneste, hun kunne huske om sin far, var, at han var teglbrænder og arbejdede på Tilst Teglværk. Med moderen som eneforsørger for fem søskende var barndommen fattig, - Ikke fordi vi ikke havde det godt nok, sagde hun, - Men det var småt.

Moderen flyttede flere gange. Det betød, at hun begyndte sin skolegang i Brabrand Skole, derfra gik turen til Skovvang Skolen i Århus. Det blev en rigtig dårlig oplevelse på grund af mobning, og hun fik derfor lov til at flytte til Prangergades Skole, som kun lå fem minutters gang fra hjemmet.

14 år gammel var hun færdig med folkeskolen og skulle til at stå på egne ben. Det blev ikke til en læreplads i første omgang, som hun selv sagde: - Jeg startede i et meget bredt område. Det første job var som ekspeditrice i en delikatesseforretning. Det næste job var et halvdagsjob som servitricer på Danmarks Restauranten i Århus, hvor hun kunne tjene de samme penge på den halve tid, og så fik hun kosten, medens hun var på arbejde. Smilende forklarede hun, at servitricerjobbet samtidig blev starten på hendes karriere som kontorassistent.

- Betød det, at du kom i lære?

- Nej, jeg har aldrig stået i lære, lød det korte konstante svar.

Efter flere andre forskellige jobs endte hun på kontoret hos Forsvarets Centralforvaltning. Hermed var vejen til mødet med Kurt Johansen banet, men det vidste ingen af dem noget om.

Inden hun kom til forsvaret, havde hun været en tur i Sverige for at arbejde. Hjemme igen sad hun og fakturerede parfumerivarer, men Sverige trak endnu engang, men ikke så længe, og da hun vendte tilbage til Danmark igen, fik hun arbejde på en konfektionsfabrik, hvor hun var i tre år. En kollega fik arbejde ved forsvaret, og snart fulgte Irma Johansen, på kollegaens anbefaling, efter. Hun blev der i tre år, så meldte udlængslen sig igen. Denne gang gik turen til Milano i Italien som au pair pige hos en dansk familie. Lønningen var lille, og hun måtte efter et år rejse hjem igen, - Jeg havde ganske enkelt ikke råd til at blive, forklarede hun.

Vestre Landsdelskommando

Vel hjemme i Danmark trak forsvaret igen, og det blev til ansættelse på Vestre Landsdelskommando, på signalkontoret. Det endte med, at hun kom til at arbejde for alle tre værnsgrene i de 32 år, ansættelsen kom til at vare.

Så skete det, at Kystflådens Kommando flyttede til Århus, det er det, der er blevet til Søværnets Operative Kommando, hvor Irma Johansen søgte arbejde på meldecentralen, fordi arbejdstiden i hendes øjne var bedre. Det betød nemlig ét døgn arbejde og tre døgn fri. Efterhånden begyndte Søværnet at udskifte det civile personel med konstabler, og stillingen blev usikker. Og medens tid var, søgte hun en stilling hos Jyske Telegrafregiment og fik job der.

Tre år senere ringede chefen for Luftmeldedistriktet Århus, major C.M. Jensen, og spurgte, om hun ikke kunne tænke sig at arbejde for ham? Tilbuddet var ikke så tilfældigt, som det kunne lyde. Irma Johansen havde meldt sig ind i Hjemmeværnet i 1955, så C.M. Jensen greb ikke ud i den blå luft. Hun forklarede, at de job, hun havde haft ved forsvaret, krævede, at hun enten skulle være Lotte eller Kvindelig Mariner, og endte med at flytte over til Luftmeldekorpsset.

- Betyder det, at du har været på Hjemmeværnsskolen i Nymindégab, måske flere gange?

- Ja, medens jeg var hos C.M., og jeg havde den høje grad af korporal, sagde hun med et stort smil.

Mødet med Kurt Johansen

Da Kurt Johansen kom hjem til Danmark i 1948, fortsatte han sin militære karriere, der sluttede som major i Luftmeldekorpsset, hvor han også fungerede som instruktør. Det var i den egenskab, dengang Irma Holme, mødte ham første gang. Med et lidt strengt blik på interviewereren, sagde hun, - Og dengang var der overhovedet ikke noget.

Irma Johansen sad og tænkte lidt og sagde så, - Det var først i 1968, at han begyndte at se lidt længere efter mig. Når man er en pæn pige og midt i 30'erne og aldrig har været gift eller på anden måde afhængig af en mand, så giver man ikke efter for den første den bedste.

Der skulle gå fire år, før Irma Holme blev til Irma Johansen. Forholdet blev ikke lettere af, at Kurt Johansen var gift, da de mødtes. Han blev skilt, og Irma flyttede til Nordsjælland og fik arbejde hos Chefen for Søværnet, som dengang boede i Henriksholm. Det varede dog ikke længe, før man flyttede til den nyopførte Forsvarskommando.

Kurt Johansen i Den Danske Brigades uniform med frihedskæmperarmbind. Privatfoto.

Hvad fortalte han

- Fortalte Kurt Johansen dig nogensinde om sine oplevelser under besættelsen?

- Nej, det var et kapitel, han aldrig talte om. Han var blevet major i Flyverhjemneværnet, men for tiden, den talte han ikke om.

Medens Irma arbejdede for Chefen for Søværnet, var Kurt Johansen ansat som uddannelsesofficer ved Luftmeldedistrikt København.

- Fortalte han dig aldrig noget om sit arbejde i modstandsbevægelsen?

- Han fortalte noget om en skolelærer ved stats-skolen i Birkerød, hvor han gik i mellemskolen. Denne skolelærer fik nogle af disse unge knægte med i modstandsarbejdet. I starten gik det mest ud på at drille tyskerne. Blandt andet kunne de snige sig ind på kroen, hvor de stjal tyskernes pistoler. Om han havde været med til mere alvorlige aktioner, har han aldrig fortalt mig om.

- Der skete noget, hvor en cykelhandler var indblandet, hvad var det?

- Ja, det var noget med, at cykelhandleren advarede ham mod tyskerne.

- Har han fortalt dig noget om sit ophold i Sverige hos brigaden?

- Ja, det har han. Han har fortalt om, at han måtte klare sig så godt, han kunne, indtil han blev gammel nok til at komme med i brigaden, hvor han blev et af de yngste medlemmer. Indtil optagelsen havde han arbejde forskellige steder, for eksempel ved en smed. Så arbejdede han hos en friherreinde, men hun fandt ham sovende bag nogle buske, så den ansættelse varede ikke længe. En periode var han opvasker på en restaurant, senere igen var han flyttemand.

Knud fortalte også Irma om uddannelsen i brigaden, som han mente var den hårdeste militær-uddannelse, nogen dansk soldat har fået. Han havde også fortalt om, hvorledes de tog ind til den nærmeste by i deres sparsomme fritid. Det var dog ikke meget spræl, det kunne blive til, al den stund at de næsten ingen penge fik i løn. - Da Kurt Johansen aldrig har brudt sig om at danse, så tror jeg ikke engang, han har været til bal i Sverige, sagde Irma. Derimod gik meget af fritiden med at sove, dels fordi han var træt, og dels fordi han ingen penge havde. Kurt Johansen havde også fortalt hende om den stigende spænding, da brigaden blev samlet nede i det sydlige Sverige, hvor han blev klar over, at der måtte være ved at ske et eller andet hjemme i Danmark.

- Har Kurt Johansen fortalt dig om sejladsen hjem til Helsingør den 5. maj?

- Han har fortalt mig, at han var med én af de første både, der kom ind i Helsingør havn. Han huskede tydeligt den store modtagelse, de fik af folk, der var stimlet sammen på havnen.

Irma fortalte, at efter Kurt Johansen blev hjemsendt fra brigaden, søgte han optagelse i den engelske hær. Han fortalte hende, at han skulle have været med til Palæstina. Det kom han ikke, fordi han blev syg, og han kom i stedet til Hamburg i Tyskland, hvor han var chauffør for en oberst.

Engang spurgte hun Kurt Johansen, - Hvordan kunne du overhovedet finde rundt i alle de ruiner? Til det havde han svaret, at det blev en vanesag at finde vej.

Om sin hjemsendelse havde han fortalt, at han blev hjemsendt til London, hvor han var i nogen tid, og blandt andet arbejdede som kontrollør i en biograf.

- Har Kurt Johansen fortalt dig noget om, hvilket arbejde han fik, da han kom hjem til Danmark igen?

- Jeg kan ikke helt huske, hvad han egentlig har fortalt om den tid, men han kom i hvert fald ind i Livgarden. Og jeg mener ikke, at han nogensinde havde et civilt arbejde.

Pensionsalderen

Efter at Kurt Johansen blev pensioneret, flyttede ægteparret i januar 1988 til det fritidslandbrug, han havde købt i Vesterlund i Give Kommune tilbage i 1964.

- Hvad skete der, da Kurt Johansen blev pensioneret? Forholdet omkring brigaden må have fyldt meget i hans liv, hvad gjorde han?

Irma Johansen blev næsten højtidelig i stemmen, da hun svarede, - Brigaden, det var hans et og alt.

- Hvordan gav det sig udtryk?

- Det betød, at han tog til mange møder i Brigadeforeningen. Ikke mindst efter at han var blevet landssekretær for foreningen, jeg tror det var i 1983. Det optog meget af hans tid, og for den sags skyld også af min, for jeg måtte sidde og skrive alle brevene for ham.

- I almindelighed slipper hustruer ikke godt fra det, når manden begynder at blande sig i et eller andet frivilligt hverv, var det også sådan for dig?

- Helt sikkert, og så var jeg jo på grund af mit arbejde en smule miljøskadet, og det er jeg på sin

vis endnu. Her hentydede hun til, at hun har sin gang på Hjemmевærnsmuseet i Frøslev.

- Er det rigtigt opfattet, at Kurt Johansen var primus motor i oprettelsen af Brigadeudstillingen i Frøslev?

- Ja, det er ikke helt forkert. Det var vel nærmest ham og oberst Frede Gotthardsen, der stod for arbejdet.

Arbejdet med Brigadesamlingen tog efterhånden så meget tid, at de i 2000 besluttede at flytte til Padborg. Tidsforbruget blev ikke mindre, efter at oberst Gotthardsen gik af, og Kurt Johansen blev formand for samlingen.

Irma fortalte, at da Kurt Johansen blev formand for Brigadeforeningens Sønderjyllandsafdeling, kom hun endnu mere med i arbejdet. Det skyldtes ikke mindst, at Flyverhjemmевærnsdistrikt 2 i Kolding blev nedlagt. Nu havde man ikke mere de rare damer deroppe til at hjælpe med at forberede

generalforsamlinger, julefrokost og andre møder, så det blev hendes opgave at udføre det forberedende arbejde. Hun liver helt op og siger, - Det arbejde har jeg altid været glad for, det er altid dejligt at være sammen med "de gamle drenge", som jeg kalder dem. Hun så rigtig glad ud, da hun sagde, - Rygtet vil vide, at jeg skal fortsætte med at arbejde for den nye formand!

Indvielsen af Brigadeudstillingen

Den 12. november 1993 var det 50 år siden, at den svenske regering sagde ja til, at man kunne oprette Den danske Brigade i Sverige. Svenskerne havde længe været i tvivl. Nordmændene havde fået lov at uddanne flygtede norske modstandfolk som en politistyrke, og danskerne brændte efter at komme i gang, og endelig kom det så vidt, og danskerne var glade for at komme i gang.

Kurt Johansen var en af de drivende kræfter i op-

Det var et stort øjeblik for Kurt Johansen, da han var med til at modtage den svenske Kong Gustav Adolf den 16. ved indvielsen af Brigadesamlingen.

rettelsen af Brigadeudstillingen i Hjemmeværns-museet i Frøslev.

Udstillingen blev åbnet af Kong Carl 16. Gustav af Sverige i overværelse af Hendes Kongelige Højhed Dronning Ingrid. Kurt Johansen havde den ære at være med til at modtage kongen i Vojens Lufthavn.

- Hvordan havde Kurt Johansen det op til den store dag, hvor udstillingen skulle åbne?

- Kurt Johansen var et menneske, der i den grad forstod at beherske sine følelser, han viste aldrig følelser udadtil, og jeg opfattede ikke, at han hverken var nervøs eller opstemt. Irma var ikke med til åbningshøjtideligheden. Årsagen var, at dyrene hjemme på gården skulle passes, og det faldt i hendes lod. Hun fortalte, at Kurt Johansen havde meget at fortælle om den fantastiske dag, da han kom hjem, hun kan blot ikke huske, hvad det var, han fortalte.

Samtalen sluttede med, at Irma Johansen fortalte, at hun stadig er medlem af Hjemmeværnet, at hun stadig arbejder med i Frøslevlejren, og at hun ville, - Nu da jeg ikke har Kurt Johansen mere, som hun sagde, - Vil jeg være frygtelig ked af at miste forbindelsen med Brigadeforeningens medlemmer.

Kurt Johansens beretning

Denne beretning, der dækker Kurt Johansens liv fra den 9. april 1940 til 1948 er baseret på hans egne notater. Han begynder sin beretning den 9. april 1940, hvor han var 12 år gammel. Dengang boede han i Birkerød mellem København og Hillerød. Byen havde omkring 4.000 indbyggere. Kongevejen og Nordbanen gik igennem byen. Nord for Birkerød lå Høveltelejren og Sandholmlejren.

Han blev vækket kl. 04.00 om morgenen ved larmen fra flyvemaskiner og fór hen til vinduet, hvor han konstaterede, at det var tyske fly, der fløj over byen. Han styrtede ind til sin far og sagde, - Far, det er tyske flyvemaskiner! - Hold mund knægt, og læg dig til at sove igen. I stedet for at lægge sig til at sove fik han hurtigt tøj på og løb ned ad Kongevejen, hvor der lå masser af grønne sedler med teksten "Oprop", og at Danmark var besat. Han gik i "1. Mellem", svarende til 6. klasse på Birkerød Statsskole. Han mødte til sædvanlig tid kl. 08.00, men der blev ingen undervisning den dag. Rektor havde samlet hele skolen og meddelte, hvad der var sket, hvorefter eleverne blev

sendt hjem. Sidst på eftermiddagen kom de første tyske tropper kørende og tog ophold på de to kaserner Høvelte- og Sandholmlejren.

Befolkningen blev af statsminister Buhl og Kong Christian den X pålagt at overholde alle love og regler og samarbejde med tyskerne.

I resten af 1940 og indtil juni 1941 skete der ikke meget, livet gik sin vante gang.

Da tyskerne invaderede Rusland i juni 1941, blev Danmark tvunget til ved lov at forbyde Kommunistpartiet, ligesom alle kommunister skulle interneres. Lejren i Horserød i Nordsjælland blev stedet, man valgte til interneringen.

I samme periode mødtes tusindvis af danskere til "Alsang", ligesom man gik "Algang" (10 km), det var befolkningens stille protest mod besættelsen.

Sammen med hovedparten af danskerne lyttede han og hans familie hver aften til den danske udsendelse fra BBC i London, selvom det var forbudt.

Ind i modstandsbevægelsen

I 1942 begyndte modstanden at vokse. Først var det udgivelsen af illegale blade, derefter blev det til hemmelige møder med taler mod tyskerne, og herefter fulgte mindre sabotager. Det førte til, at sabotørerne blev arresteret og dømt - i begyndelsen ved danske domstole.

I 1943 blev Kurt Johansen medlem af en gruppe bestående af kostskoleelever og andre fra byen. Han var lige fyldt 15 år. Han blev medlem af "Dansk Nordisk Ungdomsforbund". Opgaven for de unge mennesker var at uddele illegale blade, sælge illegale bøger og lignende.

Han kom også med i "Nationalt Værn", en forening, der var stiftet af tidligere "Finlandsfrivillige". Målsætningen var at opbygge en slags hjemmeværn. I foreningens regi blev han uddannet i orienteringsløb, terrænsport, våbenlære, skydeuddannelse og lærte at bevæge sig i terrænet.

De første modstandsgrupper blev dannet, og han meldte sig til én af dem. I begyndelsen var det kun små ting, gruppen foretog sig. Igen var det omdeling af illegale blade, eller male hagekors på tyskervenlige forretninger og smadre deres vinduer. Det var også yndet at stjæle tyskernes cykler og punktere dækkene på deres køretøjer. På danserrestauranten "Harmonien" kom der mange tyskere. Her lykkedes det ham og gruppen at stjæle en del pistoler fra dem. Det skete,

når tyskerne lod deres bælte med pistolhylster og pistol hænge på stoleryggen, medens de var ude at danse.

I løbet af 1943 voksede modstanden mod tyskerne, sabotagen tog til, og i august opstod der strejker i Odense, Aalborg og Århus, Esbjerg og København m.fl., og det endte med generalstrejke og undtagelsestilstand.

Tyskerne stillede den danske regering et ultimatum, som ikke kunne accepteres, og regeringen gik af.

Det endelige brud med tyskerne kom den 29. august 1943, hvor Hæren blev interneret, og Flåden blev sænket på Holmen, dog lykkedes det for nogle af skibene at sejle til Sverige. Der var kampe flere steder med en del dræbte og sårede. Fra da af og indtil besættelsen sluttede den 4. maj 1945, blev Danmark styret af cheferne for de forskellige ministeriers departementer, regeringsformen blev kaldt "Departementschefstyret". Politikerne sad i baggrunden og gav departementscheferne gode råd.

Flugten til Sverige

Fra den 2. oktober 1943 indledte man overførslen af de danske jøder til Sverige. Tyskerne havde besluttet, at jøderne i Danmark skulle udryddes, i første omgang ved at sende dem til Kz-lejren Theresienstadt. Det lykkedes at redde over 6000 over til Sverige, kun nogle få hundrede lykkedes det tyskerne af fange og sende til Tyskland.

I begyndelsen af januar 1944 gik det galt. Kurt Johansen var på vej hjem fra Høsterkøb, mellem Birkerød og Hørsholm. Hans forældre, som han boede hos, boede lidt tilbage fra Kongevejen. Ved selve Kongevejen lå en cykelforretning ud mod vejen.

Cykelhandleren var selv med i illegalt arbejde, han havde set, at der kom en vogn med fire Gestapofolk i, som kørte op foran forældrenes lejlighed. Kurt Johansens mor var alene hjemme og sengeliggende, men de myldrede ind og endevendte hele lejligheden. De fandt heldigvis kun nogle illegale blade og bøger.

Cykelhandleren var klar over, hvem Gestapofolkene kom efter, og kørte ud for at møde Kurt Johansen, idet han vidste, at han måtte være på vej hjem.

Det lykkedes, de to mødtes, og Kurt Johansen vendte om og kørte tilbage til Høsterkøb, hvor faderen havde en tante og onkel. Der fik han lov

Kurt Johansens enhed, 2. gruppe, 2. deling 2. kompagni, 1. bataljon, i døren til barakken på Hätunaholm. Privatfoto.

at bo nogle dage. Gestapo vendte flere gange tilbage til hjemmet i Birkerød for at arrestere ham. Efter dette gav modstandsbevægelsen ham besked om, at han skulle til Sverige.

Gennem kontakt med "Studenternes Efterretningstjeneste" blev det arrangeret, at han skulle tage toget til København, hvor han i et trykkeri i Købmagergade skulle kontakte en typograf. Han fortalte ham, at han skulle tage en sporvogn ud på Amager og stå af ved Syre Fabriksvej. Derfra skulle han gå ned til Strandvejen og kontakte en fisker, hvis adresse han ikke husker. Han blev budt indenfor og fik at vide, at han skulle overnatte hos fiskeren, der næste morgen, meget tidligt, ville sejle ham til Sverige.

Der skulle komme yderligere to flymekanikere fra Kastrup Lufthavn, som også skulle med over. De kom aldrig. Han har senere tænkt meget over, hvad der kunne være hændt dem, men grunden fik han aldrig at vide. Da man havde ventet længe på de to, sagde fiskeren, - Så sejler vi alligevel. Kurt Johansen blev gemt under noget bundgarn,

og så tøffede kutteren ud af havnen. På et tidspunkt stoppede kutteren og lå stille. Tanken: - Hvad er der galt? For gennem hans hoved. Inden længe sejlede kutteren igen, og skipper kom ned og sagde, at nu kunne han godt komme op. Årsagen til, at kutteren stoppede, var, at der var kommet en tysk patruljebåd på vej nordpå i Øresund, men den var heldigvis fortsat. De kunne nu se den svenske kyst og sejlede ind i havnen i Limhamn lige syd for Malmø.

Välkomna i Sverige

Kurt Johansen tog afsked med skipperen og gik op på molen, hvor en svensk tolder sagde "Välkomna i Sverige". Da følte han en stor lettelse. Han blev kørt ind til et hotel i Malmø, hvor han blev afhørt af en dansk politimand, der selv var flygtet til Sverige. Svenskerne ville sikre sig, at de danskere, der ankom til Sverige, også var flygtninge og eftersøgt af tyskerne i Danmark. Da det var overstået, blev han indkvarteret på hotellet. Han boede der et par dage og blev så sendt til flygtningelejren "Loderup Strandbad", 20 km øst for Ystad. Stedet lå meget smukt med udsigt over Østersøen. Neden for hotellet var der noget bevoksning med mange sommerhuse, hvor flygtningene fra Danmark blev indkvarteret. Hotellet og sommerhusene var fuldt belagt. I sommerhusene boede der seks i hvert hus. Forplejningen

At arbejde for de svenske bønder betød bekendtskab med landbrugsmaskiner, der havde flere tusind års historie på bagen, her er det en ard, som stammer fra bondestenalderen 4.000 år f. Kr. f.

foregik oppe på hotellet. Det var flot vejr, men det frøs 20 grader om natten.

De danske flygtninge var ikke uvelkomne i Sverige. Landet havde, på grund af det høje militære beredskab, et stort behov for arbejdskraft. Det betød, at flygtningene skulle ud for at arbejde. Efter ca. 14 dage fik Kurt Johansen tilbudt arbejde hos en landsbysmed i Gaddarod ved Degeberga i det østlige Skåne. Han var kommet hos en meget venlig familie, som hjalp ham på alle måder. Indkvarteringen var sparsom, han boede i et lille kammer, der var lige plads til en seng med halm i, men også med lopper.

Forskelligt arbejde

Efter nogle måneder rejste Kurt Johansen videre til Växjö i Småland, hvor han meldte sig på arbejdsformidlingen. I de større byer var der ansat en dansker ved arbejdsformidlingen. I Växjö mødte han sin fætter, som boede til leje i Norra Järnvagsgatan, der fik han også et værelse. Han fik arbejde på sygehuset som portør.

I Växjö hørte han, at der var oprettet en dansk enhed, som skulle uddanne flygtningene til polititropper. Hans fætter, der havde aftjent sin værnepligt, søgte ind og blev indkaldt til Sofielund i Småland. Kurt Johansen søgte også om optagelse i brigaden. Det skete gennem Flygtningekontoret i Stockholm, hvor orlogskaptajn (OK) Madsen residerede. Han skrev blandt andet, at han var en stor og stærk ung mand på 16 år. Han fik et venligt svar med en beklagelse af, at man p.t. ikke kunne antage ham på grund af hans unge alder. Skulle der blive en senere mulighed, ville han høre nærmere, det var en stor skuffelse.

Der gik nogle måneder, og han havde mange forskellige jobs:

- Flyttemand.
- Ved jernbanen i Växjö.
- Bayerske Bryggeri.
- Sommerrestaurant Evedal (opvasker).
- Gartner hos Friherreinde (kun 1 dag).

Ind i brigaden

Endelig skete der noget! I begyndelsen af oktober kom der brev fra OK Madsen i Stockholm, Kurt Johansen kunne, hvis han ville, blive indkaldt til tjeneste i Hätnaholm, 60 km nordvest for Stockholm. Han skyndte at melde ja tak!

Der kom en indkaldelse bilagt kr. 50,- til rejsepen-

ge. Han skulle møde den 20. oktober 1944. Han rejste med tog til Marsta, hvor han blev hentet og kørt til Hätunaholm. Undervejs kom der flere danskere på toget, og da de nåede Marsta, var der omkring 30. De blev kørt til Hätunaholm-Lejren, som var opført på en herregårds område. Lejren bestod af et antal præfabrikerede træbarakker. I hver barak boede der 48 mand. Barakkerne var inddelt i rum med 3-etagers køjer i hver side og seks mand i hvert rum. Midterkøjen kunne slås op, så man kunne sidde på nederste køje. Kurt Johansen var heldig at få en overkøje, der var altid fred og ro.

I hver ende af barakken var der vaskerum og en kakkelovn. Hele vinteren var der to mand, der havde brandvagt, de skulle også fyre i kakkelovnene. Næsten hver nat faldt de i søvn, så der blev koldt i løbet af natten. Nogle nætter var så kolde, at der hang istapper ned fra loftet. Det medførte, at hver gang han rejste sig op i køjen, så ramte han én af istapperne.

Alle de nye blev undersøgt af en læge og fik udleveret drejlstøj, en uniform, der ikke måtte bruges i forbindelse med uddannelsen, udrustning og gevær eller en maskinpistol (MP).

Området var meget leret, hele efteråret var der et tykt lag pløre alle vegne. Det betød, at der måtte anlægges gangbroer mellem barakkerne og til spisesalen.

Uddannelsen var meget hård, befalingsmændene kunne næsten gøre med de frivillige, hvad de ville. Kunne de ikke klare mosten, så kunne de bare rejse. Det var kun ganske få, der rejste, alle ville jo gerne med hjem og være med til at befri Danmark.

Fra at hedde "polititropper" gav svenskerne tilladelse til, at enheden blev navngivet "Den danske Brigade", med regulær militæruddannelse, eller "DANFORCE", som styrken kom til at hedde, fordi den skulle underlægges de britiske styrker, når den kom til Danmark. At man fik lov at bruge det navn skyldtes, at tyskerne i 1944 var på tilbagetog på alle fronter, og alle var sikre på, at Tyskland ville tabe krigen.

Skrap uddannelse

Uddannelsen foregik som gruppe-, delings- og kompagniuddannelse. Mange og lange marchture helt op til 75 km. En øvelse kunne begynde med en marchtur på 25 km med fuld udrustning. Efterfulgt af en kompagniøvelse, og derefter mar-

chere de 25 km tilbage til lejren. Efter sådan en øvelse var alle helt udmattede, når de nåede hjem til lejren igen.

Skydebanen lå et par kilometer fra lejren, som lå ved Mälaren. Alt materiel skulle bæres rundt om en vig ved søen og tilbage igen. Der blev holdt skydeøvelser både dag og nat.

Befalingsmændene kunne også finde på at stille brigaderne op på linie foran skiverne med én meter mellem hver, hvorefter de samme befalingsmænd lå på 100 eller 200 meters afstand og skød med skarpt imellem dem. Det kaldte de for tilvænning.

Feltbanen lå i et klippefyldt terræn. Om vinteren var den livsfarlig, da den var dækket af is over det hele.

Handlebanen lå på en afmærket rute, hvor der dukkede forskellige momenter frem, som skulle nedkæmpes, enten med håndvåben, med skarpe skud i eller ved hjælp af skarpe håndgranater.

I brigaden havde man et begreb, der hed "Tilvænning til sprængning". Der var gravet en rende i en cirkel. Her blev brigaderne beordret ned. Renden var ikke dybere, end at de i liggende tilstand havde bagdelen lige under jordoverfladen. I midten af cirklen sprængte man så efterhånden større og større sprængladninger - det blev kaldt "tilvænning".

I Nærkampshuset blev brigaderne uddannet i hus- og bykamp.

Der blev også gennemført landgangsøvelser, som foregik med store robåde, og om vinteren blev der gennemført uddannelse i kamp på ski.

Ind imellem havde han vagttjeneste ved indgangen til lejren, køkkentjeneste, brændeholdet og latrinholdet.

Til spisning stillede brigaderne op et kompagni ad gangen, men først når alle var samlet, blev de ført ind i spisesalen. De spiste 12 mand ved hvert bord, de to yderste var bordformænd. Det vil sige, de hentede maden og afleverede servicet efter spisningen. At maden ikke var alt for rigelig fremgår af bemærkningen om, at dem, der sad ved de bagerste borde, sjældent fik ret meget at spise.

Lejren lå langt fra alting, der var 10 km til den nærmeste lille by Sigtuna og 60 km til Stockholm.

"Lønne", eller rettere lommepegen og tilskud til små fornødheder, var 2,50 kr. om dagen. Hertil kom 20 kr. om måneden som rejsepenge.

Ved at spare sammen i nogle måneder kunne man tage en tur til Stockholm i en fri weekend.

I lejren var der en gymnastik- og biografbarak, hvor der var film en gang om ugen. Der kom også danske kunstnere ud og underholdt brigaderne engang imellem.

Brigaderne blev vaccineret mod alskens dårlighed, det foregik med en stor coctailvaccination. Efter vaccinationen fik de ordre til at løbe nogle kilometer, så vaccinen kunne blive fordelt i kroppen, hvorefter de skulle gå til køjs og hvile i mange timer. Når de stod op igen, var de helt stive, så måtte de ud og løbe igen, inden det var overstået.

Uddannelsen havde nu varet til et stykke ind i 1945. Bataljonen var blevet en fasttømret og godt uddannet enhed på ca. 800 mand.

På vej hjem

Tyskerne var på tilbagetog alle vegne, og brigaderne ville hjem og slås med tyskerne. I løbet af april gav svenskerne tilladelse til, at hele brigaden kunne samles ved byen Genarp i Skåne.

Turen foregik med tog. Undervejs blev styrken forplejet af svenske lotter ved en af stationerne.

Ved Genarp fik alle enhederne anvist et område, hvor der var stillet telte op. Der boede 10 mand i hvert telt, i midten var der anbragt en lille kakkelovn. Brigaderne sov i en rundkreds med fødderne ind mod kakkelovnen.

Hver dag blev der holdt øvelser, hvor man øvede større enheder sammen. Omkring 14 dage efter ankomsten kom budskabet den 4. maj om aftenen om, at tyskerne i Danmark havde overgivet sig. Frihedsbudskabet udløste stor travlhed. I løbet af aftenen blev der udleveret skarp ammunition og

håndgranater, ligesom udrustningen blev kontrolleret.

Ved midnatstid kom en lang kolonne svenske militære køretøjer, for at køre brigaden til Malmø, hvorfra de skulle sejles til København. Det blev dog ændret til Helsingborg, idet der lå to tyske krydsere i København. De kørte hele natten i sildende regn og nåede Helsingborg ved sekstiden om morgenen. I nattens løb var den danske flotte også blevet dirigeret til Helsingborg.

Hele brigaden bestod af 4 lette og 1 tung bataljon samt en række støtteenheder, i alt knapt 5000 brigaderer, heraf ca. 300 lotter.

Ingen vidste, om tyskerne ville overholde kapitulationsbetingelserne, der skulle træde i kraft kl. 08.00.

Midt på formiddagen blev 1. Bataljon (I.B.), som Kurt Johansen var med i, som den første sendt over Øresund i et antal kuttere, for om nødvendigt at oprette et brohoved. Indtil kutterne nåede midten af Øresund, blev de eskorteret af svenske flådefartøjer.

Da man nåede Helsingør, så man tyske vagter på Kronborg, men i havnen var der sort af mennesker med små Dannebrogsglag.

Det var med en underlig følelse, Kurt Johansen steg i land, nu havde alle i lang tid trænet til at komme hjem og deltage i befrielsen af deres land, og så skete der intet. - Jo, brigaden fik en hjertelig modtagelse.

Parade i Helsingør

Snart fulgte resten af brigaden efter, og der blev holdt en stor parade på kajen, hvor Helsingørs borgmester, "Kong Peter", bød velkommen hjem.

Personellet blev fordelt rundt omkring i Helsingør og kunne blot slappe af. Lotterne sørgede for forplejningen, ligesom mange borgere kom med smørrebrød og en øl.

Overnatning foregik på skoler og andre offentlige bygninger. Næste dag, søndag den 6. maj, blev 1. Bataljon transporteret til Hellerup med tog.

Derfra skulle enheden marchere ind til København, hvor den blev indkvarteret på forskellige skoler. Hele vejen var der fyldt med mennesker, der vinkede og gav dem blomster. 1. Bataljon blev indkvarteret på Husumgades Skole på Nørrebro. Da de var kommet ind i skolegården, hvor der var fyldt med mennesker med dannebrogsglag i hænderne, så skete der pludselig noget. Fra nogle

Helsingborg Havn om morgenen den 5. maj 1945. Brigaden går om bord for at sejle hjem.

Hvil under opholdet i Helsingør.

af de omliggende tage blev der åbnet kraftig ild mod brigaden. Der opstod vild panik.

Kurt Johansens deling blev af delingsføreren, premierløjtnant Rasmussen, beordret i ”enkeltkolonne efter mig”. Han førte dem ud af skolegården og ned til Jagtvejen. Videre ad Jagtvejen forbi Landsarkivet, hvor skyderiet fortsatte. Kurt Johansen lå på et tidspunkt i en trappeskakt med udsigt mod et gadekryds, hvor der lå et apotek på det ene hjørne. Lige over apoteket blev der pludseligt skudt kraftigt. I det samme kom en sporvogn kørende, den stoppede midt i krydset, og lynhurtigt var passagererne ude og væk.

Delingen besvarede ilden, og kort efter blev der stille igen. 4. Bataljon var ligeledes på vej ud ad Jagtvejen, hvor de kom under beskydning. De mistede tre mand ved denne episode. Andre steder var der også skudduelle, det var for det meste Hipoer, der beskød dem. Efter skyderiet fandt man flere af dem døde.

Mandag den 7. maj skete der ikke meget. 1. Bataljon havde fået ordre til næste morgen, sammen med 4. Bataljon, at rejse til den dansk-tyske grænse.

Til Sønderjylland

Tirsdag morgen, den 8. maj, marcherede bataljonen til Godsbanegården for at rejse til Sønderjylland.

De nåede Kolding sidst på eftermiddagen og blev indkvarteret rundt i byen hos private. Kurt Johansen og en kammerat blev indlogeret hos en familie i Strandhuse. De fik en fantastisk modtagelse, for første gang i lang tid fik de et bad og et rigtig måltid dansk mad og sov i en rigtig seng, det var skønt.

Næste morgen skulle alle møde ved Rådhuset i

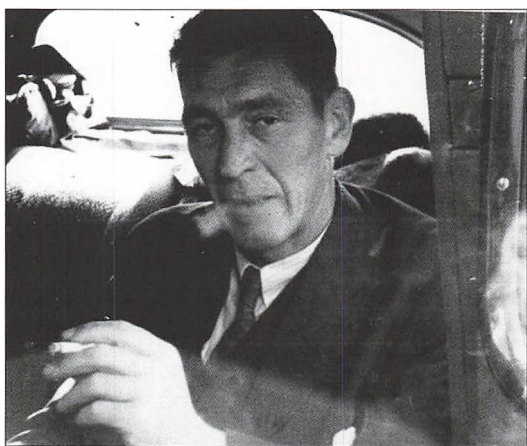
Kolding, hvorfra de marcherede mod Haderslev, som de nåede sidst på eftermiddagen, hvor der var parade på Haderslev Kaserne.

Midt på natten blev styrken alarmeret, den skulle ned til grænsen, hvor der var opstået uroligheder. Da de nåede frem, åndede alt fred og ro.

Kurt Johansens deling blev indkvarteret på høloftet til en ejendom i Kiskelund ikke langt fra Kruså. 1. Bataljon overtog bevogtningen af grænsen fra øst for St. Jynde vad til Kollund, medens 4. Bataljon havde bevogtningen fra St. Jynde vad til Vestkysten.

2. Kompagni, som Kurt Johansen tilhørte, havde bevogtningen fra Kollund til Padborg v/jernbanen. Hans deling flyttede til en gård i Smedeby mellem Kruså og Bov. Her havde de udsigt over Møllesøen. Kompagniet deltog i afvæbningen af de tyske soldater ved grænsen i Kruså. Udover våben tog man også alt, hvad de ellers havde af biler, motorcykler, cykler og penge. Der blev indsamlet i alt ca. 20 millioner danske kroner. De penge, man beslaglagde, blev puttet i hylstre til tyske gasmasker.

Ellers patruljerede brigaderne to og to ad gangen langs grænsen fra Kruså til Padborg. Det lykkedes at arrestere enkelte tyskere, der forsøgte at slippe hjem til Tyskland, eller danskere, der søgte at slippe tilbage til Danmark. Blandt andet den berygtede stikker Max Pelving, som Kurt Johansen var med til at transportere til Frøslev.

Max Pelving, tidligere kriminalbetjent, stikker for tyskerne i Frøslev-Padborg området. Arrestret af Brigaden og kørt til Frøslevlejren. Jeg var med til at passe på ham, skrev Kurt Johansen i sit fotoalbum.

Kurt Johansen beskriver tiden ved den dansk-ty-ske grænse som en spændende tid, hvor der hele tiden skete noget. Han nåede dog at få nogle da-ges orlov og var heldig at komme til at køre med en engelsk kaptajn til København, hvor han nød gensynet med sine forældre og søsteren, som han ikke havde set i næsten halvandet år.

Hjemsendt og ind i Livgarden

Den 10. juli var det slut, og Kurt Johansen blev hjemsendt fra Sønderborg Kaserne. Han blev derefter indkaldt til Den Kongelige Livgarde. Det betød, at han vendte tilbage til den dansk-ty-ske grænse, hvor Livgarden overtog bevogtningen sammen med det genetablerede Grænsegendam-korps.

Da opgaven var løst, tilbragte han resten af 1945 hjemme i Birkerød, hvor han deltog i afviklingen af modstandsbevægelsens Kommando Birke-rød og i bevogtning af de tyske flygtningelejre, på kroen (190), Statsskolen (445) og Lollikhus (150).

I slutningen af 1945 blev der aftalt med England, at nogle tusinde danskere kunne antages til tjene-ste i den engelske hær for en periode af tre år. England havde mange bevogtningsopgaver rundt omkring i verden. Samtidig var der mange af de britiske soldater, som skulle hjemsendes, derfor havde Storbritannien behov for hjælp til at løse nogle af disse bevogtningsopgaver.

I København blev der oprettet et rekrutterings-

kontor på Vesterport, det blev ledet af kaptajn Mich Iversen, der havde gjort tjeneste i den en-gelske hær under hele krigen.

Der var ca. 30.000, der søgte om at komme i den engelske hær, men der blev kun antaget omkring 3000.

Da man skulle være 18 år for at komme på ses-sionen på Vesterport, måtte Kurt Johansen vente til marts 1946. Han betegner sig selv som heldig ved at komme mellem de ca. 3000, der blev an-taget. I løbet af foråret 1946 var der ca. 250, der fik rejseordre.

Rejsen foregik med tog fra København til Cuxha-ven. Han havde fået en stor madpakke med hjem-mefra, for han anede intet om, hvornår han igen ville få noget at spise.

Rejsen gik over Flensburg, Rendsburg, Hamburg og til Cuxhaven. Tyskland var et sørgeligt syn, der var ruiner overalt, og på baneskråningerne stod der børn og tiggede mad.

Rekrutterne kom ombord på et trosskib sammen med et par tusinde englændere. So-vepladserne var de hængekøjer, der var hængt op i alle lastrummene. - Men så fik vi også prøvet det, bemærker han tørt. Hængekøjerne var ikke det værste. Det var i stedet den brandstorm, ski-bet løb ind i undervejs gennem det minefyldte farvand. Det tog 36 timer at sejle til Hull, og alle ombord var søsyge, der stank af opkast overalt på skibet. Der var ikke mange, der fik mad på den tur.

Fra Hull gik turen med tog til Canterbury i Kent sydøst for London. Det var en ret gammel kase-rne, men der skulle de igennem seks ugers grund-uddannelse.

Soldat i British Army

Kurt Johansen kom i B. Coy (B. Kompagniet) 26. Platoon (26. Deling), boede i Mercury blok, room 4. Der var 26 mand i 26. Platoon, alle dan-ske. Sergeant (Sergent) Ranson var delingsfører, og derudover var der to korporaler, Harris og Whithead.

Danskerne blev iklædt og fik udleveret udrust-ning og gevær. Alle skulle til lægeundersøgelse og igennem en række fysiske prøver, som de skulle bestå.

Uddannelsen bestod af megen eksercits, march-ure, våbenlære, skydeuddannelse og øvelses-skydning.

Alt webbing (remtøj, forf. bem.) skulle smøres

Forsyningsregimentets heraldiske mærke.

med noget, der hed blanco, det var grå/grønt pulver, der skulle røres op i vand. Når det var tørt, skulle man passe meget på, at det ikke blev skrabet af, for så var det om igen.

Når udrustningen ikke var i brug, skulle den være spændt sammen og lagt ud på sengen om dagen, om natten skulle den hænge på to kroge.

Støvlerne skulle være blanke, især støvlesnuderne skulle skinne, knapperne på kappen og emblemet i huen skulle være strålende blanke.

Maden var et kapitel for sig. England var fattig på næsten alt ved krigens slutning, og det meste var rationeret. I de første par måneder var danskerne næsten mere sultne efter måltiderne end før, så de måtte gå i NAAFI (Navy, Army and Air Force Institutes) (Søværnets, Hærens og Flyvevåbnets (handels-) Institution) for at købe lidt brød og kager. De få shilling, de fik om ugen, rakte ikke langt.

Efter et par måneder havde danskerne vænnet sig til den engelske mad, og så gik det nogenlunde.

De første 14 dage måtte de ikke forlade kaserne, men derefter måtte de være ude til kl. 22.00. Kort før de seks ugers grunduddannelse var slut, var der en stor eksercitskonkurrence mellem alle delingerne, det vil sige også de engelske. Den konkurrence vandt Kurt Johansens deling. Det betød, at de fik et blåt bånd, som skulle bæres under venstre skuldersløjfe, der var ingen ende på stoltheden.

Da grunduddannelsen sluttede, kunne alle søge om at komme til et af de 28 regimenter, der var at vælge imellem. Resultatet var, at de blev spredt for "alle vinde", og kom til at forrette tjeneste bl.a. i Tyskland, Italien, Grækenland, Egypten, Palæstina, Østafrika, Indien, Burma, Malaysia, Singapore og Hongkong.

Kurt Johansen søgte til R.A.S.C., (Royal Army Service Corps) (Den Kongelige Hærs Forsyningskorps), han havde hørt, at det var et godt regiment at gøre tjeneste ved. Han var heldig at få sit ønske opfyldt og blev sendt til 6.T.B. (D). R.A.S.C., A-Coy, Houndstone Camp i Yeovil, Somerset, hvor de nye skulle gennemgå en syv måneder lang uddannelse. Der har ikke været tale om et rent driverliv. Regimentets motto lød: "Nil Sine Labore - Nothing without Labour", oversat, "Intet uden arbejde".

Specialuddannelse

Han blev uddannet på alle hærens typer køretøjer,

og han skulle lære alt om dem alle. Han skulle lære at skille og samle motorerne og meget mere. Ind imellem var der eksercits, som sluttede med en enkeltmands eksercitskonkurrence. Til sidst var der kun en englænder og Kurt Johansen tilbage, han endte med at blive nr. to.

Som et led i uddannelsen skulle personellet tage kørekort til samtlige typer vogne. Det var personvogne, Bedford og GMC (GMC er en forkortelse for General Motors Company, og i den britiske hær var der tale om lastbiler fremstillet af GMC, forf. bem.).

Under køreuddannelsen kom personellet langt omkring i det sydvestlige England. Afslutningen på uddannelsen var 24 timers kørsel i konvoj. Han kunne konstatere, at det ikke er let at holde sammen på en lang konvoj af vogne. Det endte godt, alle fik deres kørekort.

Da de syv måneder var gået, gik turen videre til Aldershot i Hampshire. Lige før invasionen i Frankrig den 6. juni 1944 lå der én million mand i Aldershot. Han kom til 270. Coy C.(M). T. R.A.S.C. i Clayton Barracks, hvor han kom til at køre GMC.

Enheden blev rekvireret til alle mulige transporter. Han blev ved 270. Coy indtil begyndelsen af 1947. En kort periode blev han udlånt til 20. Coy, R.A.M.C. "Connaught Hospital" i Bramshot nær Hindhead i Surrey.

Det var en herlig tid med masser af frihed. Han kørte rundt i store dele af Sydengland med medicinalvarer til forskellige enheder.

Fra R.A.S.C., 270. Coy gik turen nu videre til C-Coy R.A.S.C. Dep. Bn. i Thetford, Norfolk. Der skulle han være i 14 dage, inden afrejse til Tyskland for at gøre tjeneste i den engelske besættelseszone.

Det blev 14 strenge dage, som udelukkende bestod af parader fra morgen til aften. Først skulle Sergeant Major (seniorsergenten) godkende, at uniform, støvler og udrustning var perfekt i orden. Var der det mindste i vejen, blev man sendt ind på pudsestuen og skulle gøre det om. Resultatet var, at personellet måtte bruge aftenerne og noget af natten til at pudse og polere udrustningen.

Til Tyskland

Når Sergeant Major havde godkendt paraden, så gentog det samme sig med en Løjtnant videre til Capt. (kaptajn), Major, OL (oberstløjtnanten), OB (obersten) og endelig en Brigader (brigade-

general). Det var næsten uhyggeligt, men englænderne ville have, at deres soldater skulle være perfekte, når de skulle gøre tjeneste i udlandet. Endelig var alle tilfredse, og de kom af sted. Først til Hook van Holland, hvor de var et par dage. Det første, man bemærkede var, at alle derværende engelske soldater var mere eller mindre usoingerede.

De kom videre til Bielefeld i Westphalen til 50. R.H.U. 4 Sub. Unit, R.A.S.C. Bielefeld, B.A.O.R. (British Army of the Rhine) (Den britiske Rhin-hær). Der var Kurt Johansen i 14 dage, hvor han stort set ingen opgave havde. Derfra gik turen videre til 980. Coy (T), R.A.S.C. "Hamburg Car" B.A.O.R. 3., hvor han var tjenstgørende, indtil han skulle hjemsendes til England i sidste halvdel af 1948.

Kurt Johansen boede på en tysk kaserne i den nordlige del af Hamburg i nærheden af Blankenese ved Elben.

På kasernen var der ansat mange tyskere til rengøring, vaske tøj for soldaterne, køkkentjeneste og holde hele området rent. Det betød, at de i hvert fald fik noget at spise! Det var en god og interessant tid. Hans opgave var at køre for CH/RE (regimentschefen) i den engelske zone. Dermed kom han rundt i hele den britiske besættelseszone og lærte den del af Tyskland godt at kende. Når han ikke var ude at køre, kunne han gøre, hvad han ville.

Hver soldat fik udleveret 100 cigaretter, 1 dåse tobak, noget tyggegummi og nogle barberblade hver uge. Hans oberst gav ham ud over rationen også en flaske gin om ugen. Hvis han ville ud at køre i fritiden, så kunne han låne bilen, OB skrev kørebogen under, så skulle han selv udfylde køresedlen. Det var tider! Påstod han senere i livet.

De britiske soldater kørte gratis med tog og sporvogne alle vegne, tyskerne skulle give plads til alt militært personel.

Det "sorte marked" florerede alle vegne. Der var næsten ingenting, der ikke kunne købes for cigaretter. Til eksempel købte han en dejlig radio for 10 cigaretter.

I Harzen (Bad Harzburg) havde briterne et feriecenter, der fik han otte dages ferie på et dejligt hotel, og alt var gratis. Endelig nåede han også at få otte dejlige dages orlov i Danmark.

Luftbroen til Berlin og "hjem"

Russerne ville overtage magten i hele Berlin og

lukkede alle veje fra vest til Berlin. De skulle sul-tes.

Briterne og amerikanerne iværksatte en kæmpe luftbro til Berlin, og de fløj med fødevarer, medicin, brændsel og alle andre fornødenheder.

Fra Hamburg fløj der mange Sunderland flyvebåde, der startede én hver halve time. Tropperne var i forhøjet beredskab. Der gik mange måneder, inden russerne ophævede blokaden igen.

Så var det slut, Kurt Johansen måtte tilbage til England til York, hvorfra han skulle hjemsendes. Han havde gennem nogle kammerater fået at vide, at såfremt man lod sig hjemsende til Danmark, så kom man op til Thetford i Norfolk og kunne risikere at skulle vente i op til to måneder, inden man kom af sted til Danmark. I de to måneder blev man sat til køkkentjeneste, depotarbejde og vagttjeneste. Noget, han bestemt ikke syntes om.

For at undgå de mange vagter og køkkentjeneste, bad Kurt Johansen om at blive hjemsendt til London. Der havde han nemlig aftalt med en engelsk soldaterkammerat, at han kunne bo hos ham og hans familie.

Han fik en togbillet til London, blev ikklædt civilt tøj fra inderst til yderst samt frakke og hat. Dagen efter blev han hjemsendt til London.

Under tjenesten havde han sparet 65 pund op. I nogle måneder boede han hos sin kammerat i Kensington, hvor han om aftenen arbejdede i en biograf. Da de få måneder var gået, rejste han hjem til Danmark. Han havde haft knap tre års tjeneste i den engelske hær. En tid han mindedes med glæde.

Kurt Johansen afsluttede sine erindringer med følgende vers af Hans Vilhelm Kaalund fra 1877:

*Jeg elsker den brogede verden
trods al dens nød og strid;
for mig er jorden skøn endnu
som i patriarkernes tid.*

*Var livet en dans på roser,
mon alt da var bedre end nu?
Hvis ej der var noget at kæmpe for,
hvad var da vel jeg og du?*

*Kamp må der til, skal livet gro,
ej kamp blot for dagligt brød,
men kamp for frihed i liv og tro,
thi evig stilstand er død!*

Det var Kurt Johansens egen beretning. Men den, der læser videre, vil lære, at han fik sig en flot karriere hos Luftmeldekorpsset. Ikke bare var han en slider, der altid fandt tid til at løse sine opgaver. Han havde livet igennem en meget lang række tillidshverv, som han røgtede meget samvittighedsfuldt.

Tillidshverv m.v.:

Medlem af Den danske Brigadeforening "DAN-FORCE" Københavnsafdelingen fra 1946 til marts 1988 (overført til Sydjyllands afd.) (Afbudt af tjeneste i "The British Army" 1946-1948).

Medlem nr. 664 i Frihedskampens Veteraner fra november 1959 til hans død.
(Fra januar 1959 kunne enkeltpersoner optages som medlemmer af FV. I FV blad nr. 4/1959 er bl.a. ego optaget som medlem af FV under brigaden).

Landssekretær i Den danske Brigadeforening fra marts 1983 til april 1997, 14 år.

Bestyrelsesmedlem i Brigadeforeningens "Sydjyllands afdeling" fra april 1989 og formand fra august 1991 til hans død.

Mindefondets repræsentant i "Brigadesamlingsudvalget" i H.2, Frøslevlejren, fra 1989 til udg. af 1998.

Formand for "Brigadesamlingen" fra januar 1999 til hans død.

Formand for Den danske Brigadeforenings "Mindefond" fra marts 1992 til hans død.

Medlem af "The Danish Association of EX Army Men's Club 1945" fra maj 1992 til hans død.

Medlem af "Royal British Legion" Copenhagen Branch fra maj 1997 til september 2003. Overført til Warwickshire County RBL Holding fra september 2003 til hans død.

Næstformand i "Ivan Hansens Mindefond" fra april 2000 til hans død.

Med tankerne tilbage i Hätunaholm ser Kurt Johansen på modellen af Sofielund, som ikke længere eksisterer. Foto: s-n.

Medlem af bestyrelsen for "Den selvejende institution Hjemmeværnsmuseet" fra april 2001 til hans død.

1. suppleant til bestyrelsen i "Veteranforening SYD" fra marts 2002 til hans død.

Medlem af bestyrelsen i "Hjemmeværnets Landshistoriske Selskab" fra april 2002 til hans død.

Suppleant til bestyrelsen i "Historisk Selskab i HJVR III" fra april 2003 og indtrådt i bestyrelsen fra juni 2004 til hans død.

1. suppleant til bestyrelsen i "Komiteen" til indsamling af pengemidler til fordel for museumsvirksomhed omkring Hjemmeværnets historie fra marts 2005 til hans død.

Legitimationskort for Frihedskæmpere

Navn: Kurt Johansen,

Adresse: Kongevej 92

Fodt: 24/3-28 i: Birkersø

Kommando: BIRKERØD

Komp.: _____ Deling: _____ Gruppe: _____

Dette Kort gælder som
Tilladelse til at bære Vaaben (Gevær) KARABIN

Fabrikat: tsk Nr. 86 99

Kort Nr. 111

Tjenestgørende fra: _____ til: _____

fra: _____ til: _____

[Signature] Delingsfører

[Signature] Kompagnifører

[Signature]
Lægeheverens Underskrift

Kurt Johansens tilladelse til, som frihedskæmper, at være bevæbnet med et gevær (karabin).

Civile tillidshverv:

Bestyrelsesmedlem i "Vesterlund Lokalbrugs" fra marts 1990 til marts 2000, 10 år.

Formand for "Vester Sogns Beboerforening" fra april 1989 til april 1994, 5 år og derefter revisor fra april 1996 til april 2000, 4 år.

Medaljer og Hæderstegn:

Den danske Brigadeforenings Erindringstegn, 1960.

Den Hollandske Nijmegen medalje m. Krone (Ne.Fb.Lo.Fk.), 1966.

Hjemmeværnets Fortjensttegn (HJV FT), 1968.
en Hollandske Mindemedalje (Ne.Fb.Lo Mm.), 1968.

Hæderstegnet for god Tjeneste ved Hæren (HTH), 1978.

Ridderkorset af Dannebrogordenen (R.), 1983.

Den danske Brigade "DANFORCE"

5. maj 1945. Jubilæumsmedalje (40 år), 1985.

Frihedskampens Veteraners Erindringstegn, 1985.

Den danske Brigadeforenings Hæderstegn, 1989.

Danske Soldaterforeningers Landsråds Hæderstegn, 1993.

Den danske Brigade "DANFORCE"

5. maj 1945. Jubilæumsmedalje (50 år), 1995.

Den danske Brigade "DANFORCE"

5. maj 1945. Jubilæumsmedalje (60 år), 2005.

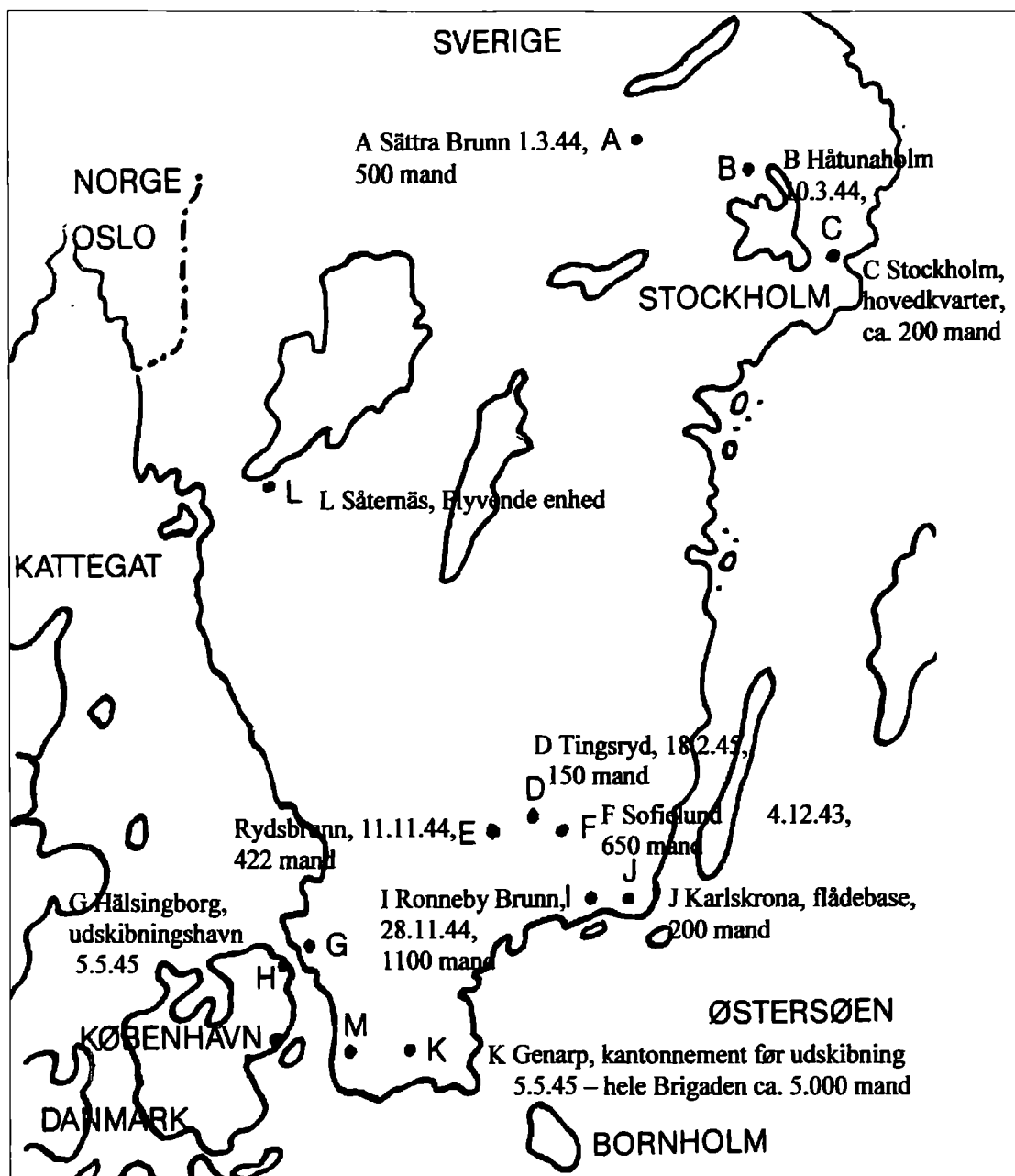
Den engelske "National Service Medal", 2001.

Den engelske medalje "British Forces Germany", 2004.

Den engelske "Restoration of Peace Medal", 2005.

Oversigtskort, organisationsplan og mindetavle

for Den Danske Brigade i Sverige

DEN DANSKE BRIGADE

(DANFORCE)

OPSTILLET I SVERIGE I 1944—45

(i Hovedsagen som Brigaden var formeret ved Hjemkomsten den 4/5 45).

Chef.

Generalmajor Knudtzon, K., (K.*D.M.).

Brigadestab.

Kommandoexpedition.

Kaptajn Andersen, W. J., (R.*).
Kaptajnløjtnant af Søværnet Konradsen, K. G.
Kaptajnløjtnant Wolff, E. H.
Officiant Gerbing, E.

Operationssektion.

Ritmester Leschly, N. E.
Kaptajnløjtnant Skern, L. M. K.
herunder faglige Myndigheder:
Kaptajnløjtnant Wulff, O., Telegrafofficer.
Civilingenier, i.m. Sekondløjtnant Hanssing, K. O.,
til Raadighed for do.
Kaptajn af Res. Pedersen, S. L., Trainofficer.
Intendant Hegberg, O., Brigadeintendant.
Overlæge Therp, H. C. S., (R.*), Brigadelæge.
Pastor Borchsenius, H. P., Brigadefeltpræst.
samt
Ritmester Jensen, K., Kommandant i Hovedkvarteret.

Marineafdeling.

Kommanderkaptajn Kjelsen, F. A. H. (R.*D.M.).
Orlogskaptajn Brammer, N. C. J.
Kaptajnløjtnant af Søværnet Thostrup, S. S.

Materielafdeling.

Kaptajn, Vaabeningenier Norup, P. A. F., (R.*).
Kaptajnløjtnant Condil, E. C.
Arkitekt, Sekondløjtnant Dahl-Andersen, E., til
Raadighed.

herunder

Materielsektion.

Kaptajn, Vaabeningenier Lund, E. C. O. L., (M.f.æ.D.).
Ritmester Stenkov, O.
Kaptajnløjtnant Engell, H. C. B.
Kaptajnløjtnant Gundelach, J.
Premierløjtnant Ramsing, P. S. de M.

Depotsektion.

Kaptajn Bennike, O., (R.*).
afsk. Oberstløjtnant af Forst. Thygesen-Nim, M. J. R.,
(R.*D.M.).
Kaptajn Nergaard, G. L.
Kaptajn Capito, V.
Kaptajn af Res. Havsteen, A. H. D., (R.*).
Kaptajnløjtnant Stage, M. O. C. D.
Sekondløjtnant Keiding, H. P.
Sekondløjtnant Kruuse, J. M.
Ovarofficiant Vind-Hansen, S.
fhv. Artillerimester Nielsen, G. V.

Regnskabskontor.

Intendant Hegberg, O.
Intendant Lemke, P. H.

Civilsektion.

Kaptajn Andersen, S. A., (R.*), (tillige Presseofficer).

Til Raadighed.

— For den udrykkende Brigadestab:
Oberst Bennike, H., (K.*D.M.).
Oberstløjtnant Gudme, V. W., (R.*D.M.).
Oberstløjtnant Nordentoft, E. M., (R.*).
Oberstløjtnant Alten, F. B., (R.*).
Orlogskaptajn Mørch, P. A., (R.*).
Kaptajn Lauesen, M. L.
Kaptajn Winkel, P.
Kaptajn Schou, N. B.
Kaptajn Larsen, F. B.
Kaptajn af Reserven Christiansen, K. J.
Kaptajnløjtnant af Søværnet Muusfeldt, A. L.
Kaptajnløjtnant Hartvig, F. H.
Kaptajnløjtnant af Søværnet Borg, E.
Kaptajnløjtnant Carneiro, V. V. da C.
Premierløjtnant Engholm, C.
Premierløjtnant Winge, P.
Premierløjtnant Mensted, E.
Premierløjtnant Jacobsen, B. O.
Premierløjtnant Ravnøl, L. R.
Premierløjtnant Troels-Smith, A.
Premierløjtnant Tonnesen, H. O. C. L.
Premierløjtnant Juul, O. I.
Kystløjtnant Larsen, A. F.
Løjtnant af Reserven Gunnar, H. S.
Løjtnant af Reserven Lund, E.
Afsk. Løjtnant af Reserven Weiss, M. L. J.
Afsk. Løjtnant af Reserven Andersen, A. J.
Sekondløjtnant Mathiesen, S. A.

— For Afviklingskontoret i Stockholm:

Oberst Clausen, E., (R.*D.M.).
Kaptajn Eggers, K. O. R., (R.*), (Chef for Regimentets
Stabskompagni).
Kaptajnløjtnant Hartnack, J. J. D. G. V.
Premierløjtnant Munthe af Morgenstjerne, B. O.
H. C. F. von.

Udskrivningskontor.

Orlogskaptajn Madsen, C. H. A., (R.*), (F.M.2.).
Kaptajnløjtnant af Søværnet Langhorn, G.

Brigadens Stabedeling.

Sekondløjtnant Andersen, S. A., Delingsfører.
Sekondløjtnant Bach, H., Næstkommanderende.

Brigadens Forbindelsesdeling.

Sekondløjtnant Schrøter, J., til Raadighed.
Sekondløjtnant Poulsen, H., Delingsfører.
Officiant Ravn, H. T.

Motorvegnkompagni.

Kaptajn af Reserven Pedersen, S. L., Chef.

Premierløjtnant Hansen, K. W.

Løjtnant af Reserven Ringheim, E. S.

Feltingeniør Feddersen, P.

Transportførere m. fl.

Afsk. Løjtnanter af
Reserven:

Petersen, P. J. K.

Melchior, M. C.

Sekondløjtnanter:

Sørensen, E. J.

Jensen, H. V. V.

Løfting, E. C. L.

Hunsø, T. L.

Aftj. Sekondløjtnanter:
Parkov, K. E. V.

Ligestillede med
Sekondløjtnanter:

Gottshalok, K.

Jacobsen, N.

Carlsen, J. S.

Stoher, A. H.

Lindell, H. A.

Officiant Mortensen, G. R.

Sergent Johansen, S. P.

Afsk. Sergent Andersen, K. C. L.

Afsk. Sergent Bødtker, S. A. J.

Reservehaandværker I Hollønder, P.

Læge Christiansen, S. I.

Sanitetskompagni.

Kaptajnløjtnant Rype, E. N. S. B., Chef.

Løjtnant af Reserven Laub, O. H.

Løjtnant af Reserven Frederiksen, N. I. B.

Reserveintendant Pedersen, J. K.

Afsk. Sergent Willadsen, V. J. H.

Brigadens Flyverstyrke.

Kaptajn v. Holstein-Rathlou, N. V. de M., Chef.

Officerer af Hæren.

Kaptajnløjtnant Olsen, B. R. K., til Raadighed.

Kaptajnløjtnant Meincke, E. H.

Kaptajnløjtnant Brandt-Møller, P. N.

Kaptajnløjtnant Holm, V.

Kaptajnløjtnant Danielsen, J. B.

Premierløjtnant Bendtsen, A. S.

Løjtnant af Reserven Bouet, G.

Løjtnant af Reserven Sandquist, C. H.

Løjtnant af Reserven Jessen, A. G. K.

Løjtnant af Reserven Knudsen, D. C. W.

Løjtnant af Reserven Møller, E.

Sekondløjtnant Lannøe, A. S.

Officerer af Søværnet.

Kaptajnløjtnant Grønbech, S. E. B.

Kaptajnløjtnant v. Wylich-Muxoll, K.

Kaptajnløjtnant Ulrich, J. J.

Flyverløjtnant Christensen, F.

Flyverløjtnant Lauritzen, V.

Statsmeteorolog, ligestillet med Sekondløjtnant
Crone-Levin, J. H. G.

Civilingeniør, ligestillet med Sekondløjtnant Hest,
M. A. F.

Teknisk Personel af Hæren.

Reservehaandværker I Agesen, H. S. K.

Reservehaandværker I Johansen, A. G.

Reservehaandværker I Møller, C.

Teknisk Personel af Flaaden.

Maskinmester III Kallebaage, C. H. E.

Undermaskinmester I Kirsboe, E. A. N.

Flyver-Underkvartermester I Rasmussen, J. F.

Flyver-Underkvartermester I Jensen, H. K.

Flyver-Underkvartermester II Petersen, B. O. L.

Afsk. Flyver-Underkvartermester I Heil, K. H.

Brandkommando.

Kaptajn Brasch, E. F. L., (R.*), Chef.

Arbejdskommando (Malme).

Afsk. Kaptajn af Reserven Sætter-Lassen, E., (R.*),
Chef.

Regimentet.

Chef.

Oberstløjtnant Hvalkof, F. L., (R.*D.M.).

Stab.

Kaptajn Rasmussen, L. H. T., (R.*), Stabschef.

Kaptajnløjtnant Andersen, R. S., Adjutant.

Premierløjtnant Kalvert, P. J., Ordonnansofficer.

Premierløjtnant Fabricius, J., Ordonnansofficer.

Overofficiant Jensen, J. P., Skriver.

Officiant Thomasen, P. M., Hjælpskriver.

Til Raadighed.

Ritmester Steenstrup, E. A. B. R., Trainofficer.

Intendant Haneen, A. C. T.

Reserveintendant Thomsen, K.

Reserveintendant Antonsen, K. K. F.

Reserveintendant Hansen, K. A.

Korporal af Forplejningskorpsiet Dellheim, E.

Korporal af Forplejningskorpsiet Dellheim, H.

Korporal af Forplejningskorpsiet Lütchen-Lehn, O. B.

Reserve læge Thorup-Petersen, S.

Reserve læge Grønlund, S. G. S.

Læge Astrup, S.

Læge Gantzel, U.

Læge Misfeldt, K. B.

Læge Wagner, F.

Pastor Clausen, T. B.

Pastor Roesen, B.

Pastor Sandbæk, H.

Pastor Mikkelsen, K. P.

Pastor Krogager, E. E. R. S.

Bøsemager Vallentin, C. M. R.
Bøsemager Jacobsen, H. B.
Bøsemager Olsen, H. B. K.
Reservehaandværker I Bendtsen, C. A.
Reservehaandværker I Rasmussen, C. V.
Reservehaandværker I Stevns, F. O.

Stabskompaniet.

Kaptajnløjtnant Bruun de Neergaard, A. T. H.,
Kompagnikommander.

Premierløjtnant Jørgensen, K.
Løjtnant af Reserven Petersen, P. P.
Sekondløjtnant Mortensen, G. C.
Sekondløjtnant Esbo, V. J.

Officiant Bechgaard, J. C. L.

Oversergent Nielsen, E.
Sergent Pedersen, C. C. E.

120 mm Morterkompagniet.

Kaptajn Jacobsen, V., Chef.

Premierløjtnant Laursen, E. N.
Premierløjtnant Gottschalksen, B. C.
Premierløjtnant Bering-Jensen, I.
Sekondløjtnant Larsen, K.
Sekondløjtnant Hagen, G. B.

Sergent Rasmussen, J.

Pionerkommandoen.

Kaptajn Wieth-Knudsen, D. A., Chef.

Premierløjtnant Lindhardt, K. H.
Premierløjtnant Valstorp-Nielsen, P. V.
Premierløjtnant Jagd, P. B.
Løjtnant af Reserven Thomsen, F. C.
Sekondløjtnant Kretschmar, P.
Sekondløjtnant Sørensen, P. H.

Officiant Carreby, P. O. A.
Officiant Bangø, G. B. G.

Oversergent Andreaassen, E. E. E.
Oversergent Frost, N. E.
Sergent Henningsen, V. O. F.
Sergent Petersen, D. V. H.
Sergent Sunde, J. E.

Panserværnekompagniet.

Ritmester Jorck-Jorckstøn, P., Chef.

Kaptajnløjtnant Sommer, A.
Løjtnant af Reserven Nielsen, B.
Sekondløjtnant Ransing, P.

Afsk. Oversergent Vilson, F.
Afsk. Sergent Rasmussen, E. J.
Sergent Thomsen, N. T.

I. Bataillon.

Kaptajn Jensen, H. J. C., (R.*), Chef.

Kompagnichefer.

1. Premierløjtnant Knudsen, J. J.
2. Kaptajn Christiansen, A. H.
3. Kaptajnløjtnant Jørgensen, E. W.

Officerer.

Premierløjtnanter.

Lobmann-Kragh, A.
Jacobsen, P. E., Adjutant.
Madsen, P.
Kjær, H.
Vegger, A. C. B.
Gotthardsen, F.
Christiansen, A. A. L.
Rasmussen, F. T.
Buchwald, A. von

Løjtnanter af Reserven.

Petersen, B. J.

Værnepligtige Officerer.

Afsk. Løjtnanter af Reserven:	Lendal, P. E. Huth-Smith, E. von Robbert, H. Kaas, V. G.
Sekondløjtnanter:	Damgaard, I. E. Hansen, J. Lund, H. P. C.

Juhl, H.
Andersen, H. G.
Thøgersen, F.
Langfeldt, H.

Befalingsmænd af Officiantgruppen, Officianter.

Malmkjær, K. E. P. N.
Larsen, E. N.
Jensen, H. O. K.

Faste Underofficerer af Reserven:

Oversergenter.

Jensen, J. H. F.
Sepstrup, F.
Pedersen, E. V. L. K.
Diløng, P. G.

Sergenter.

Rasmussen, L. B.
Jensen, E.
Garset, J. S.
Sundbøl, M. E.
Christiansen, O. E.
Stenz, A. V.
(Mogensen, K. V., i den fnske Hør).

Af Sevørnet.

Jensen, V. S., Kystløjtnant II (R.)

2. Bataillon.

Kaptajn von Freiesleben, E. T. C. A., (R.*), Chef.

Kompagnichefer.

1. Kaptajn af Reserven Lunn, O. P. J.
2. Kaptajnlejtant Juul, P.
3. Kaptajn Christiansen, P. S.

Officerer.

Premierlejtnanter.

Hviid, P.
Skaarup-Andersen, A.
Bjerrum, P. O., Adjutant
Adolph, J. A.
Lund, M. H.

Lejtnanter af Reserven.

Bjerregaard, B. S.
Jersing, O. P.
Suenson, J. A. N.

Værnepligtige Officerer.

Sekondlejtnanter:	Sinding, E.
Nielsen, L. M. K.	Nielsen, A.
Stubbe-Teglberg, H. L.	Bjerre, J. A.
Gringer, P. P.	Ibsen, M. T.
Bodenhoff-Olsen, H.	Bay, J. F.
Jensen, J. J.	Nielsen, A. K.
Moltke-Hoff, E. E. M.	Eabo, O.

Befalingsmænd af Officiantgruppen.

Officianter:

Mikkelsen, B. G.
Pedersen, P. E.
Jensen, A.

Faste Underofficerer af Reserven.

Oversergenter.

Hansen, K. H.
Christensen, H. V.

Sergenter.

Johansen, C. H.
Troelsen, C. C.
Bull, J.
Hansen, P. G.
Husum, C. C.
Levy, H.
Frandsen, G. Ø.
Nath, M.
Baastrop, J. E.
Fredslund, A. F.

Af Søværnet.

Fung. Sergenter, Underkanonerer.

Johansen, O. C. O.
Olsen, S. E.

3. Bataillon.

Kaptajn Bosse, P. E. C., (R.*), Chef

Kompagnichefer.

1. Kaptajn Holm, H. B.
2. Kaptajn Mønter, G. C.
3. Kaptajnlejtant Jensen, S. H.

Officerer.

Kaptajnlejtant.

Gyldenkrone, C. Baron, Adjutant

Premierlejtnanter.

Nielsen, J. E.
Lacoppidan, J.
Jersing, I. E.
Neerbek, E.
Adolph, A. J.
Ha. Højhed Prins Gorm
Møller, T. T.
Mikkelsen, J. E. M.

Lejtnanter af Reserven.

Voegtle, J. H.
Thiesen, J. H. L.

Værnepligtige Officerer.

Sekondlejtnanter:

Møller, I. P. F.	Norrie, W.
Boye, R. K.	Nielsen, K. A. M. (død)
Holck, C.	Kjeldholm, B. R.
Bojesen-Trepka, I.	Bencke, P. H.
Rasmussen, P.	Petersen, M.

Befalingsmænd af Officiantgruppen.

Officianter.

Sendergaard, H. M.
Bysted, J. S.
Toxmann, C. E.

Faste Underofficerer af Reserven.

Oversergenter.

Eriksen, H. E.

Sergenter.

Madsen, H. M. (afsk.)	Andersen, J. C.
Schødt, S. A. S.	Leth, M. F. H.

Af Søværnet.

Midlertidig Kyst-Underkvartermester.

Jørgensen, O.

4. Bataillon.

Kaptajn Klokhej, A. H., Chef

Kompagnichefer.

1. Kaptajnlejtant Kirkegaard, F. L.
2. Kaptajn Lyng, J. M. J.
3. Premierlejtant Pedersen, J. P.

Officerer.

Premierlejtnanter.

Nyholm, G. J., Adjutant
Harder, E. J.
Wenzel-Petersen, T.
Repettock, J. H.
Sonne-Schmidt, H.
Schmidt, P.
Severinsen, C. J. K.
Hegnhej, E. R.
Berg, J. C.

Løjtnanter af Reserven.

Hvidt, A. N.
Christiansen, A. L.

Værnepligtige Officerer.

Afek. Løjtnant af Reserven:	Almar, J. C. J. R. Kuhlmann, O. A. S. S. Kirkegaard, R. Blom, H. F. W. Sørensen, G.
Sørensen, V.	Falsner, G. C. A. F. Vogelius, T. Gottlieb, J. R. Ballisager, H. A.
Sekondløjtnanter:	
Melgaard, S. A. C. C.	
Storck, K.	
Roose, R. A.	
Lerche, E. C.	

Befalingsmænd af Officiantgruppen.

Officianter:

Søllebjerg, F. R.
Christensen, O.

Faste Underofficerer af Reserven.

Oversergenter.

Sørensen, E. Y.
Raabyemagle, E. N.

Sergenter.

Andreasen, H. P.	Stripp, C.
Pedersen, O. E.	Pedersen, I. J.
Hartvig, H. H.	Pedersen, P. R.
Pedersen, J. M.	

Af Søværnet.

Midlertidig Kyst-Underkvartermester.

Christiansen, C. E. B.

5. Bataillon.

Kaptajn Wagn, O. C. T. D., (R.⁹), Chef.

Kompagnichefer.

1. Kaptajnløjtnant Isaksen, P. A.
2. Kaptajnløjtnant Nielsen, F. J.
3. Kaptajnløjtnant Tønsberg, M.
4. Premierløjtnant Krogh, U.

Officerer.

Premierløjtnanter.

Hansen, F. M. H., Adjutant
Jensen, A.
Heise-Jensen, J.
Nielsen, A. E.
Hansen, H. G.
Berg, H.
Munk, K. J. P.
Jessen, J. E.
Hansen, J. P. C. C.
Lind, J. T.
Koch-Olsen, S.
Ensig-Karup, T.

Løjtnanter af Reserven.

Hansen, K. K.

Værnepligtige Officerer.

Sekondløjtnanter:

Christensen, B. B. H.	Jensen, P. H.
Larsen, K.	Pardor, J. E.
Wern, A.	Hutters, B. J. N. V.
Hartwig, E. M.	Skou, S. D.
Garsing, S. M.	Borch, O. W.

Befalingsmænd af Officiantgruppen.

Officianter.

Hansen, H. C. V.
Jensen, A. E.

Faste Underofficerer af Reserven.

Oversergenter.

Nielsen, K. A. G.
Madsen, S. A.
Larsen, H. R.
Kristensen, E. M.
Christiansen, K. G.

Sergenter.

Sørensen, H. A. M.	Willadsen, F. E. P.
Kjær, A.	Jensen, P. B.
Hansen, H. S.	Restorff, K. L.
Thomsen, S. E.	Dvoracek, W. A.
Andersen, P. H.	Andersen, J. H. P.

Af Søværnet.

Selejtnant I (R)

Schrøder, F.

Kystløjtnant I (R)

Gaardboe, B.

Midlertidige Kyst-Underkvartermestre.

Petersen, S. E. W.
Jensen, H. J.

Ordenspolitikkommando.

Politikommisær Kelnæs, E. L., Chef.
Politiasistent af 2. Grad Lyngby, E. B.

1. Halvkommando.

Politiasistent af 2. Grad Due, H. K. J., Fører.
Overpolitibetjent af 1. Grad Andreasen, K. O. C.,
Delingsfører.
Overpolitibetjent af 1. Grad Frelund, E. V., De-
lingsfører.

2. Halvkommando.

Politiasistent af 1. Grad Hansen, J., Fører.
Overbetjent af 1. Grad Hansen, V., Delingsfører.
Politiasistent af 2. Grad Jørgensen, H. H. D., De-
lingsfører.

Ordenspolitikkommandoet ialt: 160 Mand.

Lottekorps.

Fru Ada Goldschmidt, Chef.
Dr. Fru Elin Fog, Grupperleder for Sanitetslotter.
Fru Lola Lohse, Grupperleder for Feltkøkkenlotter.
Frk. Grøthe Hyder, Sekretær for Chefen.

Lottekorpsets Styrke: ca. 800 Lotter.

Chefen og Grupperlederne var at betragte som faglige Myndigheder, idet Lotterne iøvrigt var tjenstligt undergivet de Stabe, Afdelinger og Sanitetsinstitutioner, hvor de forrettede Tjeneste.

Marinekommando.

Kaptajnløjtnant Lolle, J. F. F., Chef.

Sætransportstyrke.

(Transportofficerer, Signalpersonel m. v.)

Søløjtnant I (R) Bayer, C. J. C.
Søløjtnant I (R) Rønne, B.
Matros-Kvartermester II Johansen, E. V.
Matros-Kvartermester III Sørensen, S. A. E.
Matros-Kvartermester III Poulsen, K. P. F. B.
Matros-Kvartermester III Skaarup, V.
Matros-Kvartermester III Mortensen, S. S.
Matros-Kvartermester III Christiansen, J.

Basisstyrke.

(Administrations- og Sanitetspersonel, Reserve m. v.)

Søløjtnant I (R) Jensen, J. B.
Intendantur-Kvartermester II Clausen, F. A.
Artilleri-Kvartermester III Bastholm, J. M.
Læge Nerbæk, S. A. B.
Læge Vest, N. J.

Marinekommandoets Styrke ialt: 62 Mand.

Den danske Flotille.

Orlogskaptajn Selling, E. T., Chef.
Søløjtnant I (R) Trojel, K. E., Adjutant.

Torpedobaaden „Havkatten“.

Kaptajnløjtnant Würtz, P., Chef.
Søløjtnant I (R) Schmidt, O. H.

Undermaskinmester I Kirkegaard, G.
Undermaskinmester II Jensen, H. A.
Radio-Kvartermester III Jensen, C. A.
Besætning ialt: 27 Mand.

Motorbaaden „Fandango“.

Søløjtnant II Struckmann, A. C., Fører.
Besætning ialt: 4 Mand.

Ministrygerne

„M. S. 1“.
Søløjtnant I Gad, U. H., Chef.
„M. S. 7“.
Søløjtnant I Hansen, P. E. R., Chef.
„M. S. 9“.
Søløjtnant I (R) Andersen, J. A., Chef.
Besætning for hver Ministryger: 12 Mand.

Kystbevogtningsfartøjerne

„K. 3“.
Søløjtnant I (R) Jacobsen, P., Fører.
„K. 6“.
Søløjtnant I (R) Stenderup, B. E., Fører.
„K. 8“.
Søløjtnant I (R) Hasmussen, H., Fører.
„K. 10“.
Søløjtnant I (R) Pedersen, S. H., Fører.
„K. 11“.
Søløjtnant I (R) Vierø, E. R., Fører.
„K. 12“.
Søløjtnant I (R) Nondal, K. C., Fører.
„K. 13“.
Søløjtnant Sørensen, H. C. H., Fører.
„K. 15“.
Søløjtnant I (R) Bahnsen, U. W., Fører.
„K. 17“.
Søløjtnant I (R) Lous, C. F., Fører.
Besætning for hver K-Baad: 5-7 Mand.

MINDETAVLE

Over de Brigadesoldater og Lotter,
som satte livet til under deres tjeneste i
DEN DANSKE BRIGADE "DANFORCE"
i 1944 - 45 :

**BRIGADENS FLYVERSTYRKE
FLYVELØJTNANT
JØRGEN LAURITZEN**
Død under øvelse den 15 september 1944

**1. BATAILLON
UKP.
VICTOR EMANUEL HENRIKSEN**
Død på Husumsgades skole den 7 maj 1945

**2. BATAILLON
MG. 2357
PREBEN FRANSDEN**
Død den 4 juni 1945

**3. BATAILLON
UNDERKVARTERMESTER
KNUD B. ALSTED**
Druknet i "Kinnen" under øvelse den 12 juli 1944

**3. BATAILLON
MG. 3087
IB HENNING HANSEN**
Død den 14 juni 1945

**3. BATAILLON
SEKLT.
KELD AKSEL MOHR NIELSEN**
Død den 27 juni 1945

**3. BATAILLON
MG. 3058
ERIK SØNDERGAARD HUDA**
Død den 30 juni 1945

**4. BATAILLON
MG. 236
FREDDY HELGE OTTO MØNSTED**
Hårdt såret under træfningen i København Død den 12 maj 1945

**4. BATAILLON
MG. 4112
THOMAS ARNE THOMSEN**
Død den 22 maj 1945

**120 mm MT. KOMP.
KORNET
GUSTAV LUMBY**
Død den 8 juni 1945

**BRIGADELOTTE
KAREN FREDERICIA**
Død den 10 maj 1945

**PIONERKOMMANDOET
MG. 2091
JENS OVE MOGENS POULSEN**
Dræbt ved sprængningsulykke, Oksbøl 1 juli 1945

**2. BATAILLON
MG. 2140
ERLING PEDER ANDREASEN**
Skudt af en ukendt person i København den 9 maj 1945

**3. BATAILLON
MG. 117
BRANDI GRØNKJÆR**
Druknet i "Kinnen" under øvelse den 23 august 1944

**3. BATAILLON
UKP
KARL TERKELSEN**
Død den 20 maj 1945

**3. BATAILLON
MG. 3357
JOHN HENRY MADSEN**
Død den 11 juni 1945

**3. BATAILLON
MG. 3459
HELMUTH FREDERIK BACH**
Død den 21 juni 1945

**4. BATAILLON
MG. 308
HIRSCH LEIB SCHNEIDER**
Faldet under træfningen i København den 6 maj 1945

**4. BATAILLON
MG. 4088
ARNE OLESEN**
Hårdt såret under træfningen i København Død den 8 maj 1945

**4. BATAILLON
MG. 4012
KARL ERIK ESKILDSEN**
Død den 6 juni 1945

ORDENSPOLITI

POUL CHR. ANDERSEN
Død den 8 juni 1945

**BRIGADELOTTE
GERDA JULIE MARIE BALLEN**
Død den 6 juli 1945

Litteraturliste

Den Danske Brigade i Sverige fra 3. december 1943 til 5. maj 1945

Alle nedenstående hefter er udgivet af Den Danske Brigadeforening (Danforce) og er trykt på Forsvarskommandoens Reproduktionscentral. Forfatterne er alle tidligere medlemmer af Den Danske Brigade. De nævnte hefter og bøger har dannet grundlaget for indledning til denne bog.

Feltkøkkenlotterne	ISBN 87-90214-18-1	Fra soldat til "Kontorchef"	
Marinen i Sverige		Ivan Hansen	ISBN 87-89611-06-3
1943-1945	ISBN 87-90214-13-7	Dansk Soldat i Sverige 1943-1945	
Motorvognskompagniet	ISBN 87-90214-21-8	Arbejdsrapporter fra DCF 5	
Morterkompagniet	ISBN 87-90214-22-6	Samlet og redigeret	
Panserværnskompagniet	ISBN 87-90214-16-1	af Erik Forst	ISBN 87-88214-230
Stationer på en lottes vej fra Stockholm		Antisemitisme i Danmark	
til Bov i 1945	ISBN 87-90214-23-4	Red. Michael Mogensen	ISBN 87-988504-3-1
Sanitetskompagniet	ISBN 87-90214-14-5	Lademann Leksikon bind 29	
Pionerkompagniet	ISBN 87-90214.15-3	side 243	ISBN 87-15-06081-0
1. Kompagni af 5. Bataljon	ISBN 87-90214-07-2	Flygvapnet 1926-1996	
Den danske Saab		Från Dronten till Gripem	
B-17 Eskadrille	ISBN 87-90214-12-9	Anders Annerfal	ISBN 91 86642 03 0
4. Kompagni af 5. Bataljon	ISBN 87-90214-11-0	Svenske våben i den dansk hær 1946	
3. Kompagni af 2. Bataljon	ISBN 87-90214-06-4	Kaptajn I.V. Vorslin	ISSN 011-6203
2. Kompagni af 5. Bataljon	ISBN 87-90214-09-9	Nogle erfaringer og minder fra Den danske	
2. Kompagni af 4. Bataljon	ISBN 87-90214-01-3	Brigades materielanskaffelser	
2. Kompagni af 2. Bataljon	ISBN 87-90214-19-6	Dansk Artilleritidsskrif	
1. Kompagni af 1. Bataljon	ISBN 87-90214-02-1	Einar Lund og H.C. Engel	
1. Kompagni af 3. Bataljon	ISBN 87-90214-08-0	5. hæfte 1946, oktober	ISSN 0011-6203
		Hjælp till Danmark	
		Ulf Thorell	ISBN 91-38-01693-1

I det efterfølgende bøger af enkelte forfattere eller redigeret af én eller flere:

Flygtning og Solda	
Knud V. Jespersen	ISBN 87-90214-00-5
Den danske Brigade i Sverige 1943-1945	
K.V. Nielsen	ISBN 87-981346-4-7
Brigaden	
Knud V. Jespersen	ISBN 87-00-14924-1
Den danske Brigade	
Udgivet 1945 på H. Hirschsprungs Forlag	
Redigeret af Niels Grunnet	
og Bent Demer	ISBN mangler

Arkivmaterialer fra Brigadens arkiv:

Oberst Vagn Holm	
Foredrag i foreningen "Danske Flyvere	
14. januar 1975.	

Oplysninger på internettet:

http://www.chakoten.dk/danbrig_inf_2.html
Dansk Militærhistorisk Selskab - Chakoten

Denne bog er blevet til på opfordring af formanden for Brigadeforeningens Sønderjyllandsafdeling Kurt Johansen. Kurt Johansen døde ganske kort tid efter, han havde fremsat ønsket, men nåede dog at være med til at tegne linierne for, hvad bogen skulle indeholde, nemlig en forholdsvis kort beskrivelse af Brigadens tilblivelse i Sverige, med danske politikeres mellemkomst, og så det, han anså for det vigtigste: At få gennemført et antal interviews med gamle brigaderer.

Bogen indeholder ni spændende beretninger fra brigadererne. De fortæller om både uddannelsen i Sverige, spændende dage på feltbanen, og morsomme oplevelser med kammeraterne. Turen hjem til Danmark den 5. maj har de alle beskrevet med de følelser, hjemkomsten til Danmark vakte i dem.

I Danmark blev det meste af Brigadens opgave at bevogte den dansk-tyske grænse, og afvæbne de tyske tropper, efterhånden som de forlod landet.

Den 10. juli blev stort set hele Brigaden hjemsendt, og et civilt liv kunne begynde.